ÄRTEMARKSMÅLETS LJUDLÄRA

I

AKADEMISK AVHANDLING

AV

ERIK NOREEN

ÄRTEMARKSMÅLETS LJUDLÄRA

I

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA HUMANISTISKA SEKTION

FÖR VINNANDE AV FILOSOFISK DOKTORSGRAD
TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES
FREDAGEN DEN 28 MAJ KL. 10 F. M.
Å LÄROSALEN NR IV

AV

ERIK NOREEN

FIL. LIC., GÖTEB.

STOCKHOLM 1915

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

143251

Om äldre källor rörande dalbomålen.

§ 1. Något dalsländskt folkmål har ännu icke varit föremål för en sammanhängande språklig behandling. Av äldre källor anför Noreen VSpr. 1: 319 (resp. 5: 689):

Laurentius N. Hesselgren, De Dalia, Diss. Ups. 1718 (præs. I. J. Nesselius). På ss. 63—65 finner man en paragraf om språket, huvudsakligen bestående dels av en samling förnamn[1] för att visa »nominibus . . . propriis antiquorum Gothorum adhuc Dalios frequenter uti»; dels några andra »Gothicæ originis voces»[2]. Dessutom finnas här ock där i avhandlingen inströdda upplysningar om dalbomålet, som t. ex. s. 30, där H. nämner, att »bärg» kallas av dalborna **Bergsknattar, Kollar, Klintar** eller s. 87, där den upplysningen meddelas, att dalborna »diem in sex partes dividunt; **Dagelmål, Mässetid, Middag, Betemål, Mederaftan, Dagsätt** s. **Quälsätt**»; eller enstaka ord som t. ex. **Jättekollar** s. 32, **Kasa** (subst.) s. 45; »**Åninskog**, vulgo **Ånskog**» s. 8.

And. Lignell, Beskrifning öfver grefskapet Dal, Stockh. 1851—52. I, ss. 97—114 innehålla ett kapitel om språket, vars huvuddel är en icke obetydlig förteckning på ord ock namn, enligt Noreen a. st. »från nordligaste Dalsland»[3]. Fullt korrekta torde dessa uppgifter knappast kunna vara, t. ex. i fördelningen av *a* ock *a;* så uppges genomgående -*a* i obestämd form av

[1]) **Al, Åsa, Asgiöt, Bryngel, Egill, Enar, Ewen, Giödrid, Segol, Tron.**

[2]) Anförda hos Sahlgren Sv. landsm. 1912, s. 48.

[3]) L. var född (1787) i Edsleskogs sn norrut i Tössbo hd, men blev sedan komminister i Dalskog, Nordal. Under vistelsen där författade han sin beskrivning över Dalskogs sn (se s. 4 not 1). Hans uppgifter torde väl således härröra från åtminstone dessa bäggc trakter.

svaga femininer[1]. II, ss. 11—153 innehålla här ock där uppgifter om orters benämning bland allmogen. I flertalet fall bekräftas dessa av SOÄ. När detta icke är fallet (så t. ex. beträffande **Amliden** i Ödskölts sn: enligt SOÄ. 19: 198 *àmlla*, enligt L. s. 125 **Amlingen**[2]) kan man vara oviss, om Lignells uppgift återger ett fordom befintligt uttal eller är inkorrekt; det senare förmodar jag är fallet med t. ex. hans uppgift s. 117, att **Djupviken** i Ärtemark kallas **Gyvika** (nu *jøfika*).

Av **Nicolaus Hesslegren** (från Edsleskogs sn, far till L. Hesselgren) har Sahlgren publicerat några handskrivna anteckningar i Sv. landsm. 1912, s. 50—55. De värkliga dialektorden äro likväl här ytterst fåtaliga[3]. Som manuskript av samme **Nicolaus Hesslegreen** (som namnet där skrives) föreligger »**Encomium Hesselskogiæ Dalensium** Quod Vpsaliæ in collegio privato . . . . 1672 . . . . proclamavit» i Palmsköldska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek (»Topographica Tom. 42», nämnes av Lignell s. XI). Bland en mängd ortnamn, särskilt naturnamn från Edsleskogs, Fröskogs, Mo ock Laxarby socknar, finns t. ex. en upplysning, att [Edsleskog] »illi [= incolæ plebei] in cottidiano sermone **Älskogh** appellant», ock följande: »Est et ali*us* fons apud agru*m* *qui* **Munckhÿttan**, rusticis **Monkhätta** dr. ab australi parte templo vicin*us* quem **S. Olas Källa** appellant, sed de illo nihil memoratu dignum pr*æ*ter ipsum nomen remansit»; jfr härmed Dybeck Runa 1845: 10 f., SOÄ. 17: 120[4].

---

[1]) Redan i Försök till en Beskrifning öfwer Dalskogs Socken uti Elfsborgs Län och Dals Land, Carlstad 1814, hade Lignell yttrat några ord om språket: »Om språket vore mycket att säga, men det tillhör ett särskildt ämne. Dialekten är släpande och widrig. De flesta femininer och infinitiver sluta sig på ett obehagligt **a**» (s. 32). I Grefskapet Dal, s. 97, finner han emellertid dialekten på Dal »lika behaglig att höra som trots någon annan i riket»!

[2]) Möjligen sammanblandning med **Amliden** i Lerdals sn, Valbo, som enligt (Lignell s. 96 ock även) SOÄ. 18: 67 kallas **Amlingen** (*àmlıŋən*).

[3]) När H. bredvid ordet i fråga skrivit **nostri, nostris, nobis** eller **nos**, har han väl velat ange det som dialektiskt. Många av H:s ord stå i direkt motsats till vad dialekten kan antas ha haft (t. ex. **Giervorter** 'papillæ' s. 52: äm. *vàta*, **kloor** 'ungves' s. st.: äm. *klør*, **mull** s. 53: äm. *møl*).

[4]) Den innehåller för övrigt följande, som jag tror, även kulturhistoriskt beaktansvärda notis: »Claudu*n*tur saltib*us* hisce aves, feræ

I tilläggen till VSpr. 1, 2: 475 påpekas vidare de många dialektorden i **Gunno Eurelius-Dahlstiernas** (född i Ör, Nordal) Giöta Kiämpa-Wisa[1].

Det bör tilläggas, att även Dahlstiernas på »riksspråk» avfattade dikter innehålla en ovanligt stor mängd rent dialektala ord[2], något som också Hesselman SoS. 7: 207 framhåller. Att Dahlstierna varit väl medveten om detta, visas av de anmärkningar, han bifogat sin »Kunga Skald». Han påpekar här om många ord, att de äro dalboord. Jag sammanställer nedan de av anmärkningarna, som äro av rent språklig art:

str. 21, v. 5 **i Öllo:** h. e. i willo och onska. Dialecto Dalicâ & Vesigoth.

» 24,2 **rätt:** rätt och rättsölls är altid med solen : contrar: ansöls.

» 95,3 **Skåller:** Skålla heeter Synas och hafwa anseende af en ting vestigatica[!] dialecto

» 115,7 **giäter:** Giäta är gå Wall med fää. Dialecto Dalicâ.

» 176,5 **Stöna:** Stöna är löpa tokot | som med detta folks [ɔ: hottentotternas] åthäfwor wäl öferens[!] kommer.

» 192,7 **Fånar:** Fåne heter den som är half tookot : fortè hinc Fauni & Faunalia veterum latinorum; som wore fåneta nog.

---

quoq*ue* nobilissimæ, licet rariores hodie sint, q*uod* multis modis priorib*us* nostris forte ignotis nunc agitentur capianturq*ue*. Incolæ n. **Skijar** appellant soleas ligneas instar arcuum in anteriore parte curvatas, q*uibus* illi pedib*us* affixis directione manualis baculi celerrime sup*er* altissimas nives eas insectantur.» Slutligen må ur Hesslegreens Encomium följande anföras: »In hunc lacum [= Laxsiö] se magno strepitu aquar*um* exonerat amnis Skåpa antiqua cantelina[!] quadam inclit*us*, q*uæ* hodie et*iam* convivia eor*um* exornat *et* his incipit verbis:

Gubben stod up en morgon
sågh sigh uth så wijda
Han skulle sigh till Skåpa
mz sin maltsäck rijda
Löfsale bärgit dä hååla.»

Denna strof citeras (efter Hesslegreen?) även av Dybeck Runa 1845: 11 såsom »en på orten tillförene känd folkvisa»; sista värsen lyder här: »Löfsalsberget det hårda».

[1]) Jfr Hesselman SoS. 7: 222 ff.

[2]) Särskilt är detta naturligt nog fallet, då han beskriver sin hembygd; se t. ex. gravdikten över Carl Liedeman »Et wälförtiänt Beröm» etc. 1691:

De gäta sine Fåhr bort på de gröne Kaser
På klinten Gätan drifs ok Oksen mit på Fiäll o. s. v.

str. 193,8 **stuura:** Stuur på[1] Dalbomåhl subtristem denotat: Belgæ etiam **Stur** eodem sensu dicunt.
» 204,5 **Hijar:** Hija : är bedraga och narra med ordom. dial. vestgot.
» 216,5 **Giöpor:** Loodiur.
» 219,6 **Alf:** Alf och alfwar äre höge bergsryggiar. Alt.[!] Rudb.
» 220,7 **Och ingen nappar Steek; och ingen skrämmer Jutar:** äre twänne ungdommens Juhle-lekar | som så heeta.
» 224,1 **Balsis-fegder:** Så kalla bönderne norr wed gränsen det kriget som af Hannibal Seestedt i Norgie mot Swärgie fördes | där frå de gamle ännu hålla sin tijde-räckning.
» 232,5 **Högballe:** Högballe kalla daalbönderna den lustigaste tijden om åhret några wekor förr och några effter Sommar-soolståndet | iag tror af Hedendommen här | då de fijrat sin Gud Baldur eller Soolen en stoor hälg til tacksam heet för dess åter-komst | den de kallat haug.Baldur. det är Baldes eller Solens Högtijd lääs Heliolatria Rudbecks Rel. Tom. 2[2].
str. 234,7 **omtunar:** Tun eller toon är så wäl på wässgiöta och Daalbomåhl | som på Nedersaxiska een gärdsgård; och tuna heeter giärda | stängia Kring.

I Sv. landsm. 1912, s. 48 noten omnämner Sahlgren, att i **Gunno B[rynolphi] Blutherus**[3], Oratio encomiastica de Dalia, Ups. 1632, påträffas »några dialektord ock ortnamn». Så vitt jag kunnat finna, inskränka sig de förra till följande benämningar på invånarna i de olika häraderna (B 2): **Söderdälinga, Noordälingar**[4], **Waalbönder, Weedbönder, Teusbönder**[5].

---

1) Möjligen pä.

2) På detta ställe återgår tydligen en artikel hos Hesselgren (s. 65): »**Högbale**, tempus anni jucundissimum, ante & post solstitium æstivum, Goth. haug baldur forte [här hänvisas i en not till Dahlstiernas Kunga Skald], s. habaldur, excelsus potensque Apollo».

3) Under tillägnan på baksidan av titelbladet skrivet **Bluttherus**.

4) Gunno B. Blutherus **Nordälingh** på titelbladet. Jfr **Nordäling**, **Sundäling** Lignell 104.

5) I detta sammanhang må anföras en notis ur Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige, IV, Stockh. 1863, s. 374: »[Laxarby] Skrefs i äldre tider **Laxarbygda**, såsom orten ännu af allmogen ofta benämnes [SOÄ. 19: 56 känner endast dialektuttalet *làksarby*]. Inbyggarne kallas **Laxongane**» (jfr s. 54).

I **Linnés** Wästgöta-Resa, Stockh. 1747, meddelas åtskilliga notiser om benämningar på växter ock djur o. d. på Dal, vilka förtjäna att här sammanställas:

s. 224. **Horntistel** kallades Carduus lanceolatus[1] [i Frändefors, Sundal].

s. 231. **Ånims-Wimma** kallades en fisk, som til myckenhet fångas i denna sjö [ɔ: Ånimmen], och eljest är ganska sällsynt. Ingen må tro, at han är samma slags fisk, som på andra ställen kallas Wimma, och altså et slags Cyprinus, utan han är en Coregonus eller Sik af et quarters längd.

s. 232. Fisk fångas mer i Åmål, än wid någon annor stad wid Wenern; ty begåfwo wi oss neder åt stranden, i tanka at få några sällsynte fiskar, men kunde dock icke fånga några synnerliga, fast folket nämde åtskilliga, som wi önskat få se, såsom:

Wimmer, hwilka lära wara de samme wi sågo i går.
Guppor, kanske af samma sort, men en varietet.
Stensugare, torde wara Stensimpan.
Gaddsur, är, kan hända, Gasterosteus.
Gli sades wara Nors af minsta sorten.
Elgkulor äro samma med Alkufwan.

s. 234 f. Söndagen firades förr middagen uti Åmåls Kyrka, men efter middagen foro wi ut på landet, at lära oss Dal-Botaniquen af gamla Pigor och Gummor, hwilka här ägde mera kundskap om wäxter och husmedel, än man lätteligen på något annat ställe funnit; här kallades

Finnskägg Nardus.
Måra Galium album.
Hjertblomster Parnassia.
Saltbläcker Menyanthes.
Steckgräs Gentianella[2].
Elgestjelk Epilobium.
Bockebläcke Sedum anacapseros[3].
Stenbär Rubus repens[4].
Majblomster Ulmaria[5].
Hwitlåck Anemone.
Icktegräs Ranunculus lanceolatus[6].
Solmöjegräs Ranunculus acris.
Mjölkgubbar Ajuga.
Skogshumle Brunella.
Holtemjälla Melampyrum vulgare[7].
Skallra Rhinanthus.
Grangräs Pedicularis.

---

[1]) Cirsium lanceolatum.
[2]) Gentiana campestris (jfr A. Lyttkens Sv. växtnamn 374 f.).
[3]) Sedum telephium enligt Lyttkens a. a. s. 876.
[4]) Rubus saxatilis.
[5]) Spiræa ulmaria.
[6]) Ranunculus flammula, »ältgräs».
[7]) Melampyrum pratense enligt Lyttkens a. a. s. 243, som för övrigt oriktigt uppger, att Linné har »**Holtamjella**».

Abrahams-rot Geranium sylvaticum.
Jogere Vicia Segetum[1].
Rödkålla Trifolium rubrum.
Mjölkblomster Leontodon tertium[2].
Hästblomster Arnica.
Willfan Millefolium.
Hareqwä Gnaphalium.
Crucifix-ört Senecio.
Borstar Cirsium[3].
Skateblomster Viola tricolor.
Stroppelgräs Equisetum aquaticum[4].
Enestabb Pteris.
Skogslöper Polypodium trifidum[5].

s. 235. **Yxna** kallas här detsamma hos Kor, som hos Swinen här kallas w r e n, eller det, som exciterar venerem[6].
s. 236. när Koen ej hjortar eller idisslar etc.[7]

Några dialektord meddelas hos **R. Dybeck,** Berättelse till Kongl. Witterhets- Hist.- och Antiquitets-Academien, om Dalsland, i Runa 1845, s. 1 ff. ock rätt många i »Folksägner i Dalsland», Runa h. 4 (1843), s. 23—46. Jfr även densammes Svenska vallvisor och hornlåtar, Stockh. 1846, här ock där ock ordlistan s. 45—49.

En mängd dialektord förekomma i **Jan Halfvordssons** [född i Dals-Ed 1818] uppteckningar, utgivna ock försedda med anmärkningar ock ordlista (i vilka många ord transskriberats till landsmålsalfabetet) av Gunnar Freudenthal i Sv. landsm. 1914, s. 49 ff.

Bland äldre tryckta källor bör sist, men icke minst nämnas det material av ortnamnsformer, som bjudes i Sverges ortnamn, Älvsborgs län, utgivna av **K. Ortnamnskommittén,** 15 Nordals härad (1911), 16 Sundals härad (1910), 17 Tössbo härad (1913), 19 Vedbo härad (1915). 18 Valbo härad är under tryckning ock har här delvis kunnat citeras.

Det behöver icke särskilt påpekas, att en mängd uppgifter från Dalsland finnas i bekanta sammanfattande verk (t. ex. av Rietz, Jenssen-Tusch o. s. v.).

---

[1]) Vicia cracca (Lyttkens a. a. s. 642).
[2]) Leontodon autumnalis? Jfr Lyttkens a. a. s. 118.
[3]) Säkerligen Cirsium heterophyllum, »borsttisteln», vanlig på Dal. Jfr Lyttkens a. a. s. 90.
[4]) Equisetum fluviatile.
[5]) Phegopteris dryopteris enligt Lyttkens a. a. s. 1569.
[6]) Jfr ss. 135, 154. [7]) Jfr s. 95.

Sammanhängande täxter på dalbomål anföras av Noreen VSpr. 1: 163 f.[1]

1) Den äldsta är ett brev på dialekt i Göteborgstidningen Hwad Nytt? Hwad Nytt? 1775, dubbelnumret 147—148[2]. Det lyder:

Dahl, den 23 Junii. Jag har öfwerkommet följande bref, skrifwet på Dahlboska. Kan det förtjena et rum i Hwad Nytt? så öfwersändes det härhos, och lyder så:

Gusfre Bror Nämman!

Håfle trur I dä går mä gröa i år, måstru dänna starka törken giär e olöcka wea? Ja wet at I, som ä blant de stora, har sakti nocka at snacka om tia. Wet i hått ja menar omma? jo män, blir dä ur messwäx på hö, så får wij inte för kräka te hösten, å hått ska då en stackare skatta mä, å Kruna ska ha sett ut, å Prästen ger inte ätter, tru en bön ommet, då bler won kanske, I ä no alti krullen, Nämman; män Länsman döndrar mä wäijane, omframra pålagor och opserera ä åg äru mä Sållatten, så jag kan säga, ja ä så bekömrad som e get, som fådt tä killingar, å Kåna mi ger säg öfwer; mälle Gud wälsigna wår nådiga Kung, ja hör de säger han bärar påt alt han hinner, mälle dä wel sakti nocka te, at få alt i ordning. Desse Köpmännanna ä åg så dyra, töckas ja, at ingen kan mä däm, å skulle en synnare ha nockelett at wänna, som wore aldrig så wäl i däras kattning, så ger de ente föret. Så alt ä åräfla. War no så gill, Nämman, och lätt mäg weta hått dä likas er ommet.

Måns Brydd.

2) **Albrekt Segerstedt**, Nôa sager å paschaser på dalbonnespråke, varmelänske å anre tongemål[3] (Öreskrifter för folket N:o 135), Stockh. 1885, ett ganska talangfullt, men tämligen vårdslöst arbete. S. 3—19 äro tydligen dalbomål av något sydlig karakter; så t. ex. är t bevarat i best. artikeln neutr.;

---

[1]) Till de äldre källor för Bohuslän, som anföras 1: 162, kan läggas några värser, författade av en »Danneman» från »Norra delen af Bohuslän», i Götheborgske Spionen 1770, s. 289 f. (nr 37).

[2]) Man får av VSpr. 1: 163 snarast den uppfattningen, att här föreligger mer än ett brev. Så är emellertid icke fallet.

[3]) Enligt VSpr. 1: 163 »endast delvis på dialekt». Denna uppgift måste bero på en lapsus : hela arbetet är avfattat på dialekt, varav s. 20—28 på värmländska; s. 29—30 ock 31—36 avse säkerligen att vara närkes-, resp. västgötadialekt.

för övrigt må anmärkas, att adjektiverna ändas på **-e** i obest. form sing., t. ex. **store, fete** 'stor, fet' s. 7 (så t. ex. i Sundal ock i Dals-Ed enl. Freudenthal Sv. landsm. 1914, s. 52, not 2); samn. ē uppträder som **ä**, t. ex. **träslag** s. 3 (: äm. *trę*).

3) **August Bondeson,** Historiegubbar på Dal, deras sagor och sägner m. m. Stockh. 1886. S. 300—310 innehålla dialektuppteckningar efter Johannes Glader från Örs sn (Nordal), s. 313—369 efter Johannes Andersson från Gunnarsnäs (Nordal). Det föregående partiet av boken innehåller uppteckningar efter meddelare från Holm ock Ör på riksspråk uppblandat med talrika enstaka dialektord[1]. Bondesons äro utan tvivel (jämte P. Anderssons, se nedan) de språkligt mäst tillfredsställande av dialektuppteckningarna från Dal.

4) Några stycken i **O. Svahns** Svenskt skämtlynne: a) »En saga från Dal»[2] (av »Bjarkan Ar»[3]), XI: 42, 44 (1884). S. 42, r. 4 står **e utängela'** 'utängslada', men r. 11 **la't** 'ladan'; äm. *lą̂* n. b) »Den »kloka» i Grytås. Berättelse på syddalslands dialekt.» Ny serie I: 7—15. c) »Håvert Lars i Ryr meste si jagtlust. Folklifsbild från Vestra Dalsland» (av »August A.»). N. s. II: 6—10. d) »Presten å köttkurfven. (Dalsland).» N. s. III: 9—13; från Valbo? Märk **brokar** 'brukar' s. 10 f. (jfr *brǫk* 'bruk' Valbo — så vida icke möjligen **o** här betecknar *u̯*, *ǫ̯*); s. 9 **gömma** 'gumma', men s. 10 **gomma.** e) »Ett ulöcke pengefeske. (Dalbomål).» N. s. III: 14—20. f) »Sven Temmermans sta'sresa. Från Dalsland.» (Av »August A.») N. s. IV: 22—29 (b—f 1885).

5) **J. Henriksson,** Plägseder och skrock bland Dalslands allmoge fordomdags jemte en samling sagor, gåtor, ordspråk, folkvisor och lekar från nämda landskap, Åmål 1889, inne-

---

[1]) Jag tillåter mig här att fästa uppmärksamheten på berättelsen s. 115 f. »Käringen som var sams med prästen», berättad av Kristina Eriksdotter, gift Glader, från Ör, på grund av dess nästan fullständiga överensstämmelse med en romansk folktradition, upptecknad från Frankrike (Haute-Bretagne ock Anjou) ock Umbrien, varom se Mjöberg Sv. landsm. 1908, s. 74. Den svenska versionen återgår naturligtvis direkt eller indirekt på den romanska.

[2]) En variant av denna sägen finns upptecknåd av Dybeck Runa h. 4 (1843), s. 36.

[3]) Anagram av Karin Raab?

håller en hel del förtjänstfulla uppteckningar på dialekt av sagor, gåtor, ordspråk ock en visa[1], enligt benägen uppgift av förf. representerande dialekten i »huvudsakligen Dalskogs, Bäcke ock Ödskölds socknar, men delvis även det äldre landsmålet i Gunnarsnäs', Holms ock Örs socknar».

Dessutom föreligger:

6) **Thure L. Langer**, Dalsländska folksägner, Uddevalla 1908 (40 s.), innehåller sägner på dialekt upptecknade i Nössemark, Håbol ock Töftedal i Vedbo, Mo, Ånimskog ock Tydje i Tössbo, Ör i Nordal ock Färgelanda, Högsäter, Torp ock Valbo-Ryr i Valbo. Arbetet är språkligt rätt otillfredsställande. Beteckningen är grövre än i t. ex. Bondesons ock Henrikssons arbeten, i det att till det vanliga alfabetet endast lagts ô, som betecknar *ɵ* ock *u*. Typerna ö ock ô förblandas ganska ofta (t. ex. s. 6 **döra** men **dôrkarmen**, s. 14 **göbbe, gôbbe**, s. 15 **ôppigônöm** 'uppigenom', sst. **sjôn** 'sjön'); dessutom står ibland o eller å för *ɵ* (t. ex. **orrar, trätoppane, baketråg** s. 10), ock o för *a* (t. ex. s. 26 **väggstockane**). Språket är säkerligen väsentligen icke de resp. socknarnas, utan ett normaliserat dalbomål av sydlig karakter; så t. ex. står i stycket »Skogstrôll» (s. 5—6) från Nössemark i norra Vedbo **träa** 'träna' (s. 5), trots att samn. ē bevaras ännu i de längre söderut liggande socknarna Ed ock Ärtemark[2], ock **t** i bestämda artikeln neutr. är bevarat (t. ex. **trôllet**, s. 6) mot förhållandet i Nössemark (se t. ex. SOÄ. 19: 75 ff.), men i överensstämmelse med landskapets södra del.

Följande otryckta källor, vilka tillhört Värmlands nations landsmålsförening[3], förvaras i Landsmålsarkivet, Uppsala:

---

[1]) En tämligen identisk version av denna visa (lögnvisan »Segla mäg ut där sör i mä ön!») finns i A. Bondesons visbok 1: 34 f. (Stockh. 1903), upptecknad 1885 efter den från »Historiegubbar» bekante Johannes Andersson i Backamyren.

[2]) T. ex. *fẹ̄myra* Fämyren i Ed (SOÄ. 19: 226), *lẹ̄* Stora Le i Ed, Håbol ock Nössemark (ib. 218); rörande formerna i äm. se nedan s. 66 f.

[3]) Föreningen hade enligt stadgarnas § 1 till ändamål »att dels genom gemensamt, dels genom enskildt arbete af sina ledamöter samla allt som kan bidraga till en noggrann kännedom om landsmålet i Värmland och på Dal».

Lexikografiska anteckningar såsom bilagor till protokollen (Monografisk ordbok N:o 1. 1872—1876; N:o 2. — Lexikografisk ordbok, omfattande A ock en del av B); innehålla även rätt många uppgifter från Dal.

Anteckningar av regementsläkaren **D. Ekelund**: a) Lexikografiska anteckningar ock skrock o. d., daterade Åmål 24/12 1874; b) (tillsammans med Erika Waldenström, f. Ekelund) Lexikografiska anteckningar (dock mäst på riksspråk avfattat skrock, väderleksmärken o. d.), daterade 31/7 1875.

Genom ett urklipp insänt till Värmlands nations landsmålsförening av författaren, **P. Andersson i Högkil**[1], Håbols sn, (nu ävenledes i Landsmålsarkivet) har jag fått kännedom om följande högst talangfulla prov av Håbols-målet[2] (publicerat i Wenersborgs allehanda, 9/1 1875):

Sven i Daln på besök hos sin granne Jan i Berg.

Ett stycke folklif.
Upptecknadt och som prof af allmogemålet på n. v. Dal
Dals fornminnesförening
tillegnadt af
Runa.

(Uttal: a som i tak, *a* som i falla; e som i le, æ som i Elfsborg, ä som i väg; o som i ogräs, *o* som i son, ø med ett ljud[3] midt emellan o i son och o i ogräs; l som i lag, *l* med ett tjockt hårdt ljud t. ex. ö*l*.)

Skådeplatsen är fader Jans stora och rymliga stuga, der ingen sitter »fånöt». Jan slöjdar »tvereshoml*a*r», ena sonen »slava*l*», den andra »sk*o*ttfj*ol*», drängen snor »b*o*sth*a*ll» och vallgossen »sn*a*rt*a*r» på elden. Mor Maja »kinn*a*r», döttrarna »vænn*a*» och »h*o*ffl*a*[4]», pigorna skrøbba[4] och spinna »væft», under det flickorna gemensamt sjunga följande ord till en gammal polska:

Huske opp i reng,
O*l*e-pelten min;
Svenge dæj ikreng,
Såcker-ongen min!:,:

---

[1]) Peter Andersson, den bekante liberale politikern, född i Högkil 1838, död 1894 (jfr vidare Nordisk familjebok).

[2]) De jämförelsevis talrika smärre onöjaktigheterna bero tydligen väsentligen på att det tryckts i en tidning.

[3]) Orig. ljnd. [4]) Så.

Ja[1] vell ha *Ola*,
Ola vell ha mæj;
Engen gå*l* har *Ola*,
Engen gå*l* har jæj;
Horre sk*a* dä b*li* tå *Ola* å mæj :,:

Sven (inträdande): Gu äft*a*n, härinne!

Jan: Gu's'ne!

Mor Maja (Till en piga): Hams ihop, mä dæ, se folk[2] kommer ifr*o* d*o*ra! Vær so go å sett, gr*a*nnfarn!

S. Tack, j*a* får nock søtte. — Dä va ett andäres vär, ve har åt øss i da.

J. Ja d'ä rektegt ufjankele. Om dä no'nte lan*a*r på.

S. J*a* trur'nte dä. I otte va dä allt likt te len, mæn no anturar dä sæj rektegt at*o*lt.

J. (Tar ned sin »k*a*rfvefj*ol*» och skär upp norsk rulltobak): Har du pip*a* mä, so st*a*pp*a*.

S. Tack*a*r!

J. Horre kommer du ifr*o*, som längst?

S. Åfvante Byrhøle[2]. J*a* ha vell*a* h*a*tt Bruslugg te mæ i m*o*ra å hogge te sneser.

J. L*o*fva'n[2]?

S. J*a* sk*a*'nte tru dä. Dæn karn[2] ä'nte mö lättvindeg, om en tränger te'n. Mæn pisket*a* tre n*a* h*a*n vell ha hjælp, Jell!

J. Hott h*a*de'n for ant no?

S. Ente pinalsens pinal, dä j*a* kunne se, anne[2] än h*a*n s*a*t å bj*ala* mä St*a*bbelønsen. Uta s*o* skulle Bruslugg te köpm*a*n Græj i m*o*ra å b*li* vice sn*a*rtunner.

J. Ja bar' han[1] får flyg*a*[2] i K*l*åbön å r*a*ssa[2], då trifs'n då.

S. Dä sk*a* j*a* l*o*fv*a*! H*a*n sliter n*o*'n snultresup då, å dä drar dä.

J. Ja h*a*n ha vørt tän befängd etter fyll i *a*ll sin dar. Uta ä dä en pixsnodeg *a*rbesk*a*r. — Ha du köpt jule-bränvine[2] än?

S. Allri dygg*a* hæller. Må dä ha vørt n*o* uttak än?

J. Dä va nock ett om lord*a*'n, mæn j*a* kom for sent, se ja[1] har'nte supen å säte fr*a*m.

S. Dä kvett*a*r allt for mi skull. Dä va no'nte for dä j*a* geck in, uta j*a* skulle in å ta igæn pusten. — H*o*ve*l* geck byresa?

J. Å dä slørfva[2] te tämmele, mæn föret va no skrint.

S. H*o* feck du for fläske[2]?

J. Ja nö*a* fell*a* te å feck sex mark[2] å fire, men dä va mä stånkepinn*a*r.

S. Ho? geck'n te — b*le* dä stor*a* pængesmosa?

---

[1]) *ja̠* (för *ja̠*) 'jag' är karakteristiskt för Håbols socken, som där för skämtsamt kallas *já̠sokən*

[2]) Så.

J. Dä harra fella te å ble hallsätte hundre. Dä va no'nte fracke kultengen, så tess.
S. Hade du no'n i folje?
J. Ja ja hade Ufven Fjott å Glimsen å Bröstif.
S. Såg du'nte låte te Lulle neigænom?
J. Jo rasketa[1] tre, ja råka honom å Ole Faröfver på Tolia.
S. De va væl gullegossar[1]?
J. Å'nte varst, mæn de balma i sæ halfver, å hor sin pämpel hade[1] de.
S. (Gör min af att gå): Nä ja får fella[1] ut å knassla[1] igen. No blir dä væl ente m'än da väg.
J. Kors dä ä væl'nte jytebo, vet ja[1].
Maja (Infallande): Nä so jamen ska'cke no grannfarn være so go å setta på en kaffekopp[1]. Dä ska være falegt mä ett.
S. Ja tack nä om dä grannmora skulle bry sæj om. Dä ä'nte långesen ja[1] va här å gjorde besvär.
M. Ja, här går allt besväre sutele öfver. Hovel står te hemmave[1]?
S. Tack, som frägar, dä rifver te å slor i backen.
M. Å'cke dæn ena piga, Tralla, sjukharkete?
S. Ja, ho har sadene[1] där fång, enteanne.
J. No ä dä fella ente ont[1] å gå te Knart ä[1] få honom te å gäråt heller.
S. Ho for dä då?
J. Kors dä ha en, som ä i fornminnesforenengen, vørt hos'n å nara å'n trollbona.
S. Ha ha ha! Då duger'n væl allri te å jockla[1] mer. Mæn ho tru de skulle mä dæn?
J. Kors de ska ju ha allt gammelt vet ja[1]. Satt[1] de'cke en hel da opp hos Svarta, å skref opp gamle viser å sladänger.
S. Jo, å so ha de vørt hos Sluhaken å skref opp gamle äfventy å feppel.
J. Å so va de hos Karra, å velle ha'na te å tal om hovel ho gär na ho stämmer blo: mæn ho ble nock kasteren. Ho va so gor[1] ettranne, sa dä no'n, se ho svor på, ho skulle mockstäle døm allihopa.
S. Ha ha ha!
J. Mæn Pjart hade[1] lärt døm bona for ormhogg han. Å senna hade de vørt inne hos nämman, å han hade titta i e bok, de hade[1], å där stog bona, se han las opp'a for mæj.
S. Hogar du'a?
J. Ja då: Renge, renge rure,
Ligge du i kure!

---

[1]) Så.

Säck å spräck
Du som stack
Ente du, som stocken ble'[1]!
Amen.

S. Yschij*a* mæj!

J. Ja, å s*o*, min far, h*a*de de skref' opp s*o* mö feppe*l*, se dä va rent ut ett stort lefv*a*nne f*o*rskräckels.

S. H*o*'dene tru de va'?

J. Jo: n*a* kua ha børe, sk*a* en lägge vigslerengen å sk*o*pnöcke*l*n i k*o*lla första gången en mj*o**l*kar'a[1]. Å förste gången en v*a*ttn*a*r'a ska en lägge ägarns[1] böxer å vänstra[1] høs*a*[1] öfver ryggen på'a. Å förste gången en släpper ut'a ska en sl*o* *fl*intäl öfver'a, å rite tjäre-kors[1] i hufve på'a, å lägge ællstå*l* å *fl*int i skårst*a*ll. Mer hog*a*r j*a*'nte, å'nte hade[1] nämm*a*n mö fått se hæller.

En af flickorna: S*o* va dä ju om h*a*fve*l*[1] en sk*a* koke drömmekak*a*, å om fast*a* f*o*r go geft*a*.

J. S*o*'nt hog*a*r du på.

S. Må de'nte vesste dä, en sk*a* kaste öxa tre gånger öfver take n*a* krätura ä borte.

J. Dä ha de fell*a* fått reda på. Dä menar[1] j*a* de brøkar[1] på *fl*ere ställe.

S. Dä børde n*o*'n tå døm te Månse-Hans.

J. Ja, h*a*n har ju en hoper gammelt[1] trollty[1].

S. Å dä k*a*ll*a*r'n bærgesmi, å har å botar[1] sjuke krätur mä.

J. Ja dæn bossen trur j*a*'nte de får n*o* tå, ente.

S.[2] Nä d'ä no ett enryfve[3] stöne, mæn de torde væl leke*l*era[1] mä'n, se de feck'et, f*o*r s*o*'nt där græjety sk*a* de være tihog*a* etter. — Här i Bærg ha dä ju vørt mö jättar[1]?

J. En mängd*a*[1].

S. Dref ecke du døm hänar[1]?

J. Jo, krona tre, dä va en finnegøbbe som lärde mæ. J*a* feck ihopa[1] mö folk[1] tre torsd*a*-qvæll*a*r i ra, å ve sköt, å tromm*a*, å huj*a*, å lill*a*, å ramaser*a* å sm*ala* n*a*tta igænom, å se'n ha j*a* allri[1] f*o*rstått døm.

S. Mæn de hørde ju n*a* jätta'ne[1] geck, lell?

J. Ja, siste n*a*tta hørde ve dä snogt*a* å gret; dä va fell*a* *fl*öttef*a**l*a.

S. Dä b*l*ir fell*a* minner tå all'[1] slags s*o*'nt där pj*a*sstety[1] än dä ha vørt f*o*r i v*al*a.

J. Dä hörs då'nte s*o* mö åf'et no. — Ha du gjort träska[4]?

S. Nä, j*a* har te e par kaster igæn. — Ha du löckt*a*?

---

[1]) Så. [2]) Tillägg av P. A:s hand.
[3]) Ändrat av P. A:s hand från »grajety».
[4]) Eller träsk*a*; rättat av P. A:s hand från »träsko».

J. Ja, j*a* tok å slute i äfta. Gir dä unnar[1] sæ bra töcker du

S. Å d'ä no'nte s*o* håfvele frackt; mæn j*a* har en gr*a*nne, M*a*ttes i Myra, som låter h*a*n får i bing*a*ne, se d'ä skr*o*f-v*a*rk.

J. Ja, h*a*n ä bra te å skræppa[1], M*a*ttes, uta så ä dä no mö säckt hos'n, å s*o* h*a*de'n fella[1] nyvælle, se h*a*n le fella'nte[1] v*a*rst tå törken.

S. Åsch, min far, han[1] ä s*o* dryg no, som e skäpp*a* svemmel.

J. Sist j*a* ta*l*te ve'n må du tro h*a*n skr*o*buk*a* sæj te. H*a*n va se ettre sqv*a*tt ur'n.

S. Dä h*a*de væl nå'n[1] ägg*la*s[1] mä'n då?

J. Nä, dä va t*o*rparn[1], som hade[1] vørt steluggen[1] å'nte vøla[1], sa'n. — H*o* sk*a* ve ha f*o*r en tidneng te åre?

S. Allehanda för Folket trur j*a* ä bäst å s*o* än måtele dyr. Dä kan[1] renge te n*a* en får en tidneng for[1] nie daler.

J. S*a*m'töcker[1] j*a*. Kanske ve får f*l*er s*o*'ne rolege[1] paschaser[1], som den om Prestberg.

S. Ja, Prestberg va'nte rålös, å enväg*a* va dä fella[1] f*o*r'n.

J. H*a*n va'nte ulik gamle[1] T*o*lfven, som st*a*rfv*a* åf härom åre.

S. T*o*lfven h*a*de allt vørt mä n*a* dä os*a* hett, han[1].

J. Trur j*a* dä. Han[1] hade[1] vørt i kri', å for igenom[1] sju k*o*nge-rike, å vørt mä å sätt åf Bonapart å tok' in Norge[1]; å mångf*a*ldege gånger h*a*de'n ble'[1] såra[1] påde tå sk*o*t å sabel-hogg.

S. Men h*a*n velle *a*llt bo säkrare[1] än Prestberg å dærf*o*r bygg-de'n sæj e st*o*fv*a* på hällebærget, f*o*r dä'nte nå'n[1] skulle väre go te å vräk'n.

J. Dä va novæl krånge*l* enna h*a*n feck pangsjon?

S. Ja, h*a*n vänta[1] år etter år, se han[1] va mæst utlefva[1], mæn dæ kom ente n*o* unnerhåll, å'nte feck'n nå'n[1] te å skrifv*a* åt sæj hæller. Men s*o* pja*la*'n iväg åt Stockholm sjo*l*[1], å ga sæ'nte för h*a*n feck ta*l*e ve k*o*ngen; å n*a* kongen feck sett igænom Tolfvens[1] p*a*pper, s*o* ga'n sæj lefv*a*nnes öfver, å f*l*idde'n en tie-banko, å kl*a*pp*a*'n[1] på ax*la*[1] å l*o*fv*a* att[1] h*a*n skulle få unnerhåll te dödar, å se'n hink*a* dä'nte hæller.

J. Dä va kr*o*pp te å kunna[1] sjonga[1], T*o*lfven, å vackert gö hade'n[1].

S. Mæn te ta*l*' om p*a*schaser van makta. Va du inne hos'n nå'n[1] gång?

J. Ja då. Han nöttj*a* st*o*fva te smi*a*, se h*a*n h*a*de påde smi-bæ*l*g å stä inne.

S. Ja, dä va en roleg[1] gøbbe. (Fattar hatt och käpp) Mæn j*a* trur j*a* setter å ræj*a*r å j*a*llr*a*r å prat*a*r se j*a* natt*a*s

---

[1]) Så.

inne. Go natt[1]! (Skakar hand med samtlige innevarande). F*a*rvæl å tack for mæj!

J. Gu' väls'! (Sedan han följt Sven ut och återkommit in). H*a*n tänkte fell*a* j*a*'nte va ön for[1] bränvin, Sven.

M. Jamen tänkte'n væl dä skulle vank*a* nå'n[1] sup.

J. Mæn dä slog slinte, lell. (Tar ned fiolen och spelar Neckens polska.)

Härtill har förf. fogat följande handskrivna

Förklaring öfver de i uppsatsen »Sven i Daln på besök hos sin granne Jan i Berg» förekommande ord och talesätt.

(För Värmlands Landsmålsförening[2].)

Om ordens uttal se uppsatsen. Der endast 2 ändelser äro utsatta för verb beteckna dessa præs. och inperf. — Sup. och part. pret. äro då lika med inperf.

Fånöt, adj. Sysslolös.

Tvereshommel (pl. -ar), s. m. Det träd som förenar 2 par skacklar.

Slaval (pl. -ar), s. m. Ena delen af slagan (den andra kallas handval).

Skottfjol (pl. -er), s. f. Redskap vid gräddning af bröd.

Bosthall (pl. -häller), s. m. Den ändan af beckträden hvari en svinborst fästas.

Snarta (-ar, -a), verb. Maka ihop bränderna på eldstaden, rykta elden, putsa furustickan eller blosset.

Snart (pl. -ar), s. m. Den förkolnade delen af en sticka eller bloss.

Kinna = Tjerna.

Ränna (-er, -de, ränt), verb. Ränna (väf), varpa.

Hofvel (pl. lika), Solf (i väf).

Hofla (-ar, -a), verb. Taga trådarne i en väf genom solfven.

Skrobba = Skrubba.

Väft (pl. saknas), s. m. Inslag i väf.

Huska (-ar, a), verb. Gunga.

Gål = Gård.

Gu äftan = God afton!

Gu's'ne = Gud signe!

Hams ihop = städa.

Andäres, adj. Ruskig; äfven stormande, pockande.

Vär = Väder.

Ufjankele, adj. Stygg, trasig, vårdslös.

Lana (-ar, -a), verb. Lugna, sakta.

Len, s. n. Tö.

Lena (-ar, -a), verb. Töa.

Antura säj = Åbäka sig.

Atol, adj. Vämjelig.

Stappa med a i båda stafvelserna uttal. som i falla = stoppa; med a i senare stafvelsen uttal. som i tak = stoppa henne.

Horre, adv. Hvar.

Mora = Morgon.

---

[1]) Så.

[2]) Här finns med A. Noreens hand tillagt med rödpänna: »af P. Andersson, Steneby. Mars 1875».

Snes (pl. -er). För kolning hugget och afsedt virke, upplagdt till torkning.
Lättvindeg, adj. Tjänstaktig.
Pisketa tre, interj. Motsvarande vassera tre.
Ant, adj. Angeläget.
Pinalsens pinal = Ingenting, icke det minsta.
Bjala (-ar, -a), verb. Prata i vädret.
Vice snartunner = Uppassare, betjent, biträde.
Rassa (-ar, -a), verb. Springa hit och dit, gå till och ifrån.
Dä ska ja lofva = Tror jag det!
Slita (-er, slet, slete), verb. Vanlig bemärkelse, men äfven = få.
Täna (-er, tänte, tänt), verb. Springa af alla krafter.
Tän befängd = I högsta grad befängd.
Pixsnodeg, adj. Qvick.
Dygga (pl. saknas), s. f. droppe.
Uttak = Uttag.
Ta igen pusten = Hemta andan.
Hovel, adv. Huru.
Slorfva (-ar, -a), verb. Gå så der någorlunda hjelpligt.
Skrin, adj. Mager.
Nöa (-ar, -a), verb. Nödga; här egentligen lyckas (inperf.).
Sex mark å fire: Norsk penningeräkning (sex mark och fyra skill.).
Mä stånkepinnar = Med svårighet.
Pengesmosa (pl. -er), s. f. Penningesumma.
Harra (-ar, -a), verb. Gå knappt hjelpligt.
Hallsätte hundre = 5½ hundra (daler).
Folje = Följe.
Rasketa tre, interj.
Tolia: Betesplats vid vägen till Fredrikshald (F^hald kallas på n. v. Dal: Byn).
Gullegossar: Här glada laxar.
Balma (-ar, -a), verb. Dricka omåttligt.
Half (plur. -er), s. m. Blandning af kaffe och bränvin.
Pämpel (pl. pämplar), s. m. Dunk.
Knassla (-ar, -a), verb. Gå eller arbeta i sakta mak.
Da väg: Jemnt man hinner hem på dagen.
Jytebo = Hastiga och stränga order (bud om eller från Juten).
Falegt = Färdigt.
Bry säj om = Göra sig besvär.
Sutele, adv. Lindrigt, sakta.
Fräga = Fråga (verb.)
Dä rifver te å slår i backen = Det går an.
Sjukharkete, adj. Sjuklig. — Harkete = Krasslig.
Fång (pl. lika), s. n. Anfall af kolik; äfven famn, sköte.
Enteanne = Allt som oftast, då och då.
Gär'åt (göra åt) = Bota genom trollkonster, signa.
Ho for, adv. Hvarför.
Trollbona = Trollbönen.
Jockla (-ar, -a), verb. Trolla, signa.
Satt (sing. & plur.) = Inperf. af sitta.
Feppel (plur. lika), s. n. Vidskepelse, skrock.
Kasteren = Färdig till att kasta (eg. om säd på logen, men i figurlig mening, såsom här, uppretad, färdig att träta).
Gor (utan pl.), s. n. Var (i sår).
Ettrane, adj. Ettrig, arg.

Mockstäla (mockstäl, mockstal), verb. Modstjäla, förgöra genom trolldom (deraf Mockstol'n = Modstulen, förgjord).

Ormhogg = Ormbett.

Renge, renge rure,
Ligge du i kure!
Säck å spräck
Du som stack,
Ente du som stocken ble'! —
Amen.

Besvärjelse-formel mot ormbett (ordagrant upptecknad å nordvestra Dal). —

præs. imperf. sup.

Säcka (-er, sack, socke), verb. Sjunka.

Säck: Inperativus af säcka.

Stort lefvane förskräckels = Oerhördt.

När en ko har kalfvat: första gången hon mjölkas bör man lägga skåpnyckeln och vigselringen i stäfvan; första gången hon vattnas bör man lägga egarens byxor och venstra strumpa öfver hennes rygg; första gången hon släppes ut bör man slå flinteld öfver henne, rita ett kors af tjära i hennes hufvud samt lägga ett eldstål och ett stycke flinta i »skårstallen» (en täckt gång emellan ladan och fähuset)[1].

Bära (bär, bar, bore), verb. Kalfva. (Bära förekommer äfven i vanlig bemärkelse).

Kolla (pl. -er), s. f. Stäfva.

Hosa (o uttalas som o i son) (pl. -er), s. f. Strumpa.

Drömmekaka. Om en flicka vill se sin tillkommande man i drömmen, så bör hon sjelf tillreda och förtära **drömmekaka.** Detta tillgår sålunda: 3 skedblad vatten, 3 d:o mjöl och 3 d:o salt slås i en panna, sammanröres och stekes; hela rätten förtäres varm och flickan bör omedelbart derefter gå till hvila. Ifrån den stund tillredelserna börjat får hon icke prata, icke skratta, icke förtära annan föda, ej heller dricka förr än nästa dag[2].

Hoga = Komma ihåg, minnas.

Hog = Minne.

När kreatur kommit bort och antages vara »bergtagna», kastas en yxa 3 gånger öfver stugotaket (brukades bestämdt på ett ställe å n. v. Dal år 1873).

Vesste = Visste;

Broka = Bruka;

Boss = Buss.

Bergesmi (bergesmide) Kallas i vissa trakter af Dal fornsaker af flinta, sten, brons och jern[3].

Enryfven, adj. Enfaldig, menlös.

Stöne (pl. lika) s. n. Fåne, dumhufvud.

Lekelera (-er, -a), verb. Öfvertala, underhandla.

---

[1]) I margen: Brukades på åtskilliga ställen å norra Dal t. o. m. år 1874.

[2]) I margen: Begagnades på fullt allvar åtminstone af en flicka år 1870. I en obekant gosse, som kort derefter gjorde besök hos hennes far (en torpare), trodde hon sig se den samme som visat sig i drömmen. Kort derefter gifte hon sig med honom ehuru han var fattig och hon hade en annan rik friare, hvilken sistnämnde fick en korg.

[3]) I margen: Anses särdeles nyttigt att »ha i huset».

Gräjety (äfven gräjer) = Saker, gods.
Tihoga, adj. Angelägen.
Etter, med tonvigt på sista stafvelsen, = efter; med tonvigt på första stafvelsen = raseri. Etter = raseri heter i best. st. ettre.
Krona tre, Interj.
Huja (-ar, -a) verb. Ropa.
Lilla (-ar, -a), verb. Sjunga vallåtar utan ord.
Ramasera (-ar, -a), verb. Föra oväsen.
Smala (-ar, -a), verb. Dundra.
Snogta (-ar, -a), verb. Snyfta.
Flöttefal = Flyttefärd.
Pjasslety = Öfvernaturliga väsenden, såsom jättar, tomtar, lyktgubbar &.
Vala = Verlden.
Gjort träska = Lyktat att tröska.
Ja tok å slute i äfta = Jag tog af (logen) slutet (af säden) i afton.
Gir dä unnar sä bra töcker du = Förslår det bra tycker du (om tröskning).
Håfvele, adj. Öfverflödig.
Frack, adj. Skicklig, bra.
Skrofvark = Utmärkt bra.
Skräppa (-er, -te, -t), verb. Skryta.
Säck, adj. Sidländ. (**Säck** imperat. af säcka, se ofvan.)
Nyvälle, s. n. Nyodling.
Tork[1] = Torka (s. f.).
Dryg = Dryg. Figurl. Högfärdig.
Svemmel = Dårrepe (Lolium temulantum[1]). »Dryg som en skäppa svemmel» är således en humoristisk liknelse, innefattande tillika en ordlek.
Skråbuk = Ansigtsmask.
Skråbuka säj te = Göra fula miner, vara stygg.
Sqvatt inperf. af sqvätta.
Äggla (-ar, -a). verb. Reta.
Steluggen, adj. Oböjlig, olydig.
Vola (-ar, -a) verb. Lyda.
Paschasa (pl. -er), s. f. Historia.
Enväga = Enda utvägen.
Starfva åf = Dö, dog (præs. starfvar åf).
Skot = Skott;
Stofva = Stuga;
Vräk'n = Vräka honom.
Pjala = Gå sakta. (infin. pjala, præs. pjalar, inperf. pjala)
Fli (flir, flidde, flitt), verb. Lemna.
Hinka (-ar, -a), verb. Slå fel.
Gö (pl. lika), s. n. Röst, ljud. Obs. G läses som i ordet gå.
Räja (-ar, -a), verb. Sqvallra.
Jallra (-ar, -a), verb. Prata mycket och obetänksamt.
Ön för = Ledig för, i saknad af. — **Tungt ön** = ha eller vara förelagd ett tungt öde.
Slå slinte = Slå fel.

Bruslugg, Stabbelonsen, Græj, Yfven fjott, Glimsen, Bröstif, Lulle, Ole faröfver, Tralla, Knart, Svarta, Sluhaken och **Pjart** äro öknamn som förekomma å n. v. Dal.

*

§ 2. En direkt följd av bristen på källor är, att de karakteristiker av »dalbomålet», som träffas i litteraturen, äro föga tillfredsställande. Hos Noreen VSpr. 1: 110 (1903) finna vi:

[1]) Så.

»Dalbomålet i Dalsland är ytterst ofullständigt undersökt, men torde kunna nödtorfteligen karaktäriseras genom följande:
1. Gammalt långt **e** är bevaradt, t. e. **ben**. [Praktiskt taget rätt; jfr dock nedan s. 72.]
2. Vokalerna i **lefva, väfva** och **skepp, kläpp** hållas åtskilda. [Rätt.]
3. **a** i svagtoniga ändelser är bevaradt utom i Åmålstrakten (Tössbo härad), där det liksom i värmländskan blifvit »**e**» t. e. **kasta (kaste)** kasta. kastat. [Antagligen i huvudsak rätt; dock även äm. *tvæṭə-sǽj*, *fąr-ıkǿḻ* m. m. d., se kap. om vokalerna i svagton.]
4. **g** efter vokal är frikativt (*ȝ*) åtminstone i mellersta Dalsland (omkring järnvägen Mellerud—Mon). [*ȝ* torde icke förekomma t. ex. i Eds sn[1]; däremot t. ex. i Sundals härad (söder om Mellerud) ock i Valbo härad.]
5. »tje»-ljudet saknar begynnande explosiva. [Rätt.]
6. Pluraler af typen **hästar** ha i bestämd form **hästane**. [Rätt.]
7. Kort **u** är öppet liksom i riksspråket. [Oriktigt; se vidare § 33.]
8. **i** och **y** äro åtminstone å kuststräckan söder om Köpmannebro (Norddals och Sundals härader) apiko-gingivala (»Viby-i och -y»). [Rätt, frånsett beteckningen »apiko-gingival»; se vidare exkursen s. 38.]»

På det hela taget korrekta äro uppgifterna om »Dalbomålet» i Nordisk Familjebok$_2$ (1906) av B. H[esselman]. Jag anmärker dock (utom att samma uppgifter om *ȝ* ock svagtonigt **a** som hos Noreen förekomma): 1. »Norskt» **u**-ljud råder ingalunda överallt på Dal. 2. Uppgiften om akcenten är helt ock hållet oriktig, som redan påpekats av Noreen VSpr. 2: 462, not 2. 3. Att fem. plur. ändas på **-er, -era**, gäller icke för stora delar (bl. a. äm.), där vi ha *-ər*, *-ənə*[2].

Ungefär samma uppgifter återfinnas hos S. Lampa i Sverige 3: 27. Uppgiften om **u**-ljudet är här korrekt formulerad däremot får man av L:s framställning den uppfattningen, att »Viby-i ock -y» råda överallt på Dal.

Det bör påpekas, att man icke kan vänta sig att finna några goda karakteristiker av målet, då praktiskt taget inga undersökningar hittils finnas ock då landskapets olika delar — detta

[1]) Se t. ex. SOÅ. ock Freudenthal Sv. landsm. 1914, ss. 57, 59.

[2]) Då H. skriver, att »mask. subst. i plur. ändas på -ar, -ane, fem. på **-er, -era**», är det väl inte meningen att bestrida, att det finns mask. subst. som ha plur. på **-er** ock tvärtom.

har framhållits av Hesselman a. st. ock torde böra understrykas — uppvisa rätt stora olikheter i fråga om språket. Jag vill här endast påpeka, att gränsen mellan *-ət* ock *-ə* i svagton (t. ex. *bǽrjət* : *bǽrjə*) går tvärs igenom Dal, likaså gränsen mellan *-tən* (o. d.) : *tn̥* (t. ex. *vátən* : *vátn̥*)[1], liksom också mellan till ä övergånget ock kvarstående samn. ē (t. ex. *træ* : *tre*).

§ 3. Föremål för denna avhandling är målet i Ärtemarks socken inom Vedbo härad (förkortas äm.), närmast i den form som detta mål har inom socknens sydligaste del, ungefärligen det område som ligger mellan de bägge ej obetydliga sjöarna Ärtingen ock Torrsjö. Detta område gränsar i norr ock nordost till socknens övriga delar, i sydost till Steneby socken[2] ock i väster ock sydväst till Håbols socken.

Ärtemarksmålet företer redan bilden av en dialekt stadd i upplösningstillstånd. Det är redan mycket ont om personer, som tala från dialektens synpunkt korrekt. Orsaken härtill är i främsta rummet den livliga förbindelse, som äger rum med andra trakter (bland annat stark emigration till Amerika med åtföljande reimmigration). Vidare må påpekas existensen på nära håll av fabrikssamhällen, inom socknen bl. a. Bengtsfors, som också är slutpunkt för en järnväg (Uddevalla-Lelångenbanan). Efter tillkomsten av denna är närmast till hands liggande stad Uddevalla; därförut hade befolkningen livliga förbindelser med Fredrikshald.

Min främste meddelare har varit hemmansägaren Lars Jansson (förkortas LJ.), född 1838, död 1914. Han var född ock bodde hela sitt liv på hemmansdelen Rabben (*rábən*) av Södra Backen. Lars Jansson var visserligen ingen särdeles talför, men en ovanligt intelligent ock i sina uppgifter pålitlig meddelare. Utan honom hade antagligen detta arbete aldrig kommit till. Därnäst bör jag med tacksamhet nämna hemmansägaren Johan Ling, född på Näs, nu bosatt i Norra Backen. Distriktslantmätaren Gustaf Rosell har jag även att tacka för en mångfald upplysningar, särskilt rörande det lexikaliska.

---

1) Jfr Hesselman SoS. 11: 146.

2) Skiljes från Steneby av en stor skog, Stenebymon.

»Enligt SOÄ. 19» betecknar, att uppgiften hämtats ur SOÄ. 19, utan att jag haft tillfälle att kontrollera dess riktighet (skriver jag däremot endast »SOÄ. 19» eller »jfr SOÄ. 19» e. d., gör jag den där befintliga uttalsuppgiften till min egen).

Till jämförelse har jag ibland meddelat uppgifter från andra trakter av Dal. Uppgifterna från Frändefors (»Fränd») bero så gott som samtliga på benägna upplysningar av lantmäterieleven Oskar Rådberg (f. på gården Rölanda i Frändefors). Därjämte har jag anfört jämförelsematerial från Ör och Gunnarsnäs (»Gunn») enligt Bondesons Historiegubbar (»Bond»), från Henrikssons Plägseder etc. (»Henr») ock från de olika delarna av SOÄ., mera sällan från andra av de ovan nämnda äldre källorna. Vid citat från dessa arbeten ha de resp. arbetenas beteckning för *k*, *ə*, (*a*, *ɑ*) utbytts mot landsmålsalfabetets typer. — Anförda uppgifter från Sörbygds- ock Skeemålen (»sörb.», »skeem».) härröra från Niléns Ordbok öfver allmogemålet i Sörbygden 1879, ock Lindberg, Skeemålets ljudlära, 1906, uppgifterna från fryksdalsmålet (»fryksd.») från Noreens Ordbok öfver fryksdalsmålet 1878, därest icke ett tillfogat »JM.» betecknar citatet såsom taget från Jan Magnussons Tillägg till Adolf Noreens ordbok öfver fryksdalsmålet (Sv. landsm. II: 2). Citat från sörb. ock fryksd. har jag transskriberat till landsmålsalfabetet med ledning av Niléns »ljudbeteckning» s. V ock Jan Magnussons ordbok.

Kort översikt av Ärtemarksmålets uttal.

§ 4. Konsonanter.

p

förekommer i uddljud
före vokal, t. ex. *palt*, *pàŋfọn* 'pension', *pęn* 'vacker', *pịl*, *pìḷa* 'peta', *palúskər* en foderväxt, *pòŋka* 'bulta', *pə̂sə*, *pùṛanə* lockord till får, *pṳ̀ta* 'kudde', *pa̤*, *pæ̀ḷa* 'pärla', *pø̀nta* 'fara illa med';
framför *ȷ*[1], *l*, *ł*, *r*, t. ex. *pȷàṭərə* n. pr. 'Pjärterud', *plas̤* plats, *płọg*, *prum̤* 'eka';
i slutljud som kort
efter vokal, t. ex. *ga̤p*, *rèskap* 'redskap', *λlęp* 'slipprig', *stọp*, *sṳp*, *ȷy̤p* 'djup', *sø̤p*;
efter *l*, *ł*, *m*, *r*, *s*, t. ex. *ȷalp* 'jälpte', *væłp* 'valp', *rọmp* 'svans', *skarp*, *asp*;
i slutljud som långt
efter vokal, t. ex. *krap̄* 'knapp, trång', *snıp̄* 'snibb', *op̄* 'upp', *sø̄p* 'svamp', *kłup̄* 'klipp', *λlæp̄*;
i inljud, t. ex. *à̤pəl*, *fà̤rəpæ̀ḷar* 'fårexkrement', *sèpratọ́r* 'separator', *kàptı̣n* 'kapten', *fọ̀ṣpræ̀ŋd* 'fodersprängd', *skarpt*, *vàrptə* 'värpte'.

b

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *bà̤ka*, *bałȷ* 'balja', *bę*, *bahágələ*, *bı̣*, *bok̄* 'bock', *bọs* 'boss', *bṳł* 'börda', *búlstər* 'bolster', *bỳg̤a*, *ba̤t*, *bæłȷ*, *bø̀ȷa*, *bø̤n* n. pr. 'Bön';

[1]) Om betydelsen av typen *ȷ* i denna ställning se nedan s. 32.

framför *j*, *ł*, *r*, t. ex. *bjæla* 'bjällra', *błùma* 'blomma', *brat* 'brant'

i slutljud sällan, såsom långt, t. ex. *jètəstáb* 'pteris aquilina', *nub*, *næb*;

i inljud, t. ex. *àbəték* 'apotek', *sìəbén* 'revben', *fébər*, *smìbæłj*, *róbət* 'Robert', *snòbált* 'snöboll', *næbmús*, *płògbíl* 'plogbill', *snùpəłbént* 'som lätt snubblar', *ıjænbáŋa* 'barn på nytt', *vìrbúskə* 'videbuske'.

ƀ

torde rätt ofta förekomma efter perspirerad konsonant, t. ex. *łlósƀá* 'slagsmål', *vàsƀærıŋ* 'vattenbärning', *nýpətosƀúsk* 'nyponbuske', *gùnəsƀøn* n. pr. 'Gunnarsbyn'.

m

förekommer i uddljud

framför vokal, t. ex. *màgə*, *mark* 'mark' o. 'mask', *mer*, *míltra* 'mjälten', *mıt*, *mòró* 'nöje', *møltər* 'jortron', *mut* 'mört', *mùga* 'mygga' o. 'mögel', *myr*, *måła*, *mæja*, *mø̂* 'mycket';

framför *j*, t. ex. *mjøłk*;

i slutljud som kort,

efter *a*, t. ex. *kram*;

efter *ł*, *r*, t. ex. *hałm*, *arm*;

slutljud som långt efter vokal, t. ex. *kam*, *hem*, *lım*, *om* 'ugn' o. 'om', *prum* 'eka', *fæm*, *grøm* 'ful', *tøm* s.

i inljud, t. ex. *gàməl* 'gammal', *hìməl*, *umøjələ* 'omöjlig', *jòmfrú* 'jumfru', *jàmła* 'jama', *lèmna*, *tomt*, *næbmús*, *álmər* n. pr. 'Almer', *grànmór*, *brásmə* 'braxen'.

Anm. 1. *ɱ* har jag aldrig konstaterat (utan *jòmfrú*, *stènfót* o. d.).

f

förekommer i uddljud

framför vokal, t. ex. *fast*, *fåra*, *fégáta* 'fägata', *fìra* 'fyra', *fısk*, *for*, *fòłə* 'hingst', *fut* 'följt', *fuł*, *fýstíka* 'tändsticka', *fa*, *fæm*, *fø* 'föda' v.;

framför *j*, *l*, *ł*, *r*, t. ex. *fjær* 'fjäder', *flærə* 'flöte', *fłèka* 'smeka', *frak* 'bra, duktig';

i inljud, t. ex. *vàfəd̨án* 'vårfrudagen', *səfa*, *jøfika* n. pr. 'Djupviken', *ǫrəfébəŋ* 'feber med yrsel', *høfsa* 'hyfsa', *kræft* 'kräfta' (sjukdomen), *hùꝛfǫt*, *bæꝛfꝛá* 'flå utan uppskärande av skinnet', *grànfár*, *fìrfǫta* 'ödla', *vàsfis* 'som ingenting fått vid fiske'.

v

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *vákər*, *vátn*, *vèka* 'vecka', *vìka*, *vìka* 'vittja', *vǫg* 'vägde', *vut* 'varit', *vat*, *væg*;
framför *r*, t. ex. *vrag* 'spant';
i slutljud som kort
efter vokal, t. ex. *grav*, *rav* 'röv', *rev*, *stiv* 'styv', *grǫv* 'grävde', *kꝛøv* 'skåra', *ʝyv* 'tjuv', *hav*, *ræv*, *skøv* 'sköt' (= ty. schob), *lǫv*;
efter *l*, *ꝛ*, *r*, t. ex. *təlv*, *guꝛv* 'golv', *harv*;
i inljud, t. ex. *lévər* 'lever' s., *stòva* 'stuga', *hùvə* 'huvud', *nǽvər*, *hóvəl* 'hyvel', *ùvét* 'ovett', *spínəvæva* 'spindel', *hàvdə* 'grepe', *hùvʝiga* n. pr. 'Huvudgingen', *hòvla* 'hyvla', *grævꝛig*, *skògvármə* 'skogseld', *kvaŋ*, *ǽlva* 'älva' räkn., *svàꝛa*, *tvǫ* 'två'.

t

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *tak*, *tarm*, *te* 'visa', *ti*, *tip*, *tòga* 'tunga', *tèpə* 'tupp', *tusk* ett skällsord, *tut* 'pip', *tỳta* 'tjuta', *ta*, *tæꝛə* 'tjäle', *tøst* 'tyst', *tòmar*;
framför *r*, *v*, t. ex. *trost* 'trast', *tvǫ* 'två';
i slutljud som kort
efter vokal, t. ex. *mat*, *bet* 'bet' o. 'bett', *vit*, *fǫt*, *sket* 'skott', *ʎlut*, *skyt* 'skjut', *bat*, *næt*, *skøt* 'sköt', *grøt*;
efter *f*, *k*, *l*, *m*, *n*, *g*, *p*, *s*, t. ex. *kræft* 'cancer', *støkt* 'fult', *kalt*, *tomt*, *kant*, *lagt*, *ʝypt* 'djupt', *vist*;
i slutljud som långt efter vokal, t. ex. *brat* 'brant', *ʝet* 'get', *vit*, *mit*, *rot*, *fꝛet* 'fästing' (Ixodes), *sput* 'spott', *trut* 'trott', *knyt* 'knuten' (om näven), *ʎlat* 'slagit' (gräs), *ʎlæt* 'slät', *snøt* 'snöat' o. 'knappt', *bꝛot*;
i inljud, t. ex. *skàta*, *kròkətə* 'krokig', *drètfiskə* 'dåligt fiske', *fꝛàtlús*, *kìtla* 'kittla', *trùtna* 'svälla', *rètn* 'rutten', *bǫ̀ğtre* 'bogträ'.

d

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *dànsa*, *dat* 'föll', *dèna*, *dın*, *dıt*, *dom* 'dum' *døg* 'dagg', *dum* 'dem', *dùra* 'dåna', *dyr*, *dàsə* 'dosa', *dǽta* 'falla', *dø*;
framför *r*, t. ex. *dra;*
i slutljud
som kort efter *g*, *l*, *m*, *n*, *ŋ*, *v*, t. ex. *nøgd* 'nöjd', *førʃøld* 'förkyld', *ȷømd*, *ʃænd*, *spræŋd*, *hævd;*
som långt efter vokal, t. ex. *bred*, *skod*, *ød* 'udd', *ʃǽrəbrád* 'tjärad', *ræd*, *ȷød;*
i inljud, t. ex. *flǽdərmús*, *rèdı* 'väldig', *módərkúla* 'morkulla', *làda* 'ladda', *skèda* 'dimma', *gøpədăŋ* n. pr., *bl̥ǽgda* 'kila', *ʃòŋdə* 'sjöng'.

đ

förekommer i ord som *tísđa*, *snùsđásə* 'snusdosa'.

n

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *nàrə* 'svag blåst om vintern', *nat*, *nek*, *nìə* *nık* 'näck', *no* 'nu', *nèpra*, *nub*, *nỳpər* 'nypon', *nak* 'nog' *nǽvə* 'hand', *nøt* 'nöt' f.;
i slutljud som kort
efter vokal, t. ex. *an* 'and', *ȷân* 'Jan', *ten* 'tenn', *sókən* 'socken o. 'dragg', *lın*, *bron* 'brun', *søn*, *byn* »stan» (förr = Fredrikshald), *mân* 'månen' o. 'månaden', *ǣn* 'ändan', *søn* 'tackan', *ʃøn;*
efter *m*, *ŋ*, t. ex. *famn*, *loŋn* 'lugn';
i slutljud som långt
efter vokal, t. ex. *san* 'sand', *tan*, *en*, *ın*, *von* 'ond', *run* 'rund', *ŋǽn*, *støn* 'stund';
sonantiskt efter *d*, *t*, *s*, *n* ock vokal, t. ex. *kódn̩* 'scrotum', *vátn̩*, *vèsn̩* 'matt', *ʃýnnə* 'korna', *lànnə* 'ladorna', *kl̥ónnə* 'klorna';
i inljud, t. ex. *dans*, *tràntər* 'tranbär', *vínbǽr*, *stènpǽron*, *spìnrák*, *mágnus*, *dròkna* 'drunkna'.

s

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *saks*, *sat*, *se* v., *sìa* 'sida', *sìta*, *somp* 'sump', *sep* 'svamp', *sùtə* 'suttit', *sur*, *sy*, *sa*, *sæ* 'havre', *sø* 'tacka' s., *sòva* 'sova';
framför *k*, *m*, *n*, *p*, *t*, *v*, t. ex. *skog*, *smı* 'smida', *snu* 'sno', *sput* 'spott', *stæla* 'stjäla', *sval* 'svål';
i slutljud som kort
efter vokal, t. ex. *flas* 'fjäll' o. 'mjäll', *hènas* 'hännes', *bles* 'blåste', *èrıkəs* 'Eriks', *grıs*, *ros* 'blomma', *bəs* 'boss', *hus*, *lys*, *has* 'hes', *græs*, *frøs;*
efter *f*, *k*, *l*, *m*, *n*, *ŋ*, t. ex. *snafs* 'snaps', *aks*, *hals*, *boms* 'bums', *dans*, *ɟaŋs* 'handgriplig kurtis';
i slutljud som långt efter vokal, t. ex. *vas*, *spes* 'spets', *pıs* lockord till katt, *pıs*, *gos* 'gods', *us* 'oss', *ʃus* 'skjuts', *nys*, *væs* 'geting', *ɟøs* 'kyss';
i inljud, t. ex. *tàsa* 'groda', *krøsəbær* 'lingon', *rỳgstøkə*, *máȷsn* n. pr. 'Majsen', *hàlsʃúkə* 'difteri', *màtstrépə* 'matstrupe'.

l

är antagligen i allmänhet apikogingivalt.[1] Det
förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *lâ* 'lada', *las*, *lévər* 'lever' s., *lın*, *lìsta*, *lom*, *lòpa*, *lùgə* 'legat', *lus*, *lỳga* 'ljuga', *laŋ*, *læsa*, *løg* 'ljög', *lev;*
i slutljud
som kort efter vokal, t. ex. *smal*, *văl* 'vallen', *hel*, *mıl*, *kôl* 'kullen', *pryl*, *ȷal* 'velig person', *æl* 'eld', *gàməl* 'gammal';
som långt efter vokal, t. ex. *kal*, *val*, *hel* 'höll', *sıl*, *vıl*, *ıkól* 'omkull', *ul*, *sal*, *spȷæl;*
sonantiskt efter *ꞁ*, *t*, t. ex. *ȷàkꞁltán* 'oxeltand', *ɟìtl* 'kittel'
ofta också *s*, t. ex. *hásl;*
i inljud, t. ex. *gnùlə* 'gnällt', *pæla* 'pärla', *skròpələ* 'förfärligt', *førɟóld* 'förkyld', *ùlȷa* 'olja', *álmər* n. pr., *ȷælpa*, *mèltər* 'jortron', *pèlkə* 'polka', *tolv*, *klàra* n. pr., *plas* 'plats', *vàꞁlə* 'vassle', *kìtla* 'kittla'.

[1]) Jfr Sahlgren Sv. landsm. 1907, 13 ff., spec. 16.

λ

Med *λ* betecknar jag lateralt (laterogingivalt) s; tungkontakten är densamma som för *l* ock således troligen apikogingival. Jfr vidare Noreen VSpr. 1: 478 ff., där ljudet betecknas *ʒ*[1] Det förekommer blott i förbindelsen *λl* i udd- ock inljud, t. ex. *λlɪ* 'slem' s., *λla* 'slå' (gräs), *ràλlə* 'vassle', *vækλla* 'växla', *rènλlɪ* 'renlig'.

r

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *rak*, *rav* 'röv', *rèsa*, *rajéra*, *rɪg*, *rìktɪ*, *ro*, *rètn* 'rutten', *rug* 'råg', *rùla*, *rýhøna* 'tjäderhöna', *rak*, *rækna*, *rø*;

i slutljud som kort

efter vokal, t. ex. *bar* 'barr', *kar* 'karl', *ɪsér* 'isär', *grìsər* 'grisar', *jɪr* 'ger', *stor*, *gør* 'gorr', *bur*, *ɟyr* 'tjur' o. 'tjuder', *var*, *ær* 'ärr', *ør* 'yr', *klor* 'klor';

sonantiskt (i ord med grav akcent möjligen växlande med *ər*) efter *ʈ*, t. ex. *àʈr* 'ärter', *vúʈr* 'vört';

i inljud, t. ex. *várə* 'värre', *mùra* 'morra', *vɪrbúskə* 'videbuske', *førfǽlɪ*, *harm* 'förargad', *tørp*, *àrva* 'ärva', *frak* 'bra, duktig', *grùna* 'grunda, fundera', *skrok* 'skrott', *hòmra* 'smågnägga', *sprǽka* 'spricka', *làgrák* 'raklång', *trǽta* 'träta', *ɟøsəbæʂʈré* 'körsbärsträ', *vràka*.

Anm. 2. Efter supradental, t. ex. *vǽʂʈrépə* 'luftstrupe', torde *r* bildas något högre upp; se nedan under *ʈ*.

ʈ

Supradentalerna betecknar jag med *ʈ*, *ɖ*, *ɭ*, *ɳ*, *ʂ*. Emellertid torde de vara något högre upp bildade än motsvarande ljud i riksspråket, men icke så högt upp att jag ansett mig böra använda typerna *ŧ*, *đ* o. s. v.[2] Det akustiska intrycket synes mig snarare överensstämma med rspr. *ʈ*, *ɖ* o. s. v. än med *ŧ*, *đ*, åtminstone så som dessa uttalas i fryksdalsmålet (Värmland). Någon

[1]) Denna typ finns även t. ex. hos J. Boëthius, Sägner m. m. från Orsa. Meddel. från Dal. fornminnesför. II. Sthlm 1914.

[2]) Jfr Kallstenius Bärgsl. § 5, anm., § 6.

skillnad mellan supradentaler uppkomna av r + dental ock *ɫ* + dental, som uppgives för en del dialekter[1], kan jag icke konstatera.

ṭ

förekommer i slutljud som kort

efter vokal, t. ex. *hạṭ* 'hårt', *vạṭ* 'varmt', *stẹṭ* 'stelt', *vakəṭ*, *stọṭ*, *tẹṭ* 'torrt', *hụṭ* 'hört', *gụṭ* 'gult', *dyṭ*;

efter *ṣ*, t. ex. *vaṣṭ* 'värst';

i slutljud som långt efter vokal, t. ex. *svaṭ*, *tvaṭ* 'tvärt', *jọṭ*, *kẹṭ*, *vụṭ* 'varit', *møṭ* 'mörkt';

i inljud, t. ex. *kvàṭér*, *stìṭ-ımọ́t* 'spjärna emot', *ɟọ̀ṭḷ*, *ʃæ̀ṭọ́ṣḍan*, *àkɫḷbæṣṭrẹ́* 'oxelbärsträd', *lọ̀ṭsọ́* 'osnygg kvinna'.

ḍ

förekommer sällan, som kort, i slutljud, t. ex. *jọḍ* 'gjord' ptc., *smụḍ* 'smord';

i inljud, t. ex. *lọ́ḍa* 'lördag', *mẹ̀ḍə* 'mäld', *ɟụ̀ḍə* 'körde', *svæ̀ḍə* 'sväljde'.

ḍ̣

uppträder t. ex. i *tọ́ṣḍa*, *skáṣḍạ́ṇ* n. pr. 'Skarsdalen'.

ṇ

förekommer i slutljud,

som kort efter vokal, t. ex. *kvạṇ*, *jạṇ* 'järn', *sệṇ* 'selen', *hèḷəṇ* 'järnan', *jı-ṇ* 'ger han', *họṇ*, *ộṇ* 'orren', *kàrəvụ̆ṇ* 'högfärdig', *bụṇ* 'buren', *ɟyṇ* 'tjuren', *vạṇ*, *jæ-ṇ* 'gör han', *tø-ṇ* 'törs han', *bjọṇ*;

sonantiskt efter *ḍ*, *ṭ*, *ṇ*, t. ex. *jọ̀ḍ-ṇ̥* 'gjorde han', *múṭṇ̥* 'mörten', *ʃàṇṇ̥ə* 'stjärnorna';

i inljud, t. ex. *ɟụ̀ṇa* 'kölna', *họ̀ṇə* 'hörn'.

ṣ

förekommer sällan i slutljud,

som kort efter vokal, t. ex. *lạṣ*, *àṇəṣ* 'Anders';

efter *ṇ*, t. ex. *skomákạṇṣ*;

[1]) Se t. ex. Lundell Lmalf. 29, Nilén Ordb. Sörb. s. V.

som l ngt, efter vokal, t. ex. *tvas̱* 'tvärs', *kəs̱* 'kors';
i inljud, t. ex. *bøs̱a* 'bössa', *fas̱k* 'färsk', *vas̱ṯ* 'värst', *krøs̱əbæs̱ris̱* 'lingonris'.

Anm. 3. *s̱ḻ* förekommer individuellt i stället för *ɬl*; denna beteckning användes i SOÄ. 19. I blandformer mellan dial. ock rspr. torde *s̱ḻ* vara den normala företrädaren för rspr. sl.

ḻ

förekommer i slutljud sonantiskt, t. ex. *ɟǫ̀ṯḻ*;
i inljud, t. ex. *àṯmas̱ḻən̰* n. pr. 'Årtemarkslund'[1], *vàs̱ḻø̱s* 'vårdslös', *dús̱ḻa* 'durkslag'.

ɽ

förekommer endast kort
i slutljud efter vokal (icke *ɪ*, *y*, *ø*, *ɵ*), t. ex. *ha̱ɽ* 'hård', *àftavá̱ɽ* 'aftonvard', *ste̱ɽ*, *fógəɽ*, *bo̱ɽ*, *ʃe̱ɽ* 'själv', *ku̱ɽ* 'kol', *gu̱ɽ*, *ga̱ɽ* 'gård', *hæ̱ɽ*;
i inljud
intervokaliskt, t. ex. *hú̱ɽə* 'hålet', *svà̱ɽa*, *hà̱ɽə* 'hårda', *sè̱ɽə*, *tæ̱ɽə* 'tjäle';
mellan *b*, *f*, *g*, *k*, *m*, *g̰*, *p* ock vokal, t. ex. *bɽǫ* 'blod', *pɽǫg*, *fɽỳga*, *gɽà̱na* 'glo', *kɽǫ* 'klo' o. 'krog', *hòm̱ɽa* 'humla', *màg̰ɽa*;
mellan vokal ock *ȷ*, *k*, *m*, *p*, *v* (i sekundär förbindelse även andra konsonanter), t. ex. *æɽȷ*, *kaɽk*, *haɽm*, *væɽp* 'valp', *guɽv* 'golv'; *hòm̱əɽbǫ́*, *kà̱ɽ̥ɣǫ́t* (jfr nedan).

ɣ

frikativt apikokakuminalt r, förekommer efter *ɽ*, som då starkt reduceras, t. ex. *kà̱ɽ̥ɣǫ́t*. *ȷùɽ̥ɣíg̰*.

[1]) Enligt SOÄ. 19: 189; d. v. s. med här använd beteckning *àṯmas̱ḻún̰*.

ȷ

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *ȷa*, *ȷaŋ* 'järn', *ȷet* 'get', *ȷı* 'ge', *ȷık*, *ȷoł* '(g)jord', *ȷàlpə* 'jälpt', *ȷuːs*, *ȷyp* djup', *ȷàla* 'prata enfaldigt', *ȷæta* 'valla', *ȷø* 'göda';

i slutljud som kort efter *ł*, *r*, t. ex. *bałȷ* 'tvättbalja', *bærȷ*;

i inljud, t. ex. *kàȷa* 'kaja' o. 'skrika' v., *płøȷa*, *uȷıamæȷ* interj., *ùlȷa* 'olja', *fùłȷa* 'följa', *smørȷa*, *máȷnókəł* 'primula'.

ı̯, ı̯̄

Konsonantiskt *ı*, *ı* betecknas i det följande med *ȷ*. Det förekommer

i inljud

mellan tautosyllabiskt *b*, *p*, *f*, *m* ock vokal[1], t. ex. *bıæla* 'bjällra', *pıàtərə* n. pr. 'Pjärterud', *fıæl* 'kuperad obygd', *mıuk*;

mellan vokal ock konsonant (åtminstone *s*), t. ex. *káısa* n. pr., *máısn̥* n. pr.;

i slutljud, t. ex. *maı*, *mæı*.

ɕ

»Tje»-ljudet betecknas här med *ɕ*. Möjligen vore *ş* en lika korrekt beteckning[2]. Emellertid är även enligt Lundell Lmalf. 53 det dalsländska »tje»-ljudet *ɕ*. Det

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *ɕàgsa* 'kurtisera bandgripligt', *ɕaŋ* 'tjärn', *ɕèa* 'kedja', *ɕìna* '(smör-)kärna', *ɕìtl̥*, *ɕòtl̥*, *ɕuł* 'köl' o. 'köld', *ɕùgə*, *ɕyv* 'tjuv', *ɕak* 'haka på häst', *ɕærıg*, *ɕøra*, *ɕøt*;

i inljud, t. ex. *kóɕýr* 'gagntjur', *kálɕæla*, *nàłɕýv* 'nåltjuv', *dàmɕáŋə* n. pr. 'Dammtjärnet', *førɕølə-sæȷ* 'förkyla sig', *skòvɕára* 'skottkärra'.

---

[1]) Jan Halfvordsson från Ed (se ovan s. 8) synes ha lagt märke till att konsonantiskt i, ej *ȷ* föreligger i dessa förbindelser. Han stavar j-ljudet med i, j eller g, t. ex. **iag** s. 52 o. s. v., **jag** 50 o. s. v. **ga** 'ja' 67, **gullotta** 'julotta' 61, **magor** 'major' 67, **börga** 56; däremot: **bigödd** 'bjöd' 53, **Bigörke bäck** 'Björkebäck' 56, **till figäls** 'till fjälls' 64, **pigäs** 'pjäs' 63 (dock även **biörn** 59, **biuden** 60, **Mgäl fuss** *mȷælfus* 'ett öknamn' 62).

[2]) Jfr Kallstenius Sv. landsm. 1906: 52.

k

(under vilken beteckning även *ķ* innefattas) förekommer
i uddljud
framför vokal (icke före *e*, *ɩ*, *æ*, *y*, *ø*, *ɵ*; däremot i inljud före [*e*], *y*, *ø*), t. ex. *kàsta*, *ka̱r* 'karl', *kìṯla* 'kittla', *ko̱*, *kópər* 'koppar', *ku̱ł*, *kù̱va* 'elritsa', *kaŋ̱* 'kung';
framför *l*, *ł*, *n*, *r*, *v*, t. ex. *kla̱r*, *kło̱* 'klo' o. 'krog', *kne̱t* 'gnet', *krɩ̱* 'krig(a)', *kvæḻ*;
i slutljud som kort
efter vokal, t. ex. *sa̱k*, *be̱k* 'beck', *rɩ̱k*, *o̱k*, *fu̱k*, *ska̱k* 'en slags skakel', *fræ̱k* 'frän', *rø̱k*, *lo̱k*;
efter *ł*, *ŋ̱*, *r*, *s*, *ş*, t. ex. *fɵłk*, *bæŋ̱k*, *mark* 'mark' o. 'mask', *ask*, *faşk* 'färsk';
i slutljud som långt efter vokal (ej efter *a*, *ɩ*, *ɵ*, *u*, *ɯ*, *ɵ*), t. ex. *tak̄*, *gra̱spɩk̄* 'gråsparv', *ɉok̄* 'tjock', *stak̄*, *bæk̄*, *røk̄* 'ryck'
i inljud, t. ex. *pɩkétər* 'potatis', *skỳta* 'skjuta', *skøt*, *fǽkər* pl. till *ska̱k*, *sòk̄na* 'dragga', *vaks*, *fækta*, *sèłəkró̱k*.

g

(under vilken beteckning även *ɡ* innefattas) förekommer
i uddljud
framför vokal (icke före *e*, *ɩ*, *ɨ*, *y*, *æ*, *ɵ*), t. ex. *ga̱n* 'gäl', *gâ̱ŋ* 'galen', *go̱*, *gø̱r* 'gorr', *gàbə*, *gu̱ł*, *ga̱ł* 'gård', *gò̱pa* 'lodjur';
framför *ł*, *n*, *r*, t. ex. *głà̱na* 'glo', *gnu̱* 'gno', *gra̱*;
i slutljud,
som kort efter vokal, t. ex. *ha̱g*, *se̱g*, *vo̱g* 'vägde', *dre̱g* 'fuktig dalsänka', *ru̱g* 'råg', *su̱g* imper., *dryg*, *sa̱g* s. o. pret., *væ̱g*, *lø̱g* 'ljög';
som långt efter vokalerna *a*, *ɩ*, *o*, *ɵ*, *ɯ*, *y*, *æ*, t. ex. *rag*, *płɩg*, *hog* 'högg', *dɵg* 'dagg', *głɯg*, *ryg*, *væg*;
i inljud, t. ex. *fógəł* 'fogel', *ràḇəgésanə* 'gossarna på Rabben', *bù̱gjó̱ł* 'bukgjord', *skò̱gvármə* 'skogseld', *stèŋ̱gá̱ł* 'stengärdsgård', *spá̱rgɵt* n. pr.[1]

Inter- ock postvokaliskt är kontakten vid kort *g* ej så hårt sluten som i riksspråket, utan ljudet närmar sig något *ɣ*. Hos

[1]) Enligt SOÄ. 19: 191.

t. ex. LJ. (ock även hos hans son RJ.) tyckte jag mig ofta höra ett mer eller mindre utpräglat *ȝ*, t. ex. *sȩȝ*, *sǽȝəl* 'segel', *fɫỳȝa*, *skǫ̀ȝvárma*.

ğ

torde förekomma i ord som *ą́şğámǝl* 'årsgammal', *bǫ̀ğtrȩ́* 'bogträ'.

ŋ

(under vilken beteckning även *ŋ* innefattas) förekommer
i slutljud,
som kort efter svagtonig vokal, t. ex. *vǽvıŋ* 'vävning', *hȩ̀noŋ* 'honung';
som långt efter vokalerna *a*, *ı*, *i*, *o*, *y*, *ɑ*, *æ*, *ø*, t. ex. *haŋ* 'hängde', *rıŋ*, *sprıŋ*, *toŋ* 'tung', *dyŋ* 'dygn', *tɑŋ*, *sæŋ*, *løŋ* 'lögn';
i inljud, t. ex. *fı̀ŋgą́rǝtǝ* 'med fina årsringar', *mǽŋdǝ* 'mängd', *bæŋk*, *màŋɫa*, *àŋnǝr*, *làŋrą́k* 'raklång', *pàŋʃǫ́n* 'pension', *lɑŋt*.

ʃ

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *ʃą̀sa* 'susa' l. d., *ʃą̀ŋa* 'stjärna', *ʃȩ̀na* 'skridsko', *ʃı* 'sked', *ʃı̀ka*, *ʃòŋa* 'sjunga', *ʃȩɫ* 'själv', *ʃu*, *ʃy*, *ʃæg*, *ʃǿtan* 'sjutton', *ʃø*;
i slutljud som långt, mycket sällan, t. ex. *aʃ* interj.;
i inljud, t. ex. *bỳʃa*, *ą̀ʃa* 'åska', *hǽʃa*, *àkʃǫ́n* 'auktion', *pàŋʃǫ́n* 'pension', *màʃı́n*.

h

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *hą̀rǝ*, *harm* 'förargad', *hȩ̀lǝŋ* 'järnan', *hı* 'ide', *hı̀mǝl*, *hòstǝ*, *hȩ̀la* 'hålla', *huɫ*, *hus*, *hỳla*, *hɑs* 'hes', *hæɫ*, *hø*;
i inljud, t. ex. *dlàhǿk* 'duvhök', *smı̀hǽŋ* 'smideshärden', *rýhǿna* 'tjäderhöna', *fǽhúıŋ*, *ùhǿrja* 'ohyra', *bǝhą́gǝlǝ* 'behaglig', *sùɫǝhúɫ* 'osnyggt ställe', *vàlhúɫıŋ* 'vallpojke', *gȩ̀rhét* 'mycket hett', *tvȩ̀rȩshǿmǝl* 'ett slags tvärträ mellan skaklar', *spàrvhǿk*;
efter tenuis mindre distinkt, t. ex. *brȩ̀thą́ɫ* 'som bryter ner gärdsgårdar' (om kreatur), *drȩ̀thúɫ* 'anus'.

§ 5. Vokaler.

ɪ

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt, t. ex. *ɪ̀a* 'bakvatten', *tɪ̀mər*, *fɪ* 'sked', *éh* 'Elin', *hàlɪŋ* 'sluttning'.

y

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, men praktiskt taget endast i starkton, t. ex. *ỳsta*, *flỳga*, *dỳga*, *ly* 'lyssna'.

ɪ

står akustiskt nära *e*, vilket senare ej sällan torde ersätta *ɪ*. Det är icke uteslutet, att i mina uppteckningar förväxling någon gång gjorts mellan dessa två ljud. *ɪ* förekommer endast kort, i udd- (mycket sällan) ock inljud, sällan svagtonigt, t. ex. *ɪ̀ntə*, *grɪ̀dər* 'grädde', *krǽvɪka* 'kräfta', *ɪ̀rɪk*, *dǻlɪt* 'dåligt'.

e

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, i stark- ock (mindre ofta) svagton, t. ex. *énər* 'en' s., *lest* 'läst' s., *hèna* 'hänne', *spèjəl* 'spegel', *kne* 'knä', *te* 'till', *ve* 'vid'.

ɑ

torde förekomma i svagtoniga förstavelser (dock icke före *k*), t. ex. *bɑdrǿvələ* 'bedrövlig', *pɑlúskər* en foderväxt, *rɑvás* 'revers'.

ə

förekommer endast kort ock svagtonigt (icke före *k*), t. ex. *brǽnər* 'bränner', *fógəl* 'fogel', *jǽvəl*, *skòjarə*, *trǽtə-sǽj*.

æ

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt, t. ex. *æ̣ta*, *ræ̀na* 'rinna', *bræ̣* 'smälta', *mæsăm* 'genast', *æksís* 'exercis'.

ø

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, praktiskt taget endast starktonigt, t. ex. *ø̀ga*, *høst*, *nø̀ta* 'nytta', *hø*. Som kort torde det ofta vara något »öppnare» (= *ɵ*?).

ɵ

torde vara ungefär identiskt med rspr. *ɵ* (står kanske dock något närmare *ʚ*, än detta vanligen gör). Det förekommer långt ock (mera sällan) kort, i (udd-,) in- ock slutljud, huvudsakligen efter ock före vissa konsonanter (se vidare s. 157 f.), sällan svagtonigt, t. ex. *ɵ̣́vər*, *bɵ̣́kər* 'böcker', *bjɵrk*, *fɵ̣*, *tɵ̀rmɵ́sbɵn* n. pr. 'Tormansbyn' (~ *-spən*).

u

betecknar här ett ljud beläget mellan *ʚ* ock *u*, står dock sannolikt något närmare det senare. Det avviker emellertid tydligt från rspr. *u* (t. ex. äm. *rùnə* 'runnit' ej = rspr. *rùnə*). Peter Andersson i Högkil (se ovan s. 12) karakteriserar motsvarande ljud i grannsocknen Håbol som »ett ljud mitt emellan **o** i **son** ock **o** i **ogräs**». Lundell (Lmalf. s. 108) anser sig ha hört *u* i »Dalsl. (Nordal o. Vedbo)». Ljudets karakter av mellanljud förklarar, att SOÄ. ibland (oftast) har *u*, ibland *ʚ*[1]; i namn från Ärtemarks sn står dock konsekvent *ʚ* (jfr även nedan s. 110).

Det förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, nästan endast starktonigt, t. ex. *us* 'oss', *fùlja* 'följa', *gùbə*, *hut* 'hört', *bu* 'bud', *fræ̀mun* 'främmande'.

---

[1]) T. ex. från Steneby sn (uppteckningar av J. Sahlgren): *klʚ̀nərə* 'Klunderud' 19: 105 (men t. ex. *èkəlun* 'Ekelund' s. 108), *rʚ̀niŋən* 'Rönningen' s. 111 (men *rùniŋən* s. 123); från Håbols sn *bʚ̀lə* ~ *bùlə* 'Böle' s. 42.

ɵ

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, praktiskt taget blott starktonigt, t. ex. *ɵ̀ra*, *tɵ̀ła* 'tåla', *hɵ̀la* 'hålla', *λlɵ* 'slå'.

ɯ

bildas med tämligen starkt framskjutna läppar. Det förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, t. ex. *ɯt*, *hɯn* 'hund', *gnɯ* 'gno', sällan svagtonigt, t. ex. *ɯmɵ́jələ* 'omöjlig'.

a

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt (i slutljud dock endast svagtonigt) t. ex. *àpəl*, *skàta*, *fal* 'fåll', *vark* 'värk', *bìta*, *ʃafɵ́r* 'chaufför'.

a

torde stundom förekomma som variant till kort *a* före *r* + kons., t. ex. *skàra* 'klirra' l. d.

a

är snarare mer än mindre »slutet» än i rspr. (stundom närmande sig *ɒ*). Det förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt, t. ex. *ask*, *kvaŋ*, *dànsa*, *skam*, *bra*, *ɟæ̀la* 'källan', *rɵ́ta* 'roten'.

ɑ

förekommer långt ock (mindre ofta) kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt, t. ex. *ɑr*, *vɑr*, *stɑk*, *kɑg* 'kung', *tɑ̀sa* 'groda', *pɑst*, *tɑ*; svagtonigt huvudsakligen i några få, men vanliga ord, t. ex. *ɑ* 'ock, att', *pɑ*.

o

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock (mindre ofta) svagtonigt, t. ex. *ost*, *op*, *bok*, *kòma* 'komma', *ko*, *hènog* 'honung', *pǽron*, *áron*.

Anm. Det framgår av vad som ovan s. 32 nämnts, att målet har diftonger med *ɿ* (*ʅ*) som förra eller senare komponent, t. ex. *pɿat* ett skällsord, *fɿæl* 'obygd', *mɿuk*, *bɿork*, *ɩfɿol*, *mɿølk* 'mjölk', *skòtfɿúl* 'stor brödspade', *máɿsn* n. pr., *mæɿ* 'mig'. Dessutom förekommer en diftong, som jag betecknar med *au* i ordet *faus* 'fähus'.

Exkurs. Om *ɩ*, *ʮ* i Sundal.

Sättet för bildningen av s. k. viby-**i** ock -**y** torde ännu icke vara utrett. Ljuden äro ju vida spridda i Sverge, ock kanske de icke överallt äro identiska. Av de hittils givna analyserna av *ɩ*, *ʮ* förefaller mig Borgströms (Askersmålets ljudlära, s. 32 ff.) snarast antaglig för Sundals räkning. Alldeles säkert är, att Noreens beteckning av *ɩ*, *ʮ* som apiko-alveolara vokaler (VSpr. 1: 495) icke stämmer för Sundals *ɩ*, *ʮ*. Det akustiska intrycket av Askersmålets *ɩ*, *ʮ* beskriver Borgström (a. a. s. 33) på ett sätt, som helt ock hållet passar in på de sundalska ljuden. *ɩ* gör, säger B., »ett akustiskt intryck av bakre vokal»; »jag hörde en gång ett uttal av kattnamnet **Iris**, som efter det akustiska intrycket rent av kunde betecknas *ùrɩs*». Samma erfarenhet har jag från Sundal. Vid en resa där för några år sedan frågade jag en person i Bolstads socken, vad prästen där hette. Jag fick den uppfattningen, att han hette **Lundvall**, men han hette i själva värket **Lindvall**.

§ 6. Kvantitet ock akcent.

Kvantitetsförhållandena äro på det hela taget som i rspr. I ett par (ofta svagtoniga) ord förekommer kort starktonig vokal utan att följas av lång konsonant eller konsonantgrupp, t. ex. *hé* 'vad', *jǽra* 'göra'.

Halvlång vokal förekommer särskilt ofta i ändelserna *-anə*, *-arə*, t. ex. *hǽstanə* 'hästarna' (ofta kanske t. o. m. hellängd, särskilt i ord som *skòjəranə* 'skojarna'), *skòjarə*, *gàmlarə* 'äldre'.

I huvudtonig stavelse är akcenten
grav, t. ex. *bræ̀nər* 'bränner', *pæ̀gar*, *bètn̥* 'biten' (s. ock ptc.), *sèpratór* 'separator', *snòbált* 'snöboll';
akut, t. ex. *brǽnər* 'brinner', *kópər* 'koppar', *nǽbmús*, *fýstika* 'tändsticka', *ǽgətýta* 'gräshoppa';
grav-cirkumflex, t. ex. *pîn* 'pinnen', *skâl* 'skallen', *hâŋ* 'haren', *ɣôr* v. 'kör';
akut-cirkumflex, t. ex. *stǎl* 'stallet', *fǎr* 'far' s., *lǽr* 'läder', *mǒr*[1]. Denna akcentform är föga utpräglad, så att man ofta hör (eller tycker sig höra) *stal*, *far* etc.

I starkt bitonig stavelse är akcenten
bi-akut, t. ex. *grágás*, *bíkúpa*, *báskóg* 'barrskog', *vǽstrópə* 'luftstrupe', *tóŋəbúsk* 'törnbuske';
bi-cirkumflex, t. ex. *kàrərǔŋ* (~ *kárərúŋ*) 'högfärdig', *mòkstǔŋ* 'modstulen' (om kreatur), *tèpəgǎŋ* 'brunstig' (om höna).

Akcenten ligger nästan alltid på första stavelsen, även i ord som i rspr. ha upptakt, t. ex. *bèʃé* 'besked', *jèmén* 'ej högfärdig', *kàtrína*, *frànsósər* 'venerisk sjukdom', *àkʃón* 'auktion', *màʃín*, *ròsǽl* n. pr. 'Rosell', *àbəték* 'apotek', *èrəmít* 'girig person', *pàraplý*, *præ̀dikánt*. På annan plats t. ex. i *ɪjǽn*, *besmí* 'bestyr', *bedrǿvələ* 'bedrövlig', *føstá*, *pærónər* pl. 'päron', *forás* 'fourage', *johán*, *motór* 'motor'; samt i ett ock annat kompositum, t. ex. *ʃəkásnnə* n. pr. 'Sjökaserna', *skolǽraŋ*.

Anm. 1. I dessa nu rent enstaka komposita med akcenten på andra leden ha vi nog en räst av ett äldre språkstadium, som ännu råder i sydligare delar av Dal (Sundal, Nordal, Valbo), där det heter t. ex. *brænərín*, *pænəkníːr*, *tedývəl* 'tordyvel' (många exempel i SOÄ.). Om denna akcentuering i andra skandinaviska dialekter jfr bl. a. Hesselman Sveamålen, s. 45, ABLarsen i Festskrift til Torp (1913), s. 36 ff.

Anm. 2. Tvåtaktiga ord äro icke så alldeles sällsynta (alla av mer eller mindre emfatisk karakter), t. ex. *kúsrát* 'kolsvart', *fívəlgúl* 'mycket gul' (egentligen 'fjärilgul'), *stórmgâŋ* 'spritt galen', *spítnàkən* 'spritt naken', *ajíamǽj* interj.

Anm. 3. Om den musikaliska akcenten i äm. finnas några uppgifter hos Noreen VSpr. 2: 462 f. (efter distriktslantmätaren G. Rosells uttal, jfr ovan s. 22). För erhållande av noggrannare uppgifter fordras experimentalfonetiska undersökningar.

[1]) Jfr R. Iversen MM. 1912: 42.

HISTORISK LJUDLÄRA.

Vokaler i starktonig ställning.

Äldre ă[1].

§ 7. Äldre ă → *a̠* regelbundet i gammal kort, sluten stavelse[2]:

a̠ƚ f. al
ba̠ pret. bad.
ƛlés̠ƀá̠ n. slagsmål[3]
ba̠k adv. bak, *bà̠kpát̠*, *bà̠któm̠* o. s. v.
ba̠l m. bal (dansnöje)
ba̠r adj. bar
ba̠r pret. bar
bƚa̠ n. blad
bra̠ adv. o. adj. bra
da̠ m. dag
da̠ƚ m. dal
dra̠g n. drag, *kràmpdrá̠g* n. kramp
fa̠t n. fat
fƚa̠s n. (fisk-)fjäll, mjäll[4]
fƚa̠t adj. flat
fƚá̠ta n. pr. Flaten[5]
forá̠s n. fourage
ga̠ pret. gav
ga̠n f. gäl[6]
ga̠p n. gap
gƚa̠ adj. glad
gƚa̠s n. glas
gra̠n f. gran
gra̠v f. grav
ha̠g n. inhägnad, övervägande skogbeväxt betesmark[7]
ha̠k n. hak
ja̠ pron. jag
kaná̠l m. kanal

---

[1]) Under »Äldre ă» upptagas även ord, som inlånats med ā efter övergången ā → å.

[2]) Märk dock not 1.

[3]) No. dial. **bad** n. 'anstrængelse, dyst, kamp, strid', **slaastba** 'svært slagsmaal' Ross, m. m. (se Torp Nyn. et. ordb. s. 13 f.).

[4]) Jfr F.-T. 233.

[5]) Best. f. av fsv. **flat** 'slätt åkerstycke' (SOÄ. 19: 175).

[6]) Sv. dial. **gan** f. 'gäl' Rz; jfr no. dial. **gan** n. ds. Aas., fvn. **gan** n. 'gap', **gana** 'gapa'.

[7]) Fsv. **hagh** 'inhägnad, stängsel; inhägnad mark'.

kas f. svedjefall[1]
klar adj. klar
knas n. skräp, avfall[2]
kram adj. kram
(*ve dèta*) *lágə* n. best. f. (vid denna) tiden
lam adj. lam
las pret. läste
lat adj. lat
ma f. mad
man f. man
mat m. mat
nav n. nav
par n. par
prat n. prat[3]
ra f. rad
rak adj. rak
rùndál m. rundel[4]
sak f. sak
sal m. sal[5]
skar pret. skar
ʌlag n. slag, *ʌlàhøk* m. duvhök, *ʌlàvál* m. ena delen av en slaga
smal adj. smal
sta m. stad, *jòsəlstá* m. gödselstad
stal pret. stal
stav m. stav (i laggkärl)
svar n. svar
ta imper. tag
tak n. tag
tak n. tak
tal n. tal
tam adj. tam
vávık n. pr. Vadvik[6]
vak f. vak
hànvál m., *ʌlàvál* m. slagans båda delar[7]
van adj. van
var adj. uppmärksam, försiktig.

Undantag:

a) *skal* n. 'skal' är påvärkat av *skàla* v. 'skala' (se nedan).

b) *bàrfót*[a] adj. 'barfota' (men *bar* 'bar' se ovan); samma motsättning mellan adj. **bar** ock vissa sammansättningar med **bar-**, särskilt **barfött**, möter i många andra dialekter, t. ex. sörb. *bar* 'bar' (*bàre* 'bara', *bàrbága* 'barbacka', *bàrfróst*, *bàṭáwa* 'bara fläckar på en snöbetäckt väg'): *bàrfót* 'barfota' (*bàrárma*, *-hálsa*, *-húva*, *-hǽnt*, *-nǽva*, *-ǽrma* 'bararmad'), skeem.

[a]) **barføtte** Ör (Bond 300).

[1]) Sv. dial. **kas** Rz, no. dial. **kos**, **kas** Aas., fvn. **kǫs**.
[2]) No. dial. **knas** n. 'stykker, smuler af noget haardt' Aas. (Ross).
[3]) T. ex. *bóṇəprát*, LJ:s vanliga uttryck för 'dialekt' (jfr sörb. *prad* 'prat; dialekt, uttal', *sølǽṇeṿaprád* 'dialekten i mellersta Bohuslän').
[4]) Samma form i skeem.
[5]) Lånord.
[6]) Enl. SOÄ. 19: 181; *vàvık* sst. 189.
[7]) Fsv. val, fvn. **vǫlr**.

ba̱r : *ba̱r-* (t. ex. *bàra̱rma*), holslj. *ba̱r* (*bàrbá̱ntər* 'barbent', *bàrbløt̮* 'utan sadel', *bàrhálsadər* etc.): *bàrfóṯər* (*bàrhu̱vadər*, *bàrhǽntər*) Leander, södra Halland *ba̱ʀ* (*bɑr* Vessige; *bà̱ʀhǫad* 'barhuvad', *bà̱ʀskálǝd* 'flintskallig'): *bà̱ʀføt̮*(*es*) (*bà̱ʀjǫʀ*) Wigforss SHF. s. 201. Förhållandet är utan tvivel »svårförklarligt» (Lindberg s. 159). Jag tror, att Wigforss har rätt, då han SHF. s. 207 yttrar: »Man kunde ju tänka på tidigare akc. **barfö´tt**[1]; men jag vet intet, som talar för en sådan i detta ord mer än i de andra. Snarare är det möjligt, att **barfött** såsom ett synnerligen vanligt ord undgått inflytande från det enkla *ba̱ʀ* ock bevarat ett regelbundet *a* framför konsonantförbindelse.»

c) ă → *ɑ* i uddljud i några ord: *ɑ̱* prep. 'av', *ɑ̀bǽkətə*[a] adj. 'åbäklig'[2] [*ɑ* konj. 'att'], *ɑ̱t* prep. 'åt'.

Anm. Att vokaler i uddljud i många fall behandlats annorlunda än i övriga ställningar, har som bekant först Wigforss mer utförligt visat (Från Filol. för. i Lund 3: 169 ff., 1906). Antydningar om förhållandet gjordes först av ABLarsen i Univ. og skoleann. 1891, s. 213 (se MM. 1914, s. 148), Lydlæren i den solørske Dialekt s. 128 (1894), Ark. 21: 129 noten (1904), vilken nu givit en utförligare framställning för de norska dialekternas vidkommande i MM. 1914, s. 147 ff. — Jfr även Falk-Torp Lydhist. s. 41 (1898), Danell Nucköm. 1: 129, not 1 (1905), Sandström ŏ ock ŭ s. 78 f. (1910), Noreen Grunddragen av den fornsvenska grammatiken §§ 24, 35, VSpr. 3: 100, m. m.

§ 8. **Äldre ă → a̱ regelbundet i gammal kort, öppen stavelse**[3]:

águst n. pr. August	*áron* (~ *árom*) n. pr. Aron
àlvára s. allvar[4]	*àvig* adj. avig[5]

[a]) **åbäke** s. Henr 42.

[1]) Vad Dal beträffar, kvarlever ju ännu delvis betoning på andra leden av ett kompositum (jfr ovan s. 39).

[2]) Säkerligen sammansatt med **av.** Äldre förklaringar (Noreen Sv. etym. s. 38 ock, alternativt, VSpr. 3: 114 ← ***ābækelikin**; Kock Sv. landsm. XV. 5: 48, Noreen, alternativt, VSpr. 3: 110 ← ***ofbækelikin**) ta ej tillräcklig hänsyn till befintliga dialektformer (se Torp Nyn. et. ordb. s. 9 ock märk även vgm. *abǽkəl*, Landtmanson 1 ock r s. 23). Se nu i stället (F.-T. 37 — vartill Wigforss SHF. s. 120 synes ansluta sig — men särskilt) Torp Nyn. et. ordb. s. 9.

[3]) Jfr s. 40, not 1.

[4]) Fsv. fvn. **alvara.**

[5]) Neutr. *àvikt* ofta = 'motsols'.

bàka v. baka
bàkarə m. bagare
bàsa v. gå som det vill, på vinst ock förlust[1]
behágələ adj. behaglig
bḷàga f. konstgjord fisk eller ovalt metallstycke på svirvel[2]
bràka v. braka
bràkon s. brakved (Rhamnus frangula)
dra v. draga
dràkərə n. pr. Drakerud[3]
dràsʉ́t m. drasut[4]
făr m. far
gḷâ f. glada
gḷàna v. glo[5]
gnàga v. gnaga
gràva v. gräva
hàgə m. hage
hàka f. haka
hàkə m. hake
fjǽrán m. tjädertupp[6]
hàrə m. hare
ja adv. ja
kàka f. brödkaka
kàra v. krafsa, skrapa ihop o. d.[7]
kàra v. ock f. karda[8]
kàrı n. pr. Karin
klàra n. pr. Klara
kḷàvə m. klave
kràgə m. krage
kràkə m. torr trägren[9]
lâ n. lada[10]
làga v. laga
làka v. laka
làkə m. lake (Lota)
sàltlákə m. saltlake
lákən n. lakan
màgə m. mage
mágər adj. mager
skomákarə m. skomakare
mánı n. pr. kortform av Emanuel
màsa v. genom gnidande rörelser krossa l. d.[11]
nàkən adj. naken

[1]) Se Rz s. v. **basa** 2; sv. ock no. dial. **basa** 'springa' m. m. Rz, Aas.

[2]) Jfr sv. dial. **blaga** 'lysa och sväfva; eg. om norrsken' Rz (sörb. *bḷàwa* 'bölja för vinden; vanl. om säd', skeem. *bḷàugə* 'fladdra', fryksd. *bḷâg* 'lysa bjärt; om kläder'), no. dial. **blaga** 'glimte, flamme' Aas. (jfr Torp Nyn. et. ordb. s. 26 f.).

[3]) Enligt SOÄ. 19: 175.

[4]) Jfr nedan s. 124.

[5]) Jfr F.-T. 325.

[6]) Änsv. **fjäderhane** Dahlgren Gloss., sv. dial. **fjärhane** Rz.

[7]) Sv. dial. **kara** 'hopskrapa' Rz, no. dial. **kara** 'rage, skrabe, grave sammen' Aas. (jfr Landtmanson 1 ock r s. 73, Noreen VSpr. 3: 167).

[8]) Se Landtmanson a. st. ock jfr Aas. s. v. **karda**.

[9]) Fvn. **kraki**, sv. ock no. dial. **krake** i diverse betydelser (Rz, Aas.).

[10]) Även no. dial. »**lae og la**» n. Ross s. 497.

[11]) Anses av F.-T. 702 vara lån från mlt. **mâschen** (?).

nàrə m. kallt vinddrag (om vintern)[1]
dæ nàrər opers. v. det »snor» kallt
ràka f. ock v. raka
sa pret. sade
săl m. sadel
sàkəstigən m. best. f. sakristian
ʃùsa v. susa l. d. (om rägn t. ex.)
skâ f. skada
skàka v. skaka
skàrə m. skare
ƛlàna f. slana
smàka v. smaka
snàra f. snara
snàra v. snärja
spâ m. spade
spar s. spader
spàra v. spara
stàkə m. stake
stàrə m. stare
svàra v. svara
ta v. ta
tàka f. tidrymd, *ìntáka* f. intaga
tàvə m. tafs[2]
tràna f. trana
tràsətə adj. trasig
vàkən adj. vaken
vànə m. vana
vàsə m. vad (på benet)[3]
vràka v. kassera.

Anm. Lånord, som i rspr. ha (eller skulle ha) ultimabetoning, få vid akcentens förflyttning bakåt ofta långt *a*, t. ex. *kàramǽl* 'karamell', *pàraplý* 'paraply', *tàvəlǽt* m. 'en slags hängande hylla' (se vidare Rz); jfr även *àdrǽs* 'adress', *àpril* 'april' (*àbrət* 'abrotanum'); däremot t. ex. *àbətḗk* 'apotek', *màʃin* 'maskin', *stàʃǫn* 'station'.

§ 9. **Särskilda fall.**

a) *a* ∼ *a* framför vissa konsonanter,

1. framför *ʟ*:

α) *gâŋ*[a] (neutr. *gàʟə*) adj. galen
skàʟa[b] v. skala
skvàʟa v. skvala
svàʟa f. svala
svàʟa v. göra sval
svàʟı adj. sval
vâŋ adj. valen

β) *gàʟa* v. 'gala', *màʟa* v. 'mala', *tàʟa* v. 'tala';

---

[a]) *gâŋ* Fränd. [b]) *skàʟa* Fränd.

[1]) Jfr Noreen Sv. etym. s. 56.

[2]) No. dial. **tave** 'klud, lap; et lidet optrevlet stykke' Aas., m. m. (se F.-T. 1250).

[3]) No. dial. **vase** 'en sammenviklet klynge, knude, visk, f. ex. af traad eller haar' m. m. Aas., sv. **vase** i åtskilliga bet. (jfr t. ex. sörb. *làrvåsə* 'lårets köttiga del').

Det ljudlagsenliga är här tvivelsutan *a̱*[1], ock undantagen måste betraktas som analogiska former: jfr pres. *ga̱ł*, *ma̱ł* ock värb som *grȁva gro̱v*, *gnȁ̱ga gno̱g*, *ta̱ł* n. (*tȁ̱ɖə ta̱ʈ* 'talade talat').

2. framför t:

α) *gȁ̱ta*[a] f. 'gata, väg', *skȁ̱ta*[b] f. 'skata', *to̱rəskȁ̱tə* m. 'torr trädtopp'[2].

β) *ȁ̱tl̥* adj. 'otäck, vämjelig, vidrig'[3], *mȁ̱ta* v. 'mata', *płȁ̱ta* f. 'tunn plåt'[4], *pra̱ta* v. 'prata';

Även här är otvivelaktigt *a̱* det ljudlagsenliga; *mȁ̱ta*, *prȁ̱ta* ha sin vokal från *ma̱t*, *pra̱t*; *ȁ̱tl̥* representerar antagligen en särutveckling i uddljud; *płȁ̱ta* är väl ett relativt sent lånord.

3. framför p:

α) *ȁ̱pəl* m. 'apel', *skȁ̱pa*[c] v. 'skapa'

β) *dȁ̱pə* m. 'vattenpuss'[5], *gȁ̱pa* v. 'gapa', *knȁ̱pə* m. 'kaxe', *skrȁ̱pa* f. ock v. 'skrapa'.

Här ser jag ingen regel i utvecklingen. Om man antoge, att *a̱* även här vore det ljudlagsenliga, så kan *gȁ̱pa* ha vokalen i enlighet med *ga̱p*; *knȁ̱pə* behöver väl häller inte visa så mycket (jfr även skeem. *knȁ̱gə* 'kaxe'). Värre är det med *skrȁ̱pa*, men särskilt märkligt är det rent dialektala ordet *dȁ̱pə* (även sörb. har *dȁ̱ba*, men *skȁ̱ba*). Å andra sidan kunde man snarare vänta sig *a̱* i uddljud: *ȁ̱pəl*.

b) ă → *a̱* i (urspr.) uddljud före k: *hȁ̱ka* v. 'åka', *ȁ̱kər* m. 'åker'.

c) *fȁ̱ra*[d] v. 'fara' har möjligen sin vokal efter pres. *fa̱r* (se nedan s. 149 f.); jfr dock Wigforss SHF. s. 206.

§ 10. **Äldre ă i gammal lång stavelse.**

a) Framför r-förbindelser,

1. framför rð → *a̱*:

ha̱ł[e] adj. hård

sva̱ł[f] m., *flæskəsvȁ̱ł* m. (fläsk-)svål

vȁ̱łəka̱sa n. pr. Valekasen,

vȁ̱łəko̱l̥ n. pr. Valekullen[6];

---

a) *gȁ̱ta* Fränd. b) *skȁ̱ta* Fränd. c) sk*a*pa Gunn (Bond 323).
d) *fȁ̱ra* Fränd. e) *hȁ̱łə* Fränd. f) *svȁ̱łə* Fränd.

1) Jfr även i Håbol *kvȉfa̱ła* 'Kvifalan' SOÄ. 19: 51.
2) Fsv. skate. 3) Jfr fvn. atall.
4) Fsv. plata från mlt. plate. 5) Se vFriesen Mediagem. s. 30.
6) Enligt SOÄ. 19: 183, 303; båda till varde 'kummel'.

Undantag: *gaḷ* m. 'gård' med sammansättningarna *fígaḷ* m. 'gärdsgård', *stèggåḷ* m. 'sten(gärds)gård', *bǿgåŋ* n. pr. 'Bögården' m. fl. ortnamn ock *ådərpḷǿg* m. 'årder'.

Dessa bägge ord äro utan allt tvivel lånade från (resp. påvärkade av) rspr.[1] Det senare visar sig redan genom sitt intervokaliska **d** vara inlånat i målet (jfr däremot no. dial. **ard, al** Aas.); jfr Kallstenius s. 126.

2. framför **rt** → *a*, *a:*

àḷváṭ adv. ordentligt, mycket[2]
faṭ m. fart
kaṭ[a] m. kart
kàṭa f. karta
knaṭ m. liten hård knöl[3]
kvaṭ m. kvart
kvàṭér m. kvarter (mått)
bàkpáṭ m., *fràmpáṭ* m. bak-, frampart (på ett slaktat djur)
svaṭ adj. svart
vàṭa[b] f. vårta;

Av detta visserligen något torftiga material ser det ju märkligt nog ut, som om **art** gåve *aṭ*, men antesonantiskt *aṭ* (märk huvudsakligen *vàṭa*). Jfr om behandlingen av fonemet **ort** nedan s. 94 f.

Anm. 1. I några fall ha vi lång vokal före *ṭ:*

α) *haṭ* adj. n. 'hårt', *snaṭ* adv. 'snart'. Det första har naturligtvis rättat sig efter mask. (*haḷ*) o. s. v.; så möjligen också det andra, om det är gammalt i målet.

β) *staṭ* adj. n. 'starkt', *vaṭ* adj. n. 'varmt'. Här har förbindelsen **rt** uppkommit sekundärt, väl i sen tid; samma utveckling i andra dialekter, jfr t. ex. Wigforss SHF. s. 221.

3. framför **rn** → *a:*

baŋ n. barn
gaŋ n. garn
klàŋa v. klarna
kvaŋ f. kvarn;

Anm. 2. Man kunde vänta att av ordet **kvarn** finna formen **kvaŋ* ← **kværn.** Gården **Kvarnviken** *kvàŋviḳa* skrives på 1500-talet så

---

[a]) *kaṭ* Fränd. [b]) *vàṭa* Fränd.

[1]) Jfr t. ex. skeem. *gaḷ* 'gård', men *gaḷ* 'gärdsgård', *nǿḷgåḷ* 'Norrgården', *ṣǿṛgåḷ* 'kyrkogård' (Lindberg ss. 159, 181).

[2]) Fsv. **alvar** (från mlt. **allwār**) adj. 'allvarsam; ifrig, oförtruten', änsv. **allvar** 'allvarsam', ntr. som adv. 'ordentligt, mycket, riktigt' SAOB (förekommer t. ex. hos Sveno Dalius, Hanselli 9: 115, 168).

[3]) Sv. dial. **knart** 'kart, omogen frukt' Rz, fryksd. *knaṭ* 'knöl, spets; litet hårt stycke', sörb. *kàḷəknaṭ* 'liten kulle', *stènknaṭ* 'liten hård sten', skeem. *knaṭ* 'liten rund tingest, äfven om djur', no. dial. **knart** 'knort, knude; umoden frugt' Aas.

gott som alltid med e (SOÄ. 19: 186 f.), likaså **Kvarnsjö** (inget dialektuttal), första gången med a 1600 (ib. 188 f.). I Västergötland kvarlever **kværn** ännu (t. ex. Väne hd, V. Tunhems sn *kvæ̀ŋbakən* 'Kvarnbacken' SOÄ. 12: 56). Att dömma av ortnamnsmaterialet heter ordet *kvaŋ* överallt på Dal (märk dock Töftedal!). Formen finns belagd på åtminstone följande ställen:

Vedbo hd: Bäcke SOÄ. 19: 209; Dals-Ed sst. 17, 19, 21, 217; Gesäter 39; Håbol 53; Laxarby 73; Nössemark 83, 253; Steneby 111, 113, 117, 121, 265; Tisselskog 273; Töftedal 284 [*kvàŋəṣæŋə* ~ *kvàrʒarət*!]; Ödskölt 205;

Tössbo hd: Mo SOÄ. 17: 31; Tydje 47;

Nordals hd: Dalskog SOÄ. 15: 111; Holm 120; Järn 122; Skållerud 75, 125; Ör 89, 92;

Sundals hd: Bolstad SOÄ. 16: 4; Erikstad 54; Frändefors 82, 101; Sundals-Ryr 180;

Valbo hd: i SOÄ. 18 (ännu ej publicerad) finns *kvaŋ* belagt från Färgelanda, Högsäter, Järbo, Lerdal, Råggärd, Rännelanda, Torp, Valbo-Ryr.

Det är i alla fall tänkbart, att *kvaŋ* beror på påvärkan från rspr. Hur i yngre tid **kvarn** uttränger **kvärn**, kan man se på det västgötska ortnamnsmaterialet, där mångenstädes **kvärn** är det äldre, **kvarn** det yngre uttalet; se exempelvis SOÄ. 12: 56, 88. — Emellertid föreligger ju redan i äfsv. **kvarn** jämte **kværn**, en växling, för vilken hittils ingen bättre förklaring än avljud givits (Noreen Aschw. gr. § 117, anm., Kock Ljudhist. 1: 237). Att, som Kock a. st. antar, den omständigheten, att **kværn** användes som senare sammansättningsled i **vatn-**, **væþer-**, **fot-kværn** etc., skulle ha bidragit till genomförandet av formen **kvarn**, anser jag ej sannolikt (jfr nedan s. 103 f.).

4. framför urspr. **rl** → *a*: *kar*[a] m. 'karl', *kàlə* n. 'kärl'[1];

Lånord från rspr. är *kal* n. pr. 'Karl'.

5. framför **rr**:

α) *skàra* v. 'skallra, klirra'[2];

β) *bar* n. 'barr', *sɪgár* m. 'cigarr';

Resultatet är *a*, när **rr** i slutljud förkortats, eljest *a*. — Om *star* 'starr', som möjligen utgår från en form med **æ**, se nedan s. 149 f.

---

a) *kar* Fränd, Ör (Bond 300), Gunn (Bond 326 o. s. v.).

---

[1]) Jfr fvn. **kerald**, fsv. **kæralde** (se om detta Noreen Aschw. gr. § 64, anm. 1), holslj. *kâl* ~ *kàral* Leander, o. s. v.

[2]) Fsv. **skarra** 'increpare', sv. dial. **skarra** 'skallra, gifva ett doft darrande ljud' m. m. Rz, no. dial. **skarra** 'frembringe en ru halslyd; harke, rømme sig' m. m. Ross; jfr F.-T. 987.

6. framför övriga **r**-förbindelser → *a*:

àrbé̱t n. arbete, *àrbé̱ta* v. arbeta
arɟ adj. arg
àrɟansnǽsə n. pr. Adriansnäset[1]
arm m. arm
vàsárv m. Stellaria media
bark m. bark
gàrvarə m. garvare
gnàrka v. knarka
harɟ n. stenrammel[2]
hàrka f. ock v. harka
harm adj. förargad
hàrpa f. ock v. harpa[3]
harv m. harv
hàrva v. harva
mark f. mark
mark m. mask[4]
maṣ s. mars
párkən n. pr. Parken[5]
skarp adj. skarp
skáṣḍáṇ n. pr. Skarsdalen[6]
skàrva v. skarva
snàrka v. snarka
spàrvhǿk m. sparvhök
stark adj. stark
svàrva v. svarva
tarm m. tarm
varɟ m. varg
varm adj. varm
varp m. varp (i väv)
varv n. varv, virvel.

Anm. 3. *laṣ* n. pr. 'Lars' har i relativt sen tid synkoperats ur Larens.

b) Framför **n**-förbindelser,

1. framför urspr. **nn** → *a*, *a̱*:

a) *ân̠* adj. annan (neutr. *àn̠ə*), *àn̠dá̱* m. annandag
bran̠ pret. brann
gran̠ adj. vacker
gràn̠ə m. granne
han̠ pron. han
ɟohán̠ n. pr. Johan
kan̠ pres. kan
kàn̠a f. kanna
man̠ m. man[7]
pàn̠a f. panna
ran̠ pret. rann
span̠ f. spann, hink
span̠ pret. spann
span̠ pret. sparkade[8]
tan̠ f. tand;

---

1) SOÄ. 19: 179.

2) Jfr fvn. **hǫrgr** m., fsv. **hargher** 'stenaltare', sv. dial. **harg** m. 'plats uppfylld af naturligen hopad sten' Rz; no. dial. **horg** f. 'bjergknold' Aas.

3) För säd.

4) Fvn. maðkr.

5) Enligt SOÄ. 19: 195.

6) »F. led. är väl gen. av fsv. **skar(dh)** 'inskärning'» (SOÄ. 19: 303).

7) Förekommer knappast annat än i sammansättningar, t. ex. *bǿ̱nəmán̠* 'böneman', *lǽnsman* 'länsman'.

8) Inf. *spǽn̠a*.

β) *fan*, *snøfán* f. '(snö)driva'[1], *skran* adj. 'mager'[2], *stàna*[a] v. 'stanna';

Formen *stàna*[3] (jfr skeem. *stànə*, sörb. *stàna*) kan möjligen vara att förklara, som Kallstenius s. 78[4] gör (jfr även Hellquist 1600-talets svenska s. 122). Om *snøfán* (ock *skran*) jfr nedan 2.

2. framför urspr. **nd** → *a*, *a*, *a*:

α) *ànəṣ* n. pr. Anders
bl̇àna v. blanda
bran m. brand[5]
gran n. grand
hànvál̇[b] m. »handval»[6]

lan n. land, strand
lan n. kourin[7], *làna* v. pissa (om kor)
ran f. rand
stran n. pr. Strand[8];

β) *àndǽṇ* adj. fjäskig, som har bråttom jämt
àntúrə-sæȷ v. göra sig till[9]
pl̇ògantia f. ploganden
ànə m. andedräkt
àndra f. skena under med[10]
ban n. band
san[c] m. sand;

γ) *an*[d] f. and (anas);

Förhållandet är sålunda i äm. liksom i många andra dialekter dunkelt; se Wigforss SHF. s. 234 f. ock där anförd litt.

---

[a]) **stana** Ör (Bond 308). [b]) *han* Fränd, **hann** Gunn (Bond 365), **handval̇** Lignell 105. [c]) *san* Fränd. [d]) *an* Fränd.

---

[1]) Fvn. **fǫnn**.

[2]) Jfr *skrɪn* nedan s. 78. Månne enligt F.-T. 1025 »mit sekundärer vereinfachung des nasals»?

[3]) **Stana** är vanligt under 1600- ock 1700-talen, se Åkerblom Runii svenska rim § 112 ock där anförd litt.

[4]) »Jämte **staþna** ha funnits de därmed intimt sammanhängande adj. **staþin** ock subst. **staþer**, som efter förlängning av vok. framför enkel kons. i formerna ˈ**stādhen** ock **stādh** analogiskt invärkat på värbet ock givit detta formen ˈ**stādhna** ock, sedan de förlorat sitt ð, ˈ**stāna** jämte den ljudlagsenliga **stănna**.»

[5]) Dels 'eldbrand', dels en del på harven.

[6]) Den ena av slagans två delar. Som simplex är ordet **hand** utdött ock ersatt av *nǽvə*.

[7]) Fvn. **hland**. [8]) SOÄ. 19: 194.

[9]) Dessa ord innehålla väl prefixet **and-**; jfr ss. 124, 152.

[10]) No. dial. **andra** f. 'skinne, beslag under mederne paa en slæde' Aas., sv. dial. **andra** 'träskoning eller jernskena under slädmedar' Rz; jfr fvn. **ǫndurr**, **andri**, **andr** m. 'onder, ski' H.-T.

Wigforss påpekar, att Kallstenii försök till förklaring av *lan̲* (ur **landsväg** m. m.) är ohållbar. Att räkna med riksspråksinflytande i **land** ock **strand**, som W. föreslår, tror jag inte är lämpligt; varför just i dessa ord[1], under det att **sand** aldrig skulle rönt något sådant inflytande? Varje försök att förklara orden med *a* i äm. som riksspråkspåvärkade måste för övrigt naturligtvis stranda på ordet *lan̲* 'urin'. Växlingen *a* : *a* sammanhänger tydligen på något vis med den långa vokal *a̠* före ursprungligt **nd** (delvis även urspr. **nn**: åtminstone *fa̠n* = **fǫnn**), som i äm. (nu) blott är till finnandes i *a̠n* f. 'anas', men som, om vi gå något längre västerut, uppträder i många ord. Sörb. har åtminstone *a̠n* 'and', *a̠n* 'ande', *à̠na* 'andas', *fa̠n* f. ock *ba̠n* ~ *ban̲* n. (men *â̠n* 'annan', *gra̠n* 'grand'; *han̲* 'hand', *lan̲* 'land', *ran̲*, *stran̲*); skeem. *a̠n* 'and, ande', *â̠n* 'annan', *à̠nə* 'andas', *à̠nə* 'andedräkt', *ba̠n*, *fa̠n*, *sa̠n* (men *gra̠n; han̲; lan̲, ran̲*, *stran̲*); Solør[2] **ān** 'and', **ānə** m. ock v. 'ånde', **ānü** ~ **annü** 'kort ski for høire fod', **brānətt(ə)** 'mørkstribet', **fān** 'fonn', **rān** 'rand', **strān** n. pr. 'Strand', **vān** 'jordrotte' (no. dial. **vand, vond** Aas.), i norra delen av området **bān, sān** (men **bˡannə** ~ **bˡaŋnə**, **lann** ~ **laŋn**, **stann** ~ **staŋn**).

Jag har ingen bestämd mening om hur saken närmare förhåller sig, men återkommer till frågan längre fram[3]. Jag vill här endast påpeka, att i de många ord, där **a** står i uddljud, har det kvaliteten *a* (*àn̲əș* lånord).

3. framför **nt** → *a*, *a*:

a) *kant* m. kant
førpántnıŋ f. förpantning
prædıkánt m. predikant
sant adj. n. sant
ſæſánt m. sergeant
tràntər s. pl. tranbär[4]
vàntə m. vante;

---

[1]) Märk, att *stran̲* är ett vanligt ortnamn ock att *lan̲* t. ex. i äm. är vanligast i den tämligen dialektala betydelsen 'strand'.

[2]) ABLarsen Solør, s. 52.

[3]) Om förlängning i denna ställning i norska dialekter torde man kunna vänta sig en framställning av ABLarsens hand som fortsättning på hans avhandling i MM. 1914, s. 147 ff. »Vokalforlængelser i de norske bygdemaal. I. Gammel vokalforlængelse i fremlyd.»

[4]) Jfr **tranjuta** 'tranbär' Dalsl. Rz, **tranjuter** ds. Lignell s.107; no. dial. **trante** (Smaal.) Aas.

β) *brant* n. pr. Brand[1]	*ıbl'ánt* adv. ibland
grant adj. n. vackert	*kàntǫ́r* n. garderob, skrubb[2];

Framför ett nt, som i rspr. motsvaras av nd, står, som synes, *a*; *grant* följer *gran*; *kàntǫ́r* är påfallande (jfr sörb. *kantǫ́r*, skeem. *kàntǫ́r*).

4. framför ns → *a*:

dans m. dans	*hànsəkasa* n. pr. Hansekasen (hemmansdel i Sinsterud)[4]
dànsa v. dansa	*hànshøgən* n. pr. Hanshögen (hemmansdel i Flaten)[5]
frànsərə n. pr. Franserud[3]	*skánsən* n. pr. Skansen[6];
fransk adj. fransk	
frànsǫ́sər s. pl. venerisk sjukdom	

5. framför ng → *a*:

bàŋən adj. rädd[7]	*staŋ* f. stång
faŋ n. knä, sköte, *màgfáŋ* n. hastigt påkommande svåra magplågor[8]	*stàŋa* v. stånga
fàŋa v. fånga	*straŋ* adj. frän, stark (om lukt)[9]
gaŋ m. gång	*traŋ* adj. trång
laŋ adj. lång	*taŋ* f. tång
màŋə adj. många	*vraŋ* f. spant[10]
	àŋra v. ångra;

Undantag:

haŋ pret. hängde	*spraŋ* pret. sprang[11]
màŋl'a v. mangla	*ʒàŋsa* v. kurtisera (handgripligt)[12].
pàŋʃǫ́n m. pension	
ɫlaŋ pret. slängde	

Dessa ord äro tydligen analogibildningar, resp. sena lånord.

---

1) Hästnamn.

2) Fryksd. *kantǫ́r* ~ *kàntor*, bärgsl. *kantǫ́r* (Kallstenius s. 174), no. dial. kantor (Aas.), lty. kantoor Dähnert, mnl. cantoor (~ contoor) Verdam.

3) Enligt SOÅ. 19: 185.

4) Enligt SOÅ. 19: 195.

5) Enligt SOÅ. 19: 177.

6) Enligt SOÅ. 19: 173.

7) Sv. ock no. dial. bang(en), bång(en), fsv. bang från mlt. bange.

8) Jfr magknip.

9) Fsv. stranger.

10) Fvn. rǫng o. s. v.

11) Jfr språng Dahlstierna Kunga Skald str. 212, v. 5.

12) No. dial. kjanksa, kjangsa 'kurtisere' Ross, skeem. *ʒaŋs* 'hångel, fästman'; till fr. l. eng. chance??

6. framför **nk** → *a* eller *ɑ:*

α) *àŋka* f. anka
bƚaŋk adj. blank
draŋk m. drank
màŋkə m. manke
pƚaŋk s. plank

β) *àŋka* (*pɑ*) v. ångra[2]
hɑŋk f. hank
sàŋka v. samka, samla

raŋk adj. rank, ostadig
skaŋk m. skånk (på ko)
ƛlaŋk m. slank, skvätt
tàŋkə m. tanke
ùfȷáŋkələ adj. trasig[1]
sàŋkətérva f. gungfly[3]
stàŋka v. stånka.

För att förklara växlingen mellan *a* ock *ɑ* ser jag ingen annan utväg än antagandet, att **a** framför **nk** i slutljud gett *a* (märk särskilt *skaŋk*), men framför **nk** + vokal *ɑ*. De mer än enstaviga orden med *a* torde kunna betraktas som lånord (*àŋka*, *tàŋkə*, kanske även *màŋkə*, ett dunkelt ord är *ùfȷáŋkələ*). Det enstaviga ordet med *ɑ*, *hɑŋk* f., måste i så fall utgå från **hǫnk** (jfr nedan s. 100 f.); jfr skeem. *hoŋk*, *skoŋk* (f.!) enligt Lindberg s. 165 ← **ǫ**, men *màŋkə*, *pƚàŋkə* 'planka', *sàŋkə* 'samka', *slaŋk*(*ə*) 'slank', *stàŋkə*. Skeem. har således *a* även framför antesonantiskt **nk**. Samma är förhållandet i sörb. (t. ex. *àŋka* 'ångra', *haŋk* f., *màŋkɑ*, *skaŋk* f., *slaŋk*[*ɑ*]), i holsljungamålet i Västergötland (t. ex. *àŋka pɑ* 'ångra', *haŋk* m., *sàŋka*), i fryksd. (t. ex. *âŋk* 'käxa', *haŋk*, *stâŋk* 'stånka') ock bärgsl. (t. ex. *sàŋkə*, *skaŋk*, *stàŋkə*, Kallstenius s. 148). Jfr behandlingen av **a** framför **mb** nedan c, 2 (s. 53).

c) Framför **m**-förbindelser,

1. framför **mm** → *a:*

dam̱ m. dam(-byggnad), *dàm̱ɟáŋə* n. pr. Damtjärnet .
dram̱ m. dram[4]

ràm̱ʃø̤ n. pr. Ramsjön (sjö i Åm. ock Håbol)[5]
skam̱ s. skam (vanligen = fan);

---

[1]) No. dial. **ufjankeleg** 'uordentlig klædt' Ross; jfr **ufjampeleg** 'klodset i dragt' Ross, **fjampa** 'ordne, klæde eller pynte klodset' Ross.

[2]) Sv. dial. **anka (på)** 'ångra, förtryta' Rz o. s. v.; jfr F.-T. 30, Torp Nyn. et. ordb. s. 5.

[3]) Till *sàŋka* v. (jfr no. dial. **sankevatn** Ross) eller jfr **sank** adj.?

[4]) Inlånat i sen tid med **mm**; eng. **dram** (F.-T. 152).

[5]) ? — »F. led. är möjligen dial.-ordet **ramm** 'moras'» SOÅ. 19: 232; **ramm** 'fuktig äng, träsk' Rz (från Vgtl. ock Hall.), **ramm** 'träsk, moras' Hof.

Som före urspr. enkelt **m** (nedan 6) har **a** behandlats i *vàm̱al̕* m. 'vadmal'; *a* står också i *màm̱a* 'mamma'.

2. framför **mb** (→ **mm**) → *a* eller *ɑ:*

dam̱ n. dam (pulvis)
dàm̱a v. damma
fàm̱ə m. idiot[1]
kam̱ m. kam
kàm̱a v. kamma
làm̱óg̱ə m. lam(unge)
vam̱[a] f. våm;

Om *fàm̱ə* motsvarar fvn. **-fambi**, har väl **a** före antesonantiskt **mb** givit *ɑ*, eljest *a*; *dàm̱a*, *kàm̱a* bero då på *dɑm̱*, *kam̱*[2].

3. framför **mp** → *a:*

àmpətə adj. kinkig[3]
hamp s. hampa
kamp m. kamp (häst)
kràmpdrág n. kramp
làmpa f. lampa
stamp m. stamp (redskap i smedja)
svamp m. trädsvamp, kork, *svàmpəkúrk* m. kork
tràmpa v. trampa;

4. framför **ml̕** → *a: gàm̱l̕ə* adj. best. f. ock pl. 'gamla', *gàm̱l̕ɑ̱rə* komp. 'äldre', *jàm̱l̕a* v. 'jama'[4];

5. framför **mn** → *a: famn* m. 'famn' (mått), *hamn* f. 'efterskörd i utäng'[5], *namn* n. 'namn';

6. framför förlängt intervokaliskt **m** → *a*[6]*:*

fràm̱arə adj. komp. främre
fràm̱ə adv. framme
gàm̱əl adj. gammal
hàm̱ar m. hammare
sàm̱ə adj. samme, *mæsăm̱* adv. genast, med detsamma.

d) Framför **k** + kons. → *a:*

àḵl̕a[b] f. fotknöl, *àḵl̕əlé̱* m. fotled[7]
aks n. ax
áksəl f. axel, skuldra

---

[a]) **wam** Dahlstierna (Et. wälf. Beröm, Hanselli 6: 104). [b]) *àḵl̕a* n. Fränd.

---

[1]) Fvn. (**fimbul-**)**fambi**? Jfr dock Torp Nyn. et. ordb. 97.

[2]) Även det gamla värbet till **kam**, fvn. **kemba**, finns i målet, fast i annan betydelse; se s. 144.

[3]) Sv. dial. **ampet(e)**, **ampen** Rz, **ampa** 'misstycka' Rz, no. dial. **ampe** 'besvær', **ampa** 'besvære' Aas.; jfr Torp Nyn. et. ordb. s. 3.

[4]) Jfr nedan s. 61.

[5]) Fvn. **hǫfn** f. 'hamn, hamnegang' H.-T., sv. ock no. dial. **hamn** 'betesmark' Rz, 'græsgang' Aas.; jfr F.-T. 387.

[6]) Vokal + urspr. kort **m** har jag i regeln uppfört under gammal lång stavelse. Dock ha ord med **ă** + **m** i slutljud, vilket givit *ɑ̱m*, anförts ovan under **ă** i kort stavelse.

[7]) Jfr sv. **ankel**; fvn. **ǫkla** n., sv. dial. **akkla** Rz, m. m.

àksəl m. (jul-)axel
àktə-sǽj v. akta sig
pàsákti adj. försiktig
àkfón m. auktion
bàkə m. backe
blak adj. black
lǽkəbláka f. groblad (Plantago), *nàtəbláka* f. nattskärra, *nìkəbláka* f. näckros(-blad)
dáksvirkə n. dagsvärke
drak pret. drack
flàksa v. flaxa
frak adj. duktig, skicklig, bra o. d.[1]
frakt f. frakt
fràkta v. frakta
hak m. redskap att hacka löv med
hàka f. ock v. hacka, *hàkəhóstə* m. hackhosta, *hàkəspǽt* m. hackspett
jàkλltán f. oxeltand[2]
kàkəní s. spektakel[3]
kàkla v. kackla
kraksa v. kraxa
lak n. lack
lákris s. lakris
laks m. lax
làksóŋə m. person från Laxarby socken
lakt sup. lagt
maks n. pr. Max
makt f. makt, *màktəbétə* m. kvarlemnad brödbit
nàkə m. nacke
pàka v. packa
ràkarə m. rackare
bènrákəl n. benrangel[4]
sak pret. sjönk
fòtsák m. fotsack
saks f. sax
sakt sup. sagt
sàkta adv. sakta
skak adj. skack, sned
skákəl m. skakel
λlaks slags
λláksmål n. slagsmål
λlàkta v. slakta
sprak pret. sprack
stak m. stack
stak pret. stack
stràkbént adj. som ej kan böja på benet[5]
straks adv. strax
tak s. tack[6]
tàksériŋ f. taxering
trakt m. trakt
vákər adj. vacker[7]
vàkna v. vakna
vaks n. vax
vàksən adj. vuxen[8];

---

1) Sv. ock no. dial. frakk, jfr F.-T. 271.
2) Jfr nedan s. 61. 3) Jfr nedan s. 84.
4) Ombildat efter no. dial. rakla bl. a. 'være upaalidelig, løs i forbindelserne, sidde løst; om redskab paa skaft og dl.' Ross, »et stort rakkl» 'lang, tynd, svag person' Ross?
5) Se F.-T. 1176. 6) Ofta i pl.: *màŋə tàkər*.
7) Neutr. *vákət* ofta 'sakta, försiktigt'.
8) Fvn. vaxinn.

e) Framför g (gh) + kons.[1] → *a:*

ag n. agg	*mágnus* n. pr. Magnus
àga v. ro baklänges[2]	*nágəl* f. nagel
agn n. agn	*rag* m. ragg
àgnər s. pl. agnar	*ràgla* v. ragla
dàgul m. frukost[3]	*ragn* s. (fisk-)rom[6]
flàgda[a] f. flagga	*ʃàgmát* adj. »schackmatt»
fràga f. fradga	*ʎlág* s. slagg
gàgna v. begagna	*stàgə-sæj* v. »stadga sig», sakta av l. d.
hágəl n. hagel	*stàgna* v. ds.
hàgla v. hagla	*tag* m. tagg
jàgu adv. »jaggu»	*tágəl* n. tagel
gàgla v. käxa e. d.[4]	*tàgna* v. sluta att skrika[7]
knag m. handtag på lie	*vàga* f. vagga
lag s. lagg	*vàgəl* m. vagel
làgərə n. pr. Laggerud[5]	*vagn* m. vagn.
lágal m. ladugård	

f) Framför s-förbindelser,

1. framför st → *a* (*a*):

bast n. bast	*hàstig* adj. hastig
fast adv. fast	*kast* n. kast
fástər f. faster	*kàsta* v. kasta;

Det ljudlagsenliga är tydligen *a*; *hàstig* är rikssprākslån.

2. framför sk → *a* eller *a:*

ask f. ask (Fraxinus)	*màska* f. maska
àska f. aska	*tàska* f. ficka
flàska f. flaska	*vàska* v. tvätta;

Materialet tyder på att förhållandet (liksom i södra Halland, Wigforss SHF. s. 244) är, att *a* inträtt i uddljud, *a* eljest.

3. framför sp → *a* eller *a: asp* f. 'asp', *hàspa* f. 'hasp'. Utvecklingen tycks vara analog med a före sk.

[a]) *flàgda* Fränd.

[1]) Inklusive senare förlängt g ock genom assimilation uppkommet gg.

[2]) Jfr sv. dial. agg 'avig' Rz, Vendell, m. m.

[3]) Fvn. dǫgurðr.

[4]) Jfr nedan s. 61.

[5]) SOÅ. 19: 175; innehåller säkerligen laggare 'laggkärlsfabrikant'.

[6]) Jfr nedan s. 97.

[7]) Fvn. þagna.

4. framför övriga s-förbindelser → *a:*

bàsma f. pasma[1]
bàsə m. bagge
bràsma adj. f. brunstig[2]
brásmə m. braxen[3]
hásəlbúskə m. hasselbuske
las n. lass
màsæk m. matsäck
pàsa v. passa, *pàsáktı* adj. försiktig
plas m. plats
ràstárm m. ändtarm[4]
skràɫlı adj. skrabbig, krasslig[5]
tas m. tass
vas m. vass (Phragmites)
vas adj. vass[6]
vàsən adj. fuktig[7]
vàsárv[a] m. Stellaria media, *vàsbøtn̥* n. pr. Vassbotten[8], *vàsbærıŋ* f. vattenbärning, *vàsfis* som ingenting fått vid fiske[9], *vàsá* m. vattenså, *vàstrøl* n. mygglarver o. d.[10], m. fl. subst. på *vas-* 'vatten-'
vàɫlə m. vassle.

g) Framför v-förbindelser[11] → *a* eller *a:*

gávəl m. gavel
hàvdə m. handtag, grepe (på korg l. d.)[12]
kàvəl m. kavle
kàvla v. kavla
nàvəl m. navle
svávəl n. svavel
tàvla f. tavla.

Före vd står *a* (d. v. s. någon förlängning av vokalen har här aldrig ägt rum), eljest *a*.

---

a) **Hwas-sarff** Dahlstierna (Kunga Skald str. 103: 6, Hanselli 6: 30).

---

1) Jfr Torp Nyn. et. ordb. 17.
2) Om tacka. Jfr fvn. **blæsma** 'blesma, paringsfus (um geit og sau)' H.-T., no. dial. **blesma, bresma, bresne** Ross, sörb. ock skeem. *bræsma* 'brunstig (om tackor)'. Vokalen **a** beror väl (liksom r för l) på inflytande från **brasa** 'være brunstig' Ross; se vidare Torp Nyn. et. ordb. s. 29.
3) No. dial. **brasme, brasma** Ross, Aas., mlt. **brassem** (jfr Wigforss SHF. s. 244 f., Torp Nyn. et. ordb. s. 37).
4) Fvn. **rass**.
5) Jfr no. dial. **skratlen, skraslen** 'skrøbelig' Ross.
6) *vas* hänför sig till en udd, *skarp* till en ägg.
7) Nno. **vassen** F.-T. 1356.
8) Hemmansdel i Tormansbyn, längst in i ändan av Ärtingen (SOÄ. 19: 197)
9) *blı v.* No. dial. **vatsfis** m. 'en uheldig fisker' Aas., Ross.
10) Jfr **vasstroll** 'larver af trollsländor m. fl.' Henr 53.
11) Inklusive förlängt v.
12) Fvn. **hǫfði** m. 'hovde, odde' H.-T. Jfr SOÄ. 19: 112 ock där anförd litt.

h) Framför *ɫ*-förbindelser,

1. framför *ɫ*n → *a̜*: *a̜ŋ*[a] f. 'aln';
2. framför övriga *ɫ*-förbindelser → *a*:

aɫm m. alm
àṭɩɡ̜ən, *áṭmärk* n. pr. Ärtingen, Ärtemark[1]
àṭɩɡ̜ə m. Ärtemarksbo
baɫj f. balja
gàɫjə m. galge
haɫm m. halm
hàɫv adj. halv
kaɫk m. kalk
kaɫv m. kalv
kàɫva v. kalva
paɫm m. hänge (på träd)
skaɫv pret. skälvde
taɫj m. talg.

Anm. 4. *ha̜ṭ* adj. n. 'halvt' bör jämföras med *sta̜ṭ*, *va̜ṭ* 'starkt, varmt', varom se ovan s. 46.

i) Framför *l*-förbindelser,

1. framför **ld**: framför antesonantiskt **ld** har ă tydligen tidigt förlängts ock uppträder nu som *ɵ* (se härom nedan s. 104 f.): *hɵ̀l̠a*, *skɵ̀l̠a*, [*sɵ̀l̠də*] *vɵ̀l̠a*, *ɵ́l̠ər*, Fränd. *ɵ̀l̠a*.

Ordet *hɵl̠* n. uppfattar jag som anslutet till *hɵ̀l̠a*; *fàl̠a* 'fålla' hör till *fal̠* 'fåll'. Sent lånord är nog *fɫerfáldɩə* adj. 'flerfaldiga'. Andra fall äro:

àl̠rɩ adv. aldrig
hǫgbál̠ n. tiden mellan plogandstiden ock slåttern[2]
fal̠ m. fåll
jàl̠ra v. prata smörja[3]
kal̠[b] adj. kall;

Ordet **kall** bereder svårighet med sitt *a* även på andra håll (se t. ex. Noreen Fryksd. ljudlära § 41, 3, Kallstenius § 166, 4); jfr om **and** ovan ock Solør **kāl**[4]. — Till *kal̠* har väl anslutit sig *kàlságər* s. pl. 'kalsonger'.

2. framför andra *l*-förbindelser → *a*:

àl̠ə adj. pl. alla
àl̠vḁ̀ra s. allvar
àl̠váṭ adv. »väldigt»
alt adv. redan

---

a) *a̜ŋ* Fränd. b) *kál̠ə* Fränd.

---

1) Se SOÄ. 19: (171,) 300, Noreen NoB. 1: 5 ff.

2) Se vFriesen SoS. 2: 226 ff. Dock tror jag icke (med vFriesen s. 228), att »a i andra kompositionsleden förklaras af den förskjutning æ → a, som i icke hufvudtonig stafvelse försiggått i många sv. dial.», utan a måste väl bero på ombildning av -bælde efter adj. balder.

3) Jfr nedan s. 60.

4) ABLarsen Solør, s. 52.

álmər n. pr. Almer
bàl̲ə m. snöklump som om vintern bildar sig under hästhoven[1]
dæ bàl̲ar opers. v. det bildar sig dylika klumpar
snøbált m. snöboll[2]
gal̲ n. galla[3]
galt m. snöpt galt
gnal̲ pret. gnällde
hàl̲a v. slutta[4]
hàl̲ıŋ m. sluttning
hals m. hals
halt adj. halt
hál̲ɟúg n. halvtjog m. fl. subst. på *hal̲-* 'halv'[5]
ȷalp pret. jälpte
kàl̲a v. kalla
malt m. malt
palt m. palt
salt n. salt
skàl̲ə m. skalle
skàl̲ra f. Rhinanthus
stal̲ m. stall
stàl̲a v. stalla
svalt pret. svalt
tal̲ f. tall
tàl̲ə m. tjockt smutslager, skova; *tàl̲ətə* adj.[6]
tàl̲rık m. tallrik
val̲ m. (klöver-)vall
ga̜ vàl̲ə v. gå vall, *vàl̲hú̜ʰıŋ* m. vallpojke
valt pret. välte
váltər m. vält
vàltra v. vältra[7].

j) Framför övriga konsonantförbindelser → *a:*

àbə́r m. aborre
afta m. afton
átan kard. arton
brat̲[a] adj. brant
dat̲ pret. föll[8]
fàt̲ıg adj. fattig
gáfəl m. gaffel
gʰat̲ adj. glatt
hat̲ m. hatt
káfe n. kaffe
kàȷa f. kaja[9]
kàȷa v. skrika[10]

a) *brát̲ə* Fränd.

1) Sv. balle 'afrundadt, köttigt parti af kroppen' SAOB (B 174), no. balle 'testikel' o. s. v.

2) Fsv. balder, fvn. bǫllr (t härstammar kanske från ett värb motsvarande no. dial. baltra 'svøbe, danne til en bylt = balla' Ross (jfr Torp Nyn. et. ordb. 15).

3) Fsv. gal, änsv. gall (Sveno Dalius, Hanselli 9: 173).

4) Sv. ock no. dial. halla till adj. fvn. hallr, sv. ock no. dial. hall 'sluttande, lutande' (F.-T. 394).

5) Jfr Landtmanson 1 ock r, s. 65.

6) Jfr fvn. tað (Noreen Ordb. Fryksd. s. 106, Hellquist Ark. 7: 150).

7) Jfr F.-T. 1366.

8) Fvn. o. s. v. datt.

9) Fsv. kaia; möjligen med äldre ā, se Tamm Et. ordb. 407.

10) Mäst om barn. Hör väl till subst. kaja; äda. kaje 'give lyd (om en allike)' Kalkar, fryksd. *kâȷ* 'kvida som ett spädt barn' JM.

kàp̱ə m. kappe
kàpti̱n m. kapten
kàt̠ri̱na n. pr. Katrina
kat̠ m. katt
kàt̠a f. katta
kľàp̱a v. klappa
knap̱ m. knapp
kraft f. kraft
krap̱ adj. trång, knapp[1]
lap̱ m. lapp
làp̱a v. lapa[2]
làp̱rı n. lappri
maȷ s. maj
màȷa n. pr. Maja
máȷsn̥ n. pr. Majsen
màt̠na m. marknad
mat̠ adj. matt
màt̠a f. matta
nat̠ f. natt
pàp̱a m. pappa.
pàp̱ér n. papper
pàt̠ə m. spene
pàt̠a v. dia
rab̠ m. obruten (tuvig l. d.) mark[3]
rap̱ adj. rapp
saft m. saft
sat̠ pret. satt
skab̠ m. skabb
skàfa v. skaffa
skaft n. skaft
skàt̠ər s. pl. skatter, *skàt̠əká̠sn̥nə* n. pr. Skattekaserna
skràt̠a v. skratta
skvat̠ pret. spratt till
snafs m. snaps
ʌlap̱ pret. slapp
spat̠ m. spatt
ȷèt̠əstáb̠ m. Pteris aquilina[4]
stàb̠ə m. kubbe, *kľòk̠əstáb̠ə* m. klockstapel
stàp̱a v. stoppa[5]
trap̱ m. trappa, trappsteg
trap̱ f. förstuga; trappsteg vid ingången; vrå innanför dörren
vátn̥[a] n. vatten.

Anm. 5. *làd̠a* v. 'ladda' är kanske kompromiss av **la̠* (skeem. *la̠*, fryksd. *la̠*, no. dial. la(da) Aas.) ock rspr. ladda; jfr sörb. *làd̠a*.

§ 11. **Äldre i̯ă**

a) övergår till *ȷæ*, resp. *ȷǽ* i inljud:

bȷǽl̠a f. bjällra
fȷæl̠ n. kuperad obygd[6]
fȷǽr m. fjäder
fȷǽrán̠ m. tjädertupp[7]

[a]) *vát̠ən* Fränd.

[1]) Fvn. krappr.

[2]) Pret. ock sup. *làp̱a*. Jfr(?) no. dial. lepja, lapte 'labe' Aas., nisl. lepja, lapti 'to lap' Cl.-Vigf.

[3]) vFriesen Mediagem. s. 75.

[4]) Jfr Lyttkens Sv. växtnamn s. 1585.

[5]) No. stappe (enligt F.-T. 1151 assimilerad form av stampa).

[6]) *fȷǽl̠a* är benämningen på den avsides belägna västra delen av socknen (Hedalen, Hökhult, Gällsbyn); dess inbyggare kallas stundom *fȷæl̠kát̠ar* 'fjällkatter'.

[7]) Jfr ABLarsen Solør, s. 99, Wigforss SHF. s. 255, not 2.

fjæstər n. fjälster
jælpa[a] v. jälpa
jævəl m. djävul
ȷ̊æft m. käft, mun på djur
ȷ̊æfta[b] v. bråka (lin)[1]
ȷ̊æfta f. värktyg att »käfta» med
ȷ̊ækə m. käke
ȷ̊ækə m. kälke
mjæl adj. lös ock torr, ej kram (om snön)
spjæl n. spjäll
ȷ̊æra f. tjära
ȷ̊æsta[c] v. flåsa, flämta[2].

Undantag:

1. På grund av speciell utveckling av æ före r + konsonant står i flera ord *a*, *a̱* (t. ex. *jàṯa* 'järta', *ȷ̊a̱ŋ* 'tjärn)': se s. 148 f.
2. På grund av speciell (sporadisk) utveckling æ → ɵ framför *ł* står ɵ i *ʃɵł* 'själv' m. fl.: se s. 151.
3. Analogiskt infört j föreligger i *jalp* 'jälpte'.
4. Följande ord äro till sin upprinnelse tämligen dunkla — de äro säkerligen i sin nuvarande form unga ord, resultat av ombildningar ock kontaminationer (jfr Lindberg § 61):
ùufjáŋkələ adj. trasig[3]
jàḻra v. prata dumheter[4]

---

a) *jælpa* Fränd. b) **kiäfta** [som Blår] Dahlstierna (Trogna Heerden 81). c) **tjästar** 'pustar tungt' Gunn (Bond 342 f.).

---

1) Sv. dial. **käfta** (Närke) Rz; jfr no. dial. **kjeft** bl. a. 'eggen' (t. ex. på yxor) Aas., Ross.

2) No. dial. **kjasta, kjaasta** 'stønne, puste, snøfte' Aas. (även **kjastra** 'klynke' Aas., **kjaastra** Ross), sv. dial. **tjåsta** 'andas häftigt, flämta, flåsa' Rz (**tiåsta** Hof); jfr sörb. *ȿòsta* 'flämta', skeem. *ȿèstə* 'flämta, pusta'. Det sistnämnda härleder Lindberg §§ 63, 147 ur ***þiósta** (jfr fvn. **þióstr** 'heftighed, voldsomhed' Fritzner); men växlingen **tjästa** (**tjasta**): **tjösta** visar väl, att värbet är avlett av ett subst. med brytning (kanske ingår samma subst. åtminstone delvis i det fvn. mansnamn, som brukar skrivas **þióstolfr**? — detta skrives ofta **þiæstolf, þæstolf** o. d., se Lind No.-isl. dopn. sp. 1130 ff.). Formerna med **å** (**tjåsta, kjaasta** o. d.) torde bero på förlängning av **a** framför **st** (jfr nedan s. 100). Högst dunkelt förefaller mig sv. dial. **tåsta** Rz (holslj. *tàsta* Leander) i samma betydelse.

3) Se ovan s. 52.

4) Hör kanske till fvn. **hialdr** 'svall, gny' H.-T., da. dial. **hjaldre** 'klynke og klage og være påtrængende med sin klagen', **hj. å·p** 'snakke op; føre sladder', **hjalder** 'klynken, klage, megen tale; vrövl' Feilb.; men jfr även t. ex. fvn. **ialma**, no. dial. **jalma** 'klinge, give gjenlyd; skraale, synge høit' Aas., Ross, fvn. **iarma**, no. dial. **jarma, jerma** 'bræge' Aas., Ross; sv. **skvallra**; no. dial. **svalla** 'snakke, prate, tale om ubetydelige ting' Aas.; sv. dial. **pall(d)ra** (även **pjallra**, se t. ex. Lindgren Burtr.

ɟàgɫa v. käxa e. d.[1] *ɟàŋsa* v. kurtisera[2].

b) i̯ă kvarstår i uddljud som *ɟa̱*, *ɟa*: *ɟàkʎl̥tán̯* f. 'oxeltand'[3]. *ɟamn*, *ɟamt*[a] adj. 'jämn', *ɟa̱rə* n. 'stad på väv'[4].

Utan beviskraft äro:

ɟa̱ pron. (ock adv.) 'jag' (ja)

ɟa̱ga v. 'jaga' (icke = bedriva jakt), lånord (jfr dock Hesselman Västnord. studier 1: 23 f.)

ɟàmɫa v. 'jama'; jfr t. ex. skuttungemålet *ɟàmɫa* 'prata slarvigt' (Grip Skuttungem. s. 63) ock rspr. **jama**

ɟàrpə m. 'järpe'; här skulle ä i alla händelser blivit *a* före r + kons. (se s. 148).

Undantag: *ɟa̱ɳ*[b] n. 'järn' utgår enligt § 42, b, 2 från **jærn**, som väl måste bero på riksspråkligt inflytande; sörb. har *ɟæ̱ɳ*, skeem. *ɟa̱ɳ*, men därjämte *ɟa̱ɳ*. Tänkbart vore dock även, att i̯ă jämväl i uddljud givit i̯æ framför viss konsonantgrupp; jfr citatet från Hægstad nedan.

---

[a]) **ijamter** 'bredvid' Gunn (Bond 331). [b]) *ɟa̱ɳ* Fränd.

---

s. 54) 'tala mycket och fort; prata, sqvallra etc.' Rz; sv. dial. **ballra** 'prata fort och mycket, pladdra' Rz, o. s. v. — Kanske hör *jàl̥ra* emellertid till b nedan, ty i shetl. finns ett **jalder** 'skvaldre, føre højrøstet eller støjende snak; også trættes højrøstet' Jakobsen Et. ordb. s. 361, vilket Jakobsen med tvekan härleder ur ***jaldra** (»næppe direkte af on. **hjala**, v., 'snakke, samtale', da oprdl. **hj** i shetl. Norn alm. bliver til **sj**, kun i ganske enkelte tilfælde . . . til **j**»).

[1]) Sv. dial. (Vgtl. ock Smål.) **kjaggla** 'tugga illa och långsamt; gnata, ständigt knota öfver samma sak' Rz, Gadd, no. dial. **kjagla** 'kjævle saa smaat' Ross; jfr t. ex. no. dial. **jagla** 'vrøvle, føre løs snak' Aas., 'tygge møisomt' m. m. Ross; sv. dial. **traggla** 'omsäga, hacka; kälta, sagga' Rz; m. m.

[2]) Jfr ovan s. 51.

[3]) Fvn. **iaxl**, sv. dial. **jäkksl** Rz, **jäksler** Lignell 105.

[4]) Även den kant, som bildas, då s. k. *kræft* på frukträd läker sig; fvn. **iaðarr**. Ordet förekommer som gårdsnamn i Nössemarks sn (SOÄ. 19: 76): **Jaren** *ɟàəɽ*, *ɟa̱ɽ*, varom Ortnamnskommittén yttrar: »Namnet är best. form. av fsv. **iädhur** 'kant', senare sammandraget till **jär** . . . . Den nuvarande namnformen med **a** beror på den i dial. vanliga övergången från **ä** till **a** framför **r** [bör vara **r** + kons.].» På så sätt förklaras formen *ɟa̱ɽ*, men icke *ɟàəɽ*. Den senare formen är tydligen den ljudlagsenliga, med uteblivet progressivt i-omljud, under det att *ɟa̱ɽ* väl är det dialektala uttalet av ett »riksspråkligt» **Järn** (som finns belagt bland de äldre formerna).

Samma regel, som här gives, uppställer Lindberg för skeem. (§ 61). Sörb. har t. ex. *jạ̀re, jamn.* I Solør finna vi **jæmn, jæⁱŋn** 'järn', **jæksl**, men **jakslə** 'tygge idelig' (ABLarsen Solør, s. 162 f.). Hægstad säger (Festskrift til Torp, 1913, s. 67 med not 4), att »ljodbrotsproduktet **ja** i fyrstningi av ord framfor einskild konsonant i regelen held seg den dag i dag i austlandsk, t. d. **jāk**, n. **jakel**, endaa **jarn** Follo, Vestf.» o. s. v. ock »framfor samansett kons., helst um den fyrste er **l** eller **r** .... vert **ia** ofte til **iæ** i sum austlandsk. Jfr även Hesselman Västnord. studier 1: 50 f.

Äldre ā.[1]

§ 12. **Äldre ā blir i regeln *ạ*, vid förkortning *a*:**

ạɽ m. ål	*àtɩŋ* m. åtting
áɽboɽ n. pr. Årbol[2]	*bạs* m. bås
ạ̀ɽɩ adj. brunstig (om sto)[3]	*bạt* m. båt
ạr n. år	*bɽạ* adj. blå
ạ̀ra f. åra	*bɽạ̀na* v. blåna
ạ̀ra f. ådra	*bɽạr* s. pl. blånor
ạs m. ås (även en del på plogen)	*bɽạ̀sa* f. ock v. blåsa
ạ̀ʃa[a] f. åska	*ɟæ̀rəbrạ́* v. tjära[4]
ạt pret. åt	*brạ́kə* n. best. f. bråck[5]
àta kard. åtta	*dạ̀ɽɩ* adj. dålig
átətɩ, átɩ kard. åttio	*dạ̀sə*[b] m. dosa[6]
	dạ̀vərə n. pr. Dåverud[7]

[a]) *àska* Fränd. [b]) **snusdåse** Gunn (Bond 319).

[1]) Här upptagas även ord inlånade i dialekten med *a*.

[2]) Förra leden är fsv. **ār**, gen. av. **ā** 'å' (SOÄ. 19: 196 f.).

[3]) Jfr fvn. **álǽg, álǽgia** adj. f. 'aalægja, os, od (um merr)' H.-T., no. dial. **aalægja** ds. Ross, **aalen** ds. Aas., Ross (enligt Ross även om katt), sörb. *ậrɩ* 'brunstig (om ston)', skeem. *ậrɩ* 'brunstig (om kattdjur)'; se Torp Nyn. et. ordb. s. 12.

[4]) Jfr fsv. **brādha**. [5]) Mlt. **brok(e)**.

[6]) Utan tvivel lånat från no. **daase**, så ock rörande vgm. *dạ̀sə* Sandström **ŏ** ock **ŭ**, s. 12; även skeem. *dạ̀sə*, sörb. *dạ̀se*. Före tillkomsten av Uddevalla-Lelången-banan var Fredrikshald för Ärtemarksbon närmaste handels- ock kulturcentrum ock staden par préférence (»*byn*»).

[7]) »F. led. är urspr. fsv. gen. **Davidha(r)** av **Davidh** (med långt a, varav sedan å)» SOÄ. 19: 172.

fa̤ v. få
fa̤r n. får
fla̤ v. flå
ga̤ v. gå
gà̤ra f. årsring, *fìggárətə*, *gròvgárətə* adj. med fina, grova årsringar[1]
ga̤s f. gås, *klèggás* f. smörgås med riven ost, *smèrgás* f. smörgås[2]
gà̤ta f. gåta
gà̤va n. pr. Karlsgåva[3]
gra̤ adj. grå
grà̤ta v. gråta
ha̤r n. hår
ha̤s adj. hes[4]
ha̤v m. håv
léav s. efterskörd (på vall)[5]
ıgár adv. igår
jà̤la v. prata dumt ock barnsligt, *jà̤lətə* adj., *ja̤l* n. »jålig» person[6]
kà̤a f. kåda
ka̤l m. kål
kà̤lıŋshúvə n. best. f. nätmagen[7]

---

[1]) Olika etymologier på detta ord hos 1) Torp Sprogl.-hist. stud. tilegnede Unger (1896), s. 187; F.-T. 293; 2) Zupitza Gutturale (1896), s. 217; 3) (vFriesen hos) Kallstenius Bärgsl. s. 185, not 2 (1902).

[2]) Se om ordet Vodskov Ark. 9: 368, Tegnér sst. 10: 182 ff., Kock Språkets förändr. s. 66 f. (jfr även Hjelmqvist SoS. 8: 132 f.). Dessa författare överensstämma däri, att de anse, att **-gås** ursprungligen betytt 'smörklimp', med hänvisning till sv. ock no. dial. **gås** i denna betydelse. Men det är onekligen något egendomligt, att om **-gås** betyder 'smörklimp', **smörgås** skall betyda 'butterbrot'. Redan i Var. rer. voc. 1538 finns **smörgås** 'panis butyratus' (Anderssons uppl. s. 28), alltså i vår betydelse. Ett julbröd från Västergötland, kallat **gäss** ock föreställande en gås, omnämnes ock avbildas hos Hammarstedt Fatab. 1906, s. 50 f. Kanske har existensen av dylika bröd haft någon betydelse för ordets uppkomst eller betydelseutveckling.

[3]) SOÅ. 19: 195.

[4]) Fvn. **háss**.

[5]) Jfr sv. dial. **hå(v)** Rz, Hof, Leander, no. dial. **haa(v)**, **hoo(v)** Aas., Ross, fvn. **há** f., ock se Lidén Uppsalastudier s. 94, F.-T. 365.

[6]) Ordet är ej nöjaktigt etymologiskt utrett (← ***jårla**?), möjligen med Noreen hos Tamm Et. ordb. s. v. **jollra** en avledning till **jå** 'ja' (← **iā**); oantaglig förklaring hos F.-T. 470. Tämligen osannolikt är väl också, att ordet, som Landtmanson 1 ock r, s. 54 föreslår, skulle vara lån från lty. **jolen**; jfr även Landtmanson a. a. s. 53 f.

[7]) Här måste väl föreligga en ombildning; jfr sv. dial. **kungsluvan** Rz 48 a, värml. älvd. *kęnoŋsluva* 'bladmagen(?)', Noreen Ordb. Fryksd. 138, värml. bärgsl. *kóŋslu̯va* 'nätmagen' Kallstenius s. 25, vgm. **kongs-luva** 'en af magarna hos nötkreatur och får' Rz 365 a, sv. dial. **kungs-hatt** 'en del af vommen hos boskap' Rz, **kungs-hätta** 'en af magarna hos nötkreatur' Rz, s. Hall. **kòŋs***hǽtan* 'en av idisslarnas magar' Wigforss SHF. s. 146, äda. **kongshat**, **kongshætte** 'næt-

kąrə n. pr Kårud[1]
kłą m. skabb[2]
kråka f. kråka (även en del av hästhoven)
låna v. låna
lar n. lår
las m. lås
grånlåt m. grannlåt
låta v. låta (sonare)[3]
mag m. måg
måła v. mäta
måła v. måla
måłarə m. målare
måłərə n. pr. Målerud[4]
månə m. måne, månad
månda m. måndag
måtllə adj. ock adv. måttlig(t)[5]
nał f. nål
nar adv. när
pa prep. på
påkə m. dum person, drummel[6]
påskə[a] s. påsk
ra n. råd
skògråa[b] f. best. f. skogsråt
ra adj. rå
sa m. så
sa v. så
sa adv. så
sag pret. såg
sal n. såll[7]
såpa f. såpa
sar n. sår
sar adj. sårig
såta v. såta (hö)
skak f. en slags skakel[8]

[a]) *pask* Fränd. [b]) **skogro** Ör (Bond 304), **skogsroa** (obest. f.) Langer 8 (»Håbol»), **skogeroa** 11 (»Högsäter»); **sjöroa** Henr 41.

maven' Kalkar, jyll. **kongehætte, kongens-hat** 'en af drøvtyggernes (resp. 'koens') maver' Feilb., fryksd. *kònogən* 'nätmagen' Noreen Ordb. s. 54 (även »Dal» enligt Värmlands nations landsmålsförenings monografiska ordbok 1872—76), östsv. **konung(en), konungshuva, konungshuvud, konungs-luva, konungsmössa** 'nätmagen hos idisslare' Vendell. — Däremot **kåningshufva** 'bladmagen hos de idislande djuren' Ekelund 1874, sörb. *kånogəluva, kånogsluva* 'bladmage(?)'.

[1]) Enl. SOÄ. 19: 189; hör till mansn. fsv. **Kare**, fvn. **Kári?**

[2]) Fsv. **kladhe**, fvn. **kláði** 'klåda'.

[3]) Ofta i bet. 'tala, säga'.

[4]) SOÄ. 19: 171; innehåller väl ordet **målare**.

[5]) Mlt. **mâtelîk**.

[6]) Från lty. **pôk** 'schwacher mensch, kind, kleiner kerl' (jfr F.-T. 841 f.); eller sammanhänger det med no. dial. **pŏka** 'vrante' Aas., 'være trodsig og tvær' Ross, **pŏk** m. 'trodsig dreng' Ross, **pŏken** 'vranten; trodsig (om børn) Aas., Ross (med ŏ → *a* före k enligt § 27, b, 1)?

[7]) Fvn. **sáld**, jfr nedan s. 105.

[8]) Det kunde synas frestande att (med Hellquist Sv. landsm. XX. 1: 772) söka härleda *skak* ur ***skǫk** (jfr **skakel**, fvn. **skǫkull**, sv. dial. **skak** 'kedja, länk' Rz); men detta är, som Lidén SNF. I: 1: 37, not 2 påpekar, omöjligt, då i Norge endast påträffas **skaak**, under det att man

skal f. skål
skaŋ m. best. f. skördetiden[1]
ƛla v. slå (gräs)
sma adj. pl. små
spa v. spå
sta v. stå
stal n. stål
stra n. strå
svågər m. svåger
ta f. tå
tàsa f. groda[2]
tra m. tråd
tra adj. envis o. d.[3], *trà-gágən* adj. som kommer ofta, m. m.
vàga v. våga
var m. vår
var pron. vår
vat adj. våt
vra f. vrå.

Om fall, där äldre ā uppträder som *ǫ θ*, se nedan s. 101 ff.

Anm. 1. Ljudkomplexen tuā har givit *tvǫ* i räkn. *tvǫ*[a] två (jfr Wigforss SHF. s. 263 f.).

Anm. 2. *prum* m. 'eka' torde återgå på fsv. **prām**; jfr vgm. *prum* ock *ùma* (~ *àma*) = nno. **aame** m. m., se Sandström ŏ ock ŭ, s. 44; jfr även fryksd. *prəm*, *skrə̂m* 'skråma' (om **pråm** jfr dock även Noreen VSpr. 3: 99 f.).

Anm. 3. I *vàfəḍán* m. best. f. 'vårfrudagen (Marie-bebådelsedag)' har ā tydligen tidigt förkortats.

Anm. 4. Högst påfallande är *grə̀bén*, *grə̀bén*[b] m. 'gråben, varg'; jfr sörb. *grə̀bén*, skeem. *grə̀bén* ds. (ock nedan s. 105).

Äldre ĕ.

§ 13. Samn. ĕ har sammanfallit med samn. ǣ ock behandlas alltså tillsammans med detta under äldre ǣ (se nedan s. 141 ff.).

---

a) *tvǫ* Fränd. b) gråben Lignell 104.

---

har t. ex. **vok** 'vak' (~ **våk** Solør t. ex.), o. d. Man får sålunda utgå från **skāk* (Fick-Torp Wortschatz, s. 447, Lidén a. st.). Detta torde, som Lidén a. a. s. 35 ff. visat, föreligga i det fno. tillnamnet **ska(a)k**.

1) Sörb. *skaŋ* ds.; jfr sv. dial. **skår** m. ock f. 'bredden af liens huggvidd; slåtterkarlens linea; så mycket säd, som afskäres med lien i ett hugg; den rad hvari gräs och säd faller vid afhuggningen' Rz 591, no. dial. **skaar** m. (jfr F.-T. 976).

2) Dunkelt ord liksom många andra benämningar för 'groda'; jfr dels sörb. *tàsa*, skeem. *tàsə*, dels da. **tudse** o. s. v. (jfr F.-T. 1296; även Lidén Ark. 13: 43).

3) Fsv. **thrā**.

Äldre ē.

A. Samnord. ē.

§ 14. **Samn. ē kvarstår som** *ę* (*e*), **när det icke förkortats före tt:**

bl̥ęs[a] pret. blåste[1]
dę pron. I[2]
fę[b] n. fä[3]
fręda m. fredag
gręt pret. grät[4]
hęl[c] pret. (sup. *hèlə*) höll[5]
ısér adv. isär[6]
knę[d] n. knä
lękát m. lekatt, vessla[7]
lęláŋ n. strand där det är lä[8]
lèláŋ n. pr. Lelång[9]

---

a) **bl̥es** Gunn (Bond 358 f.). b) *fæ* Fränd. c) **hell** Ör (Bond 307), Gunn (Bond 361). d) *knæ* Fränd, **knä** Gunn (Bond 359).

---

1) Sällan *bl̥èstə*.

2) Fvn. **þér**; jfr no. dial. **de** 'I' (men **dei** 'de').

3) Mindre vanligt ord. Det ingår i flera vanliga sammansättningar, t. ex. *féfl̥ęga* f. 'hästfluga' (Hippobosca), *fégáta* f. 'fägata'; däremot äro väl *fæ̀hun* m. 'fähund' (skällsord) ock *fæ̀na* m. »fänad», d. v. s. 'får', lån från riksspråket.

4) Om *gręt*, *lęt* jfr Hesselman SoS. 5: 101 ff., Ark. 27: 351 ff.

5) Nisl. **hjelt**, ty. **hielt** (jfr Noreen Gesch.$_3$ § 241). Man kunde vänta sig analoga former av **falla** (**fell** Gunn, Bond 330, 343), men värbet är i äm. defektivt, i det att endast pres. *fǽlər* förekommer (det är för övrigt ersatt av *dæ̀ta*, *fàr-ıkél* o. d.).

6) Jfr fvn. **sér** 'för sig'.

7) Fsv. **lekatter** ~ **lækatter**, no. dial. **lekatt** (Smaalenene) Aas., Delsbo **leəkatt** (men **jäta** 'valla', Hesselman SoS. 5: 111 f., burtr. *jèkát* (Lindgren Burtr. s. 128; **je** ← ē), da. **lækat**, da. dial. **lækat**, **lekat** Feilb. Jfr Hesselman a. a. s. 119. Ordet föres av Lindgren a. st. ock F.-T. 672 till fvn. **hlé** n. 'lä' (»so genannt, weil sie sich in erdhöhlen aufhält»). Skulle ordet möjligen kunna innehålla urn. **hlaiwa** Bø, got. **hlaiw** 'grav(hög)' i en äldre bet. 'hög (→ stenhög)' överhuvudtaget?? Jfr mht. **lê** 'hügel', ags. **hlǣw** 'mound, hill', lat. **clīvus** (← ***cloiuos**, se t. ex. Walde Lat. et. wb. s. v.); för betydelsen jfr fvn. **hreysikǫttr**, no. dial. **røysekatt** Aas. Om utvecklingen av **aiw** jfr § 16 nedan.

8) No. dial. **le-land** Aas.; fvn. **hlé** n.

9) Till fvn. **hlér**; se Noreen Idg. forsch. 26: 222 ff., SOÄ. 19: 278, 218.

lḙav s. efterskörd från vall, *lḙknág* m. handtag på lie, *lḙérv* n. skaft på lie[1]
lèȷə[a] m. lie[2]
lḙt pret. lät (sonavit)
sḙ v. se
tḙ v. visa
treḙ[b] n. trä(d), *trḙgåṙ* m. trädgård
trḙ kard. tre
tvḙrḙshómə̣l m. det trä som förbinder två par skaklar[3]
vḙ pron. vi[4]
vḙbo n. pr. Vedbo[5].

Undantag:

hæ̣r adv. 'här' har väl fått sin vokal från *dæ̣r* där; jfr hurusom enligt Lindroth (hos Kock Ljudhist. 1: 147, not 2) man i ålderdomligt Stockholms-uttal har **der** efter **her**;
là̤rət n. 'lärft', fvn. **léript**, torde vara lånord från en dialekt, där samn. ē blivit æ̅, t. ex. västgötskan; se vidare nedan s. 150.

---

a) *lèȷə* Fränd, **leje** Gunn (Bond 352). b) *træ̣* Fränd, **trä** Ör (Bond 303 f.), Gunn (Bond 365), **träggårn** Gunn (Bond 338 ff.).

---

1) Fvn. lé.

2) Detta ord uppföres här, ehuru formen är svår att bedömma. Med hänsyn till sammansättningarna med *lḙ-* 'lie-' (se ovan) synes det ligga närmast till hands att utgå från ē. Pl. **lēar** t. ex. skulle väl i äm. ge *lèȷar*, på samma sätt som fsv. **klēa** (→ **klēia**) ger *kl̇èȷa*. Nu ha emellertid också värmlandsmålen motsvarande former (bärgsl. *lêȷ*, fryksd. *lêȷ* ~ *læ̂ȷ*, Noreen Fryksd. ljudl. § 28). Bärgsl. *lêȷ* för Kallstenius s. 151 under regeln »yfsv. ĭ → e . . . framför j» (övriga ex. *mèȷa* 'midja', *smèȷə* 'smidja', *trêȷ* 'tredje', *vêȷ* 'böja, vrida' ← fsv. ***vidhia**). En dylik övergång kan jag icke styrka för äm. (jfr *smì̱a*, *vì̱a*), ty *trèȷə* 'tredje' har naturligtvis ingen beviskraft, ock den förefaller något dubiös även beträffande bärgsl. *lêȷ* med sitt urspr. långa ī (ännu yfsv. skrivet **lijgiar**). Möjligen kan även den värml. formen gå tillbaka på ē. Att i bärgsl. ingen form med æ finns belagd (åtminstone hos Kallstenius, jfr däremot *spæ̀ȷəl* etc. Kallst. § 141), kan bero på anslutning till komposita med le- som förra led (åtminstone i fryksd. *lḙræt* f. 'klyka hvarmed liar vikas rätt på skaftet', *lḙpek* ds. JM.). Direkt mot antagandet av en övergång lijje → lejje tala väl fryksd. *lìȷbræ̣n* »liebränna», *lìȷlå̤r* »lielår» JM. Det är i alla händelser påfallande, att just där formen lejje förekommer, ha vi le- som första kompositionsled (jfr häremot vgm. Laske-Vedum *lìȷə*, *lì̱astéḳa* etc. Ljunggren Sv. landsm. 1913, s. 46, Solbärga *sl̇ə̀tə̣lìə*, *lì̱aban̦* etc. Sundén Västgötasocken, s. 9, Holsljunga *lìə*, *lì̱akná'gə*, *lì̱órv* etc. Leander Ordlista ss. 47, 109).

3) Fvn. tué-, fsv. twē- ~ twǣ- (jfr Noreen Aschw. gr. s. 82, Hesselman SoS. 5: 119); se vidare om ordet nedan s. 71, not 3.

4) Fvn. vér.

5) Till fvn. vé 'helgedom', se SOÄ. 19: 1.

§ 15. **Samn. ē → *æ* vid förkortning före tt:**

fl̥æta f. ock v. fläta	*hàkəspæt* m. hackspett[1]
læt adj. lätt	*stæt* m. stätta[2]
ræt adj. rät, rätt	*sæ̀tə* ord. sjätte[3]
ræ̀ta v. räta	*sæ̀toŋ* m. åtting ($^1/_8$ tunna = 4 kappar, kornmått)[4]
ꝉlæt adj. slät	*tæt* adj. tät.
ꝉlæ̀ta v. släta	

Anm. ēu tycks ha givit *au̯* i *fau̯s* n. 'fähus' (jfr sörb. *føus*, skeem. *fə̀u̯sə*; en oantaglig förklaring på det sistnämnda har Lindberg § 62)[5].

B. Samn. æiw.

§ 16. Hesselman SoS. 5: 112 yttrar: »Från regeln, att långt ä ljudlagsenligt kvarstår i dessa trakter [ɔ: Dalarna, Medelpad, Härjedalen, delar av Jämtland ock Hälsingland], synes dock böra undantagas det ä-ljud, som enligt den mest gängse åsikten uppkommit af samnordiskt **æi̯** framför **w**, t. ex. i isl. **sǽfar**, gen. af **siór**. I hela Norrland, öfre Dalarne (förmodligen också södra Dalarne och norra Västmanland) och med all sannolikhet i Uppland motsvaras detta isl. **ǽ** af ett ē-ljud, som öfverallt är identiskt med motsvarigheten till samnordiskt ē (*e̜*, *i̯e̜*, *je̜* o. s. v.). .... Snarast har man väl att fatta detta så, att kontraktionsresultatet af diftongen **æi̯** framför **w** i hela detta område redan från början kommit att sammanfalla med det gamla ē-ljudet och skilts från det öppnare, genom i-omljud af ā uppkomna långa ä-ljudet.»

Även i äm. torde samn. **æi̯(w)** behandlas som samn. ē, d. v. s. nu uppträda med **e**-ljud. De ord, som kunna komma i fråga, äro:

lerk f. lärka, fsv. **lærikia**, fvn. **lǽvirki**, varom se Noreen Sv. etymologier s. 27 f., F.-T. 635[6];

---

[1]) Fvn. **spǽtr** (SnE.; om **ǽ** i detta ord se Noreen Aisl. gr.$_3$ § 105), fht. **speht** m. m. (jfr F.-T. 1117, Hesselman SoS. 5: 111).

[2]) Fvn. **stéttr** m.

[3]) Fvn. **sétti**.

[4]) Fvn. **séttungr**.

[5]) Något fsv. **fa** 'fä' har säkerligen aldrig existerat (jfr Olson Östgötalagens 1300-talsfragment, s. LV).

[6]) Samma form finns i bohusdialekterna (osannolik förklaring av e-ljudet hos Lindberg s. 158).

mègʃǿ ~ *mèʃø* n. pr. Megsjö[1]; jfr Mögsjö i Laxarby sn, *mǿgʃø* ~ *mègʃø* (SOÄ. 19: 241). Om namnet yttras i SOÄ. 19: 241: »F. led är urspr. best. form fsv. **miowa** (av adj. **mio, miö** 'smal'), där **w** sedan utvecklats till **g** på samma sätt som i redo-**bogen** av **-bowen** m. m. I förbindelsen **mjö** har **j** bortfallit. Uttalet **Meg-** beror kanske på ombildning efter dial.-ordet **meg** 'urin'.» Denna förklaring av vokalen **e** är naturligtvis mycket osannolik (svårförklarlig blir för övrigt på detta sätt formen *mèʃø*). Jag tror, att **Me(g)-** motsvarar fvn. **mǽr**. Förlusten av **j** i **Mögsjö** i Laxarby[2] torde möjligen också bero på inflytande från denna form; jfr äm. **Mjövik** *mjǿvik* enligt SOÄ. 19: 301; i Håbol **Mjövattnet** *mjǿvatnə* (ib. 231); i Valbo hd, Färgelanda **Mjövattnet** *mjǿvatnət*, i Valbo-Ryr **Mjövattensjön** *mjøvasəʃøn* (Ortnamnskommitténs otr. saml.). Om etymologien av fvn. **mǽr** o. s. v. se F.-T. 744, Fick-Torp Wortschatz s. 319 (annorlunda vFriesen Nord. språkhist. s. 20 f.).

Anm. Om **lekatt** jfr ovan s. 66, not 7.

C. Samn. æi[3].

§ 17. **Samn. æi ger i regeln** *e*, *e:*

àrvés[a] adv. annorlunda[4]	*bèta* v. beta
ben n. ben	*bètə* n. bete
bésəl n. betsel	*blek* adj. blek
besk adj. besk	*bre* adj. bred
bet pret. bet	*bre* v. breda

[a]) **arvessare** Henr 27.

[1]) SOÄ. 19: 299; den förra uttalsformen härrör från mig, den senare från doc. J. Sahlgren.

[2]) Formen **Mö-** finns även i **Mösjö**, Stora ock Lilla, *mǿʃø*, *møʃø*, i Nössemarks sn (SOÄ. 19: 254), **Möviken** *møvika* i Ånimskogs sn, Tössbo hd (SOÄ. 17: 142).

[3]) Ord med urspr. **æi**, som uppträda med **æ** till följd av den samn. övergången **æi** → **æ** framför konsonantgrupp, återfinnas under äldre **ǣ** (s. 143 ff.).

[4]) Sv. dial. **annerwess, annerrwessare** Hof s. 83, **anners-ves, annervessare** (Vgtl., Hall.) Rz. Jag förmodar, att ordet är kontaminerat av **annorledes** (sv. dial. **annerles, annerlesare** etc. Rz, fryksd. *ànles*, sörb. *ànlasara*, no. dial. **annarleides, annerleis, aarleis** etc. Aas.) ock fvn. **ǫðruvís** (sv. dial. **ar-vis** Värml. enl. Rz).

breḏ m. bredd
de̱ pron. de
de̱g m. deg
de̱l m. del
dè̱la v. dela
dre̱t pret. cacavit
e̱ n. ed, smalt land mellan två vatten[1], *é̱svi̱ka* n. pr. Edsviken
è̱gən adj. egen
e̱k f. ek
è̱ka f. eker (i jul)[2]
éḵor m. ekorre[3]
em̱ adj. äcklig[4]
eṉ kard. en
é̱nər m. enbuske[5]
éṯər n. etter
fe̱t adj. fet
fl̀ènskáḻətə adj. flintskallig[6]
fl̀è̱pa v. bångrina[7]
fl̀è̱rə adj. flere
frèsta v. fresta, pröva
je̱n adj. gen[8]
jèspa v. gäspa[9]
jeṯ f. get
gre̱n m. gren
he̱l adj. hel
hèḻəŋ[a] m. best. f. järnan[10]
hem̱ adv. hem
hèm̱a adv. hemma
he̱t adj. het
hèṯa v. heta
he̱v pret. hivade, kastade
kl̀è̱ja v. klia[11]
kl̀è̱ggås f. smörgås med riven ost[12]
kl̀e̱v f. brant backe[13]
le̱ v. leda
leṯ adj. n. lett
lè̱ja v. lega
le̱k m. lek
lè̱ka v. leka
lè̱ra f. ock v. lera[14]
lè̱sə adj. led (vid), trött (på)
lest m. läst[15]
me̱ m. med

a) *hì̱ḻəŋ* Fränd.

1) Fvn. eið.
2) No. dial. eika Aas.; jfr F.-T. 183, SOÅ. 19: 302.
3) Jfr F.-T. 185 f.
4) No. dial. eim; se vidare F.-T. 190, Torp Nyn. et. ordb. s. 85.
5) Fvn. einir.
6) Jfr no. dial. fleinskallad Aas. ock F.-T. 235.
7) Torde snarare motsvara no. dial. fleipa (fvn. fleipa) än no. dial. flipa (fsv. flipa), vilket senare i allmänhet har specialiserats till betydelsen 'lipa'; se Aas. ock Ross.
8) Jfr Swenning Samn. æi s. 105 ock där anförd litt., Wigforss SHF. s. 458 med not 4.
9) Fvn. geispa.
10) Fvn. heilir.
11) Fsv. klē(i)a, fvn. klǽia (jfr Noreen Aschw. gr. § 125).
12) Jfr no. dial. kleina 'tilkline' Aas.
13) Fvn. kleif.
14) Även en hästsjukdom.
15) Fvn. leistr.

meg pret. pissade
mer adv. mer
mèta v. meta[1]
nek f. nek (kärve)[2]
pèka v. peka
re pret. red
re (*sǽa*) v. binda upp säden på stör
réstoḱ m. en slags trappstege som användes när man »reder» säden
tvèreshómǝl m. det tvärträ som förbinder två par skaklar[3]
rèlǝ m. (fogel-, rått-)bo[4]
rem m. rem
ren adj. ren
ren f. (åker-)ren
rènλlı adj. renlig
rep n. rep
rèsa v. resa, ge sig iväg
seg adj. seg
sen adj. sen
sèna adv. sedan[5]
ſena v. skena
skrek pret. skrek
λlep adj. slipprig, hal[6]
λlet pret. slet
sne adj. sned[7]
stèka v. steka
sten m. sten, *stènǝtǝ* adj. stenig
sve pret. sved
svèpa v. svepa
svet adj. svett
svètn m. best. f. bloden[8]
teg pret. teg
teg m. teg, *væntég*[a] m. vändteg
vek adj. vek
vèla v. vara enfaldig ock obeslutsam l. d., *vèla* f. person som det inte är någon reda med[9]
vètǝ n. vete
vre pret. vred.

Anm. *ıjæn* adv. 'igän, kvar', bredvid *jen* 'gen', torde icke vara tillfredsställande förklarat; jfr Wigforss SHF. s. 458 o. där anförd litt.

---

[a]) *væntég* Fränd.

---

[1]) Nno. meita (F.-T. 707). [2]) Fsv. **nēk**.

[3]) Hör till fsv. **redh** f. o. n. 'ridt', alltså '»humul» för körning (»ridning») med två (hästar)'; jfr fryksd. *tvèré* n. 'åkdon med två hästar' JM.

[4]) Jfr fvn. **hreiðr**, no. dial. **reid** n. Aas., **reil** n. Ross.

[5]) Motsvarar väl fsv. **senna**, **sænna**, fvn. **seinna** 'senare'.

[6]) Fvn. **sleipr**, no. dial. **sleip** Aas.

[7]) Jfr F.-T. 1092 (Wigforss SHF. s. 4 antar av obekant anledning, att ordet har gammalt ĭ).

[8]) Jfr fvn. **sueiti** 'sveite; blod' H.-T.

[9]) Sammanställes av Noreen Ordb. Fryksd. s. v. (ock Kallstenius s. 110) med fvn. **veill** (jfr dock delvis Landtmanson 1 ock r, s. 5 f.).

§ 18. **Särskilda fall.**

a) I ett par ortnamn uppträder samn. **æi** som *ę: grǽa* 'Grean'[1], med sammans. *nǫ̀ŀgrǽa* 'Norra G'., *sǿgrǽa* 'Södra G.', *grǽbǽrjanə* 'Grebärgane' m. m., *hǽa*[a] 'Heden'[2], *tǽganə* 'Tegane'[3]. De två första orden har jag icke konstaterat som appellativer, men **teg** heter som appellativ *tęg* (se ovan). Det äldre uttalet har här väl således utträngts. Särskilt på formen **häd** finns många belägg inom det dalsländska ortnamnsmaterialet, sålunda:

Vedbo, Håbol: Heden *hǽa* ~ *hę́a* (SOÄ. 19: 52);
Laxarby: Hedane (*hę̀anə*) **Hädan** 1590 1600, **Hädanne** 1563, **H ä d a n n e**[4] 1609 1685 (ib. 62 f.);
Heden (*hę́a*) **Hädä** 1552, **Hädan** 1590 1715, **Hädhen** 1619 1629 (ib. 62);
Tisselskog: Heden (*hę́a*) **Hädan** 1680 (ib. 128);
Tössbo, Edsleskog: Lindheden (*lìn(h)ęa*) **Hädan** 1552 1715, **Hädhenn** 1619 (SOÄ. 17: 10);
Nordal, Dalskog: Heden (*hę́a*) **Häden** 1541 1629, **Hädan** 1584 1715, **Häan** 1567 (SOÄ. 15: 6 f.);
Tegen (*tę́jən, tę́ɣən*) **Tägen** 1612, **Täghen** 1577 (ib. 12 f.);
Sundal, Bolstad: Hede (*hę̀də, hę́ə, hę*) (i) **Häda** 1485, **Häde** 1551, **Häda** 1552 (SOÄ. 16: 10);
Grinstad: Hede (*hę*) **Häde** 1551, **Hädä** 1552 (ib. 126);
Valbo, Färgelanda, Hede (*hę̀ə, hę*) **Häde** 1552, **Hädä** 1552 (SOÄ. 18: 10);
Högsäter: Hede (*hę̀də*) **Hädä** 1552 (ib. 38);
Hedene: (*hę̀nə*) **Hädanne** 1552, **Hädhenn** 1560 [**Haden** 1563] (ib. 38 f.).

Kanske böra även jämföras:
Klevmarken *kŀǽmarka* i Dals-Ed: **Kleuemarcken** 1551 ff., **Kläfuemarken** o. d. 1629 ff. (SOÄ. 19: 18 f.);
Kleven (*kŀǿva*) i Bolstad, Sundal: **Kläfftt** 1551, **Kläfwen** 1765 (SOÄ. 16: 12 f.);

---

[a]) *hę* 'hed' Fränd.

---

[1]) SOÄ. 19: 178 f. **Greden** 1540 1541, **Gräan** 1590 o. s. v. »Namnet är best. form av det mot no. **grei(d)a** svarande fsv. **gredha** .... 'vapen, verktyg', här med den ursprungligare bet. 'något varmed man särskiljer, utreder, ordnar'. ... Älsta gården ligger på det smala ed, som s k i l j e r sjöarna Lelång och Ärtingen åt.»

[2]) SOÄ. 19: 186. [3]) SOÄ. 19: 194.

[4]) Spärrning betecknar i SOÄ., att ifrågavarande namnform förekommer ett flertal gånger under den tidrymd, som markeras av de följande årtalen.

Kleven (*kl'ę̄va*) i Frändefors, Sundal: **Kläfue** 1629 (ib. 80); Kleverud (*kl'ę̀vərə*) i Frändefors: **Kläfverud** 1551 1877, **Kläwerudtt** 1557, **Kläfferöd** 1568, m. m. (ib. 80, 82);[1]

Gätan 'geten' Dahlstierna Et wälförtiänt Beröm (gravdikt över C. Liedeman 1691; Hanselli 6: 104).

Märk även fryksd. *tæ̨g* 'teg', *dæ̨g* 'deg' (men *sę̄g*, *ę̀gən*).

Redan i fsv. finna vi en mängd ord (av ovan nämnda **hæþ** Dipl. 1312), som synas tyda på en övergång ē → ǣ i någon utsträckning. En rikhaltig, men icke kritiskt sovrad materialsamling finnes hos Kock Ljudhist. 1: 152 ff.[2], varest följande regel formuleras: »Dialektiskt övergick det långa e-ljudet till æ, företrädesvis framför dentala samt supradentala och interdentala konsonanter, men även framför konsonanter av annat slag» (s. 152); jfr Noreen Aschw. gr. § 124, anm. 8[3]. De bästa fsv. exemplen synas vara före **t, ð, m, v.** Rörande äm. tillåter materialet inga slutsatser.

b) **sked:** *ʃı̜*[a] f. Former med i förekomma även i t. ex. fryksd., bärgsl., östnorska (se Aas. s. v. **skeid**) ock delvis vgm. (holslj., däremot Solbärga *ʃę̄* Sundén Västgötasocken, s. 62). Att en övergång **e** → **i** föreligger i bärgsl. *ʃı̜*, förnekas av Kallstenius s. 141 (ock 172), som antar avljud (»jfr isl. **skíð**, fsv. **skīdh** [n.] 'ett av de stycken i vilka en stock klyves'»). Däremot antas en övergång till ī hos t. ex. Aasen Gram. s. 103, Noreen Fryksd. ljudl. s. 10, SOÄ. 19: 245 (vid behandlingen av **Skifors** i Laxarby sn: »F. led. är väl urspr. ordet **skede** 'gräns-

---

[a]) **ske** Henr 103, **sje** Gunn (Bond 315), *ʃę̄* Fränd.

---

[1]) Vgm. kläv enl. SOÄ. 8: 233 (~ **khlew** Hof 173).

[2]) Många av de här anförda orden kunna förklaras enligt Noreen Aschw. gr. § 80, II, 2 med anm. 6 (**æi** → **æ** framför konsonantgrupp). Framför **s** har Kock blott 3 (4) ex. nämligen: 1) **kiæsæræ laghum** UL. (s. 152), **kæsara gardher** Bil. (s. 155): lånord, kan förhålla sig som **brēf** : **brǣf**; 2) **hæsæ** 'heshet' LB. 6 (s. 155): LB. 6 är en synnerligen starkt daniserande handskrift, **hæsæ** är därför antagligen utan vidare det äda. **hæse** 'heshed' Kalkar (fvn. **hǽsi**); 3) **ræsom** 'resor' (s. 153; cit. från »KB.», vilket icke återfinnes i förkortningsförteckningen s. 493), jfr **upræst** Bu.? Före **s** är övergången i alla händelser ytterst svagt styrkt.

[3]) Några försök till specialförklaringar finnas hos Swenning Samn. **æi**, s. 115 (jfr även s. 148 f., där det framhålles, att man ofta har skäl att misstänka fsv. **æ**-skrivningar vara »av rent ortografisk natur»).

skillnad'. Uttalsförändringen är att jämföra med dial. **ski** 'sked'»). Det torde vara otvivelaktigt, att *ʃı̜* är = **skeið**, att således ē i någon utsträckning palataliserats efter *ʃ*; däremot ha vi med *e̜* efter *ʃ ʃè̜na* v. (ock med *e̜* av ĭ *ʃè̜na* s. 'skridsko', nedan s. 76); jfr däremot i holslj. icke blott *ʃı̜* 'sked', utan även *ʃı̜̀na* s. ock v. 'skena', *ʃı̜̀nəbā̜ən* 'skenben' Leander. Jfr även nedan s. 76 f.

§ 19. **Exempel på lånord med** *e̜, e:*

àb̜əté̜k n. apotek
àrbé̜t n. arbete
bèʃé̜ s. besked
bès̜mar m. besman
bèt̜la v. bettla, tigga
bre̜v n. brev
ʃé̜lısált n. chilesalt[1]
é̜dvat̜ n. pr. Edvard
é̜lı n. pr. Elin
é̜maus n. pr. Emaus[2]
é̜mıl n. pr. Emil
è̜rəmit̜ m. sniken ock girig person
jèm̜é̜n adj. nedlåtande, ej högfärdig
hèm̜an n. hemman[3]
hès̜ı adj. hetsig[4]
mò̜nhé̜ta f. best. f. myckenhet, *ʃò̜nhé̜t* f. skönhet
ɟè̜a[a] f. kedja[5]
knekt m. knekt (i kortspel)
pe̜n adj. vacker[6]
pıké̜tər[b] s. pl. potatis
ɟỳrəpé̜sə m. tjurpenis[7]
pét̜ər n. pr. Petter
prèȷəl[c] m. slaga[8]
rè̜də-sǽȷ̜ v. reda sig
rejé̜ra v. regera
rès̜árv s. reserv
sèp̜ratọ́r m. separator
spèȷəl m. spegel
spe̜l n. spel
spè̜la v. spela
spes̜ m. spets[9]

---

[a]) *ɟèȷa* Fränd, **tjeja** Gunn (Bond 327). [b]) *pəté̜tər* Fränd. [c]) **präjel** Holm (Bond 29), **prejlane** Gunn (Bond 352), **Pregiel-Slag** Dahlstierna (Trogna Heerden s. [IV]).

---

[1]) Formen beror tydligen på felläsning.
[2]) SOÅ. 19: 175.
[3]) Från riksspråket.
[4]) Jfr Kock Ljudhist. 1: 40, Noreen VSpr. 3: 206.
[5]) Mlt. **kede**.
[6]) Ordet (som även någon gång förekommer i riksspråklig svensk litteratur, se Åkerblom Runii sv. rim, s. 270) har allmänt ock väl med rätta antagits vara lånord (så åtminstone redan Aas. s. v. **pæn**), men dess härkomst är outredd. Oantaglig förefaller härledningen hos Pedersen Ark. 24: 301 ock F.-T. 820 från fra. **peine** (s.!).
[7]) Mlt. **pese** (F.-T. 820).
[8]) Lty. **plegel**.
[9]) Jfr Kock Ljudhist. 1: 40.

stègfår m., *stègmór*[a] f. styvfar, -mor[1]

vèkə m. veke[2].

Anm. *krætúr*[b] n. pl. 'kreatur' torde ha fått sin vokal från ordet **kräk**, som det säkerligen efterträtt; jfr t. ex. **kräka** i Hwad Nytt 1775 (ovan s. 9), **kräk eller kynner** Dybeck Runa h. 4 (1843), s. 25, **kräk** ib. ss. 34, 40, Dybeck Vallvisor o. hornlåtar (1846), s. II, Henr 40, Langer s. 26; samma förklaring har redan Billing Åsbomålet, s. 85 (jfr Wigforss SHF. s. 95).

Äldre ĭ.

§ 20. **Äldre ĭ → e regelbundet i gammal kort stavelse, sluten eller öppen:**

bek n. beck
bèka v. becka
bet n. bett
bètə m. bit
bètə sup. bitit
blèka v. blixtra
drètə sup. cacatum
drètfiskə n. dåligt fiske, *drèthúl* n. anus
fèna f. fena
fes m. fis
fèsə sup. fisit
flèka v. smeka[3]
flep n. grin, spektakel[4]
jèrı adj. girig
grèpəl m. dynggrep[5]
hèdåŋ n. pr. Hedalen[6]
hètə m. hetta
knet f. gnet
kvèka f. kvickrot (Triticum repens)
le m. led (på kroppen)
le n. led (på gärdsgård)
len s. töväder
lèna v. töa
lènıŋ[c] f. linning[7]

a) **stegmor** Henr 19, 20. b) **krättur** Gunn (Bond 315), Henr 40
c) **leneng** Gunn (Bond 355)

1) Ombildning av mlt. **stêf-** (jfr F.-T. 1161)?

2) Fsv. **veke** från mlt. **wêke**. 3) No. dial. **flika** Ross.

4) Jfr no. dial. **flipa, fleipa** Aas.

5) Vgm. **grepell** 'dynggrep' Hof, *grèpəl* 'redskap att lyfta av en gryta från spiseln med' (Landtm. 1 ock r s. 27); representerar väl ett ***grĭpill** 'gripredskap' (: **grīpa**), jfr fvn. **sniðill** m. 'skära' (:**sniða**) m. m. (se Falk PBB. 14: 38 f., Hellquist Ark. 7: 147). Jfr **stingel** nedan s. 78.

6) Förra leden är enligt SOÅ. 19: 181 »ordet **ide** (fsv. **hidhe**) i dess från Värmland kända form **he**» (← ***hĭð?**). 'Ide' heter eljest i äm. *hı*.

7) ? — Jfr no. dial. **līning** Aas. ock F.-T. 647. — Prof. von Friesen har framställt den förmodan, att ī kunde ha förkortats vid tidigare eventuellt existerande ultimabetoning av ordet (jfr Noreen Aschw. gr. s. 50, Hesselman i o. y, s. 182 med not 3).

lẹva v. leva
mẹg s. stourin
mẹgə sup. pissat
nẹanə s. nedan
nẹarə komp. nedre
nẹastə superl. nedersta
nẹr adv. ner
rệ sup. ridit
rẹvə sup. rivit
sẹ̀ŀə m. sele
sẹna f. sena
ʃẹnər f. pl. skridskor[1]
ʃẹp n. skepp
skrẹ̀kə sup. skrikit
skrẹv n. skrev
skrẹ̀və sup. skrivit
ƛlẹ̀tə sup. slitit
smẹ m. smed
spẹ̀kən adj. spicken[2]
spẹt n. spett
spẹ̀ta f. strumpsticka[3]
stẹ̀gbǿȷəl m. stigbygel
stẹ̀gə m. stege
svẹ̀pa f. piska[4]
tẹ, *te* prep. till
tẹ̀ŀə n. uthusgolv[5]
tẹn n. tenn
vẹ m. ved
vẹ, *ve* prep. vid
vẹ̀ka f. vecka
vẹ̀sn̥ adj. vissen o. d.
vẹt n. vett, *ù̯uvẹ́t* n. ovett
vrệ sup. vridit
vrẹ̀nə-sǽȷ v. vricka sig[6].

Med förkortning före förlängt **v**, **g** har målet *lévər* f. 'lever', *tégəŀ* n. 'tegel'; med förkortning i svagton (med förlängning av konsonanten vid användning i starkton): *derə*, *dẹ̀rə* pers. pron. ack. 'eder'[7].

§ 21. **Särskilda fall.**

a) ĭ → ị i uddljud: *ịa* f. 'bakvatten', fvn. **iða**;

b) **giva**: *ȷị* v.

Hur denna form skall förklaras, synes högst ovisst. Hesselman (i o. y s. 78) anser, att palatal konsonant, dock blott i svagton (proklis) hindrat övergången ĭ → ē: »I sammanställ-

---

[1]) Hör snarast hit; jfr fsv. **skinuben** 'skenben', no. dial. **skina** 'lidet tyndt fladt legeme, liden plade, liden skive' Ross. Enär skridskor ju intill sen tid varit förfärdigade av ben, ej metall (jfr även Sperber Wörter u. sachen 6: 51 f.), kan ordet knappast vara identiskt med rspr. **skena** (fsv. **arm-**, **gulskena**) från mlt. **schene** '(1: schienbein, 2:) schiene als teil der rüstung, am wagenrade, in der sägemühle, als gerät der schuster' Lübben-Walter; väl ej häller med no. dial. **skeina** 'skinne' Ross.

[2]) Se vFriesen SoS. 2: 229 ff.

[3]) Östsv. **spitu**; jfr Hesselman i o. y, s. 105.

[4]) Fvn. **svipa**.

[5]) Fvn. **þili**.

[6]) Jfr Hesselman i o. y, s. 146.

[7]) ← ***þiðr**, se ABLarsen Kristiania bymål, s. 111.

ningar som **gi(va) bórt, gi(va) tíl** o. dyl. skulle det palatala **g** (**j**) ha kunnat hindra övergången till **e**.» H. jämför värml. **jivär, jisäll** o. d. I äm. är emellertid i sammanställningar som de ovan anförda värbet starktonigt (*jì-bú̠t* o. s. v.), åtminstone nu för tiden. Men förhållandet har säkerligen varit ett annat förr. En medvärkande omständighet till genomförandet av *jı̠* i värml. ser H. (s. 78 f.) i analogin med värb av typen **binda**: *bîn̠ ban̠ bôn̠ı : jı̠ ga̠ gê̠ı*. Detta gäller inte äm., som har *bìn̠a ban̠ bùn̠ə* men *jı̠ ga̠ jıt̠*. Wigforss (SHF. 15 ff.) anser som »det naturligaste antagandet», att »föregående palatal i någon utsträckning värkat bevarande på **i**». Men man bör enligt W. också ta hänsyn till den följande konsonanten. »Vad *jè̠ʀı* beträffar, torde det icke vara för djärvt att sätta dess *e̠* i förbindelse med det följande *ʀ*, vars förmåga att ge vokaler ett öppnare uttal är känd» (s. 16). Men detta kan inte tillämpas på värml. ock äm., där vi ha samma motsättning *jı̠ : jè̠rı*. W. framkastar dock även den gissningen, att det senare ordet kunde vara påvärkat av mlt. **gerich**.

Det synes onekligen, som om palatal konsonant i någon utsträckning förändrat **ē** till **i**. I detta sammanhang kan erinras om sockennamnet **Gesäter** *jìsæt̠* i Vedbo härad (SOÄ. 19: 32 ff.): **Gäsetter** 1512, **Gesetther** 1531, **Gedsether** 1531 o. s. v.; **Gisätter** 1579, 1590 o. s. v. Förra leden är enligt SOÄ. 19: 35 snarast ordet **get**. — Jfr även ovan s. 73 f.

c) **vän** *væn̠* m.; säkerligen riksspråkslån, se Hesselman SoS. 6: 66 f.

Anm. Utveckling i svagton representera *mæj̠, dæj̠, sæj̠* 'mig, dig, sig'.

§ 22. **Äldre ĭ i gammal lång stavelse står i allmänhet kvar såsom kort.**

Kvaliteten är *ı* eller *ɪ* (*e*), endast före urspr. **rð** ock **ʀn** *e̠*, resp. *æ̠* (märk dessutom *vǽnstər* 'vänster'). Endast före dessa konsonantförbindelser har också förlängning av vokalen inträtt.

a) Framför **n** + kons. → *ı*[1]:

bìn̠a v. binda	*blın̠* adj. blind
bìg̠ə m. binge	*brìg̠əbǽr* n. hallon[2]

[1]) Om ĭ framför **nn** ← **rn** se nedan s. 83.

[2]) Till no. dial. **bringe** 'älgtjur' (se F.-T. 102, Loewe Germ. pflanzennamen, s. 2 noten)? Jfr emellertid dels Norrby Ydre härads gårdnamn, s. 126, dels ock F.-T. 1442 (Torp Nyn. et. ordb. 41).

dɪŋ̱ pron. poss. m. din[1]
fíŋ̱ər m. finger
fìŋ̱ʃæ̱g m. ett gräs[2]
grɪŋ̱ f. grind
hìŋ̱a v. hinna
hìnḍra v. hindra
ɪŋ̱ adv. in
ìŋ̱a konj. innan
ìŋ̱ə adv. inne
ìŋ̱æ̀lvər s. pl. inälvor
ìŋ̱ʃɪø̀ɳ m. best. f. ingenjörn
ɟìntas v. kivas[3]
kɭíntən n. pr. Klinten[4]
bɭå̱kɭint m. Centaurea cyanus
kɭìnta v. slå sönder (om glas l. d.); slå till hårt[5]
ɪkríŋ̱[a] adv. omkring
ɪ kríŋ̱krɪŋ̱ adv. runt
lɪŋ̱ f. lind
mɪŋ̱ pron. poss. m. min
míŋ̱ər komp. mindre
mɪnst superl. minst
pìŋ̱ə m. pinne
rɪŋ̱[b] m. ring
rìŋ̱ətə adj. försedd med ringar
sɪŋ̱ pron. poss. m. sin[6]
sɪŋ̱k m. hink[7]
ʃìŋ̱ka f. skinka
ʃɪŋ̱ n. skinn
spìŋ̱a[c] v. spinna
stìŋ̱əl m. dynggrep
grìsəstíŋ̱ adj. dräktig[8]
tɪŋ̱ m. (harv-)tinn
trɪŋ̱ adj. trind
trìnsəl m. rundel[9]
vɪŋ̱ m. vind
víntər m. vinter.

Anm. *skrɪ̱n* adj. 'mager' utgår möjligen från **skrinn** med sekundär förlängning av vokalen; jfr F.-T. 1025 ock ovan s. 49 f.

Undantag:

ìntə adv. 'inte', *spríŋ̱a*[d] v. 'springa', *væ̀nstər* adj., adv. 'vänster'. *ìntə* är helt säkert svagtonig form; *spríŋ̱a* torde vara påvärkat av *drìḳa*, *stìḳa*, *sìṯa* med samma böjning (jfr dock *bìŋ̱a*, *spìŋ̱a*); *væ̀nstər* är väl snarast riksspråk, jfr ovan vän.

---

a) **ikreng** Henr 40, Ör (Bond 303). b) *reŋ̱* Fränd, **rengar** Gunn (Bond 327). c) *spìŋ̱a* Fränd. d) *sprèŋ̱a* Fränd, **sprenga** Henr 77.

---

1) Uppföres här, då förkortningen nog är tidig.

2) Nardus stricta? Jfr dels Hansen Landnåm s. 173, Lindroth ATS. 20: 4, s. 39, dels Torp Nyn. et. ordb. s. 105.

3) Sörb. *ɕìnta* 'tvista, gräla'.

4) Enligt SOÄ. 19: 195; fel för *'kɭíntn̥*.

5) No. dial. **kletta** 'slaa tungt (smælde) til en' Ross.

6) Se din ovan.

7) Kontamination av **zink** ock **hink**?

8) Om sugga.

9) Jfr sv. dial. **trinnel, trinsla** 'krets' Rz (jfr även no. dial. **krinsel** 'kreds' Aas.).

b) Framför g + kons. → *ɪ*:

ìgəl m. igel[1]	*plɪg* m. pligg
lìga[a] v. ligga	*snìgəl* m. snigel[1]
pɪg m. pigg	*tìga* v. tigga.

c) Framför m-förbindelser[2],

1. framför urspr. mb → *ɪ*:

tímər[b] n. timmer	*vìməstáŋ*[c] m. fimmelstång[4]
vìma f. vimma (Abramis vimba) eller siklöja (Coregonus albula)[3]	*vìmra* v. icke gå rakt fram (om häst)[5]
	vìmrətə adj. virrig l. d.;

2. framför övriga m-förbindelser → *ɪ* (*ə*):

røfìma f. röd mager jord[6]	*hìməl*[d] m. himmel
jìmlə n. pr. Gimle[7]	*lèmna*[e] v. lemna[9].
grìma f. grimma[8]	

[a]) legger Gunn (Bond 314). [b]) *tɪ̨mər* Fränd. [c]) *vɪ̨məstáŋ* Fränd. [d]) *hèməl* Fränd. [e]) *lèmna* Fränd.

[1]) För igel, snigel måste man utgå från igle, snigle (nno. igle, (snigle)); ĭgel, snĭgel skulle i äm. säkerligen givit *ẹ̀gəl, *snẹ̀gəl. Jfr Hesselman i o. y, ss. 139, 104 ock Egersknatten SOÄ. 19: 295.

[2]) Inklusive förlängt m.

[3]) Antagligen den senare; jfr Linné Wästgöta-Resa (ovan s. 7), Stuxberg Sveriges o. Norges fiskar, s. 563 noten; — vimma, vimba Uppl. Ögötl. (Hesselman i o. y, s. 172), vimba Västerås (Stuxberg a. a. 522); Schroderus, Aurivillius, Sahlstedt (Hesselman a. a. 173). Samma form ha A. F. Dalin, Lignell (wimba 1: 58), ja ännu Wenström-Jeurling 1891.

[4]) *fɪmbæstaŋg* Uppl. (Gräsö), fimberstång Schroderus (Hesselman a. a. 171 f.).

[5]) No. dial. vimra; se F.-T. 1380.

[6]) Till fvn. fimr 'rask'?? Jfr Rz s. v. femma (se även Linné Wästgöta-Resa, s. 106, Hof Dial. vestrcg. s. 114). Sörb. har röfimma (men hemmel!), no. dial. raudfena Ross (!).

[7]) SOÄ. 19: 171; namnet givet år 1904.

[8]) Om denna form är riktigt uppfattad (jfr dock not 9), måste den återgå på *grĭma, avljudande med fvn. gríma, fsv. grīma. Kallstenius s. 155 antar för bärgslagsmålets *grèmə* en grundform *greima eller »i yttersta nödfall» *grĭma. Ett *greima skulle i äm. ge **grèma*.

[9]) Fsv. limna. Det förefaller mig snarast, som hade man rent *e* i detta ord. Man får väl då med Kock Ljudhist. 1: 169 utgå från ett lēmna med ē från lēva (fvn. leifa); jfr om ordet för övrigt Wigforss SHF. 37, not 4 ock där anförd litt. — Emellertid är det, som ovan s. 35 framhållits, mycket svårt att skilja *e* ock *ɪ* åt, ock jag har därför föredragit att uppföra ordet här.

d) Framför l-förbindelser → ɪ, ı[1]:

bı̀l̠ıg adj. billig
bı̀l̠ıgən n. pr. Billingsfors[2]
fíltn̥ m. best. f. löpmagen[3]
hílma n. pr. Hilma
hílmər n. pr. Hilmer
ɟı̀l̠ıŋ m. killing
lı̀l̠ə adj. best. f. lille
míltra f. best. f. mjälten[4]
paʂílja f. persilja
pı̀l̠a v. peta
sıl̠ m. sälg, *sı̀ljəɟáŋ̠ə* n. pr. Siljetjärnet[5]
sıl̠ m. sill
sı̀lkə n. silke
sílvər[a] n. silver[6]
spı̀l̠a[b] v. spilla
spı̀l̠əŋ̠ý adj. spritt ny[7]
spılt n. spilta
stı̀l̠ə[c] adv. stilla[8]
trı̀l̠a f. trilla
tvı̀l̠ıŋ m. tvilling
vıl̠, *vı̀l̠ə* v. vill(e)
víl̠æm n. pr. Vilhelm, *vı̀l̠ə* n. pr. Ville.

Resultatet är, som syns, i allmänhet ɪ. Det är således ı-formerna som tarva belysning. Lånord (kanske delvis ortoepiska former) äro *bı̀l̠ıg*, *hílma*, *hílmər*, *stı̀l̠ə*, *víl̠æm* (*vı̀l̠ə*), men efter *b* åtminstone synes ı stå även i inhemska ord: *bı̀l̠ıgən*. — Före *lt* står ı i *fíltn̥*, *míltra*, ɪ i *spılt*. Kanske har här den föregående konsonanten betydelse. Före urspr. **ld** ha vi ı i *sıl̠*. Man kunde därför förmoda, att *spı̀l̠a* går tillbaka på ***spilda**, då i andra germanska språk former med **ld** jämte **ll** föreligga (ags. **spildan** ~ **spillan**, mlt. **spilden** ~ **spillen** m. m.). Likväl står ɪ i *spı̀l̠əŋ̠ý*.

e) Framför tt → ɪ eller ı:

bı̀t̠ja[d] f. hynda[9]
dıt̠ pron. poss. n. ditt
fı̀t̠a f. cunnus
ɟıt̠ n. kitt
kı̀t̠la[e] v. kittla
kı̀t̠əl adj. otålig, lätt irriterad (om hästar)
kvı̀t̠a opers. v. göra detsamma
mıt̠ pron. poss. n. mitt
sıt̠ pron. poss. n. sitt

---

a) *sélvər* Fränd. b) *spı̀l̠a* Fränd. c) *stı̀l̠a* Fränd. d) *-bıɟɟər* Ed (Freudenthal Sv. landsm. 1914: 68), **bittjer** Henr 100. e) *kèl̠a* Fränd.

1) Om ĭ framför ll ← rl se nedan (s. 83).
2) Bruk i Laxarby sn. Om etymon se SOÄ. 19: 245.
3) Jfr fht. **filz** (Kallstenius s. 170).
4) Jfr fvn. **milti** (F.-T. 721).
5) Jfr no. dial. **silja** 'sälg' Aas. 642 (SOÄ. 19: 299).
6) Om det äldre uttalet *sélvər* se. s. 90.
7) Till **spillra**, nno. **spildra**; jfr **splitternaken**, fvn. **spánnýr** o. d.
8) Mlt. **stille**.
9) Fsv., fvn. **bikkia**.

sìta[a] v. sitta

skvìtrətə adj. dåligt, omväxlande (om väder)[1]

spít nàkən adj. spritt (alldeles) naken

tìta v. titta.

Resultatet är *ɪ* utom i *bìtja*, *ɟɪt*, *tìta*, där den föregående konsonanten torde vara avgörande; jfr t. ex. Lindberg § 90 e, h.

f) Framför k + kons. → *ɪ*:

blìkƛa v. vissla[2]

drìka[b] v. dricka

drìka f. dricka, hembryggt öl

ɟɪk pret. gick

ɟɪkt f. gikt

kvɪk adj. kvick[3]

nɪk m. näck[4]

plìkta v. plikta

rìktɪ adj. riktig

síkən pron. sicken

sìkla v. drägla[5]

sɪkt m. sikt

sìkta v. sikta

ʃìka v. skicka

ʃìkələ adj. ock adv. tämligen (bra)[6]

skríkskǫr m. pl. skridskor[7]

ƛìka v. slicka

snìkarə m. snickare

gràspɪk m. gråsparv[8]

spìkə m. penis[9]

gùspíka f. gulsparv[10]

stìka v. sticka

stìka f. sticka

stíkəbǽr n. krusbär

svɪk m. tapp[11]

vìka v. vittja

víkər m. vicker.

---

a) *sèta* Fränd. b) **dräcka** Henr 96.

1) Särskilt i höbärgningstiden. Jfr no. dial. **skvitra** 'pladske, søle' etc. Ross.

2) Någon ombildning av sv. o. no. dial. **blistra** (fvn. **blistra**)? (i Hälsingland **blistra, blystra, bligstra, blyxstra** enl. Wennberg Helsinge-ordbok, jfr Rz). Kanske kontamination av detta ock vgm. *vìksla* 'vissla' (Danell Xenia Liden. s. 51)?

3) Från rspr. **kvick**?

4) Sv. dial. **nikk, nekk** Rz.

5) Sv. o. no. dial. **sikla** (fvn. **siklan** f.).

6) Mlt. **schickelik**.

7) S. uppgav LJ. vara den »rätta» benämningen för vad som eljest alltid kallas *ʃenər*. I sv. dial. (Dalarna) ha vi **skrikkskor** Rz, jfr sv. o. no. dial. **skrikka** 'glida' m. m. (jfr Hellquist Ark. 14: 154).

8) Sv. dial. **spink** Rz.

9) Jfr sv. dial. **spinke, spikke, spekke** 'sparv' (**specke** 'sparv' Lignell 107) ock **spink, spekke** 'penis' Rz; no. dial. **spikke** 'spurv' Aas. Att samma ord betyder 'penis' ock 'fink (sparv l. d.)', är ett vanligt förhållande i olika språk; se t. ex. Liebrecht Germania 21: 79.

10) Jfr no. dial. **spinka** 'magert dyr, især ko' Ross ock *gràspɪk*, *spìkə* ovan.

11) Mlt. **swik** (nht. **zwick**).

Märk formerna *tɪkt* sup. 'tiggt' efter inf. *tìga*, *frɪkst* adj. n. till *frɪsk*.

g) Framför s-förbindelser → *ɪ*, *i*:

brɪst[a] f. vrist
fɪsk[b] m. fisk
fìska v. fiska
frɪsk adj. frisk
ɟìsta[c] f. kista
krìstin n. pr. Kristin
kvɪst[d] m. kvist
lìsta f. lista
mìʂə mìʂə lockrop till får
míʂəmeŋ m. midsommaren
mìʂɯsøla v. misshushålla
mìsta v. mista
pìʂa v. pissa, *pìʂəblåsa* f. urinblåsa
píʂ (*píʂ*) lockrop till katt, *pìʂə* m. kisse, *pìʂóŋə* m. »kissunge»
rìstl m. plogrist[1]
vìska v. viska
vɪsp m. visp
vɪst[e] adj. visst
vìstə pret. visste.

Resultatet är nästan genomgående *ɪ*. Vokalens kvalitet i *mìʂə*, *pɪʂ* o. s. v. sammanhänger tvivelsutan med dessa ords karakter av lock- ock smekord, jfr t. ex. Lindberg s. 168, Wigforss SHF. s. 61. Vokalen i *ɟìsta* — som synes vara den vanliga formen i sv. dial. — beror väl på det föregående *ɟ* (så t. ex. Kallstenius s. 153, Lindberg s. 170; jfr dock även Wigforss SHF. s. 34). Återstår lånordet *frɪsk*.

h) Framför ft → *ɪ*:

jɪft n. gift
jìftə-sæj v. gifta sig
ʃìftə n. skifte
stɪft n. (biskops-)stift.

i) Framför pp → *ɪ*[2]:

fìpəl[f] n. skråck[3]
lìpa f. läpp[4]
snɪp m. snibb
ørətip m. örsnibb.

j) Framför dd → *ɪ*: *grìdər* s. pl. 'grädde'[5], *míđa* m. 'middag'.

---

a) *vrest* Fränd. b) *fesk* Fränd. c) *ɟìsta* 'Kistan' Tisselskog (SOÄ. 19: 130), tjista Gunn (Bond 326). d) *kvest* Fränd. e) *vest* Fränd. f) feppel Henr 14.

---

1) Fvn. ristill.

2) SOÄ. 19: 173 uppges *klìpa* Klippan, hemmansdel i Dåverud, förmodligen fel för **klìpa*.

3) Jfr sv. o. no. dial. fippla 'fingra' o. d.?

4) Fsv. ack. pl. lippona.

5) Jfr äda. gridle, gridlet, se Tamm Et. ordb. s. v. grädde, Lindberg § 93.

k) Framför r + kons.,

1. framför rl → ll, rn → nn → ɪ: *lìl̠a* v. 'sjunga på en ton'[1], *ɟìn̠a* f. ock v. 'kärna'[2];
2. framför rð (→ *ł*) → *e̠*: *ste̠ł* adj. 'stel', *stè̠ŋa* v. 'stelna';
3. framför andra r-förbindelser → *ɪ*:

lɪ̀rka v. lirka
stɪ̀ʈ-ɪmǫ̀t v. streta emot[3]
vɪ̀rkə[a] n. virke
vɪ̀rvəlvìn̠ m. virvelvind.

l) Framför *ł*-förbindelser,

1. framför *ł*n → *œ̠*: *tœ̠ŋ* m. 'kantlina på nät' (*ǫ̀vəʈœ̠ŋ*, *ùn̠əʈœ̠ŋ*)[4], *vœ̀ŋœ̀skən* adj. 'smeksam'[5];
2. framför andra *ł*-förbindelser → *ɪ*: *ʃɪ̀łja* v. 'skilja', *stɪłk* m. 'stjälk; högfärdig person'[6].

§ 23. **Behandlingen av ĭði̯, ĭghi̯.**

a) ĭði̯ → *i̠*: *smì̠a* f. 'smedja', *vì̠a* f. 'vidja'. Orden *be̠* v. 'bedja' ock *trèjə* ord. 'tredje' ha tydligen sina former efter pres. *be̠r* ock kard. *tre̠*.

b) Behandlingen av ĭghi̯ är oviss: *sèja*[b] v. 'säga', *tì̠ga* v. 'tiga'. Intet av dessa ord är bevisande för utvecklingen av fonemet **ighi̯**; *tì̠ga* (pret. *te̠g*) har tydligen anslutit sig till typen **bita bet**, ock *sèja* (pres. *séjər*) utgår kanske från en form ***sēghia** (jfr **lēghia** → *lèja*) med **ē** från pres. **sĭgher** → ***sēgher**.

Äldre ī.

§ 24. **Äldre ī uppträder som *i̠*, vid förkortning som *ɪ*:**

ǫ̀pri̠l s. april
bi̠ n. bi
płǫ̀gbi̠l m. plogbill[7]
bì̠ta v. bita
bły̠ adj. blid, vänlig
bły̠ v. bli
bri̠k f. spiselkrans[8]
di̠ pron. poss. f. din

[a]) *vèrkə* Fränd. [b]) segga Ör (Bond 302), Gunn (Bond 321 o. s. v.).

[1]) Skogsråt lär ha »lillat». — No. dial. **lirla** 'huje med en rask afvexling i tonen, synge hujende eller med toner som ligne fløitespil' Aas.
[2]) Fvn. **kirna.**
[3]) No. dial. **stirta** 'anstrenge sig' Ross.
[4]) ← ***þiln** (fvn. **þinull**), se Noreen VSpr. 3: 204.
[5]) Hör väl till fvn. **vilna(sk)**, men kan naturligtvis vara ombildat efter *vœł* 'väl'. Jfr Noreen VSpr. 3: 203.
[6]) Fsv. **stilker.**
[7]) Fsv. **bīlder**, fvn. **bíldr.**
[8]) Fvn. **brík.**

dìkə n. dike
dit adv. dit
drìta v. cacare[1]
æksís m. exercis
èrəmít m. snål, girig person
fil m. fil
fìla v. fila
fin adj. fin
fìra kard. fyra[2]
fìrfóta f. ödla
fìsa v. fisa
vàsfís som ingenting fått vid fiske
fívəl m. fjäril[3]
flı v. räcka, lemna[4]
flıs f. flisa
glìsa v. hångrina, *glìsn* adj. spektakelaktig[5]
gnìstə m. gnista
grìna v. grina
bəgrípa v. begripa
grıs m. gris
grìsa v. grisa
hı n. ide[6]
hìva v. hiva, kasta[7]
ı prep. i
ígəlkót m. igelkott[8]
ìla adv. illa[9], *ìltý* n. eufemistiskt uttryck för 'råttor'
ıs m. is
kàkəni s. skoj, spektakel l. d.[10]
kàptín[a] m. kapten[11]
kàtrína n. pr. Katrina
çìlə m. kil
klı n. kli
klìva v. kliva
knıv m. kniv
krı n. krig
krı v. kriga
krìstín n. pr. Kristin
lìanə n. pr. Liderna[12]

---

[a]) **kaptin** Ör (Bond 159)

---

[1]) Fvn. **dríta.**

[2]) Fsv. **fīra;** jfr Noreen Gesch. d. nord. spr.$_3$ s. 196.

[3]) Jfr fvn. **fífrildi,** fht. **fîfaltra.**

[4]) Mlt. **vlien** (Tamm Et. ordb. 156 f., F.-T. 236).

[5]) Ånsv. (se Dahlgren Glossarium) samt sv. ock no. dial. **glisa** 'hånle o. d.'

[6]) Även *rævəhí* 'rävlya'; fvn. **hið.**

[7]) Pret. *hev;* enligt F.-T. 407 från eng. **heave.**

[8]) Nytt lånord från rspr. Djuret har först visat sig på de sista åren. Jfr Lignells yttrande (1: 57): »Gräfsvinet förekommer temligen allmänt, synnerligen i Walbo härad. Der träffas ock igelkotten, ehuru sällsynt.»

[9]) Se Lindroth i Xenia Lideniana 57 ff.

[10]) Aas. »**kakkenid**(?), n. et puds, paafund til spøg eller drillerie. »Kakkeni», Smaal.» Aas. tycks här vilja sammanställa ordet med fvn. **nið** n.

[11]) Antagligen lån från no. (**kaftin** Aas. s. v. **kaptein**); jfr Noreen Fryksd. lj. § 10,2, Kallstenius s. 141, Lindberg § 71.

[12]) Enligt SOÅ. 19: 181, 191.

lịk n. lik
lịk adj. lik
lìka v. tycka om
lịm n. lim
lìmə[a] m. kvast[1]
lịn n. lin
lìnə n. linne
lìtn̥ adj. liten
lìvərə n. pr. Liverud[2]
màʃịn m. maskin
mìga v. pissa (särskilt om ston ock småbarn)[3]
mịl[b] n. mil
mìla f. mila
mị pron. poss. f. min
mìna n. pr. Mina
nìa v. niga
nìə kard. nio
nítan kard. nitton
níti kard. nittio
pìga f. piga
pịl[c] m. pil(-träd)
pìpa f. ock v. pipa[4]
pírə n. pr. Piret[5]
pĺítn̥ n. pr. Pliten[6]
prǽdịkəstǫ́ĺ m. predikstol
rị v. rida
rịk adj. rik
rìkə n. rike, *ùtrịka* pl. best. f. utlandet
rìma f. rimfrost[7]
urímələ adj. ock adv. orimlig(t)
rịs n. ris
rìva f. räfsa[8]
sàkəṣtịgən m. best. f. sakristian
sị pron. poss. f. sin
sìa f. sida
sìgə-nę́r v. sjunka ner[9]
sịk f. sidländ mark, särskilt äng[10]
sịl m. sil
sịst[d] adj. ock adv. sist
ʃìa f. skida
ʃígaĺ m. gärdsgård[11]

a) *lịmə* Fränd. b) *mịl* Fränd. c) *pịl* Fränd. d) *sịst* Fränd.

1) Fsv. līme, fvn. límí.
2) Enl. SOÄ. 19: 185. Innehåller väl liksom no. **Liverud** (Rygh No. gaardn. 1: 76, 5: 276, 348, 452), **Liverød** (a. a. 6: 103, 175) kvinnonamnet (**Líf** eller) **Lífa**.
3) Fvn. **míga**.
4) *pípəlịn* n. pr. öknamn på en flöjtblåsande person.
5) Enligt SOÄ. 19: 187. Jfr no. dial. **pira** 'pible frem, rinde ud i meget tynde strømme' Aas.?
6) Ett skifte i Södra Grean; samma ord sor spr. **plit**??
7) Jfr fsv. **ri(i)mfrost**, fvn. **hrím**.
8) Fsv. **riva**, fvn. **hrífa**.
9) Fsv. **sigha**, fvn. **síga**.
10) Sv. dial. **sik** f. 'sidländt ställe, däld der vatten framrinner; småträsk' Rz, no. dial. **sīk** f. 'en liden sump, en myr med sivende vand' Aas.; jfr fvn. **sík** n. 'vatn som renn sagte eller stend heilt stilt' H.-T., m. m.
11) Fvn. **skíðgarðr**.

skrìka v. skrika
nøtəskrika f. nötskrika
ƛlį n. slem[1]
ƛlìpa v. slipa
ƛlìta v. slita
smį v. smida
bəsmį́ n. bestyr[2]
spįk m. spik
stìga v. stiga
stìna n. pr. Stina
stįv[a] adj. styv[3]
svį v. svida
svįn n. svin
tį f. tid
tìlį adj. tidig
tìə kard. tio
tìmə m. timme
tìstl̥ m. tistel
vìǿpən adj. vidöppen
vìga v. viga
vįk[b] f. vik
vìka v. vika (sågtänder); gå åt sidan (om häst)
vìlə-sæ̀j[c] v. vila sig
vínbæ̀r n. vinbär, *bræ̀nəvín*[d] n. brännvin
vìrbúskə m. videbuske[4]
vìsa v. visa
vįt adj. vit
vrį v. vrida.

Anm. *kvèga*[e] f. 'kviga' (fvn. kuíga o. s. v.) är särdeles påfallande.

Äldre ŏ.

§ 25. **Äldre ŏ → ǫ regelbundet i gammal kort stavelse, sluten eller öppen:**

bǫr[f] n. borr
bǫ̀ra v. borra
næ̀səbǫ́rar s. pl. näsborrar
bǫs m. boss
bènbrǫ́t n. benbrott, *brǫ̀thǻk* adj. som bryter ner gärdsgårdar (om kreatur)
brǫ̀tə m. bråte
dǫ̀vən adj. slö, matt[5]
hǿfsədrǫ́p n., *tàkdrǫ́p* n. takdropp
drǫ̀pə m. droppe
drǫ̀sə m. tröskad men ej harpad säd[6]
fƚǫ́gə n. best. f. reumatism[7]
fƚǫ̀ga f. fluga

---

a) *stįvə* Fränd. b) *vįk* Fränd. c) *vìla* Fränd. d) *bræ̀nəvįn* Fränd.
e) *kvìga* Fränd. f) *bǫr* Fränd.

---

1) Ånsv. sli (OLind 1749; slij-rijk 'slemmig' Dahlstierna Den Trogna Heerden s. 86), fvn. slý, fht. slîo o. s. v.; jfr Noreen Ntfil. NR. 4: 37, F.-T. 1062.

2) Sv. dial. besmi(de) Rz, Grip Skutt. lj. 17.

3) Mlt. stîf.

4) Fvn. víðir.

5) Fsv. dovin (~ duvin).

6) Fsv. drosse (~ drusi).

7) Fvn. flog 'flyven' Fritzner$_2$.

fl̀ḙgəmø̜r m. flygmyra
flḙt n. flott
fl̀ḙtə m. flotte
fḙ̀la v. föla
fḙ̀lə[a] m. hingst
fḙ̀lóŋə m. fölunge
fḙr f. fåra
gḙr n. gorr, gyttja, var
grḙ̀p-i̜-sœ v. äta glupskt,
grḙ̀pnǽvə m. grabbnäve[1]
hḙ̀noŋ s. honung
hḙr adv. var[2]
klḙv n. klyvning, skåra
kḙ̀na f. kona
krḙ̀ta f. litet stycke[3]
lḙ̂n adj. luden[4]
lḙ̀gə m. låga
lḙ̀va v. lova
lḙ́vən s. lov
mḙl n. moln[5]
mḙ̀ra m. morgon[6]
mḙs n. mossa[7]
mḙ̀sə m. mosse
nḙ̀ga adv. noga[8]
nḙ̂n pron. någon[9]
pḙ̀sə m. påse
rḙ̀pa[b] v. rapa[10]
rḙt n. var[11]
rḙ̀tn̥ adj. rutten
skḙ̀ra f. skåra
skḙt n. skott, *skḙ̀tfjúl* f. stor brödspade

a) *fḙ̀lə* Fränd. b) *rḙ̀pa* Fränd.

1) Jfr no. dial. grŏp 'udhuling' Aas., grŏpa 'opgrave, udhule' Aas., graup 'skure, fals' Aas., fvn. greypa, nsv. gröpa m. m.; jfr Tamm Et. ordb. 249, F.-T. 358.

2) Fno. hor (Noreen Aisl. gr. § 79,8), no. dial. hor, kor.

3) No. dial. krŏta 'smule, gran' Aas. (sv. dial. kråta Rz 351).

4) Fsv. lodhin (~ ludhin).

5) No. dial. mol n. 'smaa spredte, tynde skyer, tyndt overskyet himmel' Ross, m. m., se F.-T. 738.

6) ← *mora(n), jfr fsv. dat. morne.

7) Även om andra kryptogama växter, t. ex. *mārəmḙ́s* 'mattlummer' (Lycopodium).

8) Mlt. nouwe har enligt Noreen VSpr. 3: 91 givit fsv. *nōwa → nōgha. Men kanske har det mlt. ordet substituerats med den form (*nŏwa →) *nŏgha, som är den nödvändiga förutsättningen för formen i äm., ock beror nōga på anslutning till nōg (jfr F.-T. 785). Eller också har väl nouwe substituerats dels med *nōwa, dels med *nŏwa (därjämte fsv. nøva, nøgha). Wigforss' påstående (SIIF. s. 338), att »enl. Nor. Aschw. gr. s. 214» sv. noga är = »mlty. nōwa» (!), är oriktigt.

9) Formen är mycket tvetydig, i det den kan utgå från en form med ŏ (← ō), ǫ eller eventuellt, genom utvecklingen ā → θ i svagton (se s. 103) ā (jfr dock vFriesen i Nord. stud. s. 280 noten).

10) Fvn. ropa.

11) No. dial. rot 'raaddenhed, forraadnelse' Aas., fvn. rot 'afmagt'.

skẹ̀ta v. skotta
skẹ̀vɤára f. skottkärra
sẹg n. sugning[1]
sẹ̀ƚə m. sula
sẹn m. son
strẹ̀pə[a] m. strupe[2]
strẹ̀pa v. strypa

tẹg n. tåg (även järnvägs-tåg)
tẹ̀ƚa v. tåla
tẹ̀ƚı adj. tålig
trẹg n. tråg
trẹs n. avfall av kvistar o. d.[3]
vrẹ̀ƚa[b] v. vråla[4].

Anm. 1. På förkortning i svagton beror kanske *hé̱rə* adv. 'var', vanligen 'vart' (jfr *hẹr* 'var' ovan). Beträffande det slutande *ə* bör möjligen jämföras *dè̱rə* 'er' ovan s. 76, *sa̱tə* eg. »så att» (t. ex. *han ǻt-sa̱tə* »han åt så att . . .» med aposiopesis ɔ: 'han åt särdeles mycket'). Jfr »ǫ́rrə eller ǫ hvor, om stedet» ABLarsen Krist. bymål, s. 116.

Anm. 2. *dẹr* f. 'dörr' utgår väl från gen. pl. **dora** (Sandström ŏ ock ŭ, s. 14, Noreen Aschw. gr. § 435).

Anm. 3. *sẹ̀va*[c] v. 'sova' har väl fått sin vokal från pres. (fvn. **søfr**).

§ 26. **Äldre ŏ → ɵ regelbundet i gammal lång stavelse**[5]**:**

bɵl̠ m. boll (leksak)[6]
bɵ̀s̠t̠ə m. borste
bɵt̠ m. botten
brɵd̠ m. brodd
dɵ́b̠la adj. dubbel[7]
hɵ̀dɵ́t̠ m. hötapp[8]
drɵ̀t̠nıŋ f. drottning
fɵƚk n. folk
frɵ̀s̠a f. frossa[9]

frɵst m. frost
gɵ̀s̠ə, gɵ̀s̠ɵ́ŋə m. gosse
gɵt̠ adj. n. gott
gɵ̀t̠ɵ́s̠ƀən n. pr. Gottarsbyn[10]
mjẹ̀ƚhɵ́ƚk m. mjölkärl av urhålkad stubbe, *hɵ̀ƚkəstẹ́ƚ* m. stol av d:o
hɵl̠ n. hull[11]
hɵ̀ƚmə m. holme

a) *strẹ̀pə* Fränd. b) *vrẹ̀ƚa* Fränd. c) *sẹ̀va* Fränd.

1) Fvn. **sog**.
2) Jfr vgm. *strṳ̀pə* ← **strŭpi** (Sandström ŏ ock ŭ, s. 26) ock Noreen VSpr. 3: 255.
3) Fvn. **tros**.
4) Se Wigforss SHF. s. 274 not 5.
5) Inklusive framför förlängt **m**.
6) Antagligen lånord från rspr.; jfr *snɵ̀bált* (ovan s. 58).
7) Jfr fsv. **dob(b)el** (~ **dubbel**), **tvædobladher**.
8) Sv. o. no. dial. **dott**, jfr fvn. **dytta** v. 'täta, stoppa igän'.
9) Måste vara lån från rspr. **frossa**; jfr Tamm Et. ordb. 174.
10) **Guttormsbyen** 1541: fsv. **Gottorm** (~ **Guttorm**), Lundgren Personn. 82 f., SOÄ. 19: 176.
11) Fsv. **hol(d)** (~ **hul(d)**), fvn. **hold**.

holt n. tät ock lång skog[1],
hòltanə n. pr. Holtane[2],
hóltəskrýta f. en fogel, ovisst vilken[3]
knèpə-sæ(j)-ıvǽg v. ge sig av (med fart)[4]
kódn̥ m. best. f. scrotum[5]
ıkél adv. ikull[6]
kèla f. stäva[7]
kèla v. toppa (björk, asp), klippa håret av[8]
kèlə m. kulle[9]
kèləbøta f. kullerbytta[10]
kèlətə adj. kullig (om kor)[11]
kèmıŋ m. kummin[12]
kep m. kopp
képər m. koppar[13]
kèpər s. pl. koppor
kerp m. korp
kèsta v. kosta
ket m. kotte
ígəlkét m. igelkott[14]
lèpa f. loppa
mèlsúrk m. mullvad, *mèlvá* m. mullvad[15]
mèltər pl. jortron[16]
mèskən adj. murken[17]
nèpra v. nopp(r)a
nérjə n. pr. Norge
nesk adj. norsk
ed m. udd[18]
èdə m. udde[19]
èrə m. orre
erv n. lieskaft[20]
pèlkə m. polka
peş m. pors (Myrica gale)
pet m. pott (rymdmått = 0,96 lit.)[21]

---

1) Fsv. **holt** (~ **hult**), fvn. **holt**.
2) SOÄ. 19: 182; m. fl. ortnamn, däri **holt** ingår.
3) Enligt D. Eckelund (jfr s. 12) 'spillkråka'; no. dial. (Smaalenene) **holteskryta** är däremot enligt Aas. 'skovsneppe' (d. v. s. 'morkulla').
4) Sv. dial. **knoppa sig** 'skynda sig' Rz.
5) Fsv. **kodder** (~ **kudder**) 'testikel'.
6) Fsv. **wm kol** (~ **um kul**). 7) Sv. o. no. dial. **kolla**.
8) Jfr fvn. **kollr** 'rund topp, hovud, snaudskalle' H.-T.
9) Fsv. **kolli** (~ **kulli**).
10) Fr. **culbute**, ombildat efter övriga ord på *kel-*; jfr F.-T. 560.
11) Fsv. **kolloter** (~ **kulloter**), fvn. **kollóttr**.
12) Mlt. **komîn**, **komen**.
13) Fsv. **koppor**, **kopper-** (jämte vanligare **kopar**) — om dessa former representera ett uttal med dubbelt **p** —, mlt. **kopper**.
14) Jfr s. 84.
15) Fsv. **mold** (~ **muld**), fvn. **mold**.
16) Sv. dial. **molter**, **multer**; se F.-T. 738.
17) No. dial. **mosken** 'porøs og skjør, lidt frønnet' (Aas.) Ross, jfr sv. dial. **mursken** Rz.
18) Fsv. **odder**. 19) Fvn. **oddi**.
20) Fvn. **orf**.
21) Efter detta ord är väl *pètǽl* m. 'butelj' ombildat.

pòt̲a f. potta
rævélvər m. revolver
ròt̲na v. ruttna[1]
ròt̲a f. råtta; kälke utan stakar[2]
skèf̲a f. skopa[3]
skèj̲arə m. tattare[4]
skèrpa f. skorpa[5]
skòt̲a n. pr. Skottan[6]
snəp̲ m. snopp; penis
səl̲ m. svinmat l. d.[7]
səm̲ pron. som
sèm̲ə pron. somliga
sèm̲ər m. sommar
stèl̲ətə adj. stollig.
stèɭpə m. stolpe
stərm m. storm, *stérm gâŋ̲* adj. spritt galen
svèl̲ən adj. svullen, *svèl̲na* v. svullna[8]
húnsvét̲ m. hundsvott[9]
təlv kard. tolv
təl̲ m. tull[10]
təp̲ m. topp
tèp̲ə m. tupp
tərj n. torg
tèrmèsƀən n. pr. Tormansbyn[11]
tərp n. torp
tərv s. torv
tèrva f. torva
trəl̲ n. troll.

Förlängning av vokalen före förkortat **rr** har inträtt i *àb̲ér* m. 'abborre', *tə̄r* adj. 'torr'.

Anm. 1. Som äldre uttal för det nu brukliga *sílvər* 'silver' anges (bl. a. av LJ.) *sélvər*, ock formens riktighet är otvivelaktig (även sörb. har *sélvar*). Den förutsätter ett ***solver**; men hur detta skall förklaras, vet jag icke. Lignell uppger däremot **sölver** (s. 102), Bondeson **sölver** från Gunnarsnäs (s. 335).

Anm. 2. *rélsƀən*, *rélspən* n. pr. 'Rolfsbyn' (**Rållffbÿnn** 1640, **Rålssbÿn** 1580 etc.; SOÅ. 19: 190 f.) anser Ortnamnskommittén innehålla mansnamnet **Rolf**, fsv. **Rolver** (vilket framgår därav, att ingenting nämnes om namnets förled). Även om möjligheten härav icke torde kunna bestridas (exempel på övergång *ɭ* → *l* framför **s** i väst-

---

[1]) Fsv. **rotna** (~ **rutna**).
[2]) Fsv. **rotta**, mlt. **rotte**.
[3]) Jfr nno. **skuffe** 'skovel', mlt. **schuffele**, mndl. **schoffel** 'skovel' ock F.-T. 1037. Jfr även nsv. **skopa** (varom se vidare Noreen VSpr. 3: 94).
[4]) Enligt F.-T. 1047 från holl. **schooier**; således med **ō** förkortat före **j**.
[5]) *kàsta* s. 'kasta smörgås'.
[6]) SOÅ. 19: 173. Härledningen av detta på Dal (**Skottan, Skåttan**) ock i Norge (**Skotta, Skotten**) mycket vanliga namn är okänd; jfr SOÅ. 16: 56, 19: 154.
[7]) Fvn. **sollr**.
[8]) Fsv. **swollin** (~ **sullin**).
[9]) På släde.
[10]) Fsv. **tolder**, fvn. **tollr**.
[11]) Till fsv. **Thormund** (eller kanske **Thormodh**), se SOÅ. 19: 196.

götska ortnamn finnas sammanställda hos Sandström ŏ ock ŭ, s. 31, not 4; från Dal föreligger t. ex. Kalserud *kálsərə* i Ödeborgs sn i Valbo: Kalffsrydh 1540 Skara jordebok[1]), synes det likväl vida sannolikare, att vi — liksom i Rollsbyn *rə̀lsbyn*[2] i Vårviks sn: Vrolsbyn 1540 o. s. v. (SOÄ. 19: 168) — ha att utgå från fsv. **Roald.** Se vidare Rygh Gamle Personn. s. 205 ock jfr även ABLarsen Solør s. 136 med not 1. Utvecklingen har kanske varit **Roald-** → **Rald** → *rəl*, liksom **halda** → *hə̀la* o. s. v., se ss. 57, 104 f.

Anm. 3. *pókəl* m., *pókəlpil* m. 'poppel' är rätt påfallande. **Poppel** är lån från mlt. **poppele** (se t. ex. F.-T. 843). Kanske utgår formen med *o* från lat. **populus** med förlängt ō. Ordet är för övrigt säkerligen i äm. inlånat just i formen *pokəl*, jfr vgm. *pòkəl*, *pokəlpiꞁ* Landtmanson 1 ock r, s. 49.

Anm. 4. Egendomligt är likaså *skóvəꞁ* f. 'skovel' (fsv. **skofl**, no. dial. **skŏvl** Ross), motsvarande sörb. *skǫ́vaꞁ*, skeem. *skǫ́vəꞁ*, vgm. *skǫvəꞁ*, *skóvəꞁ* (Landtm. 1 ock r, s. 59, Sundén Västgötasocken s. 14, Ljunggren Sv. landsm. 1913: 89). Föreligger påvärkning av **skovor** (fvn. **skófir**) o. d.?

Anm. 5. *past* m. 'post' är sent riksspråkslånord.

§ 27. **Avvikelser från huvudreglerna.**

a) ŏ → *ǫ* i slutljud, före bortfallet **dh**:

knǫ[a] v. knåda — *sǫ* n. (kött-)soppa[3]

lǫ̀-vé v. låda vid — *trǫ* v. trampa[4].

Jfr vidare: *lǫ* Fränd 'ludd', *gǫ̀əm* Högsäter (Valbo hd) n. pr. 'Gudhem'[5].

Liknande utveckling föreligger i Solørsmålet, t. ex. **bø̄** 'bud', **sø̄** 'kødsuppe'[6], **mø̄** 'smuler af halm, træ og lign.' (fvn. **moð**), även **lø̄iŋn** 'lodden' (ABLarsen Solør, ss. 95, 134). För bohusmålen uppges egendomliga former: sörb. *sø* 'sjudning', *knǫ̀a* 'knåda', men *trǫ* 'trampa', *lǫ* 'låda'; skeem. *lø* v., *sǫ*, *knǫ* ~ *knǫ̂*, *trǫ*, *bǫ* 'bud' (i skeem. representerar *ǫ* även ibland eljest ŏ, t. ex. *mǫ̀sə* 'mosse', *spǫr* 'spår'). Däremot står i inljud *ǫ* i *lǫ̂n* 'luden' (ovan s. 87).

a) *knǫ* Fränd.

1) Enligt Ortnamnskommitténs otryckta samlingar

2) Dialektformen förefaller något misstänkt.

3) Fsv. **sodh** (~ **sudh**).

4) Fsv. **trodha** (~ **trudha**).

5) SOÄ. 18: 36 f. (**Gudim** 1541, **Göum** 1708).

6) »Nogle St. [på Østlandet] Sø» Aas. s. v. **sod**; **sø** förekommer även i dansk-norska riksspråket (F.-T. 940, Torp-Falk Dansk-norskens lydhist. s. 22).

b) ŏ → *a* framför k,

1. i gammal kort stavelse:

lạk[a] n. lock
lạ̀ka[b] f. dörrklinka e. d.[1]
mạ̀ka[c] v. mocka, göra rent[2]
rạ̀kə[d] m. råge[3]
strạ̀kə[e] m. stråke
tạ̀kə-sǽȷ[f] v. maka sig[4];

2. i lång stavelse:

dàḵa f. docka
sạ̀ʟəkáḵ m. sölig person
làḵa v. locka
naḵ[g] adv. nog[5]
àḵən pron. vilken[6]
àksə m. oxe
àkʟ̥lbæṣṭṛẹ́ n. oxel[7]
raḵ[h] m. rock
skaḵ m. skock
saḵ m. socka, grov ytterstrumpa
sáḵər n. socker
staḵ[i] m. stock
tràḵʟa v. tråckla[8].

Hit hör nog inte, som Kallstenius för värmländska bärgslagsmålet s. 160 antar, konjunktionen *a* 'ock'. Enligt Kallstenius har utvecklingen »möjligen» varit ok → **aḵ* i svagton → *aɣ* → *a*. Denna förklaring opererar ju med stora svårigheter. *a* 'ock' (i stället för **ɵ*) måste ses i sammanhang med ordet att, som också — märkvärdigt nog (jfr nedan s. 103) — heter *a*; dessa ord ha som bekant tidigt sammmanblandats (se utförligt Östergren i SoS. 1: 82 ff.; jfr ABLarsen i MM. 1914: 152).

Under det att övergången ŏ → *a* framför kk är vida spridd — den föreligger t. ex. i värmländskan[9], Solørsmålet[10] ock

---

a) *lạk* Fränd, lɵk Gunn (Bond 328). b) *lạ̀ka* Fränd. c) *mạ̀ka* Fränd. d) *rạ̀kə* Fränd, rɵke Ör (Bond 307). e) *strạ̀kə* Fränd. f) *tạ̀ka-sǽȷ* Fränd. g) *noḵ* Fränd, nokk, nåkk Ör (Bond 305), nokk Gunn (Bond 346), nock (: Bock) Dahlstierna (Trogna Heerden 62). h) *raḵ* Fränd. i) *staḵ* Fränd.

---

1) Av trä; fsv. loka (~ luka) 'lucka'.

2) I fähus; fvn. moka, vgm. *mọ̀ka* (Sandström ŏ ock ŭ, s. 10).

3) Vgm. *ʀọ̀kə* (~ *ʀạ̀kə*, Sandström ŏ ock ŭ, s. 10); jfr fsv. roka v. 'råga'.

4) Fvn. þoka. 5) Mlt. nôch (F.-T. 769). 6) Fsv. holkin.

7) Denna form med *a*, som även träffas i bohusdialekterna, gör väl rätt osannolik den förslagsmening, som framställes hos Noreen VSpr. 3: 97, att ordet skulle vara identiskt med fsv. fda. ōxl 'växt', 'svulst'.

8) Mlt. *trokelen (F.-T. 1286).

9) Noreen Fryksd. ljudl. s. 20, Ordbok Fryksd. flerest., Kallstenius s. 159 f.

10) ABLarsen Solør, s. 151.

vgm[1]. — tycks övergången ŏ → *a* framför enkelt **k** vara i det närmaste inskränkt till Dal (dock icke hela, ifall Bondesons ovan anförda **lek**, **reke** från Nordals härad äro riktiga) ock Bohuslän (jfr nedan). Möjligen gäller ljudlagen i någon utsträckning för Västergötland att dömma av *ʜakə*, som enligt Sandström ŏ ock ŭ, s. 10 är lika vanligt som *ʜɵkə*; däremot *knɵka*, *lɵk*, *mɵka*, *trɵka* (Sandström a. st.). Sörb. har *lag*, *måga*, *råga*, *strag* 'stråk', *stråga*; skeem. *mågə*, *rågə*, *tågə* 'dimma' m. m., men *ɵ* som det synes efter *l* (se nedan s. 107). Solør har ɐ (motsvarande *ɵ* eller *ɵ* i svenska dialekter enligt ABLarsen a. st.).

Anm. 1. Om *ǫk* 'ok' se under e nedan, s. 95.

Anm. 2. Härledningen av förra leden i gårdsnamnet **Låkungerud** *lakóŋərə* i Holms socken, Nordals härad, är enligt SOÅ. 15: 39 obekant. Äldre former: **Låckungerud** 1653, 1725, **Låckungerödh** 1660, **Låkungerud** 1665, 1877, **Lockwnderwdh** 1567, **Låkungerödh** 1586. Jag föreslår att här se ett släktnamn ***Lokkungar** till mansnamnet **Lokke**, varom se Sahlgren NoB. 1914: 252 ff. ock där citerad litteratur. I dessa trakter förekomma inga namn på **-unga**, **-inga**, men väl sammansättningar av dylika släktnamn med **-by**, **-rud**; jfr **Trollungebyn** (Dalskogs sn, SOÅ. 15: 14), **Svalungebyn** (Örs sn, sst. 98), **Svennungerud** (Järns sn, sst. 58 f.). I ***Lokkungarudh** övergår o till *a* framför **kk**, som sedan förkortas, då akcenten faller på andra stavelsen.

c) ŏ → *a* framför **ng**: *kaŋ*[a] m. 'kung'[2], [*kàlsáŋər* s. pl. 'kalsonger'].

Anm. 3. Något ord, som visar utvecklingen av fonemet **ŏgg**, känner jag icke; märk likväl, att **dǫgg** uppträder som *dɵg* (nedan s. 99). Från Grinstads sn, Sundals hd, föreligger *kágən* 'Kåggen', en ö (**Koggen** 1765, 1776, **Kuggen** 1773), av Ortnamnskommittén sammanställt med fsv. **kogg**, fvn. **kuggr** 'fartyg med bred, oval form' (SOÅ. 16: 178, 176).

d) ŏ (ǫ) → *o* framför **rd** (*ɽ* eller *ɖ*), **rn** ock (delvis) **rt**,

1. framför **rd**:

α) *bǫɽ* n. bord	*nǫɽ* adv. norr, *nǫ̀ɽarə* adj. norra, *nǫ̀ɽbákən* n. pr. Norra Backen, m. m.
ıfjǫ́ɽ adv. ifjol	
jǫɽ m. gjord[3]	
jǫɽ f. jord	*ǫɽ* n. ord;

[a]) *koŋ* Fränd, **kong** Ör (Bond 303), Gunn (Bond 325 o. s. v.).

[1]) Sandström ŏ ock ŭ, s. 20 f.

[2]) Fsv. **konger**. Ett uttal med **å** ligger väl ibland bakom änsv. **kong**, som väl eljest representerar uttalet **kɷng**; Noreen VSpr. 3: 110.

[3]) Jfr Noreen VSpr. 3: 100.

β) *jǫ̀ḍə* pret. 'gjorde', *lǫ́ḍa* m. 'lördag'[1];

Undantag bildar *tǫ̀ḍývəl*[a] m. 'tordyvel'. Motsvarande former föreligga från vgm. (*tǫḍıvəl*, pl. *tǫḍıvla*, Landtmanson 1 ock r, s. 50), sörb. (*tǫ̀døvæl*) ock skeem. (*tǫ̀ḍývəl*); däremot fryksd. *tǫ̀rdıvæl* (AN.) eller *tǫ̀dývæl* (JM.), österut tor(n)- (Hesselman i och y, s. 108), no. dial. tor- (Aas., Ross); fsv. pl. **torddøffla** (en gg: MB. 2), isl. **tordýfill** (så EJonsson, JThorkelsson (Supplement 2), Fritzner$_2$ (med citat från Dropl. ock Herv.), Hægstad-Torp ock Zoëga, **torfdífill** Björn Haldorson, Vigfusson **tordyfill**); jfr om ordet Hesselman a. st. ock där citerad litt., F.-T. 1272 f., Noreen VSpr. 3: 101. För att förklara alla dessa former måste man säkerligen räkna med olikartade folketymologiska påvärkningar; formen i äm. (o. s. v.) kunde tänkas utgå från den form **torfd.**, varom se Bugge Ark. 2: 219 f. (jfr också da. **tørvebasse** 'fællesnavn for forskellige store insekter af skarnbassernes og løbebillernes orden' Feilberg).

2. framför **rn**:

hǫṇ n. horn
kǫṇ n. korn
lı̀ktǫ́ṇ m. liktorn, *nýpətǫ́ṇ* s., *nýpətǫsbúsk* m. nypon (-buske);

3. framför **rt**:

α) *boṭ* adv. bort (~ *buṭ*)
bòṭə adv. borta (~ *bùṭə*)
fjòṭan kard. fjorton
foṭ adv. fort
joṭ sup. gjort
joṭ m. jort
ɟòṭl̥ m. kjortel
koṭ n. kort
loṭ m. lort[2]
ʃòṭa f. skjorta;

β) *kɵṭ* adj. kort.

Ensamt med sitt *ɵ* står sålunda *kɵṭ*. Det finns ingenting som direkt förbjuder antagandet[3], att *o* inträtt endast före antesonantiskt **rt**: *boṭ* kan ha vokalen från *bòṭə*, *joṭ* sup. från

---

[a]) *tɵḍýəvəl* Fränd.

[1]) Man måste tydligen utgå från ŏ, vare sig man — som jag snarast är benägen — ansluter sig till Noreens förklaring (Svenska etym. s. 42 f.; jfr även SOÄ. 2: 62) eller till Wigforss' (SHF. s. 184 ff.). Annorlunda men oantagligt Kock Ark. 20: 63 ff., spec. s. 68 (jfr även Beckman Ark. 11: 234, F.-T. 682, 1513).

[2]) Lty. **lort** (Noreen VSpr. 3: 103).

[3]) Kock (Ark. 9: 236), Ljudhist. 2: 133 f., Noreen Aschw. gr. § 129, 2, VSpr. 3: 101 ff.

gjorde, *jot̠* m. från böjda former (väl för övrigt lån från rspr.). Emellertid har Wigforss (SHF. s. 309 ff.) framfört en mycket tänkvärd kritik av denna uppfattning; särskilt är det ju otroligt, att i ordet **fort** komparationsformerna helt skulle undanträngt det ljudlagsenliga ***fårt**. Wigforss anser det därför »rimligast att också för svenska rspr. anta regelbunden förlängning av **ŏrt** även i slutljud» (a. a. s. 311). **Kort** är sent lånord (enligt W.). — Emellertid blir saken dock för äm. i någon mån tvivelaktig genom den egendomliga behandlingen av fonemet **ărt** (se ovan s. 46).

Anm. 4. Huruvida *jò̜t̠a* v. 'idissla', *jot̠* s. 'idisslad föda' utgå från ŏ (ǫ̆) eller ō, är oklart. Å ena sidan ha vi fvn. **iórtra** 'idissla', å andra sidan sv. dial. **jorta, järta, järmta, järmtra, jämta, järptra** Rz, Vendell, no. dial. **jorta,** därjämte **urta** (jfr även **järfwa** 'idissla' Levin Möller 1745 = no. dial. **jarva** 'gnave, tygge' Aas.). Det synes, som om folketymologiska ombildningar ock anslutningar till andra ord förelegat i orden för 'idissla'; jfr även Hellquist Ark. 14: 37 f. F.-T:s behandling av **iórtra, jorta** (s. 162) är oklar ock ej antaglig. Jfr Åström Degerforsm. s. 36 (60), Lindgren Burträskm. s. 54 f. Om fvn. **iórtra** yttrar Lindgren: »både Fr.₂ ock Vigf. ha **jórtra,** som dock knappast kan vara riktigt; blott ett citat finns» (s. 54). **Jórtra, jórtr** är emellertid väl styrkt från nyisl.; se Björn Haldorson 1814 **jórtra, jórtr** n., **jórtr-peníngr,** Cleasby-Vigfusson **jórtra, jórtr, jórtr-dýr, -kvikendi,** JThorkelsson Suppl. III: 1 **jórtra, jórtur, jórturdýr.**

e) ŏ → *o* i uddljud framför vissa konsonanter ock konsonantförbindelser:

ǫk n. ok
òʟka[a] v. orka
orm m. orm
ost m. ost
ót̠ər[b] m. utter[1].

Annan behandling av ŏ i uddljud föreligger i *ɵd̠, ɵ̀d̠ə, ɵ̀r̠ə, ɵrv* (ovan s. 89), *àk̠ən, àksə, àkλ̥lbæs̠t̠rè̜* (b ovan) samt i de nedan under f anförda orden. Framför **rm** (jfr *orm* ovan) möter en avvikande utveckling i *ɵ̀rmés̠ƀən* n. pr. 'Ormansbyn'[2]. Kanske har man folketymologiskt associerat namnet med **orre** (*ɵ̀r̠ə*) ock **mosse.** På gårdens ägor ligger en mosse, som nu kallas

---

a) *òʟka* Fränd, **olka** Henr 25 o. s. v., **oʟka** Gunn (Bond 355).
b) *ǫ́tər* Fränd.

---

1) Fvn. **otr.**
2) Till fsv. **Ormand** (← ***Ormmund**); **Ormusbyen** 1541 (SOÄ. 19: 190, Lundgren Personn. 189).

Orremossen *òr̥əmǫ́sn̥* (SOÄ. 19: 303). Anslutning till gårdsnamnet *tòrmǫ́sƀən* 'Tormansbyn' kan man knappt anta, då gårdarna ej ligga nära varandra.

f) ŏ → *a* i uddljud framför labialer(?):

àfta adv. ofta — *ąvafǿr* adv. ovanför

ąvarə adj. övre[1], *ąvast* sup. överst — *ąpən*[a] adj. öppen, glupsk[2].

Om formerna *op*, *òpə* 'upp, uppe' se s. 117.

Samma ljudlag synes gälla för skeem. ock solørsm.:

Skeem.: *ąvarə* etc. 'övre', *ą́vər* 'över', *ąbən* 'öppen', *àfta*, *ap*, *àpə* 'opp, oppe';

Solørsm.: **å̄'vər** (men **øvrə, øfst,** ABLarsen Solør, s. 127), **åftə** adv., **åfrə** v. (emellertid även **skåftə** 'forsømme arbeidet'[3] — men **lɐft** 'loft', Larsen a. a. s. 128). Däremot **oppiŋn** (**o** = *o*), »påvirket af **opp**» (Larsen a. a. s. 125).

För andra dialekter gäller ljudregeln, som det förefaller, endast i kort stavelse:

Sörb.: *ą́vər*, *ąvara*, *ąvafər* m. m.; *àban;* men *òfta;*

Fryksdalsm.: *ąva* (~ *ǫva*) 'ovan', *ąvær*, *ąvæst*[4]*;* men *òfta*, *op*, *òpə*.

Anm. 5. I bohusdialekterna — ock Solør? — tycks ŏ även efter h före labial i någon utsträckning ha givit *a:*

Skeem.: *hàbə sa* 'gå baklänges (om hästar)', fvn. **hopa**, *hàval* 'solv', nisl. **hafald,** nno. **havald,** pl. **hovold** 'væversylle' Aas., äm. *hòvəl*. Det andra *a* beror väl på vokalharmoni; vokalharmoniska tendenser torde icke saknas i skeem. (Lindberg s. 163).

Sörb.: *hąv* '(konunga-)hov', *hàval*; däremot *həv* 'tillräcklig jäsning', *hòva sæ* 'få tillräcklig jäsning' ock i lång stavelse *həp*, *hòpa*.

Solørsm.: **hå̄v** n. pr. 'Hof' (Larsen a. a. s. 127).

g) ŏ → a? I ett par ord ser det ut som om ŏ skulle ha givit *a* (*a*), *ą:*

hàpa v. 'gå baklänges (om häst)': fvn. **hopa** (sammanställningen gjord åtminstone redan hos Rz s. 243, Noreen Ordbok Fryksd. s. 39); jfr skeem. *hąbə sa* (se ovan), östsv. **hopa** 'ro baklänges' Vendell.

---

a) *ąpən* Fränd, **åpna** 'glupska' Ör (Bond 59).

---

1) Jfr fvn. **ofarr.** 2) Fvn. **opinn.**

3) Lty. holl. **schoften** (Aas. s. v. **skofta,** F.-T. 1017).

4) Däremot bärgsl. *ǫva* (Kallstenius s. 39), *ǫvər*(*ə*), *ǫvəst* (Kallstenius Bärgsl. forml. s. 39).

ra̤v[a] f. 'röv': denna form återfinnes i bohusdialekterna ock fryksdalsmålet; däremot ha Fränd. ock bärgsl. *rə̣v*, varmed överensstämmer Solørs **rēv**; Södra Halland har *ꝁə̣v*, vilket kan återgå på *__rŏf__, men icke är den regelbundna utvecklingen av **røf** (Wigforss SHF. s. 181 f.). Om formen i Solørs-målet yttrar ABLarsen (a. a. s. 127): »Oldn. **rauf** har, som i de fleste egne med en høiere materiel kultur, fået en uregelmæssig form ved vekselvis optræden af snerperi og cynisme» (liknande i Kristiania bymål, s. 61). Denna förklaring biträdes av Wigforss SHF. s. 182. Jag har emellertid svårt att tro, att det beträffande detta ord finns någon större anledning att ådagalägga »snerperi». I äm. är *ra̤v* ingalunda något anstötligt ord (på något sätt jämförligt med t. ex. ord för sexualia[1]). På samma sätt upplyser Feilberg om ordet **røv** i Jylland (se Ordb. III: 128), att det »kan bruges i det bedste selskab og er ikke usømmeligt». Detta kan däremot, enligt Wigforss SHF. s. 182 »numera [obs.!] knappast tillämpas på ordet i SH., icke ens i avlägsna bygder, åtminstone inom tongivande kretsar [sic!]». Runt om det sammanhängande område, som har *ra̤v* (äm., v. Värmland, Bohuslän), råda som ovan nämnts former, som med Kallstenius s. 172 kunna förklaras ur ***rŏf**, avljudande med **rauf**, jfr no. dial. **rŏv** n. 'rift, aabning' Aas. (östra Värmland, södra Dal, södra Halland, Solør). Man frestas härav onekligen att anta, att även *ra̤v* på ett eller annat sätt återgår på ***rŏf**. Formen *ra̤v* i skeem. förklarar Lindberg (s. 159) mer fyndigt än övertygande som kompromiss mellan **rass** ock **röv**.

ra̤ŋn s. '(fisk-)rom'[2]; jfr sörb. *ràŋna* m. 'rom', skeem. *ra̤ŋn* f.: formen i skeem. »utgår», anser Lindberg s. 173, »från sista leden i sammansättningar», liksom *brèhålt* Bredhult, men *həlt* Hult (»kort o synes hafva delabialiserats till a-ljud, troligen endast när akcenten försvagats» a. st.).

sna̤r[b] n. 'snor', *snàrətə* adj. 'snorig': se Noreen Sv. etym. s. 67.

---

[a]) *rə̣v* Fränd. [b]) **snər** Lignell 106.

---

[1]) Vid frågor rörande dylika svarade LJ.: »det vet jag inte», under det att han använde *ra̤v* som den naturligaste sak i världen.

[2]) Fvn. **hrogn** o. s. v., överallt med **o**. Märk dock shetl. **rang** (← ***ragn**) 'rogn' Jakobsen Et. ordb. 635; enligt Jakobsen Det norrøne sprog på Shetland s. 121 skall dock fvn. ŏ i några ord ha givit shetl. a.

§ 28. Äldre ǫ.

A. kort stavelse.

1. *drǫg*[a] f. 'sidländ mark (dalsänka)', *sa̤g* f. 'såg'.
Se om **dråg** vFriesen Nord. stud. 276 ff. Här uppvisas, att ǫ̆ har givit *a̤* framför **gh** inom ett rätt stort område. Till detta område hör således icke Äm. Området för övergången »synes», säger vFriesen a. a. s. 280, »ha varit Svealand, möjligen (?) äfven Vestergötland och Östergötland; dock ej dettas sydligaste härad». I Västergötland växlar *dru̜ʒ* med *dra̤ʒ*; båda formerna finnas t. ex. belagda från Barne härad (Sandström ŏ ock ŭ, s. 24). Sörb. har *dra̤w*[1], Solør **drāg** (ABLarsen s. 89, 150). Dalsland bildar som ofta eljest intet enhetligt område. Så vitt framgår av SOÄ., står i Vedbo hd *ǫ* (*u̜*), i Tössbo, Nordal ock Sundal *a̤*:

a) Vedbo, Dals-Eds sn: *drùga* (sic!)[2] 'Drågen' SOÄ. 19: 9, *ǫkədru̜ga* 'Ekedrågen' sst. 23;
Håbols sn: *ǫ̀kədru̜ga* (!) 'Ekedrågen' sst. 41;
Steneby sn: *drǫ́ga* 'Drågen' sst. 113;
Tisselskogs sn: *drǫ́ga* 'Drågen' sst. 131;

b) Tössbo, Fröskogs sn: *drá̤ga* 'Drågen' SOÄ. 17: 17;
Nordal, Skålleruds sn: *drá̤ga* 'Drågen' SOÄ. 15: 73;
Sundal, Bolstads sn: *drà̤gəra* 'Drågarna' SOÄ. 16: 23;
Sundals-Ryrs sn: *drá̤ga* 'Drågen' sst. 149, *drà̤gæŋa* 'Drågängen' sst.

Nsv. **såg** har enligt vFriesen analog upprinnelse. Här har emellertid äm. *sa̤g*. Denna form skulle då vara påvärkad från rspr. eller dialekter med **ǫgh** → *a̤g*, ock detta torde vara ganska rimligt. I västra delen av Vedbo härad (intill Ärtemark) råda former med *a̤* av detta ord (jfr även sörb. *sa̤w*, skeem. *sau̯*). I SOÄ. finna vi
Dals-Ed: *sa̤gəʒa̤ṙə*[3] St. 'Sågtjärnet' SOÄ. 19: 222;
Håbol: *sà̤gæŋa* 'Sågängen' sst. 47, *sà̤gəmǫn* 'Sågemon' sst. 51;
Nössemark: *sà̤gəmǫn* 'Sågemon' sst. 79;

---

a) **dråg** Lignell 104.

---

1) Skeem:s *drəu̯* visar ingenting; jfr nedan s. 106, not 7.

2) Akcentuppgifterna i SOÄ. äro — som jag haft tillfälle att konstatera — ofta felaktiga.

3) Dock även *sà̤ʒæŋə*, vilket gör intryck av rikspråksform (märk *æ*!).

Rölanda: *sàgəmyra* 'Sågemyren' sst. 101;
Torrskog: *sága* 'Sågen' sst. 143;
Töftedal: *sàghusə(t)* 'Såghuset' sst. 153. Däremot ha vi liksom i äm.: Steneby *sága* 'Sågen' sst. 113.

I Valbo härad föreligger från Färgelanda sn *sáɣən*(!) 'Sågen' (2 st.), *saɣəbakən* 'Sågebacken'[1], från det söder därom belägna Torp *sáɣa* 'Sågen', *sàɣkulanə* 'Sågkullarna'[2]. I de östliga häraderna råder *a*; belägg från Tössbo: Edsleskog SOÄ. 17: 118, Mo ib. 37, Tösse ib. 51, 55; från Nordal: Dalskog SOÄ. 15: 7, Holm ib. 35, Skållerud ib. 63, Ör ib. 134.

Antagligen har äm. (liksom också Stenebymålet) haft formen **sag**, men genom inflytande från dels riksspråket, dels granndialekterna i öster uppgivit den till förmån för **såg**.

2. *ɣak* f. 'haka på häst'[3]: i ställningen före **k** har således ǫ̆ behandlats liksom ŏ (icke som ǫ före **g**). I andra närbesläktade dialekter överensstämmer i stället behandlingen av **ǫg** ock **ǫk** gentemot **og**, **ok**. Så t. ex. i Solør, där vi ha **vå̆k** f. 'sted, hvor isen ikke lægger sig' liksom **drå̆g**, men **lɐkk** n. 'låg' (ABLarsen, Solør 89), fryksd. *ɣak* f. 'käke, käft' liksom *sag*, men *strək* 'stråk', *təg* 'tåg'.

3. *hèvəl* s. 'solv'[4] (med värbet *hèvla* 'solva') har vokalförkortning före v.

4. *ɣət* n. 'kött', *smər* n. 'smör': vokalkvaliteten i *smər* tyder väl snarare på att vi ha att utgå från **smiǫr** än från **smør**.

Ord med urspr. ǫ̆ före *ʟ* återfinnas s. 159, före **rd**, **rt** s. 93 f., **huvud** o. d. under äldre ŭ.

B. I lång stavelse[5].

1. I regeln behandlas ǫ som **o**:

dəg f. dagg
fʟət m. fästing (Ixodes)[6]
knət m. knott; även föraktligt om andra små varelser[7]

[1]) SOÄ. 18: 13, 21.
[2]) Ortnamnskommitténs otryckta samlingar.
[3]) Jfr käk(e), nno. kjake.
[4]) Nisl. **hafald** Vigf., no. dial. **havald**, pl. **hovold** Aas.; jfr F.-T. 386.
[5]) Inklusive urspr. ǭ, förkortat framför tt.
[6]) No. dial. **flott**, **flaatt**, sv. dial. **flått**; F.-T. 230.
[7]) Sv. dial. **knott**, **knatt**, **knätt** Rz; jfr F.-T. 546. Ordet kan emellertid även återgå på äldre ŏ: se Noreen Sv. etym. s. 45, VSpr. 3: 327. I **knott** (i flera olika betydelser) ha nog minst två olika ord sammanfallit

ləp m. liten groda[1] *ƛlət* m. slåtter[3]
skə̀da[a] f. dimma[2] *səp* m. svamp[4].

2. ǫ → *o* framför st: *kòsta* v.: *k. lə̄v* 'hacka löv till foder åt får,' *kòstə* m.,*lə̄vkóstə* m. 'kvast, knippa, bukett', *trost* m. 'trast'. Jfr däremot med gammalt o *frəst*, *kə̀sta*, *rəst*.

»Af mig ubekendte grunde repræsenteres ǫ af o i **trost** (m.) og a*ŋ*nor (f.)», säger ABLarsen (Solør 89) ock antar således **þrǫstr** → *trost* (i Solør). Se även densamme i MM. 1914, s. 163. Samma mening uttala Noreen Fryksd. ljudl. § 59, Kallstenius s. 169, vFriesen Nord. stud. s. 276, EOlson Ark. 28: 314 f., F.-T. 1288. Mot denna åsikt vänder sig Hultman Hälsingelagen, s. 67 f., som anser, att sv. dial. *trost* måste ha »närmast framgått ur **þrōst**», då ju enligt H:s mening ǫ »kvarstår som o» endast före guttural konsonant ock dentalt l, men eljest åter övergått till a (Finl. bidrag s. 94 ff., Häls. s. 67). Även Wigforss SHF. s. 242, not 2, talar om »det osannolika i antagandet av ***þrǫst-** → *tɴost*», men jag får av hans framställningar (ss. 242 f. ock 365 f.) icke någon klarhet om hur han tänker sig sammanhanget.

Först hos Wigforss (a. a. s. 365 f.) har, synes det, sörb. *kòste* 'blomsterkvast' indragits i diskussionen. W. håller för sannolikt, att här föreligger en utveckling ur **uǫ** (alltså ← **kuǫst**).

Vid betraktande av motsättningen mellan äm. *kòsta*, *kòstə*, *trost : frəst*, *kəsta*, *rəst;* sörb. *kòste*, *trost : kə̀st*(*a*), *frəst;* skeem. *trost : kɘst*(*ə*), *frɘst* är det svårt att undvika att dra den slutsatsen, att i dessa dialekter **ǫst** givit **ost** (jfr även ABLarsen MM. 1914: 163), men **ost** **əst**, även om det kan synas i någon mån egendomligt. Den i andra svenska dialekter spridda formen *kast* (så t. ex. i vgm. ock vrml.) bör nog med Lidén (hos Lindberg s. XXI) förklaras ur **kwaster** med **a** förlängt framför **st**.

3. ǫ → *a* framför **ng**(?): *lā̀gə* adv. 'längesedan'[5]. Om ordet icke

---

[a]) *skàda* Fränd.

---

[1]) No. dial. **lopp**, **lappe** Aas.; jfr Aas. s. v. **lopp**, F.-T. 654 f.
[2]) Sv. dial. **skadda**; F.-T. 1016 f.
[3]) Fvn. **slǫ́ttr.**
[4]) Jfr Noreen Aschw. gr. § 72; däremot enligt F.-T. 1108 ock 1209 ← ***swumpa-**, avljudande med ***swampu-**.
[5]) Fvn. **lǫngu**; jfr Hultman Hälsingelagen, s. 12, Noreen VSpr. 3: 318, Linder SMöre, s. 102.

är påvärkat av adj. **lång**, visar det, att **ǫng** givit samma resultat som **ong**. Jfr även *haŋk* f. 'hank' (ovan s. 52).

4. **i̯ǫ** → *jθ*: *bjθrk* f. 'björk', *bjθ̣ŋ* m. 'björn'.
5. **ǫ** → *o* framför **gg**: *hòga* v. 'hugga'. Märk däremot **ǫ** → *θ* framför **gg** i *dθg* 'dagg' (se ovan s. 99); jfr Lindberg s. 166.

§ 29. θ för äldre ă.

Det har synts mig lämpligt att här i ett sammanhang diskutera en del ord, där *θ* synes återgå på **ă**:

belθ́tn̥ adj. belåten	*skθp* n. skåp
frθ̀ga v. fråga	*skrθ́bu̯k* m. skråpuk
gθ̀və pret. konj. gåve	*ɫθ* v. slå (ferire)[1], *ɫθ́sbå* n. slagsmål
hθl[a] n. håll	*sθ̀ldə* (~ *sæ̀ldə*)[c] pret. sålde,
hθ̀la[b] v. hålla	*sθlt* (~ *sælt*) sup. sålt
ifrθ́ prep. ifrån	*sθn*[d] adj. sådan
lθ̀da f. låda	*sθ̀sum* konj. såsom
lθg adj. låg	*vθ̀la* v. vålla
plθ́stər n. plåster	*θ́lər* m. ålder.
skθ̀la v. skålla	

För värmländska bärgslagsmålet uppställde Kallstenius (s. 145 f.) följande ljudregel: »Omkring 1400 befintligt ō (ǫ ← **ā**), vilket kommit att förkortas antingen i ställning framför mer än en kons. eller i svagtonig ställning, övergick därvid till *o* samt följde sedan med i utvecklingen till *θ*.» Exemplen äro följande: *sɫθt* 'slåtter', *sɫθ* 'slå', *sɫθs* 'slåss', *lθs* 'låtsa', *hθ̀lə* 'hålla', *ʃæ̀svθ́l* 'självsvåld'[2], *lθ̂d* 'låda', *θt* prep. 'åt', *nθr* 'när' (fsv. **nār**), *hàbθshθ́ta* fsv. **Haghbarþshyttan**. »Oförklarade kvarstå de långvokaliska *belθ́tn̥* fsv. **belātin**, *ǫ̀vθ́lɪ* 'vårdslös', *vθ̀ɫə sæ* 'bry sig om' jfr fsv. **varþa**, *drθ̀plɪ* 'dråplig' fsv. **drāpliker**, *gràŋlθ́t* jfr fsv. **lāt**. Märk även t. ex. *ât* 'åtta', *álər* 'ålder', *sal* 'såll', *jásvɪk* ortnamn» (Kallstenius, s. 146).

Såsom Kallstenius här redan antyder ock Sandström (ŏ ock ŭ, s. 17) understrukit, bevisa exemplen ingen allmän övergång

---

[a]) **hθll** Ör (Bond 304). [b]) **hθlla** Gunn (Bond 319). [c]) **sθlde** Ör (Bond 159). [d]) **sθnt** 'sådant' Gunn (Bond 314).

---

[1]) Men *ɫla* 'slå gräs'.
[2]) Nordmark *vθ̀lə* (FVikland hos Kallstenius, s. 146, not 11).

ā → ɵ vid förkortning i starktonig ställning. Vad *sløt* 'slåtter' beträffar, utgår tydligen denna form från en äldre u-omljudd vokal, något som också Sandström (a. a. s. 18) antar för vgm. *ʂḷɵt(ər)* ock Lindberg (s. 161) alternativt för skeem. (*tɵt* 'tåt' ock) *slɵt*. Vidare böra *ȯvḙl'ı* ock *vḙl'ə sæ* elimineras, enär dessa säkerligen med Sandström måste anses utgå från ö-former (jfr Hesselman i och y, s. 210).

Ungefär på samma ståndpunkt som Kallstenius står Lindberg rörande skeem. § 78: »å (← ā) palat[aliseras] i en del ord på grund af försvagad akcent och stundom kanske endast på grund af tidig förkortning före lång vokal [läs: konsonant]», t. ex. *ıfrɵ́* 'ifrån', *slɵ* 'slå', *vɵ̀ḷmɵ́l'* 'vadmal', *hɵv* 'håv'[1], *hɵ̀ḷə* 'hålla', *vɵ̀ḷə* 'vålla'[2], *ʂɵ̀ṛɵl* 'kärl' (← pl. kerǫld?), *hɵ̀l'kə* 'halka' (?), *grɵ̀ḇḗn* 'gråben', *bl'ɵ̀gɵn* 'blaggarn', *ɵ̀ḇər* 'abborre'; *lɵ̀ḍə* 'låda' skall vara sent lånord med ljudsubstitution (om *tɵt*, *slɵt* se ovan).

För vgm. uppställer Sandström (ŏ ock ŭ, s. 16) den regeln, att »ɵ har uppkommit ur å ← ā i icke-huvudtonig ställning». Han anför följande exempel på ɵ för å: *ɵḷər* (~ *aḷər*) 'ålder', *hɵḷa* 'hålla', *hùsɵ́ḷ* 'hushåll', *lɵṃ* (~ *laṃ*) 'lam', *ɵt* 'åt' (prep.), *ʂḷɵ* 'slå', *lɵda* 'låda', *sɵldə* (~ *saldə*) 'sålde', *nɵr* 'när', *lɵta* 'låta', *graṇlɵt* 'grannlåt', *bəlɵtən* 'belåten', *gɵva* 'gåva', *vɵḷa* 'vålla', *vɵld* 'våld' (s. 19), *ḙkɵ́ḷa* (~ *àḷa*) 'ållon', *skɵp* 'skåp'. Sandström förklarar nu *hɵḷa*, *lɵta*, *ʂḷɵ* ock *sɵldə* (»om detta uttal är annat än en individuell egenhet hos meddelaren» — det uppges dock från »ett par» socknar) som uppkomna i proklitisk ställning; *bəlɵtən* skall ha fått ɵ från *lɵta*; »*ɵt* ock *nɵr* stå vanligen i icke-huvudtonig ställning»; i *ḙkɵ́ḷa*, *hùsɵ́ḷ* ock *gràṇlɵ́t* »har senare leden ju stark biton», ock ur dylika sammansättningar skola också ha utlösts *ɵḷər* (»jfr *gàṃəʂɵ́ḷər* ålderdom»), *lɵṃ* (»jfr *jèṃəlɵ́ṃ*, *sȯəlɵ́ṃ* etc.»)[3], *gɵva* (»jfr *màṭnasǧɵ́va*, *brùǧɵ́va*») ock eventuellt — om ordet är inhemskt i dialekten — *lɵda* (jfr *bȯʂḷɵ́da*, *bı̀ṛǫlɵ́da*)[4]; *vɵḷa* förklaras (s. 18) ha fått sitt ɵ från o-former av pret. (voltə); »*skɵp* är låneord».

---

[1]) L. föreslår här med tvekan utlösning ur sammansättningar som kyrkhåv, fiskhåv.

[2]) Här föreslås omljud: vǫldum.

[3]) För *lɵṃ* föreslås alternativt att utgå från en u-omljudd pluralform.

[4]) Så även Kallstenius s. 146, not 7.

Att en utveckling å → θ (eller dylikt) i svagton förekommer i en mängd dialekter, är alldeles oförnekligt. Jfr Noreen VSpr. 3: 113 f. ock där cit. litt., Grip Skuttungem. s. 70 ock där cit. litt., Wigforss SHF. s. 263. Från äm. torde hit höra: *ıfrę́* 'ifrån', *λlę* 'slå'[1] (varefter *λlésbá* 'slagsmål'), *sen* 'sådan' *sèsum* 'såsom'. Från de andra dialekterna höra väl hit:

bärgsl.: *slę* varefter *sles*, *et*, *ner*, *hàbeshéta* ock kanske *les* 'låtsa';

fryksd.: *slę*, *et*, *les(?)*;

skeem.: *ıfrś*, *slɵ*, *sśsum* 'såsom';

sörb.: *ıdé* 'utav', *ıfré*, *slθ*, *sθ* 'så' (men betonat *sa*), *sésum*;

vgm.: *slɵ*, *ɵt*, *nɵr*, *lɵta(?)*[2].

Däremot vill jag icke förklara äm. *hèla*, *sèldə* ur proklitisk ställning, dels emedan de böra ses i sammanhang med andra ord med θ för å före ld (ll), dels emedan de knappast torde förekomma särskilt ofta i proklitisk ställning.

Det står således fast, att å blivit θ o. s. v. i svagton[3]. Däremot måste det bestridas, att ljudlagen, som Sandström antar, gäller även för stark biton. Det torde över huvud taget vara mycket svårt att få några säkra fall, där en starkt bitonig stavelse behandlats annorlunda än en huvudtonig. Ja Hesselman (Västnord. studier 1: 9, not 2) går så långt, att han gör gällande, att »i alla nordiska dialekter gäller . . ., att lederna i genomskinliga (lättassocierade) sammansättningar, som normalt aksäntueras med starkton eller s. k. stark biton, fonetiskt behandlas alldeles lika som starktoniga enkla ord: **hus** och **tak** i sammansättningen **hustak** såsom **hus** och **tak** hvart för sig. (Sammansättningen är ljudhistoriskt = en ordfogning.) Visserligen har det för både äldre och yngre språkperioder uppställts flera olika ljudlagar, som skulle ha inträtt blott under s. k. stark biton . . . Men de låta icke bevisa sig[4].»

---

[1]) *slθ* (l. d.) har dock bedömts olika. Hesselman Västnord. stud. 1: 75 anser *slθ* (gentemot *slæ*) vara det »klassiska exemplet» på specialutveckling av värb i trycksvag ställning. Däremot yttrar ABLarsen på tal om Solørmålets **slē** (**e** representerar i Solør eljest äldre **ŏ**): »jeg kender idethele intet, der kan forklare dette ords form på Østlandet og i en del af Sverige. Hverken den aksentsvage anvendelse eller analogien fra subst. **slett** (høslet) synes tilstrækkelig til at begrunde vokalovergangen» (Solør s. 87, not 1).

[2]) Jfr dock nedan s. 106 f. [3]) Jfr dock ovan s. 92.

[4]) Spärrat av H.

Åtminstone måste det anses förfelat att tillgripa en dylik förklaring i fall som *lsm : jèmə-*, *søəlśm* eller *slər : gàməşślər*, där simplex måste ha varit (lika vanligt som eller) vanligare än kompositum ock där sammansättningens leder äro till den ytterliga grad tydligt urskiljbara. Är det S:s mening, att man, då det är fråga om ett »*jèməlśm*», alltid använder detta långa ord? Nej i regeln säger man naturligtvis endast *lsm* ock använder *jèməlśm*, blott då det särskilt måste framhållas, att det icke är frågan om ett *søəlśm*, o. s. v. Men S. är ju inte ensam om detta sätt att resonera.

Redan i Sandströms knappa material är det påfallande, hur ofta ett l följer efter (eller går före). Detta intryck bestyrkes, om man går till besläktade dialekter. Jag ger här först en sammanställning av former med följande ll ← ld ock ld:

a) Dalsl. (äm.): *həl* 'håll', *hə̀la* 'hålla', *skə̀la* 'skålla'[1], *sə̀ldə sølt* 'sålde sålt', *və̀la* 'vålla', *ə́lər* 'ålder'; Fränd. *əla* f. 'ållon'[2]; däremot äm. *fal* 'fåll', *fàla* 'fålla', *kal* 'kall', *sal*[a] 'såll'[3] [*sæ̀la* sålla];
b) Vgm.: *hsla*, *hùsśl* 'hushåll', hôll 'håll'[4], *ssldə* (~ *saldə*), *vsla*, *vsld* 'våld', *slər* (~ *alər*)[5], *èkśla* 'ekållon' (~ *ala*), fôlla 'fålla'[6] [*gsl* 'ofruktsam'[7]]; däremot *fal* 'fåll', *kalər* 'kall', *sal* [sälla sålla[8]];
c) Sörb: *həl*, *hə̀la*, *skə̀la*, *və̀la*, *vélsværk* 'våldsvärk', *ə́lər*, *ə̀la*, *flerfə́ldıə* 'flerfaldiga' [*gəl* 'ofruktsam'[9]]; däremot *fal*, *fàla*, *sal* 'såll' [*sæ̀la*];
d) Skeem.: *hsl*, *hslə*, *skslə*, *vslə*, *vsl* 'våld', *ślər* (~ *álər*), *flerfśldıə*, [*gsl* 'ofruktsam'[9]]; däremot *fal*, *fàlə*, *sal* [*sæ̀lə*];
e) Fryksd.: *hôl* (~ *hâl*), *skôl*, *ə̀lræs* 'åldras' JM. (~ *álər* 'ålder' AN.); däremot *fal*, *fâl*, *sal*, *sâl*, *val*, *vâl*;
f) Bärgsl.: *hə̀lə* (~ *hâl*), *həl* (~ *hal*), *hùshə́l* (~ *-hál*), *həls* (~ *hals*) 'bråka', *fæ̀svə́l* 'självsvåld'; däremot *álər*, *sal* [*sæ̀lə*], *sâlt* 'sålde'[10];

[a]) grynesåll Gunn (Bond 315).

[1]) Fsv. skalda; jfr F.-T. 1018.
[2]) 'Ållon' heter i äm. *èkənøt* f. = "eknöt".
[3]) Märk urspr. ā: fvn. sáld.
[4]) Belfrage Verbet i vgm. s. 7; ô är hos B. = *ə* eller *s*.
[5]) allerr Hof Dial. vestrog. s. 37.
[6]) Belfrage a. a. s. 7.
[7]) Förklaras av Noreen hos Sandström (s. 18) ur u-omljudd form, vilket för detta ord är rimligt.
[8]) Hof a. a. s. 287. [9]) Om tackor.
[10]) Kallstenius s. 177, 167.

g) Solørsm.[1]: **həüɟlə** 'holde'[2], **səüɟdə** ~ **səüɟtə** 'solgte', **vəüɟlə** 'volde'; däremot **aɟlrü**[3] 'aldrende', **faɟlə** 'ombøie kanten på tøi'. ABLarsen (a. st.) anser »vokalovergangen [i **holde, solgte, volde**] rim. foranlediget ved påvirkning udenfra».

För de bohusländska dialekterna (ock solørsmålet?) gäller således, att där ljudkomplexen **åll(d)** inträtt[4], har den utvecklat sig vidare till **θll(d)** l. dyl. För dalsl. ock fryksd. gäller detsamma med det enda undantaget *sa̦l* såll. Detta ord har i Bohuslän den anmärkningsvärda formen *sa̦l*[5], med värbet *sæ̀la* (**sälla** även belagt från äm., vgm. ock bärgsl.). Måhända beror äm. ock fryksd. *sa̦l* på kompromiss mellan **sål** ock **sälla**? Riksspråket kan ju också ha övat inflytande. I vgm. ock bärgsl. synes man däremot ha att göra med gränsområden med olika tendenser ock dialektblandning. För att få någon klarhet om förhållandet i vgm. måste man tydligen också ha detaljerade sammanhängande uppgifter från de enskilda sockendialekterna.

Av de övriga orden i äm. med *θ* för väntat *a* torde *skrθ̀bu̯k* 'skråpuk'[6] vara fullt regelbundet. Det synes nämligen gälla den regeln både för dalslands- ock bohusdialekterna, att **å** ger *θ* (*ɞ*), när det förkortas före **bb**. Jfr

sörb.: *θ̀bred* 'åbrodd', *θ̀bθr* 'abborre'[7];

skeem.: *ɞ̀bər* 'abborre'[8];

dalsl.: *θ̀bθrȿæŋ* n. pr. 'Abborrtjärn', 5 st. sjöar i Nössemarks sn[9], *θ̀bθrəȿaŋə*, *ɞ̀bθrəȿæŋə* 3 st. sjöar i Dals-Eds sn[10], *ɞ̀bɞrəȿæŋə* 2 st. sjöar i Töftedals sn[11]; *hθ́bəl* n. pr. 'Håbol'[12]; *hθ́byn* n. pr. 'Håbyn' (Färgelanda sn, Valbo hd)[12].

Beträffande de återstående orden synes det hart när omöjligt att komma till något säkert resultat. Även för dessa torde det

[1]) ABLarsen Solør s. 145.

[2]) Jfr **bəüɟlə** 'bolle', **stəüɟləttə** 'tåbelig, gal', **həüɟt** 'holt' o. s. v.

[3]) Genom tryckfel står hos Larsen allrü.

[4]) Se vidare s. 57.

[5]) Samma form finns t. ex. i degerforsmålet (Åström s. 51). **Säld** förhåller sig väl till *sa̦l* som **bīlder** till *bi̦l* (s. 83).

[6]) Ordet hör antagligen till **skrå** 'läder' (fvn. **skrá**); jfr Noreen VSpr. 3: 254.

[7]) Däremot med lång vokal *skrå̦bugaanse̦kta*.

[8]) *grɞ̀bé̦n* 'gråben' hör väl ej hit, vi ha nämligen äm. *grθ̀bé̦n*, *grθ̀bé̦n*.

[9]) Se SOÄ. 19: 248. [10]) Se SOÄ. 19: 212.

[11]) Se SOÄ. 19: 281.

[12]) Till adj. **hā** 'hög'; se SOÄ. 19: 40 f., 18: 12 f.

vara lämpligt att anföra deras former i de förut till jämförelse andragna dialekterna, då detta i någon mån torde kunna belysa frågan. Till jämförelse anföras former av **grannlåt**:

äm.	*bəlǭtn̥*	[*grànlǻt*	*lǫ̀da*	*plǿstər*	*lǫg* adj.	*frǫ̀ga*	*skǫp*
vgm.	*bəlǝ̄tən*	*grànlǝ̄t*	*lǝ̀da*[1]	*plǝstər*[2]	—	*frḁ̀ga*[3]	*skǝp*
bärgsl.	*bəlǭtn̥*	*grànlǭt*	*lô̱d*	—	*lḁg*[4]	*frḁ̀gə*[5]	—
fryksd.	—	*grànlǻt*	*lô̱d*	*plástər*	*lḁg*	*frḁ̂g*[6]	*skḁp*
skeem.	*bəlǻdn̥*	—	*lǝ̀də*	*pl̥ástər*	(*lǝu̯*[7])	(*frǝ̀u̯ʒə*[7])	*skab̲*
sörb.	*bəlǻdn̥*	*grànlǻd*]	*lǫ̀da*	*plǿstər*	*lḁw*	*frḁ̀wa*	*skǝb̲*.

Jfr även dalbym. *frǫ̂g*[8]. Beträffande äm. *gǫ̀və* konj. jfr fryksd. *gǫ̂*, bärgsl. *gǫ̂ι*[9], vgm. **gôve**[10].

I Södra Halland finna vi enligt Wigforss SHF. s. 262 »såsom motsvarighet till fsv. **lāgher, māgher, gāva** s. ock **kvāþa** s. . . . former, vilkas vokalism närmast liknar skicket i ord med äldre ŏ». Dessa former kunna dock, som jag tror, icke bidra till förklaringen av några av ovanstående ord. I Södra Halland är det nämligen utveckling av **ā̊w** (vare sig detta uppstått av **āgh, āv** eller **āð**) som föreligger (jfr således skeem. **lāgher** → *lǝu̯* o. d.). I äm. har ju däremot i t. ex. *lǫg* intet **w** uppstått, ock även på förbindelsen *ḁv* ha vi ett så säkert dialektalt exempel som *dḁ̀vərə* n. pr. 'Dåverud'.

Vgm. *bəlǝ̄tən* förklarar Sandström som analogisk ombildning efter *lǝta* (i sin tur uppkommet i svagton). Förklaringen är ej övertygande, enär associationen mellan **låta** ock **belåten** väl är ingen. Vad äm. beträffar, så försvåras förklaringen vidare av den omständigheten, att **låta** heter *læta* (eller *læ*); ordet finge då vara inlånat i formen *bəlǭtn̥*.

Ovan antyddes, att i relativt många av orden går (dentalt) **l** före θ. Man kan observera motsättningen skeem. *pl̥ástər* ock

[1]) Pl. *lǫ̀dər* Laske-Vedum (Ljunggren i Sv. lm. 1913: 43).
[2]) Så enligt Landtmanson 1 ock r, s. 42.
[3]) Från Holslj. (Leander). Hof. har **fräga**.
[4]) Kallstenius Sv. landsm. 1907: 39.
[5]) ~ *frḁ̂g* enl. Kallstenius Sv. landsm. 1907: 54.
[6]) ~ *frḁ̂g*.
[7]) Skeemålets former äro irrelevanta, eftersom målet har genomgående **āʒ** → *ǝu̯*, t. ex. *mǝu̯* 'måg', *vǝ̀u̯ʒə* 'våga' (Lindberg s. 161).
[8]) Noreen Sv. landsm, I. 3: 23.
[9]) Kallstenius Sv. landsm. 1907: 48.
[10]) Belfrage a. a. s. 7, jfr **gôvum** pret. pl. 1, a. a. s. 18.

sörb. *pléstar*. Man kunde tänka sig, att **å** övergått till *θ* mellan **l** ock vissa konsonanter. Med hänsyn till det föregående dentala **l**:ets supponerade invärkan kan man jämföra behandlingen av fonemet **ŏk** i skeem. Som nämnes s. 92, blir i äm. **ŏk** alltid (utom i uddljud) *ak* (*lak*, *màka* etc.). I skeem. blir enligt Lindberg § 98,2 **ŏ** framför **k** »stundom» *a*, i andra fall *ɵ* (jfr § 108,2). Regeln synes emellertid vara den, att **ŏ** framför **k** blir *a*, utom då **l** går före: å ena sidan ha vi *màgə* 'mocka', *ràgə* 'råge', *stràgə* 'stråke', *stàgə* 'väsnas' (jfr no. dial. **stoka, staaka** Aas.), *àgə* 'tvärslå' (fvn. **oki**); å andra sidan *lɵg* 'lock', *lɵ̀gə* 'klinka', *slɵg* 'stor feminin varelse' (jfr fvn., no. dial. **slok,** sv. dial. **slok, slåk** Rz i åtskilliga betydelser). Observera dock även den olika kvantiteten.

Å andra sidan vore det ju tänkbart, att **āgh** ljudlagsenligt givit *og* : *log*, *frèga*. Såsom lånord från rspr. finge man då betrakta *mag*, *svágər*, *vàga*.

Även med dessa tämligen problematiska antaganden får man emellertid kvar t. ex. *skep* (lånord, jfr lånordet *sàpa*). Flera av här diskuterade ord äro tydliga lånord, ock behandlingen av dylika visar sig alltid svår att utreda (ljudsubstitution o. d.).

Äldre ō.

§ 30. **Äldre ō uppträder som** *o*, **vid förkortning** *o*:

àkʃón[a] m. auktion	*bro* f. bro
blo m. blod	*bròkətə* adj. brokig
bo n. bo (t. ex. getingbo)	*brŏr* m. bror
bo v. bo	*don* s. pl. don, redskap
bo f. bod	*fìjól* m. fiol
bog m. bog	*fŏr* n. foder
bok f. bok	*for* pret. for
árbol n. pr. Årbol[1], *bækəbol* n. pr. Bäckebol[2]	*frànsósər* pl. venerisk sjukdom
bòŋə m. bonde	*gnog* pret. gnagde
bot f. lapp	*go* adj. god

[a]) *aʃón* Fränd.

[1]) SOÄ. 19: 196 f. [2]) Enligt SOÄ. 19: 177.

gǫl· pret. gol
gom̲ m. gom
gos̲ n. gods
grǫ v. gro
grǫ f. grodd[1]
grǫv pret. grävde
hǫ m. ho
hòsta v. hosta
hòstə m. hosta
hǫv m. hov
ımǫ́t adv. o. prep. emot
kàntǫ́r n. skrubb, garderob
kl·ǫ f. klo
kl·ǫ[a] f. krog
knǫ̀ka f. knoge[2]
kǫ f. ko
krǫk m. krok
krǫ̀na f. krona
krǫ̀və m. kräva[3]
lǫ m. loge
lom̲ m. lom
mǫ m. mo
mǫ́b̲roṇ m. best. f. morbror
mǫ́f̲ar m. morfar
mǫ̀gən adj. mogen
mǫ̀k̲stṳ̆ṇ adj. modstulen, förgjord genom trolldom[4]
mǫl· pret. malde
mǫ̆r f. mor
mǫ̀rǫ́ f. rolighet, nöje[5]
nǫ adv. nu[6]
ò̲lə n. pr. Olle
ǫ́nsđa m. onsdag
pàŋ̲ʃǫ́n m. pension
pl·ǫg m. plog, *pl·ǫ́gən* best. f. m. plogandtiden
rǫ v. ro
rǫ́bǻt m. roddbåt[7]
rǫ̀l·ıg adj. rolig
rǫs f. blomma
rǫ̀sətə adj. rosig (om kor t. ex.)
rǫt f. rot
rǫ̀va f. rova
røs̲ot s. rödsot
skǫ m. ock v. sko
skǫg m. skog
skǫ̀l·ə m. skola

[a]) kro Gunn (Bond 324).

[1]) Fvn. gróðr (m.).

[2]) No. dial. **knōka** (se särskilt Ross); jfr no. dial. **knōk** Aas., som väl icke med F.-T. 551 kan vara ett *knŏk »mit dialektischer verlängerung des vokals». Då man för övrigt har former som fvn. **knoka** v., no. dial. **knjuka**, fvn. **kniúkr** (se F.-T. a. st.), tycks här föreligga ett fall av sammanblandning mellan 2 ock 6 avljudsserierna (se Noreen Aschw. gr. § 178, Aisl. gr.$_3$ § 166,3) eller också en kontamination av **knōi** ock **knŏka**.

[3]) Jfr F.-T. 581.

[4]) Om kreatur; kontamination av **modstulen** ock **maktstulen** med samma betydelse, båda — liksom **mokstulen** — brukliga i no. dial. (**mostolen, makstolen, mokstolen** Ross)?

[5]) = mod-ro (se F.-T. 733).

[6]) = got. **nūh** (Noreen Sv. etym. s. 58).

[7]) Jfr fvn. róðr.

λlo̱ f. kvicke (i horn)[1]
snò̱ka v. snoka
só̱kən f. socken; dragg
sò̱kna v. dragga
so̱ f. so
so̱l f. sol
spo̱n s. koll. spånor[2]
stàʃó̱n m. station
sto̱l m. stol
sto̱p n. stop
sto̱r adj. stor
to̱k pret. tog
tò̱kətə adj. tokig
to̱m adj. tom
to̱mt f. tomt[3]
tò̱mtə m. tomte
tò̱mtətý n. tomtar o. d.
tó̱ʂɖa m. torsdag
tó̱tn̥ n. pr. Toten[4]
trò̱gən adj. trogen
vo̱g pret. vägde
vo̱n[a] adj. ond[5].

Antagligen ortoepiska äro former som *motó̱rbåt* m. 'motorbåt', *sèpratór* m. 'separator', *ró̱bət* n. pr. 'Robert'.

Ord med *ø* av äldre i̯ō anföras under äldre ø.

Anm. 1. Analogiskt står *o̱* i *fò̱rə* 'farit', *gnò̱gə* 'gnagt', *gò̱lə* 'galit', *grò̱və* 'grävt', *mò̱lə* 'malit', *tò̱kə* 'tagit', *vò̱gə* 'vägt'.

Anm. 2. *blu̱m* m. 'blom', *blù̱ma*[b] f. ock v. 'blomma' (gentemot *lo̱m*, *to̱m* o. s. v.) äro egendomliga här liksom på många andra håll. Man kunde tänka sig, att dessa ord äro lånade från t. ex. vgm., där ō före m även i andra ord ofta givit *u* (se Sandström ŏ ock ŭ, s. 45).

Äldre ŭ.

§ 31. **Äldre ŭ → *u̱* regelbundet i gammal kort stavelse[6], sluten eller öppen:**

bu̱ n. bud
bù̱rə part. burit
brù̱ka v. bruka[7]
fù̱ra f. fura, tak

[a]) *ó̱nə* Fränd. [b]) *blù̱ma* Fränd, **Blummer, Blummor** Dahlstierna (t. ex. Trogna Heerden 37; 91, 197).

[1]) No. dial. **slo**, nisl. **sló**. [2]) Fvn. **spónn**.

[3]) ← **tōmt*, genom utjämning av fsv. **tōft** gen. **tomptar** enl. Noreen Aschw. gr. § 84,2 b, § 248,1.

[4]) Lägenhet i Edsviken (SOÄ. 19: 175); uppkallat efter det (hos Rygh No. gaardn. 4: 2: 49 ej förklarade) norska **Toten**, fvn. **Þótn**?

[5]) Jfr fsv. **vander, ōnder**.

[6]) Jag upptar här också ord med ŭ + rð → *l*, enär, vare sig *l* är ursprungligt eller icke, ŭ givit dels *u̱*, dels *u* (se nedan s. 112 f.).

[7]) Liksom vgm. *brù̱ka* (Sandström ŏ ock ŭ, s. 26 med not 6) måste ordet utgå från en form med ŭ, vare sig det inlånats till dialekten med ŭ, som S. antar, eller där förkortats, som Lidén tycks anta för

hu̱ga v. komma ihåg
hu̱ł n. hål[1]
hu̱ła f. håla[2]
hu̱r adv. hur
ku̱ł n. kol[3]
ru̱g[a] m. råg[4]
sku̱ła v. skölja[5]
sku̱rə part. skurit
smu̱ła f. smula
stu̱łə part. stulit
ꞔu̱g n. tjog[6]
vu̱łə »vulet», *ku̱rəvu̱ŋ* adj. högfärdig, *sø̱tvu̱ŋ* adj. sötaktig, *ræłvu̱ŋ* adj. lyckad[7].

Participier ock supiner till värb av typen **flyga** ha däremot genom analogi fått *ø̱*: *brø̱tə*, *fłø̱gə*, *frø̱sə*, *lø̱gə*, *skø̱tə*, *strø̱kə*, *sø̱pə* etc.[8]

Anm. Att ett ljud, vilket med i det närmaste samma rätt kan betecknas med *ɵ* som med *u* (jfr ovan s. 36), på Dal representerar äldre **ŭ**, har Ortnamnskommittén ibland förbisett. I Ånimskogs sn, Tössbo hd, finns en gård **Rud**, uttalat *rɵ̱*. Detta transskriberas SOÄ. 17: 100 med **Råd**, under det att *rɵ̱* sannolikt just representerar fsv. **Rŭdh**. Jfr däremot i samma socken *brø̱tanə* 'Båtarna' av äldre **ŏ** (sst. 89). Flerestädes transkriberas ett uttal *rɵ̱* på gårdar **Rud** med **Röd**, antagligen också oriktigt (se t. ex. SOÄ. 15: 56, 16: 132). Likaså finns i Örs sn, Nordals hd, en gård **Åsmule**, som från 1540 till närvarande tid alltid skrives med **u**, uttalat *å̱smɵłə*, vilket SOÄ. 15: 102 transskriberas **Åsmole**, förmodligen också oriktigt; jfr torpet *mø̱sən* 'Mossen' under samma gård.

---

[a]) **røgen** Gunn (Bond 351 f.), *rø̱g* Ed (Freudenthal Sv. landsm. 1914, 57), Fränd o. s. v.

---

vgm. ock för skeem. *brø̱gə* (hos Lindberg s. XX). Då L. säger: »Vokalförkortningen torde närmast ha inträdt i pret. **brukte**», stöter detta för äm:s ock vgm:s räkning på den svårigheten, att **ŭ** här skulle gett *o* (åldern av denna övergång kan dock icke säkert bestämmas) samt att det böjes äm. *bru̱ka bru̱ka bru̱ka* (i skeem. efter samma konjugation). Även no. dial. **brŭka** Aas. (»efter de beslægtede sprog skulde ordet have lukt **u** (**uu**)», anmärker Aasen). Torp Nyn. et. ordb. s. 44 skriver endast »**brŭk** n., **brŭka** vb . . . . fra nt. **brûk** . . . . **brûken**».

[1]) Fsv. **hul** (~ **hol**). [2]) Fsv. **hula** (~ **hola**).

[3]) Fsv. **kul** (~ **kol**). [4]) Fsv. **rugher** (~ **rogher**).

[5]) Sörb. *sku̱ła* 'skvala, störtrinna'; jfr sv. dial. **skola** 'skölja (kläder)' Rz (fryksd. *skø̱ł* 'skvala, störtrinna', bärgsl. *skø̱ł* 'skvala' Kallstenius s. 169), fvn. **skola** 'skola, skylja' H.-T., no. dial. **skŏla** 'skylle, vaske; skvulpe, pladske' Aas. (Ross) ock nsv. **skulor** (jfr Noreen VSpr. 3: 264; sörb. *sku̱łər*), no. dial. **skuler** pl. 'afskyl af madkar' Aas. (Ross), jfr t. ex. fryksd. *skø̱łær* 'skulor'.

[6]) Fsv. **tiugh** 'tio stycken'. [7]) Fsv. **vurdhin** (~ **vordhin**).

[8]) Jfr **insmögne** 'insmugna' Dahlstierna Kunga Skald, sista sidan.

§ 32. **Särskilda fall.**

a) **ŭn** → *un̲: rùn̲ə*[a] m. fargalt'[1]. Samma utveckling föreligger i sörb., t. ex. *brùn̲a* 'brand, eldsvåda', *rùn̲a* 'fargalt', ock skeem. (Lindberg s. 179), t. ex. *brùn̲ə, rùn̲ə, mun̲* s. ock adj. 'mån'; däremot vgm. *brun̲ə* 'brånad', 'feber', *mún̲ər* adj. 'mån', *mùn̲ər* pl., fvn. **munr** (Sandström ŏ ock ŭ, s. 26).

Denna avvikande behandling av fonemet **ŭn** ger förklaringen till varför fsv. **brŭni** i dalsländska ortnamn uppträder som *brun̲*, utan att man behöver anta folketymologisk ombildning[2]; t. ex. **Brunnberg** *brún̲bærj* i Rölanda sn (**Bronnäbergh** 1540, »urspr. dial.ordet **brune** 'svedjefall'» SOÄ. 19: 88 f.), **Brunntjärnet** *brùn̲ɠarə* ~ *brún̲ʂæŋə* i Dals-Eds sn (»f. led. torde vara en ombildning av fsv. **bruni** 'svedjeland'» SOÄ. 19: 214). Jfr även gårdarna **Sollebrunn** ock **Käringebrunn** i Bjärke hd, Västergötland, där senare leden är fsv. **bruni** (SOÄ. 3: 10, 52).

b) I öppen stavelse före **gh** övergår **ŭ** till *o̧* (?): *bò̧gə* m. 'båge'[3], *bò̧ga* sv. v. 1. 'bocka sig'[4].

Värbet *bò̧ga* måste skiljas såväl från det fsv. starka värbet **būgha** (Noreen Aschw. gr. § 528, 3 ock a. 4) som från det fsv. svaga värbet **būgha** (**būghdhe**), lån från mlt. **būgen** (sst. § 528, a. 6); det är väl ett denominativt värb avlett på **bughi**[5].

Häremot står det under huvudregeln anförda *hù̧ga* 'komma ihåg', som väl anslutit sig till eller i relativt sen tid avletts av **hu̧g* ← fsv. **hugher**, samt orden *dù̧ga*[b] v. 'duga' ock *ɠù̧gə* kard. 'tjugu'. Det förra är väl enklast att uppfatta som riksspråksform, det senare snarast också (jfr *ɠu̧g* 'tjog'), såvida icke andra stavelsens **u** haft betydelse.

Materialet är således det minsta möjliga: strängt taget blott ett exempel ock dessutom tre undantag! Men övergången kan nog i alla fall inte betvivlas, alldenstund på södra Dal **ŭgh** alltid uppträder som *o̧g*. I Frändefors heter det således icke blott

[a]) **rəne** Lignell 106. [b]) *dò̧ga* Fränd, **duger** Henr 101.

[1]) Fsv. **runi**.

[2]) Härmed skall ej bestridas, att sedan **brŭn** givit **brunn**, folketymologisk anslutning till **brunn** 'puteus' kan ha skett här ock där (i äm. t. ex. är dock ordet **brunn** obrukligt).

[3]) Fsv. **bughi** (~ **bogha**). [4]) Fvn. **buga** (að).

[5]) Ett värb ***bŭgha** efter första svaga konjugationen föreligger också i dalmålets *bugo‿o̧* 'kosta på' (Noreen Sv. landsm. IV. 2: 28).

bǫgə, *dǫga* 'duga', *fl̀ǫga* 'fluga' (gentemot äm. *fl̀ẹ̀ga* ← **flŏgha**), *hǫga* 'komma ihåg', utan också *rǫg* 'råg', *ʒǫg* 'tjog'[1], vare sig ljudlagen här gällt även sluten stavelse eller — knappast — *rǫg*, *ʒǫg* utgå från böjda former. Jfr om denna övergångs förekomst för övrigt Noreen VSpr. 3: 249 f.[2], Ross Norske Bygdemaal 6: 61; jfr även Hesselman SoS. 7: 226.

Genom denna övergång kan vinnas förklaring av *fógəl̀* m. 'fogel', fsv. **fughl** (~ **foghl**) ock *sógəl̀* n. 'sovel', fsv. **sughl, sufl** (~ **sofl**). Man finge då tänka sig utvecklingen på följande sätt: **fughel** ger **fǫ́gəl̀*, varav med förlängt **g** som i *hą́gəl̀*, *tágəl̀* o. d. fås *fógəl̀* (jfr även pl. *fògl̀ar*). I vgm. föreligga också *ǫ*-former av **fogel** (*fǫ́gəl̀*, *fǫ́gəl* o. d.) vilka av Landtmanson (**l** ock **r**, s. 11) ock Sandström (ŏ ock ŭ, s. 37 f.) förklaras ur pluralen **fugglar** (jfr **uggla** → *ògl̀a*). Denna för vgm. antagliga förklaring är omöjlig för äm., där **u** kvarstår (som *u*) före **gg** (se nedan s. 117). Å andra sidan tycks den förklaring, som ovan framställts för äm., ej kunna tillämpas på vgm.

c) ŭ → *u* framför (förlängt) **j**, **v**: *hùʝa* v. 'skrika'[3], *hùvə* n. 'huvud'.

d) Framför *l̀* (ursprungligt eller ← **rð**) står *ụ* i: *gụl̀*[a] adj. 'gul', *mụ̂ṇ* adj. (n. *mụ̀l̀ə*) 'mulen', *ʝụ̀l̀-óp* v. 'klå upp'[4], *ʝụ̀l̀ŋ* s. 'smörj', *ụ̀l̀əbærʝə* n. pr. 'Ulebärget'[5].

'Gul' uppträder även i andra västsvenska dialekter vanligen med *ụ* (se t. ex. Sandström ŏ ock ŭ, s. 34, Lindberg s. 178). Sandström antar för vgm. *gụl̀ər* (dock även undantagsvis *gụl̀ər*) analogibildning från neutrum *guṭ*, som enligt S. ljudlagsenligt bör ha *ụ* (ŭ → *ụ* före *l̀*t[6]), eller också inflytande från rspr. **gul**. Det är svårt att förstå, varför rspr. skulle kunnat öva ett

[a]) *gụ́l̀ə* Fränd.

[1]) Jfr **gh**:s invärkan på ŏ i vgm.: Sandström ŏ ock ŭ, § 4.

[2]) Till de där anförda exemplen från Dahlstierna kan läggas **tiog** rimmande med **tog** ock **nog**; se Et wälförtiänt Beröm etc., gravdikt över Carl Liedeman 1691, Hanselli 6: 105). Även Sveno Dalius rimmar t. ex. **nogh** : **ihogh** (Hanselli 9: 171).

[3]) Ånsv. **huia** (t. ex. Rudhelius, Samlaren 1914: 95), sörb. *hùʝa*, skeem. *hùʝə* o. s. v. (jfr F.-T. 427).

[4]) No. dial. (g)**jula**, fvn. **gyrða** ds.

[5]) »F. led. är väl det fnord. **urð** 'anhopning av sten'» SOÅ. 19: 303.

[6]) En dylik övergång låter icke bevisa sig för äm. ock förefaller mig ej häller säkert styrkt för vgm.

så kraftigt inflytande i ett så vanligt ord. Beträffande *jùḽ-óp*, *jùḽiŋ* jfr skeem. *jùḽə*, *jùḽeŋ* ds., sörb. *jùḽa* 'hopsurra med tåg'. Ett för dessa ord uppställt antagande, att ŭḽ efter g, j givit *uḽ*, motsäges ej av det övriga materialet. Efter m ha vi däremot *smàḽa* gentemot *mûη*, *mùḽə*. Att vokalen i *ùḽə-bǽrjə* sammanhänger med uddljudsställningen, håller jag för sannolikt. Ett antagande, att ŭ framför (ḽ ←) rð ljudlagsenligt givit *u*, torde vara mindre sannolikt med hänsyn till *vàḽə* (se ovan s. 110), som väl knappast borde ha rättat sig efter *bùrə*, *skùrə*, *stùḽə*, ock i all synnerhet adjektivändelsen *-vŭη* (t. ex. *kàrəvŭη* 'högfärdig').

§ 33. **Äldre ŭ i gammal lång stavelse har givit** *o*, *u* **eller** *u*,

a) Framför m-förbindelser[1] → *o*:

boms adv. bums
dom adj. dum
dòmbjǽḽa f. dombjällra[2]
domp m. nattligt frieri
dòmpa v. vara ute på »domp»[3]
brùgóm m. brudgum
hòmə-sǽj v. gå åt sidan (om häst, i stallet)[4]
hòməl m. tvärträ mellan skaklarna[5]
hòməḽ m. humle
hòmḽa f. humla
hòmra v. smågnägga[6]
jòmfrù f. jumfru (mått)
kòma v. komma[7]
lòmra v. snava[8]
lòmrətə adj. benägen att snava
mòmḽa v. gnola
nómər n. nummer
pḽòmpa v. plumsa
pomp m. pump
ròmḽa v. rumla
romp m. svans, stjärt på fogel eller fisk
rònsa v. gunga[9]

[1]) Inklusive förlängt m.

[2]) No. dial. **dumbjølla**; jfr Aas. s. v. ock Noreen Sv. etym. s. 11.

[3]) No. dial. **dumpa** 'gaa tungt og ujævnt og stødende; være paa nattefrieri' Ross; jfr Rz 90, Feilb. 1: 218 m. m.

[4]) Sv., no. (ock da.) dial. **humma (sig)**.

[5]) No. dial. **humul** 'hammel i plov eller kjøretøi; tværtræ, tværstykke imellem skaglerne og ploven' Aas. Månne = fsv. **humul** som tillnamn? Söderwall gissar, att detta betyder 'humle', vilket annars alltid heter **humble**.

[6]) Nno. **humra** Aas.; jfr F.-T. 430.

[7]) Fsv. **kuma** (~ **koma**).

[8]) No. dial. **lumra** 'gaa usikkert, trippende hinkende og snublende, formedelst noget stive been' Ross.

[9]) Skeem. *ròmsə* 'gunga', no. dial. **romsa** 'røre, rokke' Aas., Ross, **runsa** 'gynge, vippe' Aas., shetl. **rums** 'røre på sig, vende sig, især i

skròma f. skråma[1]
sòmḷa v. röra ock plaska i vatten l. d.[2]
somp m. (kaffe-)sump
stomp m. bröd av limpform[3]

b) Framför ŋ → *o:*
bḷòŋka v. blinka[6]
bòŋkə m. bunke
doŋk m. kagge[7]
dòŋka v. dunka
kḷoŋk m. kläpp m. m.[8]
joŋ f. ljung
lòŋa f. lunga
lòŋka f. lunka
lòŋkərə n. pr. Lunkerud[9]
loŋn adj. lugn
gråmóŋk m. en fluga[10]
poŋ m. pung

tom m. tum
tòmə m. tumme
tromp s. trumf
om adv. o. konj. om[4]
om m. ugn[5];

pòŋka v. hamra, bulta[11]
ròŋka f. rynka[12]
ʃòŋa v. sjunga
ƛlòŋkən adj. tom, ej utspänd, insjunken l. d.[13]
spròŋa f. springa[14]
toŋ adj. tung (även 'dräktig' om ko)
tòŋa f. tunga
tvòŋə ptc. n. tvunget
oŋ[a] adj. ung
òŋə m. unge, barn

[a]) ong (: kong) Dahlstierna (Trogna Heerden s. [XV]).

søvne eller ved opvågnen' Jakobsen Et. ordb. 678, sv. dial. **runsa**, **ronsa** Rz (jfr no. dial. **raumska** 'røre paa sig' Ross, fvn. **raumska** 'raumska (romsa) paa seg, halvvakna' H.-T.).

[1]) ← ***skrūma**? No. dial. **skroome, skrumme, skroomu** (Tel.), **skrooma** (Tel.); »ialfald disse to former synes maatte være **skruma**» Ross 682. Se för övrigt F.-T. 1024.

[2]) Sv. dial. **summla** Rz, no. dial. **sumla** 'pladske, røre i vand eller vædske' Aas.

[3]) I motsats till *kåka* 'brödkaka, cirkelrunt bröd'.

[4]) Fsv. **um** (∼ **om**).

[5]) ← fsv. ***umn** (Kallstenius s. 162); annorlunda — uddljudsförlängning av ŏ — ABLarsen Solør § 55, MM. 1914, s. 161.

[6]) Nno. **blunka**, da. **blunke**.

[7]) Nno. **dunk** (jfr F.-T. 166, Torp Nyn. et. ordb. s. 78).

[8]) Sv. dial. **klunk** 'stor klimp' Rz.

[9]) Enl. SOÄ. 19: 173, 181.

[10]) Grå, stickande (Hæmatopota?).

[11]) Jfr fsv., änsv. (se Lindroth J. Th. Bureus, s. 30; **bunk** 'dunkande' Dahlgren Glossarium, s. 134), östsv. (Vendell), no. dial. (Ross) **bunka**.

[12]) Fvn. **hrukka**.

[13]) Sv. dial., no. ock da. **slunken**; jfr F.-T. 1056, 1069.

[14]) No. dial. **sprunga** Aas.

samt i bitonig stavelse: *hɵnog* m. 'honung', *sætog* m. 'åtting'[1].

Anm. 1. Sandström (ŏ ock ŭ, ss. 42, 74) konstaterar för vgm. med jälp av Bröms Gyllenmärs' visbok, att övergången ŭ → *o* före g varit »genomförd redan i början av 1600-talet». På Dal kan den styrkas vara äldre, ja antagligen tillhör den redan fsv. tid, ty redan i de älsta ortnamnscitaten (omkr. 1540) träffas ofta o-skrivningar. Ex.

Vedbo, Bäcke sn: Vättungen *vætogən* : Vettongen 1546, 1567, Vattomghen 1550 (SOÄ. 19: 4 f.);

Nordal, Järns sn: Svennungerud *svænógərə* : Suennongrudh mantalslängd 1546 (SOÄ. 15: 58 f.);

Örs sn: Kålungen *kɵlogən* : Collongen 1540 ff. (ib. 92).

Jfr om sporadiska fsv. ex. Noreen Aschw. gr. § 120, anm. 2, VSpr. 3: 246.

c) Framför k-förbindelser → *o*:

bok[a] m. bock[2]
bòka v. böja ner[3]
dròkə sup. druckit
dròkna v. drunkna
fokt m. fukt
jòkka v. äta med dåliga tänder[4]
ɣòkkiŋ m. kyckling[5]
kkòka[b] f. klocka[6], *kkòkarə* m. klockare
knòkkətə adj. skrynklig[7]
lòkta v. lukta
mòkən adj. unken[8]
pkòka v. plocka[9]
pòka[c] ptc. tvungen[10]
pókək m. puckel
skrok m. skrott, något hoptorkat l. d.[11]
smok m. litet rum, skrubb[12] fingerhätta[13]

a) *bok* Fränd. b) *kkàka* Fränd, kkåkka Gunn (Bond 316). c) *pòkatə* Fränd (jfr **puckar** Dahlstierna Giöta Kiämpa-Wisa, Hanselli 6: 87).

1) Fvn. **séttungr**, nno. **settung**. 2) Fsv. **bukker** (~ **bokker**).

3) Änsv. **bucka** (t. ex. Sveno Dalius, Hanselli 9: 125; Dahlstierna Trogna Heerden s. 14; se vidare Dahlgren Gloss.), da.-no. **bukke** från mlt. **bucken** (F.-T. 114).

4) ? — No. dial. **jokla** (»oo») 'vælte maden omkring i munden; spise uden appetit eller møisomt' Ross.

5) No. dial. **kjukling** Aas., fvn. **kiúklingr**, alltså med tidigt förkortat ū.

6) Fsv. **klukka** (~ **klokka**).

7) Jfr sv. dial. **knukklig** ds. Rz, m. m.

8) Jfr fsv. **mukna**. 9) Fsv. **plukka** (~ **plokka**).

10) No. dial. **pukka** (~ **pokka**), da.-no. **pukke**, änsv. **pucka** (se F.-T. 855, Kock Ljudhist. 2: 85).

11) Jfr no. dial. **skrukka** 'rynke' Aas., m. m. (se Wessén Zur gesch. d. germ. n-dekl. s. 75 f.).

12) Sv. dial. **smuck** 'trång gång, vrå' Rz.

13) Sv. o. no. dial. **smukk**, **smokk** ds. Rz, Aas.

snòkta v. snyfta[1]
spròḵə sup. spruckit
stòḵə sup. stuckit
sòḵa v. sucka
sòḵə sup. sjunkit
ɉoḵ[a] adj. tjock[2]
vòksə sup. vuxit.

Undantag. På riksspråkets inflytande bero tydligen *dùktɪ*[b] adj. 'duktig' ock *frukt*[c] m. 'frukt'.

Analogiskt (efter *brùṉə*, *sùṯə*, *vùrpə* o. d.) står alternativt *u* i orden:

drùḵə druckit
sprùḵə spruckit
stùḵə stuckit
sùḵə sjunkit[3]

d) Framför *l*-förbindelser → *u*:

búlstər[d] n. bolster[4]
fuḻ adj. full
guḻ[e] n. gull
krùḻa v. krusa[5]
mọ́dərkúḻa f. morkulla
puls m. puls (fiskeredskap)
pùlsáŋər pl. polisonger[6]
rùḻa v. rulla
skùḻə pret. skulle
stùltra f. stylta[8]
tùḻa v. trilla (tr. ock intr.)[9]
ùlja f. olja[10]
uḻ[f] m. ull, *ùḻhúṉ* m. pudel
ùḻə n. ylle.

Undantag: Analogiskt står *u* i (ptc.)

gnùḻə sup. gnällt
jùlpə sup. jälpt
smùḻə sup. smällt
svùltə sup. svultit
sùltṇ adj. hungrig
vùltə sup. vält.

Anm. 2. I vgm. står i allmänhet *u* framför ll ock *u* framför l + annan konsonant (Sandström ŏ ock ŭ, s. 38 f.). Wigforss SHF. s. 300 f. vill emellertid göra gällande, att inträdandet av *u* framför ll i vgm. (liksom i s. Halland) skulle vara beroende av den föregående konsonanten, så att *u* skulle stå blott i uddljud ock efter b, f, m, v.

---

a) *ɉoḵ* Fränd. b) doktege Henr 38. c) frukt Gunn (Bond 319).
d) *bústər* Fränd. e) *guḻ* Fränd. f) *uḻ* Fränd.

1) Jfr sv. o. no. dial. snukka, snykta ds.
2) Fsv. thiukker (~ thiokker).
3) Jfr Sandström ŏ ock ŭ, s. 43.
4) Fsv. bulster (~ bolster).
5) Sv. o. no. dial. krulla o. s. v.; jfr F.-T. 589.
6) Här föreligger tydligen någon folketymologisk ombildning.
7) *åʃa rùḻar* 'åskan går'.
8) No. dial. stultre ds. Ross; jfr no. dial. stultra 'gaa stivt og usikkert' Ross ock F.-T. 1194.
9) Sv. o. no. dial. tulla (turla); jfr F.-T. 1297.
10) Även no. dial. ofta ulje, ulja (Aas. s. 553); jfr sörb. *ùljavǽrk* ~ *òljəvǽrk* 'orgelvärk' (men endast *òlja* 'olja').

k. g ock h. De av Sandströms exempel, som tala häremot, bortresoneras av W. (utom möjligen *tùl̲a* 'hopskrynkla'). Emellertid uppträder även i Holsljunga enligt Leander u nästan alltid före ll som *u*, således ej blott *ul̲*, *ùl̲asə* 'Ullasjö', *fúl̲ər*, *mul̲*, *mùl̲ıər*, *gul̲*, *hul̲*, *hùl̲a* 'ropa o. tjuta', utan även *krùl̲a*, *krùl̲ıər*, *skrùl̲a* 'skällsord till gamla kvinnor, kor l. hönor', *skrùl̲ə* 'gammal, dålig hatt', *knùl̲a* 'idka samlag', *sùl̲a* 'skrikig flicka; lat o. trög piga', *tul̲* 'tull'. Däremot står *u*, så vitt jag funnit, endast i *ıùl̲ə*, *ıùl̲a*, alltså efter *ı*.

e) Framför gg → *u*:

glug̲ m. glugg	*sùg̲a* f. sugga
lùg̲a v. lugga, rycka	*tùg̲a*[c] v. tugga[3]
mùg̲a f. mygga[1]	*ùg̲ən* adj. frusen, »ruskig»,
mùg̲a[a] f. mögel[2]	*ùg̲ə*, *kàl̲úg̲ə* adj. n. (rå-)
mùg̲ən adj. möglig	kallt, »ruskigt»[4]
skùg̲ə[b] m. skugga	*ùg̲ka*[d] f. uggla.

Anm. 3. *u* står före gg i en del egendomliga analogiska former: *drug̲ drùg̲ə* 'drog dragit', *lug̲ lùg̲ə* 'låg legat', *λlug̲ λlùg̲ə* 'slog slagit', *stug̲ stùg̲ə* 'stod stått'.

f) Framför bb → *u*:

bùb̲ka f. bubbla	*krùb̲a* f. krubba
grùb̲ka v. grubbla	*nùb̲* m. nubb
gùb̲ə m. gubbe	*skrùb̲a* v. skrubba
klùb̲a f. klubba	*stùb̲ə* m. stubbe.

g) Framför pp → *o*:

hòp̲a v. hoppa[5]	*skop̲* m. säck eller påse
op̲ adv. upp	bildad av fisknätet (fiske-
òp̲ə adv. uppe	tärm)[6].

[a]) mugg Dahlstierna (Trogna Heerden 211). [b]) *skòg̲ə* Fränd. [c]) *tòg̲a* Fränd. [d]) *òg̲ka* Fränd.

[1]) Fsv. **muggo-**, sv. dial. **mugga**.

[2]) Jfr fvn. **mugga** 'mugg, skodderegn' H.-T.

[3]) Den hos Noreen Aschw. gr. § 109 m. fl. ställen, Aisl. gr.₃ § 483 anm. framställda åsikten, att fsv. **tugga** skulle utgå från *tǫggua, har numera av förf. övergivits. Se vidare Kock Ljudhist. 1: 417 f. ock jfr motsättningen även i äm., sörb. ock skeem. mellan **tugga** ock **hǫgga**. I vgm. t. ex. ger ju även **ugg** alltid **ǫgg**, Sandström **ŏ** ock **ū**, ss. 41, 55, 58, 68, 73.

[4]) No. dial. **ugg** m. 'fugtig kulde, som medfører gysning', **uggall**, **uggutt**, **uggen** 'fugtig og kold, om luften', 'gysende og »sturende» af kulde' Ross.

[5]) Jfr ABLarsen Solør, s. 125.

[6]) Jfr sv. o. no. dial. **skuppa** 'sköte' Rz, Aas.

Undantag är *λlùpə* sup. 'sluppit'. Det är sannolikt, att *o* icke inträtt efter vilka konsonanter som hälst; jfr Lindberg s. 174 ock nedan s. 139; *λlùpə* är väl i alla händelser beroende på systemtvång (jfr ovan *jùlpə*, *smùlə* etc.).

h) Framför r-förbindelser → *u*:

burk m. burk
but adv. bort, *bùtə* adv. borta[1]
dúsla n. durkslag
kurk, *svàmpəkúrk* m. kork[2]
kùra f. förbindelsen mellan en slagas bägge delar[3]
kurv m. korv[4]
lùrmə adj. n. kvavt, tryckande[5]
mùra v. morra[6]
musk adj. morsk[7]
pùranə lockord till får[8]
skurv m. skorv[9]
λlùrva v. slarva[10]
surk m. sork[11]
sùrpa f. sörpa[12]
vùrkə sup. värkt
vùrpə sup. värpt.

Om utvecklingen av ŭ framför urspr. rð se ovan under kort stavelse (s. 113).

i) Framför tt → *u*:

bûta v. knuffa[13]
kùtra v. kuttra
plùtra v. plottra
pùtra v. puttra
skvùtə sup. spruttit till
sput m. spott
spùta v. spotta[14]
sùtə sup. suttit.

j) Framför f + kons. → *u*: *grùfa* v. 'grymta'[15], *knùfa* v. 'knuffa', *luft* f. 'luft'.

---

[1]) Fsv. **burt(u)** (~ **bort(o)**).

[2]) Om **u**-former i andra sv. dial. jfr Lindgren Burträskm. s. 80 med not 3.

[3]) Sv. o. no. dial. **kurra**; jfr F.-T. 596.

[4]) No. **kurv**.

[5]) Sörb. *lùrmət* ds., no. dial. **lurmen** 'dosende, døsig' Ross, **lurma** 'tyk luft med vindstille og nogen varme' Aas.

[6]) Fvn. **murra** o. s. v.

[7]) Ombildning efter *mùra?*

[8]) Skeem. *pur*.

[9]) Fsv. **skurver** (~ **skorver**).

[10]) No. **slurve**.

[11]) Fsv. **surker** (~ **sorker**).

[12]) Sv. o. no. dial. **surpa**, **sorpa**, **syrpa**.

[13]) No. dial. **butta** 'puffe, støde' Ross, sv. dial. **botta**, **bötta**, **butta** Rz.

[14]) No. dial. **sputta** Aas.

[15]) Jfr nusv. **gruffa**(?), sv. dial. **gluffa** 'grymta' Rz, vgm. (Solbärga) *ŋùfa* (jämte *grùlta*) 'grymta' Sundén Västgötasocken s. 22, sv. dial. **groffa**, **gröffa** 'smågrymta' Rz, shetl. **groffi** 'gris' (Jakobsen Et. ordb. 253), m. m.

k) Framför s-förbindelser → *u:*

brusk n. brosk[1]
bùskə m. buske
bust pl. *bùstər* s. borst[2]
bùsta v. ruska, stöta o. d.[3]
glusp adj. glupsk[4]
hùspən m. »husbonde», tyrann[5]
lùska v. gå smygande l. d.[6]
lùstɪg adj. lustig
tusk m. ett skällsord[7].

Undantag bilda:

[*águst* n. pr. August]
gùstav n. pr. Gustav
kust m. kust
pùsa v. putsa.

Samtliga dessa ord äro tvivelsutan sena lånord; kanske har även den föregående konsonanten haft betydelse; jfr nedan om fonemet unn.

l) Före n-förbindelser → *u*, *u*,

1. före nt, nj → *u: kùnta* f. 'cunnus'[8], *kúnjak* m. 'konjak'[9];
2. före övriga n-förbindelser → *u*, *u:*

blùŋa v. blunda
brùŋə sup. brunnit
brùnsn̥ adj. brunstig (om bagge)[10]
bùŋə sup. bundit
dùŋra v. dundra
unərfúŋ under fund
glùŋa v. eka, genljuda[11]
gruŋ n. ock adj. grund
grùŋa v. grunda, fundera

1) Fsv. **brusk**.

2) Fvn. **bu(r)st** f.

3) No. dial. **bŭsta** 'føre (sig) voldsomt frem; bryde (sig) frem; storme frem; tage voldsomt og haardhændet fat' Ross; jfr Torp Nyn. et. ordb. s. 50.

4) Gör intryck av att vara lånord från rspr. **glupsk**; jfr dock dalm. **glusp** (Noreen VSpr. 3: 294).

5) Förkortningen av **ū** är i detta ord tydligen av gammalt datum; jfr t. ex. Noreen Aschw. gr. § 143, anm. 10.

6) Mlt. **lûschen** (med förkortning av **ū**).

7) Jfr nno. **tosk**; anses av F.-T. 1275 vara = **torsk** (»vielleicht an **tosse** angeknüpft»).

8) Fvn. **kunta** (som öknamn, Fritzner$_2$) o. s. v., jfr F.-T. 595.

9) Av obekant anledning substitueras ofta i sv. dial. **kon-** i lånord med **kun-**, t. ex. holslj. *kúnjak*, *kunkús*(!), *kuntánt*, bärgsl. *kuntántər* (Kallstenius s. 176; men *kónjakər* s. 20), fryksd. *kuntrér* JM. 'motig, illa aflöpande'.

10) Jfr sv. o. no. dial. **brund** (fvn. **brundr**) 'brunst', **brunda** 'vara brunstig'.

11) Skeem. *glùŋə*; kanske uppkommet ur pret. **glumdi** (→ *glùndə*) av **glymia**. Jfr Langer 10 (»Högsäter»): »då skrek ho' te' se dä' **glômde** i **kôllane**».

gúṇar n. pr. Gunnar
gùṇəbyn n. pr. Gunnebyn[1]
gùṇəʂbən n. pr. Gunnarsbyn[2]
huṇ m. hund
húndra kard. hundra
kḱuns m. kluns
kùṇə pret. kunde
luṇ n. pr. Lund[3]
lùṇa v. lägga ihop (ved l. virke) i högar[4]
luns m. luns[5]
muṇ m. mun
puṇ n. pund
ruṇ adj. rund
ruṇ f. rönn[6]
rùṇə sup. runnit
rùṇıŋən n. pr. »Rönningen»[7]
ʃùṇə-sæj v. skynda sig[8]
spruṇ n. sprund
spùṇə sup. spunnit
suṇ n. sund
ùṇar adv. undan
úṇər prep. under
ùndra v. undra.

Fördelningen mellan *u* ock *ụ* beror här tvivelsutan på den föregående konsonanten. Detta är ju redan a priori sannolikt ock skall ytterligare bestyrkas genom en jämförelse med besläktade dialekter. (Se tabellen s. 122 f.).

Bohusdialekterna överensstämma således nästan fullständigt med äm.: *u*, *ụ* i uddljud, efter **h**, **m**, guttural; *ụ* efter **l**, *ḱ*, **r** (**d**). Endast efter **p**, **f** (**n**) råder delvis olikhet.

I vgm. står i allmänhet överallt *ụ* (*huṇ* o. s. v. Sandström ŏ ock ŭ, s. 26 ff.). Dock uppträder enligt Sandström (a. a. s.

1) Enligt SOÄ. 19: 181 (fel för *-bən?*).
2) ← Gunnulfs- (se SOÄ. 19: 178 f.).
3) SOÄ. 19: 188.
4) Till fvn. **hlunnr** 'kavle'; jfr Aas. s. v. **lunna**.
5) *skùtəlúns* »skutluns» kallade man förr en person, som drog en skuta uppför Dalslands kanal.
6) ← *rŭðn-? (Noreen VSpr. 3: 236; se vidare därstädes samt Wigforss SHF. s. 183 ock där anförd litt.).
7) Mycket vanligt ortnamn, t. ex. en lägenhet under Löverud (SOÄ. 19: 189), till skillnad från många andra **Runningar** även kallat *pælsə-rúṇıŋən* »Pälserunningen»; jfr även SOÄ. 19: 173, 175, 177, 181, 193. 195. Namnet skrives i SOÄ. i överensstämmelse med bruket i orten med ö, men torde vara identiskt med fvn. **ruðningr** m., no. dial. **rudning** m. 'en opryddet plads, et ryddet jordstykke' Aas., icke med fsv. **ryþning** (som är f.). Skrivningen med ö förklaras enkelt genom anslutning till **röja**, **röjning** o. d., då man vet, att äm. *u* stundom motsvaras av rspr. ö, t. ex. *ruṇ*, *luṇ* 'rönn, lönn'. Jfr däremot i Tössbo hd **Rönningen** *røṇıŋa*, *ròṇıŋa* SOÄ. 17: 29, 63, 69, 87 o. s. v.
8) Torde vara kompromiss av rspr. **skynda** ock **skunda** (fvn. **skunda**), vilket av Rz uppges från Dalsland (**skunna sig**); jfr även skeem. *skùṇə sa*, sörb. *skùṇa*, fryksd. *skûṇ*, *skûṇ* (se nedan).

39) ŭ som *u* »framför långt n (ofta äldre nd) samt n + kons. Övergången är sporadiskt genomförd i vissa trakter.» Dessa trakter visa sig huvudsakligen finnas inom Älvsborgs län. Fallen äro:

Vättle hd, *ún̜ər* 'under', *hun̜* 'hund', *húnra* 'hundra', *stun̜* 'stund' (i Skallsjö sn dock *stun̜*);

Kullings hd, Alingsås landsförs. ock Siene: samma exx. samt *ùn̜a* 'unna';

Väne hd. Gärdhem: *hun̜*;

Gudhems hd[1], Ljunghem: *ùn̜a*; Sjogerstad: *hun̜*.

Med undantag av *stun̜* gäller det sålunda uddljud ock efter h. Om amneháradsmålet se nedan.

Även fryksd. stämmer i det närmaste med äm., om vi frånse, att här en dubbel utveckling föreligger efter k (g?) ock l (olika i olika delar av området?). Kallstenius uppställer för bärgslagsmålet (§ 129) den ljudregeln, att ŭ övergår till *u*, resp. *u*, utom framför ŋ, k, mp (där vi ha *o*). I former som *spèn̜ə* 'spunnit', *ɩhóprḙ̄n* 'sammanrunnen', *bḙ̄n* 'bunden' (jfr även *brḙ̄n̜* 'brunnit' s. 13) har enligt K. s. 171 den a-omljudda vokalen analogiskt inträngt. Häremot opponerar sig Sandström ŏ ock ŭ, § 11. Enligt hans åsikt har i bärgsl. ŭ ock ŏ sammmanfallit i *ɵ*. »Särskilt att observera är *ɵ* i orden *spèn̜ə*, *ɩhóprḙ̆n*, *bḙ̄n*» (s. 53, not 3). För amneháradsmålet (i Västergötland vid gränsen mot Värmland) uppställer S. den regeln, att fsv. ŏ ock ŭ — med vissa undantag — sammanfallit i *ɞ*. Bland exemplen härpå finner man *spɞ̀n̜ə* 'spunnit', *brɞ̀n̜ə* 'brunnit'. Man blir då något förvånad att finna, att till undantagen hör, att »ŭ övergår till *u* före n (ock n + kons.)» med exemplen *hun̜*, *brun̜*, *stun̜*, *hunra*. Då måste ju enligt S:s mening *spɞ̀n̜ə*, *brɞ̀n̜ə* ändå vara analogiska former, ock varför kunna då inte bärgsl. *spèn̜ə*, *ɩhóprḙ̆n*, *bḙ̄n* vara det? Saken är emellertid ännu mer invecklad. I Bärgsl. ljudl. ock forml. träffar man, som synes, åtminstone åtskilliga ord med *u* (*u*) före nn. Emot dessa fall stå med *ɵ*, såvitt jag kunnat finna, endast de ovan nämnda partic. ock sup. samt *kèpərʀénstyk* 'kopparrundstycke' (B. lj. 26. 131). Detta ord tycks ju visa, att i åtminstone någon del av häradet unn blivit *ɵn̜*, åtminstone efter *ʀ*[2].

[1]) Skaraborgs län.

[2]) Solør har alltid ü: hüŋn 'hund', üŋna 'undan' lika väl som grüŋn 'grund', klüŋs 'kluns' (ABLarsen Solør, s. 146).

	Äm.	Skeem.
uddljud:	*ùn̲ar, ún̲ər, ùndra*	*ùn̲arə, ùn̲rastə*[1], *ùn̲a*[2], *ùn̲ə*[3], *ún̲ər, ùn̲rə*[4]
efter h:	*hun̲, húndra*	*hun̲, hùndrə*
efter m:	*mun̲*	*mun̲*
efter b, p, f:	*bùn̲ə; pun̲, spùn̲ə; unərfún;*	*pun̲; ùn̲ərfún̲*[5]
efter g, k, ʃ:	*gún̲ar, gùn̲əbyn, gùn̲əʂtøn; kùn̲ə; ʃùn̲ə-sæj*	*gunst* 'gunst'; *kùn̲ə, skùn̲ə sa* 'skynda sig'
efter d (t, n):	*dùn̲ra*	*nùn̲ə* v. 'smågnola'; s. 'egendomlig kvinna'
efter l:	*lun̲, lùn̲a, luns*	*lùn̲ə* 'lund'[6], *luns*
efter ł, r:	*błùn̲a, głùn̲a, kłuns; brùn̲ə, brùnsn̥, grun̲, grùn̲a run̲* s. ock adj., *rùn̲ə, rùm̲gən, sprun̲*	*błun̲* 'blund', *błùn̲ə, kłuns; brun̲* 'brunn', *brùn̲ə, grun̲* s. ock adj., *grùn̲ə* v. 'grunda', *run̲*[7], *rùn̲ə,*
efter s:	*sun̲*	——

Anm. 4. Andra stavelsen i gårdsnamnen *tərmøspən* 'Tormansbyn' (: Thormund) ock *ərmøspən* 'Ormansbyn' (:Ormmund) hänvisar till äldre ŏ. Möjligen ha vi här spår av vokalharmoni. Jfr ABLarsen Kra. vid. selsk. forh. 1913, no. 7, s. 6. Kanske föreligger emellertid folketymologisk anslutning till ordet **mosse**; jfr ovan s. 95 f.

[1]) 'undre, understa' [2]) 'undan'
[3]) 'unna' [4]) 'undra'
[5]) Här synes alltså stå *u* efter alla labialer; som analogiska undantag låta lätt förklara sig *bùn̲ə* 'bundit', *bùn̲eg* 'stickstrumpa', *fùn̲ə* 'funnit', *spùn̲ə*.
[6]) Fsv. **lunde** (ej hos Söderwall, men Klemming Prosadikter, s. 122, r. 18).
[7]) 'rönn' ock 'rund' [8]) 'undan'
[9]) s. ock prep. [10]) 'underlig'
[11]) jämte *bùn̲ə, spùn̲ə.* [12]) 'dunder'
[13]) 'småsjunga' [14]) s. ock adj.
[15]) 'rundstycke' [16]) 'undan'
[17]) 'unna' [18]) 'undra, undre'
[19]) 'underlig' [20]) 'kunna'
[21]) JM. 'kunnig' [22]) JM.

Sörb.	Fryksd.	Bärgsl.[36]
ùṉara, *ùṉaste*, *ùṉa(r)*[8], *ùṉa*, *úṉer*[9], *ùndra*, *ùṉele*[10]	*ùṉa*[16], *ûṉ*[17], *úṉər* s., *ùṉər*[18], *ùṉle*[19]	*úṉər* prep. lj. 80, *ùnrə*[37] f. 57
huṉ, *húndra*	*huṉ*	*huṉ* lj. 142, *húnra* ib. 80
muṉ	*muṉ*	*muṉ* ib. 8
puṉ, *pùṉare* 'lispundsvikt', men *unərfúṉ*[11]	*puṉ*; *úṉər fúṉ*	*ʃipun*[38] ib. 141; *fùni*[39] ib. 80
kùṉa, *kùṉe*, *kùṉi* 'kunnig', *skùṉa* 'skynda'	*kôṉ*[20], *kùṉi* ~ *kùṉe*[21], *skûṉ*[22] ~ *skûṉ*[23]	*gùṉəshǿjda* n. pr. ib. 35; *kûṉ*[40] f. 62
dúnder[12], *dùn(d)ra*; *nùṉa*[13]	*dúṉər*[24], *dùṉər*[25], *dúnskər ı dǫ́n* interj.	*dùnrə*[41] f. 53, *dún(sk)ra-dǿ*[42] ljudl. 138; *tùndl̥*[43] ib. 82
luṉ 'lund', *luns*	*luṉ*[26] ~ *laṉ*[27], *lûṉ* ~ *lûṉ*[28], *luṉ* ~ *ləṉ*[29] *ləns*[30]	*luṉ* (sic!) 'länd' ib. 80
bl̥uṉ, *bl̥ùṉa*, *kl̥uns*; *bruṉ*, *brùṉe*, *gruṉ*[14] *grùṉa*, *ruṉ* 'rönn' o. 'rund', *rúṉstøke*[15]	*bl̥əṉ*[31], *bl̥əṉa*, *kl̥əns*; *grəṉ*[32], *grêṉ*[33], *rəṉ*[34], *sprəṉ*[35]	*brŭn* 'brunnen' ib. 181, *ruṉ* ~ *ʀuṉ* 'rönn' (ib. 107), *ruṉ* 'rund' (ib. 13)
——	*səṉ* 'sund'	——

m) Före *l̥*-förbindelser → *u*, *ṵ*: *bṵḍə* m. 'böld'[44], *gul̥v* 'golv'[45] *íṉhṵ́ḍ* adj. 'urhålkad'[46].

[23]) JM. 'skynda'
[24]) 'dunder'
[25]) 'dundra'
[26]) Fvn. **hlunnr** 'kavle'.
[27]) JM 'stock till underlag'
[28]) JM. 'dra ihop timmer'
[29]) Fvn. **lundir** pl. 'höft'.
[30]) 'luns'
[31]) 'blund'
[32]) s. ock adj. 'grund' (~ *gruṉ*) enligt JM.
[33]) 'grunda'
[34]) 'rund' (~ *ruṉ* JM.)
[35]) 'sprund'
[36]) Siffrorna hänvisa till Kallstenius Bärgslagsmålets ljudlära (lj.) ock formlära (f.).
[37]) 'undra'
[38]) 'skeppund'
[39]) 'skicklig'
[40]) 'kunna, -de'
[41]) 'dundra'
[42]) En svordom.
[43]) 'tunnel'
[44]) Fsv. **bulde** (~ **bolde**).
[45]) Fsv. **gulf** (~ **golf**).
[46]) Jfr sv. ock no. dial. **innhol**, fsv. **ihul** 'ihålig'.

Undantag: I *ul·v* m. 'uv' ha väl orden ŭlv ock ūv sammansmält (även i no. dial. ofta **bergulv, steinulv** Aas.); uddljudsställningen kan också ha haft betydelse för vokalkvaliteten[1]. Här kan också nämnas *úl·əbǽr*, *úl·əbæștré* n. 'olvon' (Viburnum opulus)[2].

Anm. 5. Om behandlingen av iū jfr nedan under iū s. 133.

Äldre ū.

§ 34. **Äldre ū blir i regeln** *u*, **vid förkortning** *u*:

àntúrə-sæȷ v. göra sig till, *àntuṛəpésə* m. person som »anturar sig»[3]
brur[a] f. brud, *brùgóm* m. brudgum
buk m. buk, *bùgjǫ́l·* m. bukgjord
bur m. bur
dràsút m. drasut[4]
du pron. du
duk m. duk
dùra v. dåna[5]
dùva[b] f. duva
fru f. fru, dam (i kortspel
gnu[c] v. gno
grus n. grus
grùva f. gruva (t. ex. i spisen)
hus n. hus
knut m. knut
knùvl·ətə adj. knotig, knölig[6]

a) *brur* Fränd. b) *dùva* Fränd. c) *gno* Fränd.

1) Samma motsättning råder mellan *gul·v* ock *ul·v* 'u(l)v' i sörb. I skeem. stå å ena sidan *gul·v* [*sul·v* 'solv'], å andra sidan *ul·v* 'uv', *hul·k* 'upphöjning', *gùl·kə* 'spy'. Lindberg s. 161 antar, att före *l·* + kons. *u* är det ljudlagsenliga, ock förklarar *gul·v* som lånord (!) ock *sul·v* som ombildat efter »verbet **sölfva**, hvilket finns i Småland»; detta ändras dock s. XIX: »Uppgiften om vbt »**sölfva**» utgår. *sul·v* troligen lånord.» Det sista är rätt rimligt, då det inhemska ordet i dessa trakter väl är **hovold.** Om **solv** se Noreen VSpr. 3: 223.

2) No. dial. **ulvabertre** Ross, o. s. v.

3) Sv. dial. **anturas** Rz. Jfr no. dial. **tūra** 'buldre, brage; støie, lege, more sig' Aas.? Kanske föreligger sammanblandning (kontamination) av två ord, man kunde möjligen jämföra no. dial. **andøra** 'klodrian', **and(t)yrja** 'tvær og modvillig person' Aas.

4) Jfr (Tamm Et. ordb. 98 ock) Noreen VSpr. 3: 257.

5) Jfr F.-T. 167.

6) No. dial. **knuvlutt** 'ujævn, knudret' Aas., till **knuvl** 'liden rundliniet ujævnhed eller knude paa en flade' Ross; jfr no. dial. **knuv** 'en fast masse med afrundet top' Ross ock vFriesen Mediagem. s. 62.

kru̱ n. krut[1]
krù̱ka f. kruka
krǽ̱tu̱r n. kreatur
kù̱ḷa f. kula

kù̱pa v. kupa (potatis
bí̱kú̱pa[a] f. bikupa
kù̱va f., *à̱ḷəkú̱va* elritsa (Phoxinus aphya)[2]

[a]) *bí̱kú̱pa* Fränd.

[1]) Skeem. *kru̱*, no. dial. (däribland Østl.) även **kru** (Aas. s. 393).

[2]) Om detta ord skriver SAOB, art. **alkufva** (A 931) ungefär följande: Då ordet huvudsakligen tyeks vara hemma på Dal, äger sannolikt etymologiskt sammanhang rum med det från Smaalenene belagda **aalekuva** 'et slags fisk' Aas., sannolikt benämning på tånglaken (Zoarces viviparus), som i Norge även kallas **aalekusa**. Detta skulle vara den äldre betydelsen. Tånglakens namn skulle sedan »ombildats l. omtydts till benämning för älingen, kanske med anslutning till andra med **al-** l. **äl-** början de namn för denna sista fisk . . . eller med anknytning direkt till trädnamnet **al** . . . hvaraf namn på älingen stundom bildats, sannol. på grund däraf att den gärna uppehåller sig mellan alarnas rötter. . . . Den senare ssgsleden har kanske . . . uppstått gm i eufemistiskt intresse företagen ombildning af **-kus(s)a** l. **kut(t)a.**» Tånglaken skulle åter kallats **ålkus(s)a, -kut(t)a** (av **kus(s)a, kut(t)a** 'pudendum muliebre') på grund av att den enligt folktron anses stå i otillbörligt förhållande till ålen (vara ålens moder enligt Smitt Skand. fiskar s. 607); jfr da. **aalekone**, ty. **aalmutter**, ags. **ǽlepúta**, holl. **aalpuit** (rörande det sista ordet jfr häremot F.-T. 599). Denna åsikt förefaller mig föga sannolik. A priori finns det, förefaller det, myeket liten anledning att vänta sig, att Zoarces ock Phoxinus skulle förväxlas med varandra. Den förra är uteslutande en saltvattensfisk, den senare förekommer visserligen (Smitt a. a. s. 757) även någon gång i salt vatten, men är eljest näst spiggen »den allmännaste och mest spridda af alla Skandinaviska halföns sötvattensfiskar» (Stuxberg Sv. o. Norges fiskar, s. 493) ock »uppehåller sig företrädesvis i bäckar» (sst. s. 494). Enär denna förväxling icke kan ha ägt rum inom Dalsland, där ju intet saltvatten finns, följer härav vidare, att ordet på Dal, där det lever med så kraftigt liv — se t. ex. sjönamnen — skulle vara lånord från Norge. Zoarces är 30—45 cm. lång (sst. s. 361), Phoxinus är blott 7,5—10 cm. (sst. s. 493; enligt Smitt a. a. s. 454 blott 6—9 cm.) lång. Deras utseende är högst olika (Zoarces har man med visst skäl liknat vid en lake: **tånglake**). Vidare är det ju blott en gissning, att no. **aalekuva** betecknar Zoarces. Jag har förgäves sökt få reda på ordets exakta betydelse, däribland även med negativt resultat vänt mig till en norsk auktoritet beträffande fiskar ock fisknamn, dr O. Nordgaard i Trondhjem. Genom en sannolikhetsberäkning kommer man emellertid snarast till att **aalekuva** betecknar Phoxinus. Enligt Aasen betecknas **aalekuvan** även med namnet **kuva** — alldeles som Phoxinus

lụka f. lucka[1]	*mụr* m. mur
lụs f. lus	*mụra* v. mura
lụt f. lut	*mụs* f. mus
mụlə m. mule	*pụka* v. plåga

på Dal heter både **alekuva** ock **kuva**. **Aalekuva** är tydligen en lokalt högst inskränkt benämning. Nu är det ju karakteristiskt för Phoxinus, att denna lilla till föda ej använda fisk har en mängd landskapligt mycket begränsade namn (se t. ex. Stuxberg a. a. s. 493 noten); samma är förhållandet i Norge, t. ex. **ørekyta** Aas., **aakyte** Ross (s. 938), **gorkime**, **gorkyta** Aas. Dr Nordgaard anser det också »overveiende sandsynlig, at **aalekuva** hos Aasen betegner Phoxinus aphya». — Förra leden i **al(e)kuva** är tvivelsutan **al** 'alnus', liksom i en hel del andra benämningar på Phoxinus, t. ex. **äling** (i Västergötland *ælịŋə* Landtmanson 1 ock r, s. 57; jfr dock F.-T. 1412), ty. **elritze** (se Kluge Et. wb.$_7$ s. 113), ehuru anledningen härtill är något dunkel (knappast, som Tamm Et. ordb. s. 122 föreslår, på grund av färglikhet, snarare med SAOB därför att fisken uppehåller sig mellan alrötter). Formen **aale-** i norskan kan bero på anslutning till **ål** (Phoxinus användes som agn på ålrev enligt Lignell 1: 58); men **ăl** i uddljud synes i norskan (även i Smaalenene, se t. ex. Aasen s. v. **aalmark**, Solør **aalmerkje**) i allmänhet ha givit **aal**, vilket visas av prefixet **aal** ~ **all**, tydligen, som redan Aasen påpekar (s. 30), motsvarande resp. fvn. **al** ~ **all** (jfr nu även ABLarsen i MM. 1914: 150); *ạl* 'al' finns för övrigt belagt i värmländska bärgslagsmålet (Kallstenius s. 46). **Kuva** föreslår jag att sammanställa med sv. dial. **kuv(e)** Rz 'hösåte, rund hög' m. m. (jfr vidare vFriesen Mediagem. s. 64 f., Fick-Torp Wortschatz, s. 47). Ord med betydelsen 'rundlagt föremål' visa som bekant stora möjligheter till betydelseövergångar ock uppträda ofta just som namn på djur av olika slag; se härom vFriesen a. a. flerest. ock märk särskilt **stickbaggar** 'spigg' Gottl. (s. 98).

Här må tillfogas ett par ord om ordet **hundgädda**, som ingår i namnet **Hundgäddsjön** i Västergötland (SOÄ. 2: 154, 3: 60). Ortnamnskommittén ansåg ordet vara »troligen namn på ett slags stor gädda». Sahlgren (Skagershults sockens naturnamn, s. 49) ansåg det betyda 'elritsa' enligt en muntlig uppgift från Göteborgstrakten samt meddelade även en uppgift från Skåne, där det skall betyda 'grodyngel'. Betydelsen 'elritsa' anföres även av Smitt (a. a. s. 757, från Västergötland), Lilljeborg (Sveriges och Norges fiskar 1: 553 efter C. U. Ekström, K. Vet.-Ak:s Handl. 1830—38) ock Stuxberg (a. a. s. 493 noten). Däremot anför Rietz från norra Halland **hundagädda** 'spigg, Gasterosteus'; jfr härmed även Hof (Dial. vestrog. s. 151) »**hunnfisk**. Sv. **spigg**»; jfr **skitspigg** hos Artedi som namn på elritsan (Smitt a. a. s. 757).

[1]) No. dial. **lūka** Aas., nisl. **lúka** Vigf.

pùkə, *hæstəpùkə* m. (förr:) nattman, (nu:) en som far illa med hästar[1]
pùsta v. pusta[2], *àŋpústn̥* adj. andfådd[3]
pùta f. dyna[4]
rútər s. ruter
skrùvə m. skruv[5]
skùra v. skura
skùta f. skuta
ʎlu[a] adj. slug
ʎlut n. slut
ʎlùta v. sluta
snu[b] v. sno
snur f. snodd[6]
snus n. snus
stuk m. sädesskyl[7]
stùka v. sätta i skylar
stur adj. vid dåligt humör[8]
sùga v. suga
sùpa v. supa
sur adj. sur
sùsa v. susa
stènsút m. snorgers (Acerina cernua)[9]
tru[c] v. tro
trùtna v. svälla[10]
túsn̥ kard. tusen
tut m. pip[11]
tùva f. tuva
tùvlətə adj. tafatt l. d.[12]
ut adv. ut
ùta prep., konj., adv. utan, såvida icke, eljest[13]
ùtarə adj. yttre
u-[d] negerande prefix[14]

a) *ʎlu* Fränd. b) *snǫ* Fränd. c) **tro** Ör (Bond 305), Gunn (Bond 368). d) *ǫ-* Fränd, **o-** Ör (Bond 305 f.), Gunn (Bond 315 o. s. v.).

1) Fsv. **pūke**, fvn. **púki** 'djävul'.
2) Mlt. **pûsten**.
3) Jfr Torp Nyn. et. ordb. 5.
4) Fvn. **púta** 'meretrix' (fsv. **grundpūta**; jfr Noreen VSpr. 3: 254).
5) Mlt. **schrûve**.
6) Fvn. **snúðr** (m!).
7) Jfr sv. dial. **stuka** ds., m. m. (se vidare om ordet Noreen VSpr. 3: 260).
8) Jfr fvn. **stúra** 'stura, kura' H.-T., m. m.
9) »**sten-sut** m. ett slags fisk; måhända Petromyzon Planeri [d. v. s. 'igelnäjonöga']. Dls. (Tössbo)» Rz; **stensut** 'stensimpa, Cottus gobio' Stuxberg Sveriges o. Norges fiskar, s. 255. Jämföras kan möjligen fryksd. *stèsur* 'stensimpa (Cottus gobio)' JM. ock det av Linné (se ovan s. 7) från Åmål anförda **stensugare** 'stensimpa?' Skulle ordet kunna vara en kontamination av **stensugare** ock **stenbit** 'namn på diverse olika fiskar' (se Stuxberg a. a. reg.)?
10) Fvn. **þrútna**.
11) Jfr F.-T. 1295 f.
12) ← ū? — No. dial. ha **tuvlutt** 'lig en tuvl' Ross, **tuvl** m. 'famler, stymper, stakkel' Ross, **tuvla** v. 'gaa planløst og sløvt omkring' Ross.
13) Antagligen med förkortning i svagton.
14) T. ex. *ùhørja* 'ohyra', *ùvét* 'ovett', *ùfjágkələ* 'trasig' (med svagtonigt prefix: *umójələ* 'omöjlig', *urímələ* 'orimlig').

u står således i *gnu̯, snu̯, tru̯* ock prefixet *u̯-*; däremot o i *kǫ, bǫ* (v. ock s.), *brǫ, sǫ*. Emellertid uppger SOÄ. 19: 187 för hemmansdelen Rösebo (till gården Hökhult) uttalet *rǿsəbu* ock för gården Näsbo (sst. 190) *nǽsbu̯*. Lignell uppger (från Edsleskog?[1]) **ku, su, bu** 'bod' (s. 102), Lundell Lmalf. **bude** från »Vedbo»; jfr även **ku** Håbol (Peter Andersson, ovan s. 15), **kretturebuskap** Langer 30, 38 (»Mo», »Högsäter»). Inom ortnamnsmaterialet äro **u**-former vanliga från hela Dal, speciellt för **bo(d)**. Jag ger här en sammanställning för Vedbo hd av påträffade såväl **u**- som **o**-former utan garanti för absolut fullständighet:

1. **bo** o. d.

Ed: Sinstebo *sınstəbu̯, sı̀nstəbu* SOÄ. 19: 8; Bodalen *bú̯dan* ~ *bú̯dan* (~ *bǫ́dan*) s. 10; Bodane *bù̯anə*, **Budennä** 1540, 1541 o. s. v. s. 10; Söderbo *sø̀rbu̯* s. 17; Tolebo *tǫ̀ləbu̯* ss. 17, 27; Bodane *bù̯nə, bú̯nə* s. 24. Däremot Bohem *bǫ́hem* s. 11; Lebo *lébo, lébo* s. 20; Bovattnet *bǫ́vatnə* s. 214; Tössbotjärnet *tø̀sboʂæŋə* s. 222.

Håbol: Jonsbo *jónsbu* s. 40; Bodane *bù̯anə*, **Buann** 1551, **Buanna** 1552 o. s. v. s. 42; Rossboden *rǿsbua* s. 51; Tostebo *tèstəbu̯, tèʂʈəbu* s. 52; Bovallerud *bú̯valərə* s. 55. Men Bovattnet *bǫ́vatnə* s. 227.

Laxarby: Bodane *bù̯anə*, **Budanne** 1563, **Buanne** 1600 s. 56 f.; Kättilsbo *ʝı̀tǝlsbu* s. 66; Solsjöbodarna *ʃǫ̀ʂəbu̯anə*, **Solsiöbuan** 1586 s. 70 f.; Geteboden *jètəbu̯a* s. 71; Butjärnet *bù̯ʝæŋə* s. 236. Men Rossboden *rǿsbǫa* s. 69.

Nössemark: Bomarken *bu̯marka* s. 74; Grättisbo *grǽsbu* s. 76; Kollsbo *kǿlsbu̯* s. 76; Bårbo *bǿrbu̯* s. 76; Sillebo *sıləbu* s. 85; Valsebo *valsəbu̯* s. 86.

Rölanda: Blott Boden *bǫ́a* s. 93.

Steneby: Boden *bú̯a* s. 105; Kättilsbo *ʝètəlsbu̯* s. 116; Skärbo *ʃærbu* s. 120; Åsnebo *ǫ̀snəbu* s. 124.

Tisselskog: Värnebo *vǽŋəbu* s. 134.

Torrskog: Fjösbo *fjǿsbu̯* s. 137; Svanbo *svànbu̯* s. 137; Lugnabo *loŋnabu̯* s. 139; Håboda (*hǫ̀bodǫ*): **Hålbuane** m. 1600-t. s. 160 f.; Görebo *jǿrəbu̯* s. 141; Ängebo *æŋəbu̯* s. 144; Ljusebo *lỳsəbu̯* s. 145.

Töftedal: Bodön *bù̯øa* s. 288. Men Boden *bǫ́a* s. 147.

Vårvik: Kollsbo *kǿlsbu* s. 162; Budalen *bù̯daŋ* s. 163; Bodasjön *bù̯ʃøn* s. 290; Bufjorden *bù̯fjoŋ* s. 292.

Ödskölt: Bodane *bù̯anə*, **Buanne** 1597, 1600, **Buane** 1711 s. 200 f.

[1]) Jfr ovan s. 3 med not 3.

2. **bro.**

Ed: Brotjärnet *brúşæŋə* (2 st.) s. 214; Stenbrotjärnet *stènbrușæŋə* s. 221. Men Jordbron *jòdbron* s. 19 (obs. ren riksspråksform).
Håbol: Brohögen *brúhøgən* (~ *bróhøgən*, *brógən*) s. 44. Men Skumbron *skòmbroa* s. 55.
Nössemark: Blott Brotjärn *bróşæn* s. 249.
Rölanda: Brokullen *brúkəl* s. 103.
Steneby: Brotjärnet *brùʒæŋə(t)* s. 263. Men Långebroudden *làŋəbroødən* s. 109; Brohögen *bròhøgən* s. 113; Brobacken *bròbakən* s. 121; Brokasen *bròkasa* s. 121; Norebro *nòrəbro* s. 269.
Tisselskog: Stockebro *stòkəbru* s. 126.

3. **ko.**

Nössemark: Kobäcksdalen *kúbækdar* s. 261.
Steneby: Kotjärnet *kòʒæŋə(t)* s. 264.
Tisselskog: Komossen *kòmøsən* s. 133.
Vårvik: Kotjärnet *kùʒæŋə* s. 291.

4. **so.**

Håbol: Sohögen *súhøgən* s. 49.

Ännu mer överväga **u**-formerna i Valbo hd; vid genomgång av Ortnamnskommitténs manuskript har jag antecknat av **bo** 27 namn med **u**, 1 med **o**; av **bro** 5 namn med **u**, 1 med **o**; av **ko** 1 namn med **u**, 1 med **o**. Även i de tre övriga häraderna äro **u**-former vanliga. Här nedan anföras de beläggställen, jag påträffat (äldre eller moderna); då ingenting särskilt nämnes, är det fråga om **bo(d)**:
Tössbo: Edsleskog SOÄ. 17: 3, 119; Fröskog ib. 16 f.[1]; Mo 124; Tösse 52 f., 60 f., 62 f.; Ånimskog 86 f., 94, 143.
Nordal: Dalskog SOÄ. 15: 6, 8, 10, 14; Gunnarsnäs 24; Holm 36, 40, 43 (**su**!); Skållerud 62; Ör 80[2], 86.
Sundal: Bolstad SOÄ. 16: 2 f., 4, 11, 21 (**bru**!); Brålanda 26 f., 44; Frändefors 64 ff., 66, 68, 74, 76, 76, 84, 92, 95; Gestad 104 f., 116, 119, 120; Grinstad 124 (**bru**!); Sundals-Ryr 145.

Det synes knappast vara djärvt att anta, att för icke så länge sedan hela Dal haft **u** i de ifrågavarande orden, fast detta numera delvis utträngts av riksspråkets **o**.

---

[1]) Bodane *bùanə;* detta vanliga namn heter nästan jämt så.
[2]) Bodane *bùanə;* så när som på detta äro alla fall från Nordal äldre citat.

§ 35. **Särskilda fall.**

a) ū → *ǫ* framför n:

brǫn adj. brun
dǫ̀nbúlstər m. dunbolster
bǻkǫ́ m. ytterbräda[1]
lǫ̀nər s. pl. nycker[2]
tǫn n. mindre ingärdad betesplats[3].

Anm. 1. Till belysning av åldern av denna övergång, som föreligger även i bohusdialekterna ock många norska mål, må anföras några ortnamnsformer från Dal ock Norge: Högsäters sn, Valbo hd: **Tun** *tǫn*, **Ton** 1579 (SOÄ. 18: 47); Dalskogs sn, Nordals hd: **Tonbyn** *tǫ̀nbyn* (förra leden är **tun**), **Tonebyn** 1629 ff. (SOÄ. 15: 14 f.); Smaalenenes amt: **Elgetun** (Vestre ock Østre) *æ̀ljetón*, **Ellitonn** 1604 (Rygh No. gn. 1: 132, 157); Akershus amt: **Elton** *æ̀ltŏn* (**Ælghærtun** 1377), **Elgeton** 1520 (2: 402); **Hareton** *hăˋrătón* (»sidste led er sikkert **tún** n.»), **Harrethonn** 1578 (2: 169).

b) Behandlingen av fonemet **ūm**: *rum*[a] n. 'rum', *rùmə* n. 'rum, utrymme', *skom* n. 'skum'.

F.-T. 1039 anta för nno. ock nsv. **skum** en grundform med ŭ. avljudande med fht. **scûm** o. s. v., detta antagligen på grund av vissa olikheter i behandlingen av orden **rum** ock **skum** i no. dial. (»neunorw. **rôm**» F.-T. 919: »norw. dial. **skŭm**» 1039; enligt Ross No. bygdemaal, flerest., synas dock de bägge orden i allmänhet följas åt i norska dial.). Ett dylikt antagande kunde förklara olikheten *rum*(*ə*) : *skom* i äm.; ***skŭm** ger *skom* enligt § 33 a, ock **ūm** finge antas ge *um*. Emellertid är detta antagande problematiskt ock har bestritts av Sandström ŏ ock ŭ, s. 48, not 1, Noreen VSpr. 3: 248 med not 6. Möj-

---

[a]) **rommit** 'rummet' Dahlstierna (Kunga Skald str. 179: 5, Hanselli 6: 49).

---

[1]) Best. f. *bǻkǫn* 'yttersta brädan vid sågning av en stock'; fvn. **húnn**, no. dial. **bakhun**; jfr F.-T. 430. Formen *bǻkǫ́* är tydligen subtraktionsbildning.

[2]) Fsv. **luna** från mlt. **lûne** (jfr F.-T. 663).

[3]) Särskilt för svin: *svìnətǫn*, *grìsətǫn*; fvn. **tún**. Ordet förekommer även i dialektfärgat rspr., så t. ex. i en »delningsbeskrifning till laga skiftet uti Djupviken» 1852 flerestädes (skrivet **Thon**); *tǫ́nə* 'Tunet' är ett vanligt ortnamn (SOÄ. 19: 173, 175, 183 o. s. v.). Ordet synes motsvara vad som i Västergötland benämnes **tå**: »En mindre, nära gården liggande och åt svinen upplåten betesmark kallas tå eller svinatå, *tą*, *svìnatą*» (O. W. Sundén Västgötasocken, s. 3).

ligen kunde *ràmə* tänkas utgå från *rȳme (jfr fsv. **forryme** n. SL.); något motbevisande exempel på utvecklingen av fonemet **ȳm** känner jag icke; *rum* är säkerligen i alla händelser ett sent lånord, som anslutit sig till *ràmə*. I sörb. (där 'skum' heter *skom*) ha vi *rum* 'rum', *ràma* 'utrymme', *ràma* 'rymma' (i bägge betydelserna), *ràmli* 'rymlig'; här uppträder emellertid även äldre **ȳm** som *um*, t. ex. *grum* 'ful', *sùma* 'simma' (gentemot äm. *grøm*, *sòma*). Kanske kunde *ràmə* vara lånord från dessa trakter? (Jfr även Kallstenius s. 145.)

c) Förbindelsen **i̯ū**.

1. Efter r ock *l* → *y*:

brỳta v. bryta	*glỳpıg* m. grabbnäve[2]
dryg adj. dryg	*gryn* n. gryn
drỳpa v. drypa, *drỳparə* m. en sorts hackspett	*kry* st. v. krypa[3]
flỳga v. flyga	*krỳpa* v. krypa
flỳta v. flyta	*rỳka* v. ryka
frỳsa v. frysa	*smỳga* v. smyga
glýpnǽvə m. grabbnäve[1]	*strỳka* v. stryka.

2. Efter n → *y*: *nỳpa* v. 'nypa', *nỳpər* s. pl. 'nypon', *nýpətọ̀ŋ* n. nypon (växten), *nỳsa* v. 'nysa'.

Det är dock möjligt, men knappast sannolikt, att *y* i dessa ord utgår från äldre **ȳ** (om **nypon** se i så fall Noreen VSpr. 3: 254); däremot är väl *nỳra* 'njure' = fvn. **nýra**.

3. Före *l* → *ju*: *jul* n. 'jul', *jul* f. 'jul' (vanligen best. f. *júla*), *ʃul* n. 'skjul'.

Att dessa former äro ljudlagsenliga (ock icke till äventyrs influerade av rikspråket, något som man med säkerhet kan anta om en del nedan anförda ord), framgår av en jämförelse med andra dialekter, som i större utsträckning än äm. visa övergång **i̯ū** → (j)**ȳ**: sörb. ock skeem. *jul* '(b)jul, jul', *ʃul* 'skjul'[4], s. Hall.

---

[1]) Jfr no. dial. **glupa, gljupa** 'sluge' m. m., **glup, gljup, glȳp** 'glubsk; dygtig, prægtig' m. m. Aas., Ross.

[2]) Jfr föreg. Ordet torde vara bildat i analogi med *gọ̀pıg* 'båda händer fulla'.

[3]) No. dial. **kryda kraud** Aas.; jfr Aas. s. v., F.-T. 585.

[4]) Lindberg (§ 104) konstaterar också för skeem. att »före *l* kvarstår dift.» Jfr förhållandet i danskan.

delvis *jul* '(h)jul' (Wigforss SHF. s. 384); jfr även *julǝkasa* Julekasen i Nössemarks sn[1].

4. I övriga ställningar → **ju, jy, y:**

α) **ju:** *bju* v. bjuda
jur[a] n. djur
jus n.[b] ock adj.[c] ljus
jùta v. gjuta[2]
mjuk adj. mjuk
ʃu kard. sju
ʃuk adj. sjuk
ʃùkǝ m. sjukdom
ʃus m. skjuts
ʃùsa v. skjutsa;

Lånord äro: *júni* s. 'juni' ock *júli* s. 'juli'.

β) **jy:** *jyp*[d] adj. djup
jyr n. juver
jỳskǝ m. ljumske
jỳtǝrǝ n. pr. Juterud[3]
ʒyr[e] m. tjur
ʒyr[f] n. tjuder
ʒyv[g] m. tjuv;

γ) **y:** *lỳga* v. ljuga
lỳsǝʒaŋǝ n. pr. Ljusetjärnet[4]
lỳsna v. ljusna
skỳta[h] v. skjuta (= schiessen)
skỳva v. skjuta (= schieben)
sy v. sjuda
tỳta[i] v. tjuta, gråta.

Av de under α anförda orden kan ett flertal med stor sannolikhet anses vara påvärkade av riksspråket:

bju: jfr **by** Henr 49, 102.

jur: jfr **djyra** Henr 3, 17 o. s. v., **djyra** Langer 28 (»Nössemark»), *jỳrǝhaʒǝn* Djurehagen, torp i Järbo sn, Valbo (*jýrǝt* Djuret ib.[5]); jfr även Wigforss SHF. s. 387.

jus: jfr *lỳsǝʒaŋǝ* under γ ovan; **lys** 'ljus' är överallt i Vedbo ock Valbo vanligt i ortnamn (se SOÄ. 19: 84, 218 f., 240 etc.[6]); jfr **lys** Ekelund[7] (1874), **lys** s. Henr 102 (men **ljus** s. 38, 102), adj. 63, **lys** s. Langer 27, 39 (»Nössemark, Högsäter»), **lysegurt** 'ljusgult' Langer 12 (»Färgelanda»).

---

a) **jur** Gunn (Bond 345, 355). b) **jus** Gunn (Bond 341, 361). c) *júsǝ* Fränd. d) *jyp* Fränd, **jup** s. Gunn (Bond 315). e) *ʒyr* Fränd, **tjyr** Gunn (Bond 315). f) *ʒyr* Fränd. g) *ʒyv* Fränd. h) *skỳta* Fränd. i) *tỳta* Fränd.

---

1) SOÄ. 19: 85.
2) Pret. ock part. *jùtǝ*, *jut*.
3) Enligt SOÄ. 19: 175; av **jute** eller **gjutare**?
4) 2 st. Enligt SOÄ. 19: 298. »F. led. är best. form av adj. **ljus** (i dial.form **lys**)».
5) Enligt SOÄ. 18: 65.
6) Jfr även SOÄ. 15: 112.
7) Jfr ovan s. 12.

mjuk: jfr **myk** Lignell (s. 109), Lampa[1], Segerstedt 4; jfr även Wigforss SHF. s. 387.

ſuk: Ekelund (1874) uppger **sjyk**.

Ordet **bjur** 'bäver' finns belagt i ortnamn i formen **byr** från Ed (SOÄ. 19: 213), Håbol (43), Laxarby (236), Nössemark (248), Töftedal (282), Ödskölt (303) samt från Färgelanda[2] och Ödeborg[3] i Valbo; i formen **bjur** från Nössemark (248 f.), Torrskog (139), Ödskölt (203) samt Högsäter[3] i Valbo.

Förhållandena äro för övrigt något oklara, särskilt förhållandet mellan **jy** ock **y**. Att **y**, ej **jy** står i de starka värben, kan delvis bero på deras andra former (pres. **lyger**, pret. **lög** o. d.). Här ser jag förklaringen till olikheten *tỳta : ɣyr, ɣyr, ɣyv*. Men varför *jỳskə* bredvid **lys**, *lỳsna?* Kanske ligger saken sålunda: **tiū** (**þiū**) ger *ɣy* (med ovannämnda undantag); **iū** i uddljud (inklusive urspr. **diū-** — ock **giū?** — men ej **liū-**) ger *jy* (*jyp, jyr, jỳtərə*); **iū** i övriga ställningar ger *y* (t. ex. **byr, lys, myk, sjyk?**). Återstår då huvudsakligen att förklara *jỳskə;* här torde **ū** ha förkortats före det progressiva **i**-omljudets inträdande; **iū** får antas ha givit **jy** (där ej **ŭ** blivit ɷ såsom i *joŋ* 'ljung', *ɣok* 'tjock' m. m.). Ytterligare exempel härpå saknas mig, jfr dock **jyst** 'just' Sv. skämtl. n. s. 1: 15 (från »Syddalsland»), n. s. 2: 8 (från [syd-] »Vestra Dalsland»). Emellertid skulle man då vänta sig, att **y̆** framför **sk** skulle gått vidare till **ø** (jfr *søskən* 'syskon' m. m., nedan s. 137 f.), liksom **jy̆** ← **iŭ** framför konsonantgrupp i ett par andra ord gjort: *jòfika* n. pr. 'Djupviken', *ʃøtan* kard. 'sjutton', *ʃøtı* kard. 'sjuttio'[4].

Kallstenii förklaring av bärgsl. *jysk* f. 'ljumske' såsom beroende på **i**-omljud av **iū** (Bärgsl. ss. 169, 157) är omöjlig; med denna förutsättning kan man väl aldrig komma till annat än ***lysk**.

Anm. 2. *ɣìva*[a], *hǿɣiva* f. '(hö-)tjuga' synes alldeles oförklarligt (jfr *ɣyv* 'tjuv' ovan).

---

[a]) *ɣỳva* Fränd.

---

[1]) Sverige 3: 27. [2]) SOÄ. 18: 5, 17.

[3]) Ortnamnskommitténs otryckta samlingar.

[4]) Redan fsv. syøttonde; »dürfte eine kontamination von **siuttān-** → ***syttān-** → ***søttān** und **syū-** voraussetzen, wie auch nschw. dial. **sjöttan** 17» Noreen Aschw. gr. § 493, anm. 3; likaså Kallstenius s. 156 för bärgsl. *ʃøtan*.

Äldre ȳ.

§ 36. **Äldre ȳ → ø̜, ǫ̜, vid förkortning ø, ǫ, regelbundet i gammal kort stavelse**[1]:

stēgbøjəl m. stigbygel
føre adv. före
hóvəl m. hyvel[2]
mø̂, mø adv. mycket, *mø̀nhēta* f. best. f. myckenhet
nøt f. nöt
stø v. stödja
sø[a] adv. söder, *sø̀bákən* n. pr. Södra Backen m. fl. ortnamn
tøjəl m. tygel
tørə n. töre[3]
çìnətørəl m. kärnstav[4]
óvər prep. över.

§ 37. **Särskilda fall.**

a) Före *ŗ* har det ur ȳ uppkomna ö't i likhet med andra ö'n gått vidare till *u̜*; materialet återfinnes längre fram under äldre **ō** s. 159.

b) **ȳn** tycks ha givit *un*: *lun* s. lönn[5]. Jfr utvecklingen **ŭn → *un*** (ovan s. 111). Jfr vidare om ordet Hesselman i och y, s. 45, Noreen VSpr. 3: 213 ock sörb. skeem. *lun*. Dahlstierna har däremot **löön** (Kunga Skald P 2).

c) I två ord med formen **dyvel** synes äldre ȳ uppträda som *y*:

1. *dỳvəl* m. 'litet tjärn på mossmark' (**dy̆vel** Ed, Sv. landsm. 1914: 67; *ʂìtəldyvəl* Kitteldyveln Håbol, SOÄ. 19: 230; *mȧdyvəl* Mardyveln, *tùʂaŋʂdyvlanə* Tutjärnsdyvlarna Nössemark, ib. 253, 256; *hòksdyvəl* Högsdyveln, **Svennerudsdyveln** Steneby, ib. 264 266; *dỳvəl* Dyveln Vårvik, ib. 290; — *dỳvl* Dyveln Edsleskog [Tössbo hd], SOÄ. 17: 115). Ordet är sålunda belagt från ett

---

[a]) **Söd** Dahlstierna (Hanselli 6: 79).

---

[1]) Om betingelserna för inträdandet av ǫ se under **ō**.

[2]) Såsom Wigforss SHF. s. 57, not 4 påpekar, tyder fördelningen av former med **y** ock **ø** hos Hesselman i och **y**, s. 99 på att vi ha att utgå från äldre **ȳ**.

[3]) No. dial. **tyre** Aas.

[4]) Se Hesselman i och **y**, s. 109.

[5]) Fvn. **hlynr**. Formen **hlunr** som upptas hos Egilsson (ock efter honom även Noreen Aisl. gr.$_3$ § 382, 3) torde icke ha existerat. Den saknas i F. Jónssons nya upplaga av Egilsson.

sammanhängande område bestående av Vedbo hd (utom de sydligaste socknarna) ock Edsleskog i nordvästra hörnet av Tössbo hd. För övrigt synes det vara obekant. Det bör tydligen (SOÄ. 17: 115) sammanställas med no. dial. **dy̆vle** n. 'en liden dyb sump' Aas., **holdyvle** (**hooldivli**, **-døvle** Ross) 'mudderhul, pøl, dyb sump' Aas., vilket ord möjligen finns belagt från Valbo hd: Dövlesjö *dòvləʃo̱* i Valbo-Ryrs sn, varifrån rinner Dövleälven *dóvləælva*[1]. Anmärkningsvärt är även, att **Kodyveln** *kǫ́dýval* (litet tjärn på Backens ägor) 1687 skrives **Döfuel Kiärn** (SOÄ. 19: 298).

2. *tǫ̀ḍýval* m. 'tordyvel' (Scarabæus). Om de skiftande formerna av detta ord se ovan s. 94 ock Hesselman i och **y**, s. 108. Att vi åtminstone alternativt ha att utgå från äldre **y̆**, visas av ö-formerna (fsv. pl. **torddøffla** etc.). Om däremot någon form med **ȳ** existerat, förefaller mer osäkert. Vokallängden hos fvn. »**tordýfill**» betvivlar Hesselman a. st. ej utan skäl.

Anm. *ɪjǫ̀nəm* 'genom' kan motsvara fsv. **gønom** eller **gynom**.

§ 38. **Äldre y̆ i gammal lång stavelse.**

a) Framför **k**-förbindelser:

bøksər s. pl. byxor
krø̀ḵa f. krycka
lø̀ḵa f. lycka[2]
lø̀ḵəknút m. lyckeknut
løkt f. lykta[3]
nø̀ḵa v. nyttja, *nø̀ḵə-sǽȷ* skynda sig
nø̀ḵəl m. nyckel[4]
nøktər adj. nykter
rø̀ḵa v. rycka
stø̀ḵə n. stycke
støkt adj. n. fult, hemskt[5]
ɟýḵrə komp. tjockare
trø̀ḵa v. trycka
tø̀ḵa v. tycka
øksna adj. brunstig (om ko)[6].

Resultatet är *ø*, utom efter *ɟ* (*ɟýḵrə*); jfr b nedan.

b) Framför **tt**:

bəɟýṯa adj. bekymrad[7]
bø̀ṯa f. bytta

---

[1]) Ortnamnskommitténs otryckta samlingar.
[2]) *sǫ̀nəlø̀ka* ɔ: »pojken», den sista skvätten.
[3]) Nno. **lykt**.
[4]) Utgår väl från pl. *nø̀ḵlar*.
[5]) Till m. *styg*; däremot t. ex. *bykt* 'byggt' till *bỳga*.
[6]) Fvn. **yxna**.
[7]) Kontamination av **bekymrad** ock **betuttad** (Tamm Et. ordb., SAOB, G. A. Bergström On blendings of synonymous or cognate expressions in English, s. 48, o. s. v.); etymologien stödjes av sörb. skeem. *bəʂýṯra* (*bə-*).

kèḷəbø̀ṯa f. kullerbytta
bø̀ṯrḗ n. liten brödspade[1]
dø̀ṯa v. stoppa igän ett hål[2]
dø̀ṯa v. knuffa litet[3]
fľø̀ṯa v. flytta
nø̀ṯa f. nytta, *nø̀ṯɪg* adj. nyttig
fø̀ṯḽ m. skyttel[4]
stø̀ṯa v. stötta[5].

Resultatet är *ø*, utom efter *ɟ*; jfr a ovan.

c) Framför r-förbindelser → *ø*, *ø̤*:

bø̀rja v. börja
bø̤̀ṣa f. bössa[6]
fø̤ṣṯ adv. först
ìuhø̀rja f. ohyra[7]
hø̤̀ŋə n. hörn[8]
ɟø̀rka f. kyrka
ɟø̀ṯḽ m. körtel
mørk adj. mörk
smø̀rja v. ock f. smörja
stø̀rka f. styrka
tørk m. torka[9]
tø̀rka v. torka[9]
tø̤ṣṯ adj. törstig[10]
ø̀rja v. misshushålla[11].

Med förkortning av **rr**: *fø̤r* adv. förr.

Särskilt fall: Framför **rd**, **rt** har *ø* ← **y̆** i likhet med *ø* av annat ursprung gått vidare till *u*, *u̱*; exemplen anföras § 47, b.

d) Framför f-förbindelser → *ø*, *ɵ*:

høfs n. takkant[12]
hø̀fsa v. hyfsa, göra ren[13]
hɵ̀ṿla v. hyvla[14]
kľø̀fta f. klyfta
lɵ̀fta v. lyfta
ʃø̀fəl m. skyffel
vɪlø̀ftɪ adj. vidlyftig[15].

---

[1]) Jfr no. dial. **butt** 'en stump, klods, afhugget stykke træ' Aas.?
[2]) Fvn. **dytta** (F.-T. 173). [3]) No. dial. **dynta** (F.-T. 173).
[4]) Efter pl. *ʃø̀ṯlar*.
[5]) Mlt. **stutten** (jfr Noreen Sv. etym. s. 68, VSpr. 3: 231, Kock Ljudhist. 1: 468 f.).
[6]) No. dial. **byrsa** Aas.
[7]) Jfr no. dial. **uhyrja** 'skjødesløshed, stor uorden' Aas. (s. v. **uhyrda**), sv. dial. **ohörja** 'smuts, orenlighet' Rz.
[8]) Fvn. **hyrni**.
[9]) Jfr fsv. **thyr**, **thør** adj., **thyrka**, **thørka** v., **thørka** f.
[10]) Fvn. **þyrstr**.
[11]) Sv. dial. **yrga**, **örja** 'strypa' Rz (**örj***a* 'strypa' Lignell 112), fvn. pret. **yrþa** (för ***yrgþa**, blott Atlamál 22, 4; se E. Elgqvist hos Lindroth SNF. III: 7: 1; annorlunda Brate Sämunds Edda, s. 364).
[12]) Jfr no. dial. **ups** m. 'tagskjæg', **yfse** n. ds. Aas. (för uppkomsten av formen *høfs* kan ett vanligt ord som *hø̀fsədrḗp* 'takdropp' ha spelat en roll).
[13]) Kan vara inlånat med ö; jfr Noreen VSpr. 3: 230.
[14]) Jfr ovan s. 134 om *hø̀ṿəl*.
[15]) Kan vara inlånat med ö; jfr Noreen VSpr. 3: 231 f.

e) Framför m-förbindelser:

grøm adj. ful	*sǿmna* v. somna
søma v. simma[1]	*sǿmnɪg* adj. sömnig
sømn m. sömn[2]	*ỳmpa* v. ympa.

Resultatet är *ø*, utom i *ỳmpa*. Detta undantag beror kanske lika mycket på ordets karakter av (sent?) lånord som på ställningen framför mp (ock i uddljud?).

f) Framför *l*-förbindelser → *u*, *u̱*. Exemplen anföras under äldre ō s. 159 f.

g) Framför l-förbindelser → *y*:

bỳltə n. bylte	*ɟýlogən*, *-anə* m. best. f.[3]
fyl s. alkohol	*mỳla* f. mylla
fỳla v. fylla	*pỳlsa* f. pölsa[4]
hỳla f. hylla	*sỳlta* f. sylta.

Anm. 1. Framför ll med följande i har ў blivit *ɪ* i: *fɪ̀lɪga* n. pr. 'Fillingen'[5].

Anm. 2. *brǿlep* n. 'bröllop' är väl snarast rspr.; jfr Wigforss SHF. s. 69.

Anm. 3. *tølt* f. 'tolft' representerar väl en utveckling ty*l*pt → tø*l*(p)t → tølt, d. v. s. ў har blivit ø på den tiden l var kakuminalt (jfr Noreen Aschw. gr. §§ 496, 116).

h) Framför s-förbindelser → *ø*, *y*:

α) *brøst* n. bröst[6]	*ɟǿsa* v. kyssa
dǿsn̥ n. dussin[7]	*ɟǿsəbǽr* n. körsbär[8]
ɟøs[a] m. kyss	*mǿsa* f. mössa

[a]) Kiöss Dahlstierna (Trogna Heerden 53, 58, o. s. v.).

1) Fsv. symma (~ si[m]ma).

2) Fsv. symn; dock även fsv. sømn, fno. s(u)øfn (jfr Noreen Aisl. gr.$_3$ § 74, anm. 4).

3) Smek- ock lockord till kalvar. Sammanhänger ordet med no. dial. kylla 'danne en rund top, »koll»; runde sig af oventil' Ross, kyllen 'rundvoksen, fyldig' Ross, östsv. kylla 'dryckeskäril med tvänne öron' (jfr målets kolla som namn på ett kärl) Vendell, m. m., ock är benämningen sålunda given med hänsyn till att kalven ännu är hornlös (»kullig»)?

4) Jfr F.-T. 863.

5) Se SOÅ. 19: 174 (*fɪ̀lɪga* därsammastädes är tryckfel).

6) Se Noreen VSpr. 3: 225 f. ock där anförd litt.

7) Jfr fryksd. *dǿsæn*, no. dial. dÿsing Aas., Ross (s. v. dusin, duse).

8) Fsv. kyrsebær.

nøsta n. nystan — *søstər* f. syster
søskən s. pl. syskon — *tøst* adj. tyst
β) *bỳ∫a* f. ströhalm[1] — *rysk* adj. rysk
mỳskəkasa n. pr. Myskekasen[2] — *tysk* adj. tysk
ỳsta v. ysta.

I *ysta* beror vokalkvaliteten tydligen på uddljudsställningen (jfr *ost*), i *bỳ∫a* på de omgivande ljuden, i de övriga fallen med *y* på lån.

i) Framför n-förbindelser,

1. framför ng → *y:*

dỳga f. dynga — *ỳga* v. yngla, *ỳgə* n. kull
týgər komp. tyngre[a] — *ýgər* komp. yngre;

2. framför andra n-förbindelser → *ø:*

fønstər[b] n. fönster — *sønda*[d] m. söndag[3]
pònta v. tilltyga, orena — *sønər*[e] adv. sönder[3]
støn[c] f. stund[3] — *tøn* adj. tunn[3]
søn s. synd — *tònvæniŋ* m. tinning[4]
sønarə adj. södra[3] — *tòna*[f] f. tunna.

Anm. 4. *sìnstərə* n. pr. 'Sinsterud' innehåller enligt SOÄ. 19: 194 »det från fno. kända **synst** (fsv. **synnärst**) 'sydligast'» (även no. dial. **synst** Aas.). Utvecklingen till *ɩ* är i så fall märklig, men någon annan härledning kan jag ej föreslå. Jfr även **Sinstebo** i Dals-Eds sn, SOÄ. 19: 8.

j) Framför g-förbindelser,

1. framför gg → *y:*

brỳga f. ock v. brygga — *byg* s. korn, bjugg[5]

---

[a]) **töngd** 'tyngd' Dahlstierna (Trogna Heerden [XV]). [b]) **fynster** Henr 26, 97. [c]) **stönn** Henr 23, 25 o. s. v., **stønn** Ör (Bond 304), Gunn (Bond 340). [d]) **sønda** Henr 70, 76. [e]) **sönner** Henr 24, 28. [f]) **tynna** Henr 23 f., **tönna** Gunn (Bond 329).

---

[1]) Fsv. **bysia** o. s. v. (se Hesselman i och y, s. 117).

[2]) Enl. SOÄ. 19: 181; väl till sv. **myska** m. m. 'Asperula odorata', no. dial. **myske** (se Lyttkens Sv. växtnamn s. 179 f.; sv. **myska** även 'Hierochloa odorata' ib. s. 1546 f.), enligt F.-T. 746 från mlt. **museke**.

[3]) Den närmaste utgångspunkten i detta ord (jfr även **tönner** 'hårdt fnöske' Lignell s. 107) är tydligen **y̆**, vare sig detta är vanligt fsv. **y̆**, uppkommet genom i-omljud på **ŭ**, eller ett senare mellan vissa konsonanter uppkommet; jfr Hesselman i och y, s. 190 ff., Wigforss SHF. s. 71 f. ock på dessa ställen anförd litt.

[4]) Jfr fvn. **þunnvengi**. [5]) Fvn. **bygg**, fsv. **byg** ~ **biug**.

bỳga v. bygga
bỳgnıg f. byggning
ryg m. rygg
styg adj. ful, hemsk;

2. framför urspr. ghn → *y*: *lỳgna* opers. v. 'bli lugnt';
3. framför urspr. ghdh → *ø*[1]: *bǿgda* f. best. f. 'bygden'.

k) Framför p-förbindelser,

1. framför pp → *u*: *dùpa* v. 'doppa'[2], *kl̀ùpa* v. 'klippa'[3], *snùpl̀a*[a] v. 'snubbla', *snùpəl̀bent* adj. 'som lätt snubblar'[4].

Möjligheten av att *dùpa*, *snùpl̀a* utgå från ŭ-former kan icke förnekas, ehuru säkra fall av ŭpp i äm. uppträda som *op*; se ovan s. 117 f.

2. framför pl, pn → *ø*: *krøplıg* m. 'krympling' m. m.[5], *øpna* v. 'öppna'.

Anm. 5. Här må även nämnas *jøfika* n. pr. 'Djupviken' (jfr s. 133).

Anm. 6. Framför dd kvarstår *y* i lånordet *krỳda* f. 'krydda'.

Anm. 7. Ord representerande den fsv. utvecklingen y̆ → iu (ev. → io) framför rt, rð anföras ss. 94, 112.

Äldre ȳ.

§ 39. Äldre ȳ kvarstår i regeln som *y*, vid förkortning *y*:

bly n. bly
brỳna v. bryna, vässa, *brỳnə* n. bryne, *brỳnəstika* f. brynsticka, m. m.
byn m. best. f. Fredrikshald (föråldrat)
bỳta v. byta
hæ̀gədý n. gungfly

---

[a]) snøppla Lignell 111, snuppla Dahlstierna (Giöta Kiämpa-Wisa, Hanselli 6: 95).

---

[1]) Den olika utvecklingen av y̆ framför urspr. ghn ock ghdh visar väl, att vid tiden för övergången y̆ → ø förbindelsen ghn blivit gn (före ng kvarstår y, se s. 138), under det att frikativan gh var bevarad i förbindelsen ghd(h).

[2]) Da. dyppe, S. Halland *døpa*, *dỳpa* (Wigforss SHF. s. 61), no. dial. (Østlandet enligt Torp Nyn. et. ordb. s. 79) dyppa; lty. düppen.

[3]) Fsv. klyppa (∼ klippa), vgm. khlöppa Hof.

[4]) Sv. dial. snöppla Rz (fryksd. *snòpæl* Noreen Fryksd. ljudl. s. 30); från mlt. snuppelen.

[5]) Fsv. kryplinger (för så vitt denna form ej motsvarar fvn. krypplingr), da. krøbling, se F.-T. 589; skilt härifrån är fvn. krypplingr, fsv. krymplinger.

dyr adj. dyr
fyrk s. fyrk[1]
fýsti̯ka f. tändsticka[2]
gnyst n. knyst[3]
grỳta f. gryta
ùhýra f. ohyra
knỳta v. knyta
knyt part. knuten (om näven)
ɣýnər f. pl. kor[4]
ly v. lyssna[5]
lỳsa v. lysa
lỳstra f. ljuster[6]
lỳstra v. ljustra
myr pres. (blott i uttrycket *krýr a mýr* kryper ock) myllrar l. d.[7]
myr f. myr
ny adj. ny
ny s. ny(måne)
nỳra[a] n. njure[8]
nys adv. nyss
pàraplý n. paraply
pryl m. pryl
rýhøna f. tjäderhöna[9]
rysk f. ryssja[10]
skrỳta v. skryta[11]
hóltəskrýta f. en fågel[12]
ʃy s. sky
ʃym adj. skum, *ʃỳma* v. skymma[13]
spy v. spy
stỳra v. styra
stỳrə n. styre
sy v. sy
sỳnas v. synas
sỳra f. syra, fuktighet o. d.
trỳnə n. tryne
ty v. räcka till[14]
ty n. tyg, *ìltý* eufemistisk benämning på råttor, *tòmtətý* tomtar, m. m.
tỳna v. plåga, förstöra
ǽgətýta f. gräshoppa[15]
ỳrəvǽr m. yrväder.

a) *nỳra* Fränd.

1) Antagligen inlånat i dialekten i denna form; jfr Noreen VSpr. 3: 225.
2) No. fyrstikke.
2) Enligt F.-T. 555 en avledning till **gny**, **kny** (fvn. **gnýia**, **knýia**).
4) Jfr fvn. **kýrnar** (best. f.).
5) Fsv. **lȳþa**, fvn. **hlýða**.
6) Fsv. **lȳstra**.
7) Sv. dial. **mya** 'kräla i myckenhet, hvimla' Rz; väl enligt Rz 449, F.-T. 744 avlett av fvn. **mý** 'mygga'.
8) Fvn. **nýra**.
9) Se Lidén Bland. språkhist. bidrag s. 39 f.
10) Jfr no. dial. **rūsa**, **rȳsa** Aas., Ross, fht. **rûsa** m. m.
11) No. dial. **skryta** (← ***skrūtian** enl. Fick-Torp Wortschatz, s. 475).
12) Se ovan s. 89.
13) Jfr dalm. *skom* ← ***skūm**(?), se Noreen VSpr. 3: 295 (jfr Fick-Torp Wortschatz, s. 466).
14) Jfr fvn. **týia** 'jälpa'.
15) No. dial. (Telemarken) **engtyta** Aas.

Särskilt fall: ȳ → *u̜* framför *l*: *su̜l* m. 'syl', *ùla* v. 'tjuta'[1]. Övergången är, som synes, i äm. svagt styrkt. Beträffande det senare ordet måste man kanske hålla den möjligheten öppen, att det representerar ett **ulva**, enär det är oklart, under vilka förhållanden *v* bortfaller efter *l*; se härom vidare Konsonanterna ock märk särskilt *úləbǽr* 'olvon' (Viburnum opulus)[2]. Emellertid ha de norska dialekterna enligt Aas. **yla** utom just på Østlandet, som har **ula**. Övergången torde i alla fall vara säkerställd genom granndialekterna. Den antas för skeem. av Lindberg s. 171; exempel: *bàrkəʂúlə* fvn. **barkakýli**, *ʃu̜l* (sic!) 'syl', *ʃùlə* v. 'skyla', *ùlə* 'ýla'. Jfr vidare sörb. *su̜l* 'syl', *ʃùla* 'skyla', *ùla* 'låta ihåligt' ock vgm. (se Landtmanson **1** ock **r**, s. 56) *su̜l* 'syl' ock *ʀu̜l* 'knöl, valk', fsv. **ryl**.

Äldre ǣ.

§ 40. **Äldre ǣ → *æ̜* regelbundet i gammal kort stavelse:**

blæ̜ v. bläddra[3]
blæ̜s m. bläs, *blǽsətə* adj. försedd med bläs
bæ̜r n. bär
bæ̜ra v. bära
bǽranə n. könsdelarna hos kor
drǽgər f. pl. till *drȩg*[4]
fræ̜k adj. stark, frän (om lukt ock smak)[5]
græ̜s n. gräs[6]

---

[1]) Fvn. **ýla**, änsv. **yla** (t. ex. Lex. Linc. ock Dict. Hamb.).
[2]) Jfr om detta ord Noreen VSpr. 3: 329, 5: 389 med not 4.
[3]) Fsv. **blædhia**, fvn. **bleðia**. [4]) Se ovan s. 98.
[5]) Fvn. **frekr**.
[6]) Ekwalls åsikt (Nord. studier, s. 247 ff.; jfr även Suffixet **ja**, s. 83) — till vilken t. ex. Wigforss SHF. s. 119 not 2 (1913) utan vidare hänvisar — att **græs** skulle vara utlöst ur sammansättningar med **-græs**, anser jag föga sannolik. Från fsv. anför Ekwall sammansättningarna **hønsa-**, **liver-** ock **o-græs**, vartill kunna läggas åtminstone **bytto-**, **kattosta-** ock **lungo-græs** (se Söderwall 1: 827). Visserligen kan det inte anses »vara djärft att antaga, att **græs** ingått i talrika sammansättningar, hvilka ej finnas belagda i litteraturen» (Ekwall a. a. s. 254). Men det jälper i ett dylikt fall ej att räkna, man måste väga. Ock än så många sammansättningar av typen **hønsa-**, **liver-**, **kattosta-græs**, benämningar på en viss speciell ört, kunna nog ej antas ha övat något inflytande på simplex. Något annorlunda blir förhållandet med **ogræs**, men nog spelar väl nu för tiden ordet **ogräs** en blygsam roll jämfört med det oerhört vanliga ock viktiga ordet **gräs**?

hæ̜ra n. härad[1]
læ̜r n. läder
læ̜pə m. »läpp», »käft»[2]
læ̜sa v. läsa
mæ̜ prep. med
mæ̜ɫ m. mal[3]
næ̜s n. näs
næ̜sa f. näsa, nos
næ̜t n. nät
næ̜və m. hand[4]
ræ̜ n. penis (särskilt på häst: *hæstəræ̜*)[5]
ræ̜v[a] m. räv
ʃæ̜ra v. skära
ʎlæ̜ m. släde
stæ̜ n. städ
stæ̜ɫa[b] v. stjäla[6]
sæ̜gəl[c] n. segel[7]

[a]) *ræ̜v* Fränd. [b]) *stæ̜ɫa* Fränd. [c]) **Sägel-Nåhl** Dahlstierna (Trogna Heerden 41).

Ekwall påpekar själv (a. st.), att »den i meng. inlånade formen **gres** synes antyda, att **græs** tidigt uppfattats som ett självständigt ord». Den, som jag tycker, enklaste ock bästa förklaringen (vilken även Ekwall anser »ingalunda omöjlig») har alternativt ock med stor tvekan framställts av Tamm (Et. ordb. s. v.), nämligen att **græs** är en kollektiv **ja**-stam. Det är svårt att förstå, vad Ekwall menar, då han (a. st.) säger, att betydelsen av ordet ingalunda synes tyda på kollektivbildning; tvärtom är väl **gräs** i regeln kollektivt (rörande fsv. se Söderwall s. v.). Tamms tvekan är grundad därpå, att han anser sig böra anta, att ordet »i fsv. (t. ex. gen. pl. **græsa**) förlorat kons. i genom formblandning med **gras**». Detta torde vara ett alldeles onödigt antagande. I lagspråket finns endast gen. sg. **græs** (Vgl. I). Hos Södw. finns inget exempel på dat. pl., ett på gen. pl. (**græsanna**) från MB. 1, hs. från 1430—50 enligt Klemming s. 588. Redan i klassisk fornsvensk tid påträffas ofta former som **næsa**, gen. pl. av **næs** (Noreen Aschw. gr. § 393). Samma mening som denna Tamms alternativa om **græs** hysa antagligen F.-T. (355; 1474 påstås för övrigt alldeles oriktigt, att Ekwall »erklärt den vokal **e** aus kompositis mit **-gresi**»).

[1]) Jfr Tunberg Skand. äldsta polit. indelning, s. 28 ff. (jfr även NoB. 1913: 133 ff.).

[2]) Jfr Lindroth i Festskrift till Söderwall s. 135 ff. Ordet torde endast användas i bildliga uttryck, t. ex. **ha en dålig l.** = vara »svår i käften»; om liknande förhållande i s. Halland se Wigforss SHF. s. 117, not 2.

[3]) Nisl. **melur** Thorkelsson Suppl. 3 (fvn. **mǫlr**).

[4]) Ordet *næ̜və* har alldeles utträngt **hand**. Lägenheten **Näven** *næ̜vən* (SOÅ. 19: 175) har sitt namn efter en fordom befintlig vägvisare i form av en pekande hand.

[5]) Fvn. **hreðr, hesthreðr**.

[6]) Fvn. **stela**.

[7]) Fsv. **sæghel**; analogiskt *sæ̜gla* v. 'segla' = fsv. **sæghla** (Noreen Aschw. gr. § 164).

trǽvə m. 30 neker[1]
tǽḱə[a] m. tjäle[2]
vǽg m. väg
vǽga v. väga
vǽḱ adv. väl
vǽr n. väder
vǽra v. vara
vǽrə[b] m. bagge
vǽv m. väv
vǽva v. väva
spínəvǽva f. spindel
åbǽkətə adj. åbäklig[3]
ǽr[c] n. ärr[4]
ǽta v. äta.

Kort vokal före förlängt v står i *krǽvɪka*[d] f. 'kräfta' (djuret)[5].

Anm. 1. Kort vokal står efter min uppfattning i regeln i *jǽra* v. 'göra'[6], även då det står starktonigt; orsaken är naturligtvis, att värbet så ofta står svagtonigt.

Anm. 2. Här må även anföras *ɟǽrɪŋ* f. 'käring, gumma, hustru'.

§ 41. **Äldre æ̆ → æ regelbundet i gammal lång stavelse:**

bḱǽgda v. kila (= slå en kil i)[7]
brǽka n. pr. Bräckan[8], *håvəʂbræka* n. pr. Haverudsbräckan[9]
brǽka f. bricka[10]
brǽŋa v. bränna
brǽŋa st. v. brinna[11]
bǽk m. bäck
bǽḱj m. bälg[12]
bǽŋk m. bänk
bǽtər komp. bättre
drǽŋ m. dräng
dǽma v. dämma

---

a) *tǽḱə* Fränd. b) *vǽrə* Fränd. c) *ar* Fränd. d) *krǽveka* Fränd.

---

1) Fvn. þrefi.
2) Fvn. þeli.
3) Se om ordet ovan s. 42.
4) Jfr nedan s. 150.
5) Fsv. kræveta.
6) Fvn. gera.
7) Sv. dial. **bläjda** Rz; jfr sv. dial. **bläjd** 'vigg' Rz, nisl. **blegði** m., m. m. (jfr Jakobsen Et. ordb. Shetl. s. 48, F.-T. 81, Torp Nyn. et. ordb. 32).
8) SOÄ. 19: 175; fvn. **brekka**, fsv. **brækka** o. s. v. 'backe'.
9) Enligt SOÄ. 19: 195.
10) Sörb. *brǽka*, skeem. *brǽkə* (»*brǽkə* bricka är ett svårförklarligt ord. Något sammanhang med *brǽkə* 'backe' har det ju ej», Lindberg s. 169), fryksd. *brǽk* f. JM. Rspr. **bricka** (lånord från mlt. **bricke** f. enligt Tamm) synes i ifrågavarande västsvenska dialekter ha anslutit sig till det inhemska **brækka** (kanske dock man bör jämföra no. dial. **brekka** f. 'bind paa bog' Ross, vilket Torp Nyn. et. ordb. 39 med stor tvekan härleder ur »*bræd-ka, en diminutiv til bræde»).
11) Fvn. **brenna**.
12) *bǽḱflå* v. = no. dial. **belgflaa** 'afflaae et skind fra hovedet eller halsen uden at opskjære det i bugen' Aas., *bǽḱjýpt* adj. n. 'mycket djupt', o. d. med sekundär förlängning av æ vid bortfall av j.

dæ̀ta v. falla[1]
fˡæk m. fläck, *fˡæ̀kətə* adj. fläckig
fˡæ̀ka v. fläka[2]
fˡækt[a] m. vinge av väv, som sättes på lien vid mäjning av säd
fˡæ̀gəlṹs f. en slags lus
fˡæsk n. fläsk
fæ̀la f. ock v. fälla
fǽlər[b] pres. faller[3]
fæm, *fæ̀mtan*, *fæ̀mtə*, *fǽmtı* räkn. fäm, fämton etc.
gnæ̀la v. gnälla
græ̀vˡıŋ m. grävling
jæ̀da f. gädda
hæg m. hägg
hæ̀ka v. hänga, stödja sig på[4]
hæˡj f. helg
hælt f. hälft
hæ̀ŋa v. hänga
hæ̀ŋλə n. hängsle
hæ̀ʃa f. hässja
hæst m. häst
hævd s. hävd
ìnæ̀ˡvər s. pl. inälvor[5]
kˡæg m. broms (Tabanus)[6]
kˡæ̀ka v. kläcka
knæ̀ga v. gnägga
knæ̀pə n. pr. Knäppet[7]
ɕæ̀ka v. hugga fast i, fatta tag i[8]
tə̀rvəɕæ̀k m. ett åkerbruksredskap
ɕæ̀la f. källa, brunn
ɕæ̀ma v. räfsa (hö) på visst sätt[9]
ɕæ̀na v. känna
ɕæp m. käpp
læ̀ga v. lägga
læm m. läm[10]
læ̀ma v. lamma
læ̀məfúl adj. dräktig (om tacka)
læ̀ŋə adv. länge
lǽŋər komp. längre
læ̀sa v. lassa
mæ̀lum prep. mellan
mæ̀ŋdə m. mängd
mæ̀nıʃa f. människa
mæ̀λlıŋanə s. best. f. pl. mässlingen[11]
næb n. näbb[12]

a) *fˡàksə* Fränd. b) fäller Ör (Bond 303).

1) Fvn. detta o. s. v. (jfr F.-T. 175).
2) Fsv. *flækkia, nno. flekkja; se Tamm Et. ordb. 159, F.-T. 234 f.
3) Fvn. fellr, fsv. även fælder.
4) Jfr fvn. hekk, pret. till hanga 'hänga'.
5) Fsv. inælvir.
6) Jfr fvn. kleggi.
7) SOÄ. 19: 189.
8) Jfr fvn. keikia (Noreen Ordb. Fryksd. 16); formen med æ har väl uppstått i former som pret. fvn. keikti.
9) Fsv. kæmba 'kamma; skrapa' Södw.
10) Fvn. hlemmr.
11) F.-T. 716.
12) Möjligen lån från lty. (se F.-T. 758 f.).

nǽḇa f. bärgudde[1]
nǽgl̥ər f. pl. naglar
nǽʎla f. nässla
nǽtja v. nättja
rǣgn n. rägn
rǽgna v. rägna
rǽṉa v. rinna[2]
rǽṉə n. (hö)skulle[3]
rǽnska v. ränsa[4]
skrǽp̱a v. skräppa, skryta
skvǽṯa v. spritta till
skvǽṯṉ adj. skygg (om häst)
ẹ̀nʃǽft, *trẹ̀ʃǽft* adj. en-, tre-skäftad
ʃǣg n. skägg
ʃǽḵa v. härma[5]
ʃǽḻa v. skälla; kackla efter värpning (om höns)
ʎlǽḵa v. släcka
ʎlǽp̱a v. släppa
ʎlǽp̱a st. v. slippa[6]
smǽḻa v. smälla
smǽlta v. smälta
snǽḵa f. snäcka
sprǣḵ m. spricka[7]
sprǽḵa f. ock v. spricka[8]
sprǽḵa v. spräcka
sprǣgd adj. sprängd
spǽṉa v. stampa, sparka
tǫ̀gəspǽṉ m. tungspene[9]
stǽgl̥-óp̱ v. hetsa upp en häst så att han stegrar sig[10]
stǽl̥pa v. stjälpa
stǽgər s. pl. stänger
svǽga v. svänga

---

1) Sörb. *nǽḇa* 'mindre näs'; jfr sv. dial. nabb(e) 'udde, landtunga' m. m., no. dial. **nobb** f. (ock **nabb** m.) 'bjergknold, pynt, fremragende klippe' Aas.

2) Fvn. renna.

3) Sv. dial. ränne Rz, no. dial. rende 'loft af løse stænger' Ross; jfr no. dial. **rand** f. 'rummet under taget lige over ildstedet (i en røgstue eller et ildhuus); en liden hylde, eller et par smaa bjælker ovenfor ildstedet, hvorpaa ved lægges op for at tørres' Aas., m. m. (jfr Aas. 580).

4) No. dial. renska, reinska Aas.

5) No. dial. **skjekkja** 'vrænge, vride eller støde noget, saa at det bliver skjævt' Aas., skeem. *ʃǽḵə* 'grina, göra grimaser', sörb. *ʃǽḵa* 'grina, göra grimaser; härma', vgm. **skäcka efter** 'upprepa, tala efter' Rz; till **skack.** I fråga om betydelseutvecklingen jfr da. **vrænge.**

6) Fvn. sleppa.

7) No. dial. sprekk Aas.

8) No. dial. **sprekka** Aas. (jfr F.-T. 1132).

9) Sörb. *tǫ̀gespǽṉ* m., fryksd. *tǫ̀gspǽṉ* n., även rspr., »särskildt i västra Sverge», **tungspänne** (enligt Noreen VSpr. 3: 181); jfr fsv. pl. **spenna** (1 g.) 'spenar', varom se Noreen Aschw. gr. § 416, anm. 7; annorlunda, men knappast riktigt, rörande **tungspänne** Noreen Sv. etym. s. 32.

10) Jfr sv. dial. (Västergötl.) **stägla** 'löst och vårdslöst uppresa eller uppsätta; oskickligt sätta benen i vädret' Rz, no. dial. **stegla** bl. a. 'udspile, hænge noget i en udspærret stilling' Aas., 'sætte høit

svæ̀lja v. svälja
svæ̀lta v. svälta
sæḳ m. säck
sæ̀ḳa v. sjunka[1]
sæks kard. säx, *sæ̀kstan* säxton, *sǽkstı* säxtio
sæ̀ldə, *sælt* pret. o. sup. sålde, sålt[2]
sǽmər komp. sämre
sæŋ f. säng[3]
sæ̀ŋka v. sänka
sæ̀ṭə, *sæṭ* pret. ock sup. satte, satt[4]
tṙæ̀ska v. tröska[5]
træ̀ṭan kard. trätton, *trǽṭı* trättio
tæ̀kλla f. tväryxa, värktyg till förfärdigande av rännor, tråg o. d.[6]
tæ̀kλla v. använda *t.*; överfört: gnata l. d.
tæ̀ṃa v. tämja
tǽŋər f. pl. tänger
tæ̀ŋka v. tänka
tǽṇər f. pl. tänder
vræ̀ŋa v. vränga
vrǽŋər f. pl. spanter[7]
væft m. väft
væg f. vägg
væ̀ksa v. växa
væ̀kstrıŋ m. halvväxt person[8]
væ̀lja v. välja
nỳvǽḷə n. nybruten mark
vælp m. valp[9]
væ̀lpa v. valpa
væ̀lta v. välta
væ̀ltəfjúl f. vändskiva[10]
gə̀rvǽltər s. pl. odon (Vaccinium uliginosum)
væ̀ṇa v. vända
væ̀ṇa f. gång, omgång
væ̀ṇə-sǽj v. vänja sig
væṣ m. geting[11]
væ̀ṣa v. vässa

---

og løseligt op; opstille, opføre, høit og usikkert' Ross = fvn. stegla, fsv. stæghla 'stegla' (jfr F.-T. 1156)? I betydelsen är väl *stæ̀gl-óp* påverkat av *stīgla (sig) 'stegra sig' (änsv. stegla sig 'stegra sig', uppl. *stīgla 'stegra' o. s. v., jfr Hesselman i och y, s. 144, Wigforss SHF. s. 22, Noreen VSpr. 3: 199.

1) Även i no. dial. flerestädes sekka (i st. f. søkka = fvn. søkkua), se Aas. 792; gutn. sinka Rz (fgutn. pres. sinkir). Jfr sv. dial. stinka 'fara snabbt undan' Rz, no. dial. stekka Aas.: fvn. støkkua, no. dial. støkka Aas.

2) Mindre ofta *sə̀ldə*, *səlt*; fvn. seldi, seldr, fsv. sælde, sælder.

3) »Om *æ* kommer av ǣ, är förkortningen antagligen så tidig, att ordet lämpligen upptages här [d. v. s. under ǣ]» anmärker Wigforss SHF. s. 138, not 1 om detta ord.

4) Fvn. setta, settr (fsv. sætte, sætter).

5) Fvn. þreskia.

6) Fvn. þexla.

7) Pl. till *vraŋ* (ovan s. 51).

8) No. dial. vekstring 'en som er i opvæxten, en yngling' Aas.

9) Fvn. huelpr.

10) På plogen.

11) Jfr da.-no. (h)veps o. s. v.

væst adv. väster
vǣstarə adj. västra
ǣfta m. afton[1]
æg n. ägg
ǣk̲ra f. igänlagd åker[2]
ǣks-óp v. ägga upp l. d.[3]
ǣl̲a v. elda
æl'j m. älg
ǣlva kard. älva
æn̲ konj. än ('quam')
ǣn̲a adv. alldeles, rent av[4]
ǣn̲ə m. ände, ända
æŋ f. äng
ǣŋka f. änka
ǣpl'ə n. äpple
ǣspənǣs n. pr. Äspenäs[5].

§ 42. **Särskilda fall** (till §§ 40, 41).

a) Lång vokal före konsonantgrupp uppträder i några ord:

bǣ̠na v. bända
sǣ̠ta v. sätta
tǣ̠na v. galoppera[6]
tǣ̠n s. galopp, fyrsprång
ǣ̠l m. eld
ǣ̠nər f. pl. änder.

Av dessa ord torde *sǣ̠ta* (pret. o. sup. *sǣt̲ə*, *sæt̲*) vara analogisk ombildning efter mönstret *jǣ̠ta jǣt̲ə jæt̲* o. s. v. Om bärgsl. *bǣ̠n* yttrar Kallstenius s. 127: »Att *bǣ̠n* icke formelt överensstämmer med rspr. **bända**, är klart; men hur är det att förklara?» Noreen Fryksd. ljudl. s. 38 antar för samma form i fryksd. däremot »yngre förlängning» av vokalen, som jag tror med rätta[7]. Den långa vokalen i detta ord såväl som i pl. *ǣ̠nər* (sing. *a̠n*) samt väl också den långa vokalen i *tǣ̠na* (jfr *vǣn̲ə-sǣj* 'vänja sig') ock *ǣ̠l* (här skulle dock best. f. regelrätt ha lång vokal) torde böra sammanhållas med ovan s. 49 f. berörda vokalförlängningar.

---

1) Vanligen *àfta;* fvn. **eptann**. 2) Fvn. **ekra**.

3) Om hästar. No. dial. **egsa (eksa)** 'drive til vildskab eller ivrig anstrængelse ved skræmsel og dl.; stimulere, ægge; ophidse' Ross (bland exx. märkas »Hest'n æ uppekste», »Han ekste mæ hestee»), sv. dial. (Bohuslän) **äkksa** 'upphetsa' Rz, m. m. Enligt Torp Nyn. et. ordb. s. 84 (jfr även F.-T. 186) är detta ord »vistnok identisk med ght. **agisôn**, mht. **eisen** skræmme, ags. **egesian** ds., avledn. av **age**». Hur detta formellt är möjligt, förstår jag ej. Snarare är det väl med Hellquist Ark. 14: 16 att fatta som en avledning till **eggia** 'ägga'. Om ett sydskandinaviskt **æksa** av antagligen helt annat ursprung se Wigforss SHF. s. 143 f.

4) T. ex. *ǣn̲a mæsăm̲* 'alldeles strax', *d‿æ ǣn̲a gə̀rhét̲* 'det är rentav »gorrhett»', *æ du ǣn̲a gâŋ* 'är du rent galen'.

5) SOÄ. 19: 196 f. Förra leden är sv. dial. **äspe** 'asplund' Rz.

6) No. dial. **tenja** Aas., sv. dial. **tenga** Rz, bärgsl. *tǣŋə* ← **tänja** 'springa' Kallstenius s. 90, etc.; jfr sv. **sträcka ut**.

7) Sörb. har *bǣn̲a*, skeem. *bǣn̲ə*.

b) æ̆ framför r + konsonant.

1. æ̆ → *a* i regeln framför r + kons.:

ȷarv adj. djärv
fȷàṭa v. fjärta
farȷ[a] m. färg
faṣk[b] adj. färsk
fød̜árva v. fördärva
ȷàṭa n. järta
ȷàṭa (på något) adj. begiven (på)[1]
hàṟə[c] m. herre
hàṣkən adj. härsken
hàṣkna v. härskna
hàrva f. härva
ìṉváṭəs adv. invärtes
kvàrka f. best. f. kvarka(n)[2]
ȷ̇àṟa f. kärra
marȷ[d] m. märg
màrkə[e] n. märke
paṣílȷa f. persilja
pȷaṭ m. ett skällsord[3]
pȷàṭərə n. pr. Pjärterud[4]
rèṣárv s. reserv[5]
revaṣ m. revers
snaṭ m. snärt; stjärt[6]
svàrma v. svärma
sark m. särk
vark[f] m. värk
trœskəvárk n. tröskvärk
vàrmə m. värme
vàrpa v. värpa
váṟə[g] komp. värre
vaṣṭ[h] superl. värst
arm m. ärm
àṭa[i] f. ärta
àrva[j] v. ärva;

Anm. 1. En del av de ovan anförda orden kunna ha *a* på andra grunder; så kunde *fød̜árva* vara lika med fsv. **fordarva** (~ **fordærva**, från mlt. **vordarven** ~ **vorderven**); *àrva* kunde tänkas vara ombildat efter *arv*, *arm* 'ärm' efter *arm* 'arm' (något som Kallstenius s. 158 antar för bärgsl.), *vàrmə* efter *varm*, etc.

Anm. 2. Hit höra icke *áṭmárk* 'Ärtemark,' **Aretamarkh** 1334, **Artamark** 1531 (emellertid **Ärtamarcka** s. redan 1540) ock *àṭɪŋən* 'Ärtingen', utan ä-formerna bero på »omvänd skrivning» eller folketymologi; se SOÄ. 19: 171 ock Noreen NoB. 1: 5 ff.

Anm. 3. Eftersom Wigforss SHF. s. 127, not 3, finner det egendomligt, att ordet **stjärt** saknas hos Lindberg, Nilén, Leander, Gadd ock Linder, vill jag påpeka, att ordet saknas i äm. ock ersättes av

---

[a]) *farȷ* Fränd. [b]) *faṣk* Fränd. [c]) *hàṟə* Fränd. [d]) *marȷ* Fränd. [e]) *màrkə* Fränd. [f]) *vark* Fränd. [g]) *váṟə* Fränd. [h]) *vaṣṭ* Fränd. [i]) *àṭa* Fränd. [j]) *àrva* Fränd.

---

[1]) Fvn. **hiartaðr** 'begavet med hjerte af en vis angiven beskaffenhed' Fritzner$_2$.

[2]) Da. **kverke**; jfr fsv. **kwærk** 'strupe' o. s. v. (jfr Noreen VSpr. 3: 243).

[3]) Härledning obekant. [4]) Hör väl till föreg.

[5]) Hört i sammansättningen *rèṣarvrœṉa* 'reservränna.'

[6]) På en orm.

andra: *romp* t. ex. på en fogel eller fisk, *snaṯ* på en orm, *ra̱v* på en människa. Liknande är förhållandet t. ex. i sörb.: se orden **romp** ock **snart**. Lindberg påpekar uttryckligen § 167, att ordet saknas i skeem.

2. ǣ → *a̱* framför rð → *ɫ*, rn → *ŋ*:

fa̱ɫ f. spår (efter djur)	*hàŋǽs* n. pr. Herrenäs[2]
fàɫɪg adj. färdig	*ɣàŋə* m. kärna (frukt- o. d.)
hàɫanə s. pl. skuldrorna, *hàɫəbɫá*[a] n. skulderblad[1]	*màɫə* m. mjärde[3]
jàɫə n. gärde	*ʃàŋa*[b] f. stjärna, ögonsten
jàŋa adv. gärna	*ɣa̱ŋ* n. tjärn
jàŋɪŋ f. gärning	*va̱ɫ* f. värld
	va̱ɫ adj. värd;

Undantag från 1 ock 2:

bærj[c] n. bärg	*hǽɫa* v. härda
fjǽḍə ord. fjärde[4]	*smìhǽŋ* m. best. f. smideshärden;
fjǽɫɪŋ m. fjärdedel	

Dessa undantag (utom kanske *fjǽḍə*, jfr not 4) bero helt visst på inflytande från riksspråket. **Härd** ock **härda** äro kulturord ock avvika ofta även i andra dialekter; jfr t. ex. bärgsl. *hæɫ* (»förmodligen senare lånord», Kallstenius s. 158; däremot fryksd. *ha̱ɫ* JM.), skutt. *smìhá̱ɫ* 'smideshärd', *hàɫa* 'härda', *hàɳɪŋ* 'härdning' (Grip Skutt. s. 58; eljest ærð → *a̱ɫ*). Liknande gäller **fjärding**. Mäst påfallande är onekligen *bærj* (så t. ex. även Holsljunga *bærj*, men *farj* 'färg'; däremot skeem. *barj*, Laske-Vedum *barj* Ljunggren Sv. landsm. 1913: 41).

3. ǣ framför förkortat rr → *a̱*(?).

fa̱r pres. far[5]	*sta̱r* m. starr (även ögonsjukdom[7])
[*àkəɣar* n. pr. Åkekärr[6]]	*tva̱r*[e] adj. tvär;
ma̱r f. märr, sto	

---

[a]) **Hahleluth** 'krokryggig' Dahlstierna (Trogna Heerden 229). [b]) *ʃàŋa* Fränd. [c]) *bærj* Fränd ock, som det synes, överallt på Dal (se SOÄ.). [d]) *ma̱r* Fränd, *ma̱r* Gunn (Bond 315). [e]) *tvá̱rə* Fränd.

---

[1]) Fvn. **herðar** f. pl., **herðarblað**.

[2]) **Hernes** 1540 ff. Etymon är ovisst (SOÄ. 19: 182).

[3]) Fsv. **mærþe** (∼ **miærþe**).

[4]) Märk, att **rd** här ej uppträder som *ɫ*.

[5]) Fvn. **ferr**; jfr *fǽḻər* 'faller' (ovan s. 144) ock *sǿvər*, *sǫ̀va* 'sover, sova' (ovan s. 88). Inf. *fàra* antar jag vara ombildad efter pres. *fa̱r*.

[6]) Enligt SOÄ. 19: 183; d. v. s. **-ɣa̱r?*

[7]) Hör hit, om ordet får antas utgå från ***stærr**; ordet hör tillsammans med no. dial. **sterra** (**starra**) 'stride, stræbe ivrigt for at

Av dessa torde väl *mar* vara ett relativt säkert exempel. De övriga äro ju något problematiska. Att *far* är = fvn. **ferr**, torde göras mycket sannolikt av den omständigheten, att bohusmålen, som ha *mær* 'märr', *ʂær* 'kärr', *vær* 'värre', ha *fàra*, *fàrə* 'fara', alltså icke *a*. Jfr emellertid Wigforss SHF. s. 206. Om *star* återgår på ***stærr**, måste däremot betecknas som tvivelaktigt, särskilt då det finns ett annat ord med svårförklarligt *a* före **r**, nämligen det ovan s. 41 f. nämnda *bàrfót* 'barfota'. *tvar* kunde vara = fvn. mask. **þuerr**; jfr dock även neutr. *tvat*, adv. *tvaʂ* 'tvärs' enligt 1 ovan[1]. — Mot här uppställda ljudregel synes *ær* n. 'ärr' tala. Detta har därför (ovan s. 143) antagits utgå från en form ***ær**[2] med enkelt **r** (jfr fvn. **sig** : **sigr** o. d., se vidare Noreen Ark. 3: 14 f.).

4. **ǣ** framför urspr. **rl**: *førfǽlı* adj. 'förfärlig', *pǽla*[a] f. 'pärla', *ǽlan*[b] n. pr. 'Erland';

Som dessa ord samtliga (även *ǽlan*[3]) äro lånord från rspr., kunna av dem inga slutsatser dragas.

5. **ǣ** framför urspr. **rtl** → *æ*: *fàrəpǽlar* s. pl. 'fårexkrementer'[4], *ǽla* f. 'ärla'[5] (*sàǽla* 'gulärla', *lìnǽla* 'sädesärla').

Anm. 3. Här må infogas några ord om *làrət* n. 'lärft' (fsv. **lǣroft**, fvn. **léript**). Ovan s. 67 har påpekats, att ordet i äm. bör vara lån från en dialekt, som har övergången samn. **ē** → **ǣ** (märk dock även det oförklarade fno. **lǽrept**, **lǽreft**, se Noreen Aisl. gr.$_3$ § 105, anm.). Vokalen *a* åter torde, som Lidén för skeem. antagit (hos Lindberg s. XIX[6]), härröra från en gång befintliga synkoperade former, t. ex. best. f. **làtə*. Märk även *lât* Fränd.

Anm. 4. Vad beträffar åldern av övergången **ǣ** → *a* framför **r** + kons., så torde den varit genomförd redan i förra hälften av 1500-

---

[a]) *pàla* Fränd, **pala** Ör (Bond 309). [b]) *alánsərə* 'Erlandsrud' Holm (SOÅ. 15: 30) [jfr även *alege* (!) 'ärlig' Gunn (Bond 326)].

---

holde stand' Aas., **sterra seg** 'stive sig op, stramme sig op' Ross. etc. (jfr F.-T. 1197, Fick-Torp Wortschatz s. 485 f., Lidén SNF. 1: 1: 45).

[1]) Kallstenius s. 159 antar för bärgsl., att **vǣr** ger *var*, men detta motsäges för äm. bestämt av t. ex. *vǽra* 'vara' ock är också för bärgsl. mycket osäkert.

[2]) No. dial. **ær** Aas., Ross. [3]) Obs. den akuta akcenten.

[4]) Jfr (?) no. dial. **pert** m. 'enkelt perle af faare- eller gjedemøg' Ross.

[5]) Fvn. **ertla**.

[6]) Lindberg själv ställer sig skeptisk gentemot denna uppfattning.

talet att dömma av skrivningar som **Ärtamarcka** s. (i st. f. **Arta-**), **Ärtemarken** o. s. v. 1540, **Ärttemärk** s. 1570 o. s. v. (SOÄ. 19: 171) ock å andra sidan **Harness** 1552, **Harrnes** 1574, **Harrenes** 1579 etc. för Herrenäs *hàn̥ǣs* (**Hernes** 1540 etc., ib. 182 f.; etymon på detta namn är dock obekant). Jfr från grannsocknar Härsbyn i Steneby: **Harsbyen** 1546 o. s. v. (ib. s. 113), Härserud i Laxarby: **Harssrudh** 1625, 1629 (ib. s. 62)[1]. Från Västergötland är övergången styrkt genom många exempel i Bröms Gyllenmärs' visbok från förra hälften av 1600-talet (Noreen VSpr. 3: 243 f.), ock ett ock annat tidigare exempel påträffas i ortnamnsmaterialet (t. ex. Häla *hàl̇a*, **Härdha** 1413, **Hala** 1572, SOÄ. 6: 132; Hermanstorp *hàrməstørp*, **Harmanstorp** 1542, ib. s. 158 f., Tärby *tàrbu̥*, **Tärby** 1380 o. s. v., **Tarbÿ** 1582 1632 SOÄ. 14: 152).

c) ǣ → ɵ, ɵ̥ sporadiskt framför *l̇* i kort ock lång stavelse:

ɪjɵ̥́l̇[a] adv. ijäl	*mjɵl̇k*[c] f. mjölk[3]
mɵ̥̀ḍə m. mäld	*mjɵ̀l̇kə* m. mjölke
mjɵ̥l̇[b] n. mjöl[2]	*ʃɵ̥l̇*[d], best. f. *ʃɵ̀l̇və*[4] själv.

Företeelsen är välkänd från svenska dialekter, se Sandström ō ock ŭ, s. 14, ock där cit. litt. Jfr även sörb. *ɪjɵ̥́l̇* (~ *ɪjǣ́l̇*), *mjɵ̥l̇*, *mjɵl̇k*, *mjɵ̀l̇ka*, *ʃɵ̥l̇* ock Solør **dɵrḍḍ** 'däld', **magastɵl̥pə** »magstjälpa», 'vända upp ock ned på (ett barn)', vilka dock av ABLarsen Solør, s. 129 f. förklaras på annat sätt. Någon regel kan man knappast upptäcka; æ kvarstår i många ord, t. ex. *stǣl̇pa* 'stjälpa', *mǣl̇* 'mal', *vǣl̇*, *væl̇p* 'valp' etc., således även i ord, där riksspråksinflytande är absolut uteslutet. Det är dock värt att observeras, att j så ofta föregår. Även i Sandströms exempel från vgm. föregår j i nästan alla ord. S. anför s. 14: *vɘ̥l̇* 'väl', *ʃɘ̥l̇*, *ʃɘl̇v(ər)* 'själv', *ɪjɘ̥́l̇* 'ihjäl', *jɘ̥l̇a* 'döda' (till föreg.), *ʃɘ̥̀l̇aʀiŋɪŋ* 'själaringning', *jɘl̇mətər* 'med brokigt huvud', *jɘl̇ma* 'Jälma' (konamn), *jɘl̇pa* 'jälpa' (vanligen — som i äm. — *jælpa*, se Landtmanson l ock r, s. 46), *ʃɘl̇va* 'skälva', *jɘ̀l̇msərə* n. pr. 'Jälmsered' (av mansn. **Hiälm**), *ʃɘ̀l̇varɑ̥s* n. pr. 'Skälvarås' (av **skialf, skiælf**), *mjɘl̇k*. Ytterligare exempel från västgötadelarna

---

[a]) *ɪjɵ̥́l̇* Fränd. [b]) *mjɵ̥l̇* Fränd. [c]) *mjɵl̇k* Fränd. [d]) *ʃɵ̥l̇* Fränd.

---

[1]) I förbigående må här anföras följande rim hos Sveno Dalius (f. 1604 i Ör): **harm: bisvärm: förbarm** (Hanselli 9: 67), **värck : starck: märck** (ib. 132), **harpa: märcka: starcka** (ib. 145).

[2]) No. dial. **mjäl̇** (ABLarsen Krist. bymål, s. 61; jfr Torp-Falk Da.-no. lydhist. s. 129), ä. da. **miel**. Äldre ö före *l̇* ger *u* (nedan s. 159).

[3]) Fsv., fda. **miælk**. [4]) *ʃɵ̀l̇vən* = Fan.

av SOÄ. äro: *jəlmrų* 'Jälmryd' (: **Hiälm**) SOÄ. 11: 22, *ʃəlvar-ąs* (yngre uttal *ʃælvarąs*) 'Skälvarås' (: **skialf**) 14: 136, *kvəlbo* 'Kvarbo' (**Qwädarebol** 1545, **Qwärbo** 1640 ff.) 11: 46, *həljərp* (yngre uttal *hæljarp*) 'Häljarp' (**Helghatorp** 1480) 6: 184, *jəlmarə*, *julmarə* (yngre uttal *jælmarə*) 'Jälmared' (: mansn. **Hiälme**) 8: 18, *jəlmsli* (~ *jæslé*, yngre uttal *jænsli*) 'Jälmsled' 8: 162.

d) ǣ → *e* i några ord:

dèna, *dèta* pron. denne, detta — *ètər* prep. ock adv. efter
en adv. (nå) än — *hèna*, *hènas* pron. hänne(s).

Här torde föreligga en utveckling i svagton; se Noreen Aschw. gr. § 147, Kock Ljudhist. § 271, Lindberg § 74. Påfallande är *dèna*, som väl mera sällan står svagtonigt. Det kan ha påvärkats av *hèna* samt av *de* m. m. Jfr Wigforss SHF. s. 139 f.

e) ǣ → *ı* mellan **k** ock **tl**: *ɕìtla*[1] v. 'få ungar' (om katta); *ɕìtl*[a] m. kittel.

Om det senare ordet ej är påvärkat av rspr., måste det väl utgå från pluralen; jfr däremot vgm. *ɕætəl* (Sundén Västgötasocken, s. 67). Jfr sörb. *ɕesla* 'få ungar (om katta)', skeem. *ɕìslə* 'föda (om katta)', *ɕìsleŋ* 'kattunge'[2]. Däremot kvarstår æ mellan **k** ock **tt**: *ɕètə*; jfr å andra sidan fryksd. *ɕît*, bärgsl. *ɕìtə* (Kallstenius s. 170).

f) æ → *ı* mellan **g** ock **ng**: *hùvjìŋa* n. pr. 'Huvudgingen'[3].

Äldre ǣ.

§ 43. **Äldre ǣ uppträder som *ǣ*, vid förkortning som *æ*:**

àndǣŋ adj. fjäskig, som har bråttom jämt[4] — *brǣ* v. smälta (trans.)[5]
flǣrə n. flöte[6]

[a]) **tjättel** Gunn (Bond 342).

[1]) No. dial. **kjetla** Aas. etc.

[2]) Skeem:s former torde vara oriktigt bedömda av Lindberg § 68.

[3]) **Hofuithgenge** 1546. Se vidare SOÄ. 19: 184 f.

[4]) No. dial. **andæren** 'tvær, modvillig, vrangvillig; ogsaa vranten' Aas.; jfr fvn. **andǽris** adv. 'andæres, imot, paa tverka' H.-T., no. dial. **andæres** adv. 'baglængs, bagvendt; tvert, uheldigt' Aas., Håbol **andäres** adj. 'ruskig, stormande, pockande' Peter Andersson i Högkil (se ovan s. 17) ock fvn. **andǽrr** 'stridig' H.-T.(?); jfr Torp Nyn. et. ordb. s. 5.

[5]) Fvn. **brǽða**.

[6]) Jfr fvn. **flá** f. 'flöte', no. dial. **flaa** (pl. **flær**) f. ds. Aas., Ross, **flæa** f. ds. Aas., **flæe** n. 'bark, fyrrebark (til flydholt)' Aas.,

fræsa v. fräsa
jæs f. pl. gäss
jæta v. valla[1]
hæks-i-sæ v. sluka[2]
hæl m. häl
klæ v. kläda
klæniŋ f. klänning
kvæ v. kackla före ägglägg-ningen (om höns)
læjə n. efterbörd hos kor[3]
læta, læ v. låta (ɔ: sinere o. d.)
næstn̥ adv. nästan[4]
nætər f. pl. nätter
nævər n. näver
ræd adj. rädd
ræja f. långt smalt träd[5]
ʃækər pl. till *skak*[6]
ʃætọsdan m. best. f. skär-torsdagen[7]
sæ f. (»säd» ɔ:) havre
sæla v. sålla[8]
sætə n. säte
træta f. ock v. träta
tvæta v. tvätta
tæar[a] f. pl. tår
vræər f. pl. vrår

---

[a]) *tær* Fränd.

---

sörb. *flær* n. 'flöte', sv. dial. **flår** ds. Rz, o. s. v.? Jfr Tamm Et. ordb. 149 f., F.-T. 228, Torp Nyn. et. ordb. ss. 116, 127. Eller hör ordet till no. dial. **fleda** 'tynd skive' Ross, **fledra** 'tynd fraløst skive' Ross o. d., varom se Torp Nyn. et. ordb. s. 117? Äm. *flærə* gör med sitt dentala *l* intryck av att vara lånord (eller påvärkat av rspr. **flöte**?).

[1]) Fvn. **gǽta**.

[2]) Skeem. *hæksə* 'glupa, vara begärlig efter mat', no. dial. **heksa** 'sluge' Aas., 'æde med stor hast' Vidsteen (samma ord som sv. dial. **häkksa** 'smäda' Rz, fryksd. *hæks* 'smäda, okväda' JM., no. dial. **heksa** 'give hvasse ord' Aas.? jfr Hellquist Ark. 14: 30), sammanställes av F.-T. 390 f. med fvn. **hákr** m. 'uviting, skamløysa', **hǽkinn** 'hæk-jen. graadug' H.-T., no. dial. **hæk(j)en** 'graadig, begjærlig' Aas., sv. dial. **hæken** 'ifrig' Rz.

[3]) Sörb. *læja*, skeem. *læjə* ds., no. dial. **lægje** 'leie, liggested; fosterleie i dyr'.

[4]) Fvn. **nǽstum**.

[5]) No. dial. **ræja** f. 'stang, tynd træstamme' Aas. (även **raje**). Sammanställes av Aas. med **raa** (»vel egentlig **ræa**, af **raa**»). F.-T. 864 yttra, att **raje** »scheint aus dem anord. plur. **râir** hervorgegangen zu sein». Möjligen kunde formen **räja** utgå från en pluralform med æ (= da. **ræer** 'rår'). Jfr även (no. dial. **raala** [? Aas. s. 624], **ræla** 'en stang; stamme af ett ungt træ' Aas., Vidsteen, **raale** m. Ross ock) no. dial. **raaga** 'meget smække stang' Ross.

[6]) Se ovan s. 64.

[7]) Dagarna i påskveckan heta: *kùrvəmándan, flæskətisdan, klòkónsdan, ʃætọsdan, làgəfrédan, pàskəlọ́dan*.

[8]) Fvn. **sǽlda**.

vræ̣n, f. *vræ̣a* adj. brunstig om katt(a)[1]
væŋ m. vinge[2]
væ̀nta v. vänta.

§ 44. **Ex. på lånord med** *æ*, *æ̣*:

ạdrǽs̱ m. adress
flæ̣dərmú̱s f. flädermus
fræ̀m̱at; fræ̀m̱un adj. främmande[3]
føs̱mǽdl̥lə adv. försmädligt
græ̀ja v. »gräja»
græ̀jər s. pl. »gräjor»[4]
græ̣̀sələ adj. gräslig[5]
hæ̀kḱa v. häckla[6]
kạramǽl m. karamell
kræft s. kräfta (sjukdom[7])
læ̀ka v. läcka[8]
lækt f. läkt[9]
læ̣̀ra v. lära
mæ̀ja v. mäja[10]
mǽjən m. best. f. mäjningen
pjæ̣s m. pjäs[11]
præ̀dɩkánt m. predikant, *præ̀dɩkəstǫ́ḱ* m. predikstol
præst m. präst
pæls m. päls
pæ̀lsa v. misshandla, fara illa med[12]
pæ̀ŋar s. pl. pängar
pæ̀ṉə m. pänna
pæ̣̀ron[a] n. päron
rèsǽft n. recept
ræ̀kna v. räkna
ʃæ̀kta v. skäkta
ʃǽlɩŋ m. skilling[13]

a) *pæ̣̀ra* Fränd.

1) ock möjligen också människa. Fvn. **rǽða** adj. 'ræda, od, ronegalen (um sugga i paringstidi)' H.-T., no. dial. **(v)ræda** 'parrelysten; mest om so, men paa nogle steder ogsaa om hun af hunde- og kattedyr' Ross, sörb. *vræ̣a* 'brunstig (om kattor och svin)' [skeem. *vrę̀na* 'brunstig (om suggor)' beror väl på anslutning till **vrensk** o. d., jfr skeem. *vrèṉskə* 'skria (om hingstar)']; jfr no. dial. **(v)ræda** 'løbe i brunst, parre sig' Aas., Ross. Se vidare F.-T. 1394 (oriktig sammanställning hos Jakobsen Et. ordb. s. 659).

2) Fvn. **vǽngr**.

3) Jfr Tamm Et. ordb. 177, F.-T. 273.

4) Från no. **greie** (<- **greiða**; jfr rspr. **gräjor**, »dialektord från västkusten» enligt Tamm Et. ordb. s. v.); jfr det i dial. inhemska *græ̣̀a* n. pr. 'Grean' ovan s. 72.

5) Mlt. **greselik**.

6) Mlt. **hekelen**.

7) Även en sjukdom på träd; mlt. **kreft**.

8) Mlt. **lecken** (F.T. 674).

9) Enligt F.-T. 631 sannolikt från mlt. **letke**.

10) Mlt. **meien**.

11) Pl. *pjæ̣sar;* även om personer.

12) Jfr »ge någon på pälsen».

13) Sörb., skeem. *ʃǽleŋ*, s. Hall. **skälling** m. m. Jfr holl. **schelling**? Oantaglig förklaring hos Wigforss SHF. s. 36.

fǽva s. best. f. (lin-)skävorna[1]
sǽkər adj. säker[2]
tàvəlǽt m. en slags hängande hylla[3]
kùrkətrǽk m. korkskruv[4]
tǽmələ adj. ock adv. tämlig(en)[5]
vǽkƛla v. växla
vǽska f. väska, ränsel
vǽst m. väst
ǽndra v. ändra.

Äldre ø̆.

§ 45. Äldre ø̆ torde endast förekomma i: *øks* f. 'yxa'. Sannolikt har väl utvecklingen varit øx → yx → øx; jfr *ỳgla* ← øgla (nedan s. 161).

Äldre ø̄.

§ 46. **Äldre ø̄ blir — oberoende av dess ursprung — i regeln *ø*, vid förkortning *ø*:**

brø n. bröd
dø m., adj. ock v. död, dö
frø n. frö
frø̀a f. fradga (hos svin)[6]
frøs pret. frös
fø (pret. *fødə*) v. föda
førə n. före
grø̀a f. gröda
jø v. göda
jǿsəl m. gödsel
gøk[a] m. gök
gø̀pa[b] f. lodjur[7]
gø̀pŋ[c] f. bägge händer fulla[8]
jø̀sə m. skälm, sämre person[9]

---

[a]) *jøk* Fränd. [b]) *jø̀pa* Fränd. [c]) *jø̀peŋ* 'göpen' Fränd, jöpeng 'göpen' Or (Bond 308).

---

[1]) Mlt. scheve. [2]) Mlt. seker.

[3]) Jfr äda. tabulet 'hængehylde, hængeskab' Kalkar, mlt. tafelit 'tabulet, behälter, kasten' etc.

[4]) Jfr da.-no. korketrækker från mlt. trekken.

[5]) Mlt. tem(m)elik. [6]) Fsv. frødha; jfr fvn. frauð n.

[7]) Fvn. gaupa. [8]) Fvn. gaupn.

[9]) Sörb. *jø̀sa* 'ljugare, spektakelmakare', skeem. *jø̀sə* »konstig kropp». Ordets betydelse i sörb. tyder på sammanhang med eller åtminstone påvärkan från no. dial. gøysa (= fvn. geysa) '(sprudle etc.;) forvanske en beretning ved overdrivelse, sige for meget, gøre sagen for stor; forhaste sig i talen; sladre, føre løs snak' Aas., gøysar 'en upaalidelig fortæller, skryder, stortalende person' Aas., gøysen 'tilbøielig til at gøysa; særlig: larmende og stortalende' Ross, etc. I sörb. finns ett värb *gø̀sa* 'spruta upp, pösa öfver' (som väl motsvarar no. dial. gausa,

hø n. hö
høg m. ock adj. hög
høgd f. höjd
hø̀ja v. höja
høk m. hök
hø̀na f. höna
høns n. pl. höns
hø̀ra v. höra
høst m. höst
ìnʃıøŋ m. best. ingenjörn
krø̀jarə m. krögare, *krø̀jəri* n. krögeri
krøsəbǽr n. lingon[1]
ɕøk n. kök
førɕø̀lə-sæj v. förkyla sig[2]
ɕø̀pa v. köpa
ɕø̀ra v. köra
ɕø̀sə n. något tilltrasslat, virrvarr[3]
mø̀jələ adj. ock adv. möjlig(t), *umø̀jələ* adv. omöjligt
mør m. myra[4]
nøgd adj. nöjd
nø̀ra v. göra upp eld[5]
nø̀ra f. torra stickor o. d. att göra upp eld med
plø̀ja v. plöja
rø adj. röd, *rø̀søt* s. rödsot
rø̀na v. rodna
røk m. rök
røk m. (sädes-)skyl
rø̀ka v. röka
rø̀ka v. sätta i skylar
rø̀ra v. röra
røs n. rös
røst n. takröste[6]
ʃafør m. chaufför
ʃø̀rə n. sköre[7]
skøt pret. sköt
ɬlø adj. slö
snø m. ock v. snö, snöa
snøt adv. knappt[8]
spø̀kə n. spöke, ful ock obehaglig person l. d.
strøk pret. strök
bø̀təstø, *prùməstø* m. plats vid sjön, där man har båt (resp. eka) stående[9]

icke — som Nilén s. 48 antar — fvn. **geysa**). Jfr emellertid även sv. **gös(er)** som förklenande personbeteckning, varom se utförligt Hjelmqvist Ark. 16: 177 ff.

[1]) Nucköm. *kraus* (Danell s. 153), sv. dial. **krösen, kröser** o. s. v. Rz, Nilén Sörb., Noreen Fryksd., Wigforss SHF. s. 174 etc. Äm:s långa s måste nog vara av sekundär art (uppkommet genom tidigare ultimabetoning, jfr ovan s. 39, eller genom anslutning till *ɕøsəbǽr* 'körsbär'?).

[2]) Mlt. **vorkôlen**.

[3]) Sörb. *ʂøsa* n. 'tof, test'.

[4]) Fvn. **maurr**.

[5]) Fvn. **nøra**.

[6]) Jfr F.-T. 938.

[7]) Se Noreen VSpr. 3: 234 ock där cit. litt.

[8]) Fvn. **snauðr** adj.

[9]) No. dial. **støde** Aas. Kan ej — åtminstone väsentligen — vara fvn. **stǫð** 'landingssted', som är fem. ock antagligen skulle gett **stø* (jfr s. 91). Jfr Solør **stø̄** f. liksom **sø̄** 'soð' (Larsen Solør, s. 134).

stø̜t adv. jämt, ofta[1]
stø̜̀nə n. envis person, *stø̜̀nətə* adj. envis[2]
stǿ̜rə, *stø̜st* komp. ock superl. större, störst
sø̜ m. tacka, honfår[3]
sø̜ pret. sjöd
sø̜p pret. söp
sø̜t adj söt
trø̜̀ka v. hålla ut[4]
tø̜̀ja v. töja
tø̜s f. tös, flicka[5]
ø̜̀ga n. öga
ø̜̀ka v. öka
ø̜n (*te a*) adj. (av ödet) bestämd (till att)[6]
ø̜r adj. yr; brunstig (om sugga)[7]
ø̜̀ra n. öra
ø̜̀rə n. öre
hø̜̀sa v. ösa.

§ 47. **Särskilda fall.**

a) Före ock efter vissa konsonanter uppträder ø̄ som ø̜ (ɵ)[8]:
1. före v:

bədrǿ̜vələ adj. ock adv. bedrövlig(t)
klø̜̀va f. klöv
klǿ̜vər m. klöver
lɵ̜v n. löv
stɵ̜v n. vitt avfall vid ryktning av hästar[9]
stǿ̜vəl m. stövel[10];

---

[1]) Jfr F.-T. 1198.
[2]) Jfr no. dial. **støna, støyna** 'gaa blindt hen, fare taabeligt frem' Aas., Ross (även **stōna** i ungefär samma bet. Ross. — ?).
[3]) Fvn. **sauðr.**
[4]) No. dial. **trauka** 'holde ud' Ross, nisl. **þrauka** 'to hold on sturdily, stubbornly' Cl.-Vigf.
[5]) Nno. **taus.**
[6]) Jfr no. dial. **auden** 'bestemt, beskikket af skjæbnen' Aas., fvn. **auðinn.**
[7]) Fvn. **ørr.**
[8]) Samma regler gälla för ö ← y̌; jfr ovan s. 134.
[9]) Da. **støv** är enligt F.-T. 1201 lånord; detsamma antar Wigforss SHF. s. 177 om s. Hallands *støv* 'dam'; även skeem. har *støv* i denna betydelse, ock Hof uppger för »Elfsb.» **stöw** 'dam'. Men är det sannolikt, att ordet i äm:s speciella betydelse — också belagd t. ex. från sörb. ock SMöre (Linder) — är lånord? Är det inhemskt, kan det motsvara ty. **staub** (fht. **stoup** m.) — härför kunde det »**stöv** el. **stauv**» 'dam' tala, som Rz anför från Gottland, om den senare formen är riktig ock ej av Rz konstruerad; på Fårö finnes *stø̂yv* 'dam', vilket säkert är lånord (Noreen Fårömålets ljudl. s. 68) — eller got. **stubjus** m., fht. **stubbi, stuppi** n. Emellertid uppges från Vgötl., i den speciella betydelsen av äm. *stɵ̜v*, av Hof, Sundén (Västgötasocken, s. 17), Leander ock Ljunggren (Sv. landsm. 1913: 63) *stø̜*. Hur förhåller sig detta till stöv?
[10]) Mlt. **stêvel.**

Undantag bildar — på grund av systemtvång — *skøv* pret. sköt (= schob) (*skø̀və* sup.).

2. efter b (utom vid förkortning före j):

bɵ̱n n. pr. Bön, *bɵ̱́gåŋ* n. pr. Bögården o. s. v.[1]
bɵ̱́gər m. pl. bogar[2]
bɵ̱́kər f. pl. böcker
bɵ̱̀na f. böna
bɵ̱̀na v. fria i egenskap av böneman
bɵ̱̀nəmån m. böneman
bɵ̱̀ta v. lappa
bɵ̱́tər f. pl. lappar;

[Däremot ha vi *bø̀ja* 'böja'.] Undantag (jfr 1 ovan): *bø* pret. 'bjöd'.

3. efter ʃ: *ʃɵ̱* m. 'sjö', *ʃɵ̱nhét* s. 'skönhet'[3];

4. efter kons. + l' (utom vid förkortning före j): *bl'ɵ̱t* adj. (neutr. *bl'ɵt*) 'blöt', *kl'ɵ̱r* s. pl. 'klor'[4] [*kl'ɵ̱̀va* 'klöv', *kl'ɵ̱́vər* 'klöver', se 1 ovan]. [Däremot *pl'ø̀ja* 'plöja'.] Undantag (jfr 1. ock 2. ovan): *fl'øg* pret. 'flög'.

5. efter b, g + r, om konsonant följer efter ö(?): *brɵ̱̆r* m. pl. 'bröder', *grɵ̱n* adj. 'grön', *grɵ̱t* m. 'gröt';

Undantag (jfr 1, 2 ock 4 ovan): *brøt* pret. 'bröt' (*brø̀tə* sup.).

6. efter l står dels ɵ, dels ø:

α) *lɵ̱̀gə-sǽj* v. bada[5]
lɵ̱k m. lök; penis
lɵ̱̀nər s. pl. löner
[*lɵ̱v* 'löv', se 1 ovan]

β) *løg* pret. ljög
lø̀ja f. löja
lø̀pa v. löpa (särskilt om djur i brunsten)
lø̀pəŋ m. best. f. löpmagen
løpsk adj. löpsk
løs adj. lös;

Fördelningen mellan ɵ ock ø beror helt visst på den följande konsonanten; *løg* 'ljög' (: *lɵ̱̀gə-sǽj*) bör bedömmas som *skøv*, *bø*, *fl'øg*, *brøt* ovan.

7. före tt: *fɵ́t̠ər* m. pl. 'fötter', *bårfɵ́t̠* adj. 'barfota', *rɵ́t̠ər* f. pl. 'rötter';

8. före m → ø, ɵ:

drøm̱ m. dröm
drø̀m̱a v. drömma
gl'ø̀m̱a v. glömma
jø̀m̱a v. gömma
strøm̱ m. ström
tɵm̱ m. töm

Ordet *tɵm̱* står således ensamt med sitt ɵ.

---

[1]) Fvn. bør.
[2]) Jfr fvn. bøgir.
[3]) Tillfälligt lånord.
[4]) Fvn. klør.
[5]) Fvn. lauga.

b) Före *ł* ock vissa supradentaler uppträder ø som *u*. Detsamma gäller ett ö av annat ursprung (ў, ǫ); ord med dylikt ö anföras därför också här:

1. före *ł*:

buł f. börda[1]
bùła v. böla
skǫtfjúł f. stor brödspade, *vǽltəfjúł* f. vändskiva
fùłja v. följa
fùłjə n. följe
hùłiŋ[a] m., *vàlhúłiŋ* m. vallpojke[2]
hułj m. »hölj», utvidgning av vattendrag[3]
knuł m. knöl
ɕuł m. köl
ɕuł m. köld[4]
ɕùł-á v. kyla av[5]
puł m. pöl
sùła v. söla, *sùłətə* adj. sölig, *sùłəhúł* n. osnyggt ställe, *sùłəkák* m. osnygg person, o. s. v.
vùłə-sæ-óm v. bry sig om[6]
ǫrúłiŋ m. vårdslös person[7]
bàşúł n. barnsöl;

Anm. 1. I sjön Årr i Fröskogs sn, Tössbo hd, finns en vik med namnet *sùłviŋka*, i SOÄ. 17: 123 transskriberat Sulviken. Förleden är enligt Ortnamnskommittén obekant (»förmodligen den samma, som träffas i flera norska namn» på Sul-). Namnet är säkerligen ungt (inga gamla citat finnas), ock det enklaste är väl att anta, att det representerar ett riksspråkligt *Sölviken. Söl torde ingå i ett par sjönamn i Vedbo hd (Söletjärn Håbol SOÄ. 19: 233, Söletjärnet Steneby, ib. 266).

2. Före *ḍ*, *ṭ*, *ṇ*, *ș* ← *ł*d, *ł*t, *ł*n, *ł*s:

bǽŋsbrohúṇ n. pr. (~ *húłjən*) Bengtsbrohöljen[8]
fùḍə pret. följde
fuṭ sup. följt

---

a) [Herdar eller] Holingar Dahlstierna (Trogna Heerden s. [VIII]).

---

1) Fsv. byrþ.
2) Jfr fsv. hyrdhinge.
3) Fvn. hylr (gen. hyliar).
4) Sörb. *ɕuł* m., skeem. *ɕøł* m.; no. dial. kjøl m. 'afkjølelse; en kold gysen; en tid med kulde og frost' Aas. Detta ord, som väl är en abstraktbildning till köla, fvn. køla (så Aas.), måste naturligtvis hållas isär från femininet köld, vilka båda ord hos Sandström ŏ ock ŭ, s. 35 f. sammanblandats.
5) Fsv. køla, fvn. køla.
6) No. dial. vyrda o. s. v., se Hesselman i och y, s. 210.
7) Östsv. ovörding (SNF. V: 3: 11); jfr not 6.
8) Jfr 1 ovan ock not 3.

ɟùŋa f. kölna
mùṣka f. »sötost»[1]
vùṣḷøs adj. vårdslös[2];

Anm. 2. Åldern av övergången *ø* → *u* framför *ʟ* i Västergötland har Sandström (ŏ ock ŭ, s. 31 f.) sökt bestämma med jälp av ortnamnsmaterialet. Övergången har enligt S:s mening »inträtt redan vid mitten av 1500-talet»; hans älsta u-form är från 1561. Från Vedbo föreligger tyvärr ingen form, som kan säkert visa övergångens ålder där. Möjligen har man dock att i de relativt vanliga skrivningarna bole (för böle) o. d. se försök att återge ett uttal med *θ*, *ɞ* eller *u*.
Dals-Ed: Nyböle (*nybuʟə*, *nỳbɞʟ*): Nÿbole 1557, 1560 (SOÄ. 19: 20); Håbol: Håbol (*hóbɞʟ* m. m.), förr även Hobölle o. s. v.: Höbole 1560, Hobole 1600, (y) Högabola 1540, Högbolle 1569 (s. 41); Böle (*bùʟə*, *bɞ̀ʟə*): Bole 1560, Bolett 1564, Bolliith 1550 (s. 42 f.); Norra Böle (*nòʟbɞʟə*): Nordbolle 1550 (s. 42 f.);
Nössemark: Kölviken (*ɟuʟvɪkanə*): Koluigh 1546, Kiolwig 1557 (s. 76);
Rölanda: Böle (*bùʟə*): Bollet 1560, 1600, 1609 Bolleth 1565 (s. 90 f.); Kårböle (*kårbuʟə*): Kårrabolit 1540, Kårebolett 1564, 1570, Karebolle 1567 (s. 96 ff.);
Torrskog: Mölnerud (*mɵ̀rərə*): Molnerwd 1564 (s. 152).

Jfr från Färgelanda, Valbo: Bärböle (*barbuʟə*): Bergabolle 1550, Berbole 1560, Bärbolett 1570, Bärbole 1632 (SOÄ. 18: 4 ff.); Fölen (*fɞṇ*): Ffollett 1557 (s. 8).

Från Frändefors, den sydligaste socknen i Sundal, föreligger en ganska otvetydig form: Nyböle (*nỳbuʟə*): Nyburde 1546 (i två olika urkunder, SOÄ. 16: 86 f.). Sandström torde sålunda ingalunda ha givit företeelsen för hög ålder.

3. före *ḍ*, *ṭ* ← rd, rt:

føṣṭúṭ sup. förstört
fúṭɪ kard. fyrtio
hùḍə pret. hörde
huṭ sup. hört, *lýhúṭ* adj. n. lyhört
ɟùḍə pret. körde
ɟùṭ pret. kört
mùḍa v. mörda
muṭ m. mört
rùḍə pret. rörde
ruṭ sup. rört
stùṭa v. störta (om djur)
vúṭr̥ f. vört[3].

[1]) No. dial. mylska 'sødost' Aas., sv. dial. mölska 'sött och mägtigt öl och dricka med för mycken jäst uti' Rz. fsv. mylska 'ett slags (af vin och honing el. af öl och honing beredd) söt och stark dryck', fvn. milska. Rätten beredes i Äm. numera på följande sätt: blåsur eller skummad mjölk får skära sig (ev. med jälp av löpe eller ättika) ock får koka till en ostartad massa, som (ev. avredes med mjöl ock) sötas med sirap eller socker; en del tillsätta även kryddor (fänkol eller anis). Förtäres till smörgås.

[2]) No. dial. vyrdslaus Aas.; jfr vidare ovan s. 159 med not 6.

[3]) Fvn. virtr n., no. dial. vyrter n. Aas.

Anm. 3. ö kvarstår i ordfogningar som *hø̀ḍu* 'hör du' ock neutr. *møṭ*[a] 'mörkt'.

Anm. 4. *smū̀ḍə smūṭ* 'smorde, smort' kan vara = fsv. **smørdhe, smørdher** eller möjligen fsv. ˚**smurþe, smurþer**.

Anm. 5. Orden med *ḍ* bero på lån från rspr. (*mū̀ḍa*) eller analogi; ljudlagsenligt skulle stå *ʟ*.

Anm. 6. Före *ṣ*, *ṇ* ← **rs, rn** står i äm. *ø* (ɵ): *fø̀ṣṭə, støṣṭ, hø̀ṇə* 'hörn', *tø̀ṇəbúsk, bjø̣ṇ* etc. I vgm. står *u* även för *ṇ* ← **rn** (*hu̇ṇə* 'hörn' Sandström ŏ ock ŭ, s. 30).

c) ō → *y* framför **g**: *dyg̣* n. 'dygn', *ỳgʟa* n. 'ögla'; det förra ordet kan dock alltför väl vara rspr.

Anm. 7. *rø̀kta* v. 'rykta' (fvn. **røkta**) utgår väl således närmast ur **rykta** (jfr s. 155 ovan).

d) ō → *u* framför **pl** (jfr övergången y̌ [→ ˚ö] → *u* framför **pp, pl**, ovan s. 139): *súpəʟ* s. 'sopor, skräp', *sù̱pʟa* v. 'skräpa'[1].

Anm. 8. *skrø̀pələ* förstärkande adv. (yfsv. **skrøpelika**) är till sin härkomst ovisst. Det kan väl knappast enligt F.-T. 1035 vara identiskt med no. dial. **skrypleg** 'forgjængelig, uvarig' Aas. Det saknas hos Hesselman i och y ock Noreen VSpr. 3: 211 ff., vilka sålunda väl anse det ej utgå från y̌ (jfr även Hesselman a. a. s. 153).

---

[a]) *muṭ* Fränd.

[1]) No. dial. **søpl, søpel** f. 'feieskarn' Aas., sɐp'pəʟ f. Solør (»må antages at repræsentere ˚**søpl**» Larsen Solør, s. 51), **søpla** v. Ross, sörb. *súpəʟ* f., *sùpʟa* v., skeem. *súbəʟ* f., *sùbʟə* v., fryksd. *sø̀pʟæ̣r* s. pl. 'sopor', *sø̀pæʟ* v. Jfr även F.-T. 1108.

Förkortningar av några citerade arbetens titlar.

Aas. = Aasen Norsk ordbog. Kra 1873.

Ark. = Arkiv för (for) nordisk filologi.

Cl.-Vigf. = Cleasby-Vigfusson Icelandic-English dictionary. 1874.

F.-T. = Falk-Torp Norwegisch-dänisches etymologisches wörterbuch. Heidelb. 1910.

Fick-Torp Wortschatz = A. Fick Vergleichendes wörterbuch der indogermanischen sprachen. 4 aufl. — 3. Wortschatz der germanischen spracheinheit unter mitwirkung von H. Falk .... von A. Torp. Gött. 1909.

vFriesen Mediagem. = O. von Friesen Om de germanska mediageminatorna. Upps. 1897.

H.-T. = Hægstad-Torp Gamalnorsk ordbok. Kra 1909.
Hesselman i och y = H. De korta vokalerna i och y i svenskan. Upps. 1909—10.
Hof [Dial. vestrog.] = Sv. Hof Dialectus vestrogothica. Stockh. 1772.
Jakobsen Et. ordb. = J. Jakobsen Etymologisk ordbog over det norrøne sprog på Shetland. H. 1—3. Kbvn 1908—12.
Kallstenius = K. Värmländska bärgslagsmålets ljudlära (Sv. landsm. XXI. 1) Stockh. 1902.
Kock Ljudhist. = Svensk ljudhistoria 1, 2. Lund 1906—11.
Landtmanson l ock r = Sam. Landtmanson Studier över Västgötamålets l- ock r-ljud. (Sv. landsm. B. 1.) Stockh. 1905.
Larsen Solør = Amund B. Larsen Lydlæren i den solørske Dialekt. Kra 1894.
Leander = P. Leander Ordlista över holsljungamålet (i Kinds härad, Västergötland). Göteb. 1910.
Lindberg = K. H. Lindberg Skeemålets ljudlära. Göteb. 1906.
MM. = Maal og Minne.
NoB. = Namn och bygd.
Noreen Gesch.$_3$ = Geschichte der nordischen sprachen, 3. aufl. Strassb. 1913.
Noreen = VSpr. = Vårt språk. Lund 1903 ff.
Rz = Rietz Svensk dialekt-lexicon. Lund 1867.
Ross = R. Norsk ordbog. Kra 1895.
Sandström ŏ ock ŭ = Studier över utvecklingen av fsv. ŏ ock ŭ starktonig ställning inom västgötadialekterna. (Sv. landsm. B. 6.) Stockh. 1910.
SoS. = Språk och stil.
SNF. = Studier i nordisk filologi utg. av H. Pipping.
Sundén Västgötasocken = O. W. Sundén Allmogelifvet i en västgötasocken under 1800-talet. Stockh. 1903.
SOÄ. = Sverges ortnamn, Älvsborgs län, utg. av K. Ortnamnskommittén.
Torp Nyn. et. ordb. = Nynorsk etymologisk ordbok. H. 1, 2 (3) Kra 1915.
Vidsteen = Chr. Vidsteen Ordbog over bygdemaalene i Søndhordland. Bergen 1901.
Wigforss SHF. = Södra Hallands folkmål, ljudlära. Del. I. Vokalismen. Stockh. 1913.

